

A 6

/ 275

Therese

C1/13

13

100/6 3.13

1742

BIJDRAGEN

TOT DE

OUDE LETTERKUNDE

DER

NEDERLANDEN,

DOOR

L. G. VISSCHER,

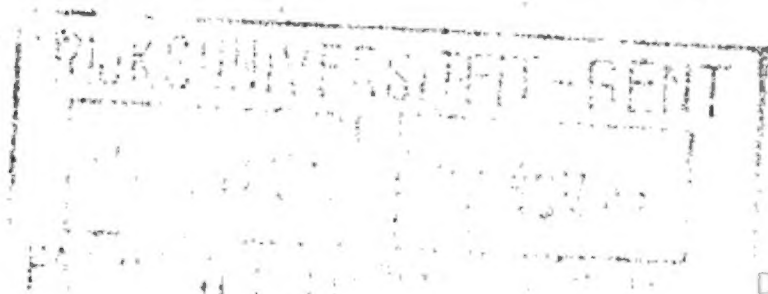
Hoogleeraar aan de Universiteit te Utrecht.

TE UTRECHT,

BIJ L. E. BOSCH.

1835.

V O O R R E D E.

De Bijdragen tot de oude letterkunde der Nederlanden bestaan uit eene verzameling der beste middel-eeuwsche voortbrengselen, in proza en in rijm. Met uitzondering van een paar bladzijden uit de Brabandsche Yeesten, uit Lienhouts Natuurkunde, eene episode uit den slag van Woering, twee fragmenten uit den roman van de Roos en een dichtstuk op de fondatie van Antwerpen, als proeve van classsische, historische en romantische poëzy ter aanvulling hier bij gevoegd, werden alle andere door ons opgenomen artikelen reeds vroeger in het licht gegeven, en kunnen dus aan geleerden niet onbekend wezen. Jonge lieden evenwel hadden veel moeite zich deze overblijfsels der oudheid aan te schaffen; want zij worden slechts in kostbare uitgaven, of wel in werken van gemengden aard, genootschap-

pelijke jaarboeken en andere tijdschriften aangetroffen, zoodat eene vereeniging der voornaamste stukken zonder groote kosten niet mogelijk was. Daar er nu, bij de toenemende zucht voor Vaderlandsche letteren, ook begeerte is, om zich met de alleroudste schrijvers bekend te maken, hebben wij het een en ander uitgezocht, naar tijdsorde gerangschikt, en, als eene soort van Chrestomatie, tot een handboek voor Academisch onderwijs vereenigd, immers ingerigt naar de behoefte van die lessen over de Nederlandsche taal en letterkunde, welke door ons aan de universiteit te Utrecht gegeven worden.

Deze lessen, uit den aard der zake tweeledig zijnde, looplen over taal en letterkunde ieder afzonderlijk; dan de belangstelling der studerende jeugd vordert nog eene nadere verdeeling, en heeft eenen cursus voor de oudere en een' tweeden voor de nieuwe literatuur doen ontstaan.

Voor den eersten Cursus alleen, dat is, voor de spraakkundige ontleding en verklaring van het Oud Nederlandsch, alsmede voor de letterkundige geschiedenis der middeleeuwen zijn deze Bijdragen bestemd, of liever zij werden, in losse bladen voor belanghebbenden verkrijgbaar gesteld, als zoodanig reeds een' geruimen tijd, met het beste

gevolg , gebruikt ; thans treden zij slechts voor de oogen van een grooter publiek , en staan door eene spraakkunst voor het Oud Nederlandsch alsmede door een glossarium op de schrijvers der XIII — XVI. eeuw gevolgd te worden.

Met de Bijdragen gelijktijdig , geven wij daarentegen eenen Leiddraad tot de geschiedenis der wetenschappen , letteren , en kunsten in de Nederlanden , zijnde de grondslag van ons onderwijs in de zoo even bedoelde oude letterkunde , en bevattende , onder meer , ook de literarische geschiedenis van die stukken , welke in de Bijdragen zijn zamengevat. Beide werken staan alzoo tot elkander in een naauw verband , en moeten althans uit geen ander oogpunt beschouwd ter beoordeeling worden opgenomen.

INHOUD.

<i>Gothische Bijbelvertaling van ULPHILAS.</i>	7.
<i>Gebeden van WILLEBRORDUS.</i>	15.
<i>Formulier van verzaking aan den Duivel.</i>	16.
<i>Nederlandsche Psalmen uit den tijd van KA-</i> <i>REL den Grooten</i>	17.
<i>Frankische Kerkliederen.</i>	24.
<i>Vertaling van de Verhandeling de Nativitate</i> <i>Christi van ISIDORUS HISPALENSIS.</i>	26.
<i>Lied van HILDEBRAND en HADUBRAND.</i>	28.
<i>Angelsaksische fragmenten.</i>	30.
<i>Saksische Evangelien harmonie.</i>	43.
<i>Wettelijke verordening van LODEWIJK den</i> <i>Vromen en LOTHARIUS 's Keizers zoon.</i>	46, 47.
<i>Eeden van KAREL den Kalen en LODEWIJK</i> <i>den Duitscher.</i>	50, 51.
<i>Het Vriesche Syndriucht.</i>	52.
<i>TATIAAN'S Evangelienharmonie.</i>	60, 61.
<i>OTFRIED, Berijming der Evangelien.</i>	72.
<i>Regner Lodbrog.</i>	78.
<i>Zegezang op LODEWIJK III.</i>	90.
<i>Angelsaksische Runen.</i>	95.
<i>NOTKER Psalmvertaling.</i>	105.
<i>Lied op den H. ANNO.</i>	108.
<i>WILLERAMUS Omschrijving van het Hooglied.</i>	111.
<i>Romantisch gedicht op KAREL den Grooten.</i>	115.

<i>Omschrijving der Psalmen.</i>	118.
J. VAN MAERLANT, <i>Spieghel historiael.</i>	125.
» <i>Van den lande van over zee.</i>	146.
» <i>Hekeldicht.</i>	156.
» <i>Naturen bloeme.</i>	165.
J. VAN HELU, <i>Slag van Woeringh.</i>	169, 173.
M. STOKES, <i>Rijmcronijk.</i>	178.
G. LIENHOUT, <i>Natuurkunde van het</i>	
<i>heelal.</i>	204.
NOYDEKYN, <i>Fragmenten.</i>	219.
<i>Naamlooze gedichten. Fabelen van Esopet.</i>	221.
» <i>Grimbergsche Oorlog.</i>	226.
D. VAN ASSENEDE, <i>Floris en Blanchefleur.</i>	235, 239.
H. VAN BRUSSELE, <i>Roman van de Roos.</i>	240, 243.
WILLEM, <i>Reinard de Vos.</i>	246.
<i>Wereldsche Lieder. Het daghet uyt den</i>	
<i>Oosten.</i>	251.
» <i>Op Teeuwis den boer.</i>	253.
» <i>Och gedinck mijns.</i>	254.
» <i>Wech op! Wech op!</i>	256.
» <i>Liedeken van den hoede.</i>	257.
» <i>Minnezang van JAN I. in</i>	
<i>den Zwabischen tongval.</i>	259.
L. VAN VELTHEM, <i>Spieghel historiael.</i>	263.
NIKLAES DE KLERCK, <i>Brabandsche Yeesten.</i>	278.
J. DEKENS, <i>Leecken Spieghel.</i>	300.
W. VAN HILDEGAERTSBERCH, <i>Hoe de eerste par-</i>	
<i>tien in Hollandt kwamen.</i>	308.
<i>Naamlooze gedichten, Spreuken.</i>	313.
» <i>De Frenesie.</i>	318.
» <i>Dat ander Land.</i>	321.
<i>Romantische Poëzy, Hero aan Leander,</i>	
<i>uit der Minnenloop.</i>	329.

<u>W. VAN HILDEGAERTSBERCH</u>	<u>St. Gheerten minne.</u>	333.
	<u>Dat edel land van Cockaengen.</u>	346.
	<u>De Vier heeren wenschen.</u>	348.
	<u>Karel en Elegast.</u>	355.
	<u>Godsdienstig gezang.</u>	
	<u>Die Duytsche psolter.</u>	371.
	<u>St. Bernardus Souter van</u>	
	<u>ons lief vrouw.</u>	375.
<u>Historische Liederen</u>		
	<u>Op Graef FLORIS V.</u>	376.
<u>Proza Werken.</u>		
	<u>Cortenbergsche wet.</u>	381.
	<u>Landrecht van Averissael.</u>	389.
	<u>Gildebrief der Deventer</u>	
	<u>lakenkoopers.</u>	390.
	<u>JAN VAN RODE 's Conincs</u>	
	<u>somme.</u>	392.
<u>JAN DE WEERT</u>	<u>Nieuwe Doctrinael of spie-</u>	
	<u>ghel van sonden.</u>	397.
<u>MEYNERT</u>	<u>Die Groninger passie.</u>	399.
<u>A.J.</u>	<u>De Nederlaag van Frans</u>	
	<u>van Brederode.</u>	409.
<u>Naamlooze Gedichten.</u>		
	<u>Rijmgebeden.</u>	414.
	<u>De Planeten.</u>	422.
<u>Romantische Poëzy en Rederijkers.</u>		
	<u>Fondatie van Antwerpen. etc.</u>	427.
	<u>Van St. Geertruden min.</u>	431.
<u>A. DE ROVERE.</u>	<u>Wijse leeringhe voor een man.</u>	437.
	<u>Op het overlijden van Phi-</u>	
	<u>lips den goeden.</u>	437.
<u>Godsdienstig Gezang.</u>		
	<u>Liederen van Pater</u>	
	<u>J. BRUGMAN.</u>	441.

Historische Lieder.

Op Graef FLORIS V. 446.

Van den Gouveneur van
Seelant. 451.

Proza Werken.

JAN VAN BREDERODE, Summe le roy. 461.

» » Pater J. BRUGMAN Sermonen. 463.

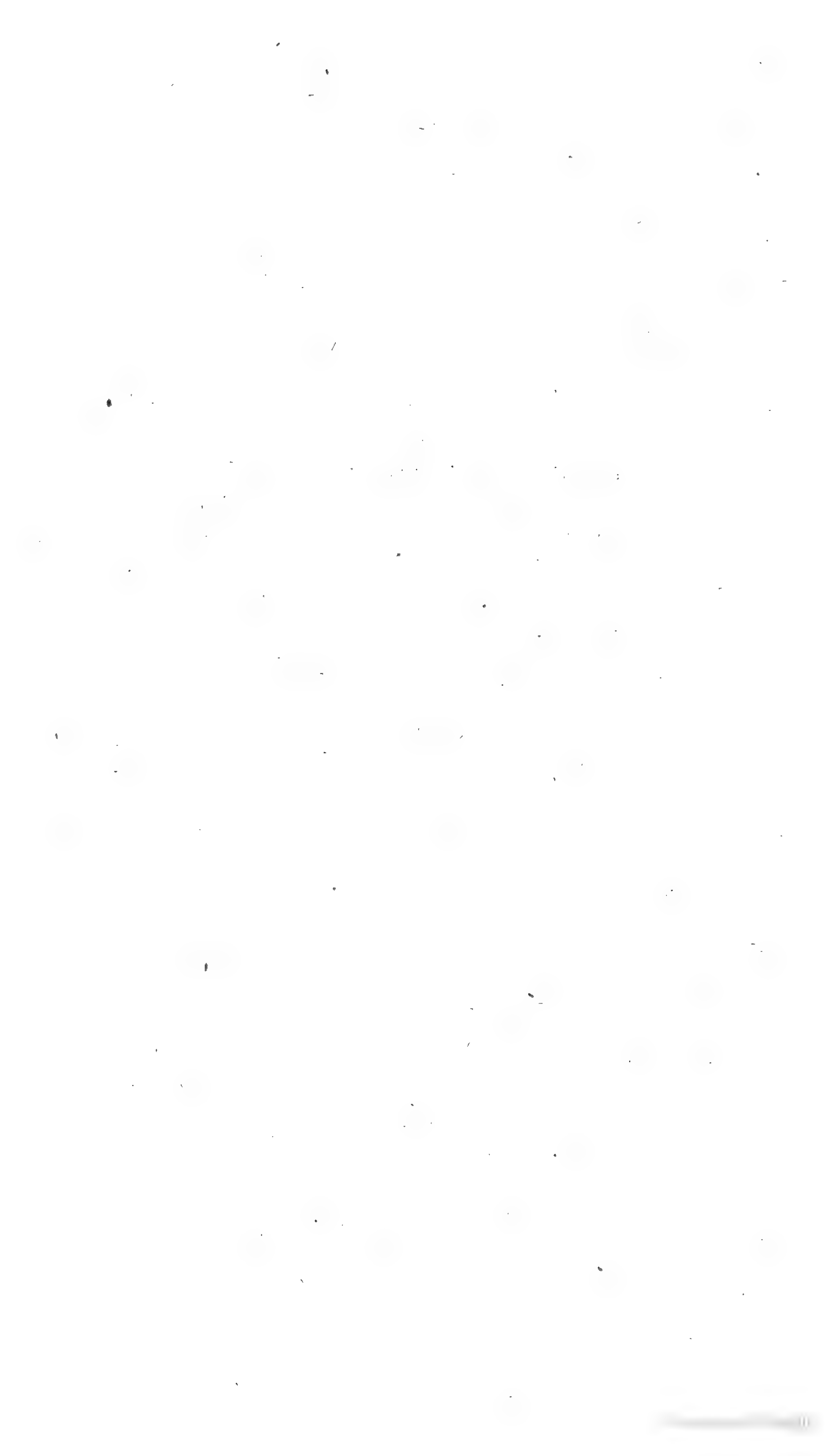
» » Die Conste om te leren spreken
ende swighen als 't tijt is. 465.

» » Van den proprieteyten der
dinghen door BARTHOLOMEUS
ENGELSCHMAN. 467.

» » Uit de historie van die seven
wise mannen van Rome. 475.

O patria, salve, lingua, quam suam fecit
Nec humilis unquam, nec superba libertas,
Quam non, subactis civibus, dedit victor,
Nec adulteravit inquilina contages;
Sed casta, sed pudica, sed tui juris,
Dilecta priscæ fortitudinis proles!

H. GROTIUS.

TIJDSVERDEELING.

- I. Tijdvak. Voor de verspreiding van het Christendom.
Eeuwen van barbaarschheid, 1 — 481.
 - II. ——— Vestiging van het Christendom. Middeleeuwsche beschaving, 481 — 1500.
 - III. ——— Reformatie der Kerk. Scheiding der Nederlandsche gewesten, 1500 — 1648.
 - IV. ——— Onafhankelijkheid der Vereenigde Nederlanden. Onderwerping en verbastering der overige gewesten, 1648 — 1748.
 - V. ——— Groote omwenteling in Europa. Verandering der Nederlandsche regeringsvormen en instellingen, 1748 — 1813.
 - VI. ——— Koningrijk der Nederlanden.
-

ONDERDEELING DER BEIDE EERSTE TIJDVAKKEN.

I. Tijdvak.

1. gedeelte. Oudste toestand en bevolking der Nederlanden.
 2. ——— Romeinsche overheersching, 57 jaren voor Christus tot 395.
 3. ——— Opkomst der Frankische Monarchie, 395—481.
-

II. Tijdvak.

1. gedeelte. Invoering van het Christendom. Aanvang der feodaliteit. Bestuur der Frankische Koningen van Clovis tot Karel den Grooten, 481—772.
2. ——— Karel de Groote. Handhaving en bevestiging van het Christendom. Ontwikkeling van het leenstelsel. Beginselen van wetenschappelijke beschaving, 772 — 814.
3. ——— Overgang der Nederlanden aan het Duitsche Rijk. Triumf van het kerkelijk gezag. Streving naar Grafelijke onafhankelijkheid, 814 — 936.
4. ——— Leenroerigheid aan het Duitsche rijk. Be- teugeling der Kerkelijke heerschappij. Erfelijkheid der groote leenen. Aanvankelijke bloei der letterkunde en wetenschappen, 936 — 1100.
5. ——— Souverein Grafelijk bestuur. Val der leenroerigheid. Invloed der kruistogten. Opkomst der volkstalen, 1100 — 1200.

-
6. gedeelte. Opkomst der Gemeenten en Stedelijke regeringen. Volksbeschaving. Voortgang der Latijnsch-Kerkelijke — geboorte der Nationale letteren, 1200 — 1300.
7. ——— Worsteling van het Stedelijk en Souverein Grafelijk gezag. Gebruik der volkstaal in openbare staatsstukken, 1300 — 1400.
8. ——— Regering van het Bourgondische huis. Herstelling van het Souverein gezag. Uitvinding der boekdrukkunst. Vordering der Kerkelijke letterkunde. Sterke voortgang der nationale literatuur. Algemeene welvaart in de Nederlanden, 1400 — 1500.
-

I. TIJD VAK.

A — 481

IV. EEUW.

GOTISCHE BIJBELVERTALING VAN ULPHILAS.

I. GOTISCHE TAALPROEVE.

BIJBELVERTALING VAN ULPHILAS.

(IV. EEUW.)

1. Lofzang van Maria. — Geboorte van Johannes.

Luc, I. v. 46 — 48.

*Mikileid salyala meina fraujan. Jah svegneid ahma 46.
meins du gutha nasjand meinamma. Unte insahv du 47.
hnaiveinai thinjos seinaios. sai allis fram himma nu 48.
audagjand mik alla kunja. Unte gatavida mis miki- 49.
lein sa mahteiga. jah veih namo is. Jah armahair- 50.
tei is in aldins alde thaim ogamdā inā. Gatavida 51.
svinthein in arma seinamma. distahida mikilthuh-
tans gahugdai hairtins seinis. Gaudrausida mahteigans 52.
af stolam. jah ushauhida gahnaividans. Gredagans 53.
gasothida thiuthe. jah gabignandans insandida lausans. 54.
Hleibida Israēla thizmagu seinamma. gamunands arma- 55.
hairteins. Sva sve rodida du attam unsaraim. Abra-
hama jah fraiv is und aiv. Gastoth than Mariam 56.
mith izai sve menohts thrins. jah gavandida sik du
garda seinamma.*

*Alleisabaith usfullnda mel du bairan. jah gabar 57.
unu. Jah hausidedun bisitands jah ganithjos izos. unte 58.
gamikilida frauja armahairtein seinā bi izai. jah*

59. mithfaginodedun izai. Jah varth in daga ahtudin,
 qvemun bimaitan thata barn. ja haihaitun ina ajar
 60. namin attins is Zakarian. Jah andhafjandei so ait-
 61. hei is. qvath. ne. ak haitaidau Iohannes. Ja' qvethun
 62 du izai t'atei ni ainshun ist in kunja theinamma.
 saei kai'aidau thamma namin. Gabandvdedun than
 63 attin is. thata hvaiva vildededi haitan ina. Ith is sok-
 jands spilda. nam jah melida. qvithands. Iohannes ist
 namo is. ja sil daleikidedun allai. Usluknoda than
 64. munths issuns. jah tuggo is. jah rodidathiuthjands guth.
 65. Jah varth ana allaim agis thaim bisitandam ina. jah.
 66. in allai bairgahein Iudaias merida vesun alla tho vaur-
 da. Jah galagidedun allai thai hausjandans in hairtin
 seinamma. qvithandans. hva skuli thata barn vairthan.
 jah than handus frauins vas mith imma. Jah Zaka-
 67. rias atta is gafullnoda ahmins veihis. jah praufetida.
 68. jah qvath. Thiutheigs frauja guth Israelis unte gavei-
 69. soda jah gavaurhta uslausein managein seinai. Jah
 urraisida haurn naseinai unsis in garda Daveidis thiut-
 70. magaus seinis. Sva sve rodida thairh munth veihaize
 71 thize fram anastodeinai aivis praufete seinai. Giban
 nasein us fjiandam unsaraim. jah us handau allaize
 thize hatandane unsis. Taujan armahairtitha bi attam
 72. unsaraim. jah gamunan triggyos veihaizos seinazos.
 73. Aithis thanei svor vithra Abrahamatta unsarana.
 74. ei gebi unsis. Unagein us handau fjiande unsaraize ga-
 75. lausidaim. skalkinon imma. In sunjai jah garaihtein
 76 in andvairthja is allans dagans unsarans. Jah thu
 barnilo. praufetus hauhistins haitaza. fauragaggis auk
 faura andvairthja frauins. manvjan vigans imma.
 77. Du giban kunthi naseinai managein is. in afleta fra-
 78. vaurhte ize. Thairh infeinandein armahairtein guths
 79 unsaris. in thammei gaveisoth unsara urruns us hauhi-
 thai. Gabairhtjan thaim in riquiza jah skadan dauthus
 80. sitandam. du garaihtjan foruns unsarans in vig ga-

*valrthjis. Ith thata barn vohs. jah svinthnoda ahmin. 80.
jah vas ana authidom. und dag ustaikneinaiš seinaižos
du Israela.*

**2. Jezus bij Zacharias. — Intogt te
Jeruzalem. Luc. XIX.**

*Jah inngaleithands thairlaith laireikon. Jah sai, 1.
guma. namin haitans Zakkaius. sah vds fauramathleis 2.
motarje. jah vas gabigs. Jah sokida gassaihvan Iesu 3.
hvas vesi. jah ni matha faura managein. unte vahstau
leitils vas. Jah biþhagjands faur. usstaig ana smak- 4.
kabagm. ei gasehvi ina. unte is and thate munaida 5.
thairhgaggan. Jah bi the qvam ana thamma stada.
insaihvands iup Iesus. gasahvina. jah qvath du imma
Zakkaiu. sniumjands dalath atsteig. himmadaga auk in
garda theinamma skal ik visan. Jah sniumjands atstaig. 6.
ja andnam ina faginonds. Jah gasaihvandans allai bi- 7.
rodidedun. qvithandans, thatei du fravaurhtis mansga- 8.
laith ingard ussaljan. Standards than Zakkaius qvath
du frauĵin. sai halbata aiginis meinis. frauĵa, gadail-
jau unledaim. jah jabai hviš hva afholoda, fidurfalth 9.
fragilda. Qvath than du imma Iesus. thatei himma-
daga naseins thamma garda varth. unte jah sa sunus 10.
Abrahamis ist. Qvam auk sunus mans sokjan jah nas-
jan thans fralusanans. At gahausjandam than im tha- 11.
ta. biaukands qvath gajukon. bi thatei nehva lairusa-
lem vas. jah thuhta im. ei suns skulda vesi thiudangar- 12.
di guths gasvikunthjan. Qvath than. manna suns goda-
kunds gaggida landis. franiman sis thiudangardja. jah
gavandida sik. Athaitands than taihun skalkans sei- 13.
nans. atgaf im taihun dailos. jah qvath du im. kau- 14.
poth unte ik qviman. Ith baurjans is sĵaidedun ina.*

- jah insandidedun airu afar imma. qvithandans, ni vi-
15. leima thana thiudanon ufar unsis. Jah varth bi'the
atvandida sik aftra andnimands thiudangardja. Jah
haihait vopjan du sis thans skalkans. thaimet atgaf
16. thata silubr. ei gakunnaidedi. hva havarjizuh ga-
vaurhtedi. Qyam than sa frumista qvithans. frauja.
17. skatts theins gavaurtha taihun skattans. Jah qvath
du imma. vaila goda skalk. unte in leitilamma vast
18. triggys. sijais valdufni habands ufar taihun baurgim.
Jah qvam anthar qvithands. frauja. skatts theins
19. gavaurhta fimf skattans. Qvath than jah du thamma.
20. jah thu sijais ufaro fimf baurgim. Jah sums qvam
21. qvithands. frauja. sai. sa skatts theins. thanei. habai-
da. galagida ina in fanin. Ohta mis auk thuk. unte
manna hardus is. nimis. thatei ni lagides. jah sneithis.
22. thatei ni saisost. Jah qvath du imma. us muntha
theinamma stoja thuk. unselja skalk jah lata visseis.
23. thatei ik manna hardus im. nimands. thatei ni lagida.
jah sneithands. thatei ni saiso. Jah du hve ni atlagi-
des thata silubr mein du skattjam. jah qvimands mith
24. vokra galausidedjau thata. Jah du thaim faura stan-
dandam qvath. nimith af imma thana skatt. jah gibith
25. thamma thos taihun dailos habandin. Jah qvethun
26. du imma. frauja. habaith taihun dailos. Qvitha allis
izvis. thatei hvarjanimeh habandane gibada. ith af
27. thamma unhabandin. jah thatei habaith. afnimada
af imma. Aththan svethauh sijands meinans jainans.
28. thaiei ni vildedun mik thiudanon ufar sis. briggith
her. jah usqvimith faura mis. Jah qvithands thata
29. iddja fram. usgaggands in lairusaulyma. Jah varth
bi the nehva vas Bethsfagein jah Bethanijin. at fair-
30. gunja. thatei haitada alevjo. insandida tvans sponje
seinaize. Qvithands gaggats in tho vithravairthon
kaim. in thizaiei innaggandans bigitats fulan asilaus

gabindanana. ana thammei nioinshun siv manne sat. 30.
 andbindandans ina. attiuhith. Jah jabai hvas inqvis 31.
 fraihnai. du hve andbindith. sva qvithaits du imma. 32.
 thatei frauja this gairneith. Galeithandans than thai 33.
 insandidans. bigetun sva sve qvath du im. Andbindan-
 dan than im. qvathun thai fraujsans this du im. du 34.
 hve andbindats thana fulan. Ith eis qvethun. fraujsin 35.
 thaurfts this ist. Jah attauhun thata fulan. Iesua.
 jah usvairpandans vastjos seinos ana thana fulan. ussa-
 tidedun Iesu. Gaggandin than imma. ufstravidedun 36.
 vastjom seinaim ana vige. Bi the than is nehva vas 37.
 juthan at iddaljin this fairgunjls alevabagme. dugun-
 num alakjo managei siponje faginondans hazjan gutt-
 stibuai mikiloi in allaizo thoze sehvum mahte. Qvit- 38.
 handans thiuthida sa qvimanda thiudans in namin
 fraujsins. gavairthi in himina. jah vulthus in hauhist- 39.
 jam. Jah sumai fareisaie us. thizai managein qvethun
 du imma. laisari. sak thaim siponjam theinaim. Jah 40.
 andhafjands qvath du im. qvitha izvis. thatei jabai
 thai slayand. stainos hropjand. Jah suns ei nehva vas. 41.
 gasaihvands tho baurg. gaigrot bi tho. Qvithands. 42.
 thatei ith vissedeis jah thu in thamma daga theinamma
 tho du gavairthja theinamma. ith nu gafulgin ist fau-
 ra augam theinaim. Thati qvimand dagos ana thus. 43.
 jah bigraband sijands theinai grabai thuk. jah bistan-
 dand thuk jah bivaibjand thuk allathro. Jah airthai 44.
 thuk gaibnjand. jah barna theina in thus. jah ni le-
 tand in thus stain ana staina. in thizei ni ufkunthes
 thata mel niuhseinais theinaizos. Jah galeithands in alh. 45.
 dugann usvairpan thans frabugjandans in izai jah bug-
 jandans. Qvithands du im. gamelith ist. thatei gards 46.
 meinþ gards bido ist. ith jus ina gatavideduth dv filegrja
 thiube. Jah vas laisjands daga hvammeh in thizai 47.
 alh. ith thai quhmistans gudjans. jah bokarjos sokide-

48. *du in usqvistjan. jah thai frumistans manageins. Jah
ni biġetun. hva gatavidedeina. managei auk alakjo ha-
haida du hausjan inma.*

HET ONZE VADER.

Atta unsar, thu in himinam. Welhnai namo thein. Qui-
mai thiu dinassus theins. Wairthai wilja theins, swe in
himina, jah ana airthai. Hlaif unsarana thana sinteinan gif
uns himmadaga. Jah aflet uns thatei skulans sijaima,
swaswe jah weis afletam thaim skulam unsaraim. Jah ni
briggais uns in fraisthubnjai, ah lausei uns af thamma
ubiliu, unte theina ist thiudangardi. Jah mahts. Jah
wulthus, in aiwins. Amen.

II. TIJDVAK. I. EN II. GEDEELTEN.

481 — 814.

7. eeuw. Gebeden van Willebrordus.

8. — Formulier van verzaking aan den Duivel, anno
743.

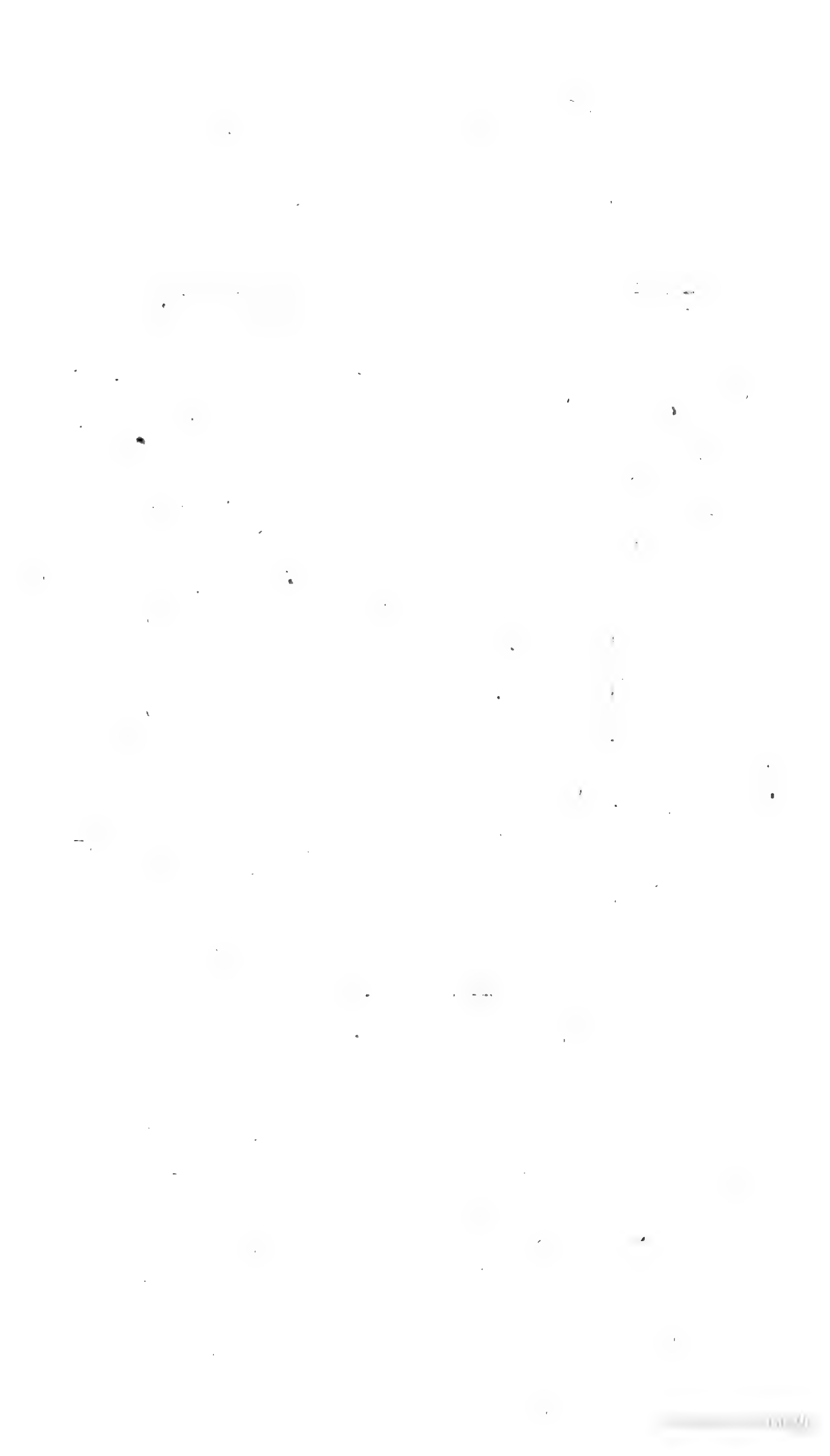
Nederlandsche Psalmen uit den tijd van Karel
den Grootten.

Frankische Kerkliederen.

Vertaling van de Verhandeling *de Nativitate
Christi* van Isidorus Hispalensis.

Lied van Hildebrand en Hadubrand.

Angelsaksische fragmenten.

7. REUW. GEBEDEN VAN WILLEBRORDUS.

HET ONZE VADER VAN WILLEBRORDUS.

Feader ure thu the eart on heofenn, si thin nama ghe-
lagod To cume thin rice gewurthe thin willa on eorþan
zwa zwa heafenum, urne deaghamlican blaf sple us to
deag, and forgyf us ure gyltas, zwa zwa we forgyfath
urum gyliendum and negeleadde thu us on costnunge,
ac alys us of ysse, Sothlice.

HET AVE MARIA VAN WILLEBRORDUS.

Hal weas thu mid gyfe gefyled, drihten mid, the
Thu eart betwur wifum gebletsud, and ghebletsud is
thunes onnothes weastin.

EVANGELIE VAN JOANNES UIT DEN TIJD VAN WILLEBRORDUS.

On fruman weas word, and that word weas mid gode,
and god weas that word, that weas on fruman mid god
ealle thing wearon geworhte thurh hyne and nam thing
neas geworth butan hyne that weas lif the on hyne ghe-
worht was, and that lif weas manna leocht, and that
leocht lyht op thystrum, and thrystro that ne genar o
Man weas fram goda send, thaes nama waes Joannes
thes com tho ghewitnesse that he ghewitnesse cythde
betham leochte, that ealle men thurh hyne gelyfdon,
naes he loht ac that he gewitnesse forth beare be tham

leoht soth leoht waes that onlyht ealne cumendne man
 on thisne middan eard, he waes on middan earde and
 middan eard waes gewoorht thurh hyne, and middan
 eard hyne ne gecnew. To his agenum he con and hig
 hyne ne underfengon. Sothlice zwe hwylce zwa hyne
 underfengon he sealde him anweald that wearon godes
 bearn, tham the gelyfith on his naman tha ne synt acen-
 nede of blodun, ne of fleasces willan, ne of weres willan
 ac hig synt of gode acennede. And that word waes fleasc
 gbeworden and eardode on us and we gesawon hys wul-
 dor zwylce aucennedes wuldor of feader that waes ful
 mid gyffe and forthseastnesse.

FORMULIER VAN VERZAKING AAN DEN DUIVEL,

opgesteld ter onderzoeking der tot het

Christendom bekeerde volkeren.

Kerkvergadering van Leptines in Henegouwen, 743.

Forsachis tu Diabolæ?

et resp. Ec forsacho diabolæ.

End' allum diabolgeldæ?

respon. End' ec forsacho allum diabolgeldæ.

End' allum diaboles wercum?

resp. End' ec forsacho allom diaboles wercum end'
 wordum, Thunaer ende Woden end' Saxnote end'
 allum them unholdum the hira genotas sint,

Gelobis tu in Got almechtigan fadaer?

resp. Ec gelobo in Got almechtigen fadaer.

Gelobis tu in Crist Godes Suno?

resp. Ec gelobo in Christ Godes Suno.

Gelobes tu in Halogan gast?

resp. Ec gelobo in Halogan gast.

PSALMEN

UIT DEN TIJD

VAN KAREL DEN GROOTEN.

NB. *De Latijnsche tekst is die der Vulgata. De woorden tusschen () geplaatst zijn lezingen uit de psalm-omschrijving van NOTKER; die, welke in [] staan, komen in de Vulgata niet voor, maar worden in de hier medegedeelde vertaling gevonden. Omgekeerd zijn de uitdrukkingen der Latijnsche psalmen, die in de overzetting achterwege bleven, met | | aangeduid.*

Psalmus LIII. Hebr. LIV.

- V. 7. *Averte mala inimicis meis: | et | in veritate tua disperde illos.*
 8. *Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, domine: quoniam bonum est.*
 9. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: et super inimicos meos despexit (respexit) oculus meus.*

Psalmus LIV. In finem.

- V. 1. *In ymnis intellectus ipsi David.*
 2. *Exaudi Deus orationem (deprecationem) meam, et ne despexeris deprecationem meam: intende mihi, et exaudi me.*
 3. *Contristatus sum in exercitatione mea: et conturbatus sum a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.*
 4. *Quoniam declinaverunt in me iniquitates (iniquitatem): et in ira molesti erant (adumbrabant. Aug.) mihi.*
 5. *Cor meum conturbatum est in me: et formido mortis cecidit super me.*
 6. *Timor et tremor venerunt super me: et contexerunt me tenebrae.*
 7. *Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo et requiescam?*
 8. *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.*
 9. *Expectabam [Expectabo] eum (Dominum), qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus (faceret a pusillo animo) et [a] tempestate.*
 10. *Praecipita Domine, (et) divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.*

(Psalm. LIII.)

V. 7. *Bekere uuel fiundo minon. an uuarheide thinro te spreide sia.*

8. *Uuillico sal ic offran thi. in begian sal ic namin thinnin herro. uuanda guot ist.*

9. *Uuanda fan allin arbiidin generedos tu mi. in ouir fiunda mina scouuuota oga min.*

(Psalm. LIV.)

V. 2. *Gehori got gebet min in ne furuuir bida mina. thenke te mi in gehori mi.*

3. *Gidruouit bin an tilogon minro in mistrot bin fan stimmon fundes. in fan arbeide sundiges.*

4. *Uunda geneigedon an mi unreht. in an abulge unsuoti uaron mi.*

5. *Herta min gidruouit ist an mi. in forta duodis fiel ouir mi.*

6. *Forthta in biuonga quamon ouer mi. in bethecoda mi thuisternussi.*

7. *In ic quad uuie sal geuan mi fetheron also duuon. in ic fliugon sal in raston sal.*

8. *Ecco firroda ic fliende. inde bleif an eudi.*

9. *Ic sal beidan sin thie behaldon mi deda fan luzzilheide geistis in fan geuuidere.*

10. *Bescurgi herro te deile tunga iro. uuanda ic gesag unrith in fluoc an burgi.*

- V. 11. *Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas: et labor in medio ejus et injustitia.*
12. *Et non defecit de plateis ejus usura et dolus.*
13. *Quoniam si inimicus (meus) maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscondissem (absconderem) me forsitan (utique) ab eo.*
14. *Tu vero homo unanims, dux meus, et notus meus.*
15. *Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu.*
16. *Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes: quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.*
17. *Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus salvabit me.*
18. *Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo: et exaudiet (vocem meam).*
19. *Redimet in pace animam meam ab hīs, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant [erat] mecum.*
20. *Exaudiet Deus, et humiliabit eos, qui est ante saccula.*
21. *Non enim est illis commutatio et non timuerunt Deum: extendit manum suam in retribuendo.*
22. *Contaminaverunt testamentum ejus, divisi sunt ab (prae) ira vultus ejus: et appropinquavit (appropiavit) cor illius. Molliti sunt sermones ejus [et] super oleum: et ipsi sunt jacula.*
23. *Jaeta super Dominum (in Deum) curam tuam, et ipse te enutriet: [et] non dabit in aeternum fluctuationem justo.*
24. *Tu vero Deus deduces eos in puteum interitus. Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine.*

- V. 11. *An dag in an naht umbefangan sal sia ouir mura
iro unreht in arbeit an mitdon iro in unreht.*
12. *In ne te fuor fan straton iro. prisma in losunga.*
13. *Uuanda of fiunt flukit mi ic tholodit geuuisso. In of
thie thie hatoda mi. ouir mi mikila thing spreke.
ic burge mi so mohti geburran fan imo.*
14. *Thu geuuisso man cinmuodigo. leida min in
cundo min.*
15. *Thu samon mit mi suota nami muos. an huse godes
giengon uuir mit geluni.*
16. *Cum dot ouir sia. in nither stigin an hellon libbin-
da. Uuanda arheide an selethe iro. an mitdon ini.*
17. *Ik est te gode riepo, in herro behielt mi.*
18. *An auont in an morgan in an mitdondage tellon sal
ic. in kundon. in he gehoron sal.*
19. *Irlosin sal an frithe sela mina fan then thia gina-
cont mi. uuanda under managon he uuas mit mi.*
20. *Gehoron sal got in ginetheron sal sia. thie ist er
uueroldi.*
21. *Ne geuuisso ist ini uuihsil in ne forchedon got. the-
neda hant sina an uuitherloni.*
22. *Beuuollon urcuntscap sina tedeilda sint fan abulgi
ansceines sinis. in ginekeda herta sin. Geu ueicoda
sint uuort sin in ouir olig. in sia sint g.. cot.*
23. *Uuirp ouir herrin sorga thina inde he thi tion sal.
in ne sal giuon an iuon uuankilheide rehlikin.*
24. *Thu geuuisso got leidon salt sin an pute anfrison.
man bluodo in losa ne solun gemit delon daga iro,
ic est ic getruon sal an thi herro.*

Psalmus LV. In finem.

- V. 1. *Pro populo, qui a Sanctis longe factus est, ipsi David in tituli inscriptione, cum tenuerunt cum Allophili in Geth.*
2. *Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo tota die, impugnans (bellans) tribulavit me.*
3. *Conculcaverant me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.*
4. *Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo (Domine).*
5. *In Deo laudabo sermones meos. In Deo speravi: non timebo, quid faciat mihi caro.*
6. *Tota die verba mea execrabantur: adversum me omnes cogitationes (omnia consilia) eorum in malum.*
7. *Inhabitabunt et abscondent: ipsi calcaneum meum observabunt.*
8. *Sicut sustinuerunt animam meam (sustinuit anima mea) pro nihilo, salvos facies eos: in ira populos confringens.*
9. *Deus vitam meam annuntiavi (annuntiam) tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.*
10. *Sicut et in promissione tua: tunc convertentur inimici mei retrorsum. In quacunque die invocavero te: ecce cognovi quoniam Deus meus es tu.*
11. *In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi homo.*
12. *In me sunt, Deus, vota tua, quae reddam, laudationes tibi.*
13. *Quoniam eripuisti animam meam de morte (oculos meos a lacrymis), et pedes meos a lapsu: ut placeam coram Dei in lumine viventium.*
-

(Psalum LV.)

- V. 2. *Ginat'hi mi got uuanda trat mi man. allan dag ang fehtonde uuitonoda mi.*
3. *Tradun mi funda mine allan dag. uuanda manage fehtinda angegin mi.*
4. *Fan hoi dagis fortin sal ic. ic geuuisso an thi sal gitruon.*
5. *An gode sal ic luon uuort min an gode gitruoda ic. ni sal ic fortan uuad duo mi fleisc.*
6. *Allin dag uuort mina faruuieton angegin mi. alla gethahti iro an uuele.*
7. *Uuunun solun in bergin salun sig. sia fersna min keuuarun sulun.*
8. *Also tholudun sila mina. fur nieuueth'e behaldona saltu duon sia an abulge folc te brekan saltu.*
9. *Got lif min cundida thi. thu sattos tranu mina an geginuuirde thinro.*
10. *Also in angeheite thinro than bekeron salun funda mine behaluo. In so uuilikin dage ic ruop du, ecco bicanda uuanda got min bist.*
11. *An gode sal ic louan uuort. an herro sal ic louan uuort an gode gitruoda ic ne sal ic fortan uuad duo mi man.*
12. *An mi sint got geheita thinro. thia ic sal geuan lous thi.*
13. *Uuanda thu generedos sila mina fan dode in fuoti mine fan gliden. that ic like fore gode an lihte libenden.*
-

FRANKISCHE KERKLIEDEREN.

a. *hymnus ad matutinum.*

Aeternae lucis conditor,	1. Euulges leoths sceffento,
Lux ipse totus et dies,	Leoht er selbo aller inti tak,
Noctem nec ullam sentiens	Naht noc einiga intfindanter
Natura lucis perpetis.	Kapurt leohtes emazziges.
Iam cedet pallens proximo	2. Giu intlazit pleichenti na-
	hemu
Diei nox adventui,	Tage naht cumfti,
Obiundens lumen siderum	Kaganpliuuanti leoht himil-
	zeichano
Adest et clarus lucifer.	Az ist inti heitarer tagastern.
Iam strato laeti surgimus	3. Giu stroe frouue arstames
Grates canentes et tuas,	Dancha singante inti dine,
Quod coecam noctem vicerit	Daz plinta naht karihti
Revectans rursus sol diem.	Auartraganti auur synna tak.
Te nunc nec carnis gaudia	4. Dich nu noc fleisches mendi
Blandis subrepant aestibus,	Slechtem untarsliufen hizzom,
Dolis nec cedat saeculi	Fizusheltim nob henge uueralta
Mens nostra sancta, quaesu-	Muat unsar uulho, pittames.
mus.	
Iram nec rixa provocet,	5. Kapuluht noc paga kakru-
	uazze,
Gulam nec venter incitet,	Kitagi noh uuamba kaanazze,
Opum pervertat nec fames,	Ehteopisturze noh hungar,
Turpis nec luxus occupet;	Unchusger noc flusc pifahe;
Sed firma mente sobrii	6. Uzzan festemu muate ur-
	tructe
Casto manentes corpore	Cadiganemu uuesante lichamin
Totum fideli spiritu	Allan kalaubigemu atume
Christo ducamus hunc diem,	Christe leittem desan tak.

b. alius hymnus ad matutinum.

Fulgentis auctor aetheris	1. Scinantes ort frummo himiles
Qui lunam lumen noctibus,	Du der manum leqht nantim,
Solem dierum cursibus	Sunnun tago lau tim
Certo fundasti tramite.	Kauuissemu kastudnos fade.
Nox atra iam depellitur,	2. Naht suuarziu giu furtripan
	uuir dit,
Mundi nitor renascitur,	Uueralti sconidi zitporan uuir-
	dit,
Novusque iam mentis vigor	Niuuer ioh giu muates uuahsmo
Dulces in actus erigit.	Suazze in tate arrichtit.
Laudes sonare iam tuas	3. Lopluttien giu dinu
Dies relatus admonet,	Tak auurprunganer motit,
Vultusque coeli blandior	Antluzz ioh himiles sclectera
Nostra serenat pectora.	Unsaro heitarit prusti.
Vitemus omne lubricum,	4. Midem eogalicha sleffari,
Declinet prava spiritus,	Kanige abahiu atum keist,
Vitam facta non inquinant,	Lip kitati ni unreinen,
Linguae culpa non implicet;	Zunga sunta ni inkifalde;
Sed sol diem dum conficit,	5. Uzzan sunna tak denne ki-
	tuat,
Fides profunda ferveat,	Kilauba tiufiu strede,
Spes ad promissa provocet,	Uuan za keheiz zam cacruaze,
Christo coniungat caritas.	Christe kafuage minna.

VERTALING DER VERHANDELING: DE NATIVITATE
CHRISTI VAN ISIDORIS HISPALENSIS.

Ibu Christ Got nist, sagheen nu dhea anchilaubun
uns, zi huuemu Got uuari sprehhendi in Genesi,
d'har ir quhad: Duoemes mannan uns anachiliihhan,
endi in unseru chiliihnissu. So dhar auh after ist
chiquhedan: endi Got chiscuof mannan anachiliihhan
endi chiliihhan Gote chifumida dhen. Suohhen dhea
350. nu auur huuelith Got chiscoufi: od'ho in huueli'hes got-
nissu anachiliihhan mannan chifrumidi, dhen ir chis-
cuof. Ibu sie antuurdant endi quhedant: in angilo.
Inu ni angk nist anaebanchil'ih Gote, dhanne so
d'irato mih'il undarscheit ist undar d'iera chiscasti
chiliihnissu, endi dhes isz al chiscuof? Od'ho ma'ti
angil so sama so Got mannan chifrumman? Dhazs
so zi chilaubanne mih'il uuootnissa ist. Huuemu ist
dhiz nu zi quhedanne, od'ho zi huues chiliihnissu
uuard'h man chiscaffan, nibu zi d'hes dher anaebanliih
351. ist Gote endi c'inamno ist mit Godu? Endi auh ibu
Christus druthin nist, huuelih druthin regonoda fyur
in Sodoma fona druhtine? So chiuuissu chiscriban ist
in Genesi: endi regonoda druhtin fona druhtine ubar
Sodomam endi Gomoriam suuebul endi fyur. In d'ie-
semu quh'ide ni bluchisoe eoman, ni dhiz sii chiuuissu
dher ander heit Godes, selbo druhtin Christ. Endi
huuer ist d'hanne dher druhtin, nibu ni zi ernusti
sunu fona fater, dher simbles fona d'hemu fater chi-
sendit c'iuuon ist fana himile nid'har quheman, endi
352. up'istigan? Mit d'heseru urchundin d'hea einun got-
nissa, endi undarscheit d'hero zuueiio heido, fater
endi sunes, hluttror lechte ist araugit. Inu ibu
Christus druhtin nist, umbi dhen David in psalmon

quhad: Quhad druhtin druhtine minemu, sitzi ~~q~~z
 zesuun halp miin; dhoh Christus in dhes fleisches liih-
 hamin sii Dauides sunu, oh ir ist chiuuissso in dhemu
 heilegin gheiste Got ioh druhtin. Nibu Christ druhtin
 sii, umbi, huuenan quhad David in chuningoboohum: 353.
 Sus quhad dher gomo, dhema izz firgheban uuato ad-
 hal sangheri Israhele umbi Christan Jacobes Got:
 druhtines gheist ist sprehtendi dhurah mih, endi siin
 uuort dhurah mina zungun. Ibu nu Christ druhtin
 nist, huuer ist dher uuerodheoda druhtin, dher fona
 uuerodheoda druhtine uuard chisendit? So ir selbo
 quhad dhurah Zachariam: sus quhad druhtin uuerod- 354.
 heoda Got: sendida mih after guotliihhin zi dheodom,
 dhem euuuih biraubodon. Dher euuuih hrinit, hrinit
 sines augin sehun. See bidhiu ih hepfu mina hant ubar
 sie, endi sie uuerdant zi scaache dhem im aer dhe-
 onodon; endi er sculut bichennen, dhazs uuerodheoda
 druhtin mih sendida. Uuala nu auh huues mai dhe-
 siu stimna uuesan, nibu dhes nerrendin druhtines, ir
 almahtic Got sih chundida uuesan chisendidan fona
 dhemu almahtigin fater? So chisendit uuard chiuuissso 355.
 zi dheodum after dheru sineru gotnissa guotliihhin,
 dhea ir samant hapta mit fater, dhuo ir sih selban
 aridalida endi scalches farauua infenc, uuordan
 uuardh chihoric untazs zi dode. Dher selbo auh
 hear after folgendu quhad: lobo endi freuui dii
 Sionis dohter, bidhiu huuanda see ih quhimu, endi
 in dhir mitteru ardon, quhad druhtin. Endi in
 dhemu daghe uuerdhant manego dheodum chisamnoda
 zi druhtine, endi uuerdhant mine liudi, endi ih ardon
 in dhir mitteru, endi dhu uueist, dhazs uuerodheoda
 druhtin sendida mih zi dhir. Huuelih ist auur nu 356.
 dhesa druhtin fona uuerodheoda druhtine chisendit,
 nibu auur dher selbo druhtin nerrendeo Christ?

LIED VAN HILDEBRAND EN HADUBRAND.

Ik gi- | horta dat seggen, dat sih ur- | hettun aenon
 muotin | Hiltibraht enti | Hadhubrant untar | heriuntuem,
 | sunu fatarungo; iro | saro rihtun,
 | garutun se iro | gudhhamun, | gurtun sih iro suert ana
 | helidos ubar ringa, do sie to dero | hiltu ritun. 5
 | Hiltibraht gimahalta | Heribrantes sunu,
 | her was | heroro man,
 | ferahes | frotoro, her | fragen gistuont
 | fohem wortum: wer sin | fater wari
 | fireo in | folche, eddo welinhes cnuosles du sis? 10
 ibu du | mi en ansages, ik | mideo dre uuet,
 | chind in | chunincriche, | chud ist min al irmindeot.
 | Hadubraht gimahalta | Hiltibrantes sunu:
 dat sagetun mi usere liuti
 | alte enti frote, dea | er hina warun: 15
 dat | Hiltibrant | haetti min fater, ik | heittu | Hadubrant,
 forn her | ostar gihueit, floh her | Otachres nid
 hina miti | Theotrihhe, enti sinero | degano filu.
 her fur- | laet in | lante luttilla sitten
 | prut in bure, | barn unwahsan, 20
 | arbeolaosa | heraet; | ostar hina det,
 sid | Detrihhe | darba gistontum
 | fatereres mines. dat was so | friuntlaos man,
 her was | Otachre ummet- | irri,
 | degano | dechisto, onti | Deotrichhe darba gistontun: 25
 her was | eo folches at | ente,
 imo was eo feheta ti leop,
 | chud was her | chonnem mannum,
 ni waniu ih, iu lib hadde.
 wittu | irmingot, quad | Hiltibraht 30

| obana ab | heuane, dat du neo dana- | hale
 mit | sus | sippan man dinc ni gileitos!
 | want her do ar arme | wuntane bouga,
 | cheisuringu gitan, so imo se der | chuning gap,
 | huneo truhtin, dat ih dir it nu bi | huldi gibul 35
 | Hadubraht gimalta | Hiltibrantes sunu:
 mit | geru scal man | geba infahan,
 | ort widar | orte; du bist dir | alter hun,
 ummet- | spaher, | spenis mih
 mit dinem | wörtun, wilibuh di nu speru | werpan, 40
 pist | al so gi- | altet man, so du ewin | inwit fortos;
 dat | sagetun mi | seolidante
 | westar ubar | wentilseo, dat man | wic furnam,
 tot ist | Hiltibrant, | Heribrantes suno.
 | Hiltibraht gimahalta, | Heribrantes suno: 45
 wela gisihu ih in dinem brustim,
 dat du | habes heme | herron goten,
 dat du noh bi desemo | riche | recheo ni wurti.
 | welaga nu, | waltant got, quad Hiltibrant,
 | we, | wurt skihit, ik | wallota 50
 | sumaro enti wintro | sehstic ur lante,
 dar man mih eo | scerita in folc | sceotantero,
 so man mir at | burc aenigeru | banun ni gifasta;
 nu scal mih | suasat chind | suertu hauwan
 | breton mit sinu | billiu, eddo ih imo ti | banin werdan! 55
 doh maht du nu | aodlihho, ibu dir din | ellen taoc,
 in sus | heremo man | hrusti giwinnan,
 | rauba bi- | hrahamen, ibu du dar enic | recht habes.
 der si doh nu | argosto, quad Hiltibrant, | orstarliuto,
 der dir nu | wiges warne, nu dih es so | wel lustit. 60
 gudea gi- | meinun ni use de- | motti,
 wer dar sih hiutu dero | hregilo | brumen muotti,
 erdo desero | brunnono | bedero uualtan! —
 do lettun se | aerist | asckim scritan

| scarpen | scurim, dat in dem sciltim stont;
 do | stoptun to samane; | staimbort chlodun,
 | hēwun | harmlico | huite scilti
 untī im iro | lintun | luttilo wurtun
 gi | wigau ni ti wambnum....

ANGELSAKSISCHE FRAGMENTEN.

a. KERKLIED.

Thænne gemiltsath the;
Mundum qui regit,
 Theoda Thrym Cyninge,
Thronum sedentem,
 Abutan ende:
 Sæle wine,
 Geunne the on life:
Auctor paces;
 Sibbe gesæltha.
Salus mundi,
 Metod se mæra,
Magna virtute,
 And se soth fæsta
Summi Filius,
 Fo on fultum;
Factor cosmi,
 Se on æthelre wæs
Virginis partu
 Clhne accenned
Christus in orbem;
 Metod thurh Marian,

Mundi redemptor;
 And thurh thæne Halgan Gast
Voca frequenter.
 Bide helpes hite,
 CLEMENS DEUS:
 Se ousended wæs
Summo de throno,
 And thære dænan,
Clara voce,
 The gebyrd boda
Bona voluntate:
 Thæt heo scolde cennan
 CHRISTUM REGEM:
 Ealra Cyninga Cyninge:
Casta vivendo.
 And thu tha soth fæstan
Supplex rogo;
 Fultumes bidde fricolo
Virginem alium,
 And thær æfter to
Omnes Sancti
 Blich mod bidde
Beatus et justus,
 Thær hi calle the
Unica voce
 Thingian to theodne
Thronum regentem,
 Aecum Drihtne,
Alta polorum,
 Thæt he thine saule
Summus Iudex,
 Onso freolice
Factor Aeternus,
 And the gelæde
Lucem perhennem,

Thær endige
Anime sancta
 Rice restat,
 Regna cœlorum.

b. OMSCHRIJVING VAN HET ONZE-VADER.

Thu eart ure Fæder,
 Ealles Wealdend,
 Cyninc en Wuldre,
 Fortham we clyprath.
 To the ere biddath.
 Nu thu ythost miht
 Sawle alysan
 Thu hig sændest ær
 Thurh thine æthelan hand
 Unto thain floesce:
 Ac hwar cymth heo nu
 Buton thu, Engla God!
 Eft hig alyse
 Sawle of synnum
 Thurh twine sothan miht.

Thu eart en heofonum,
 Hiht and frofor;
 Blissa beorhtost!
 Ealla abugath to the,
 Thinra gasta thrym.
 Anre stæfne
 Clypiath to Criste.
 Cwethath ealle thus,
 Halig eart thu: halig!
 Heofon engla Cyninges
 Drihten ure!
 And thine domas synd.
 Rihte and rume:
 Ræcð efne gahwam
 Aeghwilcum menagen gewyrhta.
 Wel bith tha the wyreth
 Willan thinne.
 Swa is gehalgod
 Thin heah nama;
 Swithe mærlíce!
 Manegum gereordum!
 Twa and hund seofontig.
 Thæs the secgath bec
 Thæt thu, engla God,
 Ealle gesettest,
 Aelcere thēode,
 Theow and wisan,
 Tha wurthiath thin weorc,
 Wordum and dædum.
 Thurh gecynd clypiath,
 And Christ heriath,
 And thin lof lædath,
 Lifigenda God!
 Swa thu eart geæthelod
 Geond ealle world.

Cum nu and mildsa,
 Mihta Waldend!
 And us thin rice alyf,
 Rihtwis dema!
 Earda selost!
 And ece lif
 Thar we sib and lufa
 Samod beorhtnys,
 And ealle mirhthe,
 Thor bith gehyred
 Thin halige lof,
 And thin micele miht,
 Mannum to frofre
 Swa thu, engla God!
 Eallum blissast,
 Gewurthe thin willa,
 Swa thu Waldend eart.
 Ece geopenod
 Geond ealle world.
 And thu the slif eart
 Sothfæst dema,
 Rice ræd bora,
 Geond rumne grund,
 Swa thin heah setl is
 Heah and mære,
 Fæger and wurthlic,
 Swa thin Fæder worhte
 Aethele and ece.
 Thar thu on sittest —
 On thære swithran healf,
 Thu eart Sunu and Fæder;
 Ana ægther swa
 Is thine æthela gecynd
 Micclum gemærsod,
 And thu monegun helpst;

Ealra cyninga thrym
 Clypast ofer ealle.
 Bith thin wulder word
 Wide gehyred,
 Thonne thu thine fyrde
 Fægere geblissast.
 Sylest miht and mund.
 Micclum herige;
 And we thanciath
 Thusend a fela
 Eal engla thryn!
 Anre stæfne.
 Swa the en heofonum!
 Heah thrymnesse!
 Aethele and ece!
 A thanciath
 Clæne and gecorene
 Cristes thegnas.
 Singath and biddath,
 Sothfæstne God,
 Are and gifnesse
 Ealre theode.
 Thonne thu him tithast
 Tyr eadig cyningc!
 Swa thu eadmod eart;
 Ealre worulde
 Sy the thanc and lof,
 Thinre mildse
 Wuldor and villa.
 Thu gewurthod eart.
 On heofonrice,
 Heah Casere.
 And on eorþan
 Ealra cyninga
 Help and heafod!

Halig laece!
 Rede, and rihtwis,
 Rum heort hlaford!
 Thu ge aethelodest
 The ealle gesceafta,
 And to syndrodest hig
 Sihtan on manega.
 Sealdest ælce gecynd
 Agene wisan;
 And a thine mildse
 Ofer manna bearn.
 Swa mid sibbe sænst
 Urne hlaef daeghwamlice,
 Duguthe thinre
 Rihtlice dælest
 Mete thinum mannum;
 And him mare gehætst,
 Aester ferth siþe,
 Thines Fæder rice
 That wæs en fruman;
 Fægere gegearwood;
 Earda selost.
 And ece lif,
 Gif we soth and riht
 Symle gelæstath.
 Syle us to dæg, Drihten
 Thine mildse and mihta,
 And ure mod gebig,
 Thane and theawas,
 On thin gewil.
 Bewyre us en heortan
 Haligne gast on innan,
 And us fultum sile,
 Thæt we mouton wyrcan
 Willan thinne,

And the betæcan
 Fyr eadig cyninge!
 Sawle ure
 On thines selfes hand.
 Forgiſ us ure synna
 Thæt us ne scamige eft,
 Drihten ure!
 Thonne Thu en dome sitst.
 And ealle men
 Up ariseth,
 The fram wite and fram were
 Wurdan acænned.
 Beoth tha gebroſnodon eft
 Ban mid than flæſce
 Ealle an ſunde
 Eft geworden.
 Thar we ſwuttollice
 Siththan oncnawath
 Eal thæt we geworhton
 On woruld rice,
 Betere and wyrse.
 Thar beoth buta geara;
 Ne magon we
 Hit na dyrnan,
 For tham the hit
 Drihten wat;
 And thar gewitnesse
 Beoth wuldor micele,
 Heofen waru,
 And eorþ waru,
 Hel waru thridde.
 Thon beoth egſa
 Geond ealle world.
 Thar man us tyhhath
 On dæg twegen eardas,

Drihtenes are,
 Oth the deofeles theowet,
 Swa hwather we geearniath
 Her on life tha hwile,
 The ure nihta
 Moste wæron.
 Ae thonne us alysath,
 Lifigende God!
 Sawle ure,
 Swa we her gifath
 Earmon mannum
 The with us agilt.
 And na us thu ne læt
 Lathe beswican
 On costnunga,
 Cwellan and bænan
 Sawle ure,
 Theah we sinna fela.
 Didon for ure disige
 Dages and nihtes.
 Idele spræce,
 And unriht weorc,
 Thine bodu bracon.
 We the biddath nu,
 Aelmihtig God!
 Are and gifness.
 Ne læt swa heanlice
 Thin hand geweorc,
 On ende dage
 Eal forwurthan,
 Ac alys us of yfeli.
 Ealle we bethursen
 Godes gifnesse.
 We agylt habbath
 And swithe gesingod.

We the, sothfæstan God!
 Hæriath and lofiath,
 Swa thu hælend eart,
 Cynebearn gécydd,
 Cwycum and deadum;
 Aethele and ece,
 Ofer calle thinge.
 Thu miht on anre hand
 Eathe befealdan
 Ealne middar eard,
 Swilc is mære cyningc.
 Sy swa thu silf wilt,
 Sothfæst dema!
 We the engla God
 Ealle heriath,
 Swa thu eart gawurthod
 A on worlda forth.

Thus me gesette,
Sanctus et justus;
 Beorn boca gleaw;
Bonus auctor
 Ealdem æthele sceop
Estiam fuit ipse
 On æthel Angel-Seaxtra,
 Byscep en Bretene.
 I nu sceal,
Ponus et pondus;
Pleno cum sensu
 Geonges geanothe geomres
Jam jamque
 Secgan soth,
 Nalles leas thæt him
 Symle wæs *Euthenia*.

Oftor en fylste
 Aene en ethle.
 Ec thon the se is
 Yfol ongesæd

Etiam nusquam

Ne sceal ladingan

Labor quem tenet

Encratea.

Ac he ealne sceal

Boethia biddan georne,

Thurh his modes gemind

Micro in cosmo;

Thæt him Drihten gyfe

Dinamis en eorthan,

Fortis factor;

Thæt he forth simle.

II. TIJDVAK. III. GEDEELTE.

814 — 936.

Saksische Evangellen harmonie.

**Wettelijke Verordening van Lodewijk den Vromen en
Keizer Lotharius.**

Eeden van Karel den Kalen en Lodewijk den Duitscher.

Het Vriesche Sijndriucht.

Tatiaans Evangeliën harmonie.

Otfried, Berijming der Evangeliën.

Regner Lodbrock.

Zegezang op Lodewijk III.

Slag van Brunamburg.

Angelsaksische Rhunen.

SAKSISCHE EVANGELIEN HARMONIE.

Geng imu tho the Godes sunu, endi is iungaron mid imu, uualdand fan themu uuike. al so is uillio geng iac imu uppen thene berg gisteg barn drohtines sat imu thar mid is gesidun endi im sagde uuaroro uuordo. Sie bi-gunnun im tho umbi thene uui sprekan thie gumon umbi that Godes hus quadun, that ni uuari godlicora alah obar erdu thurh erlo hand thurh mannes giuuerk mid megin-craft rakud arihtid. Tho the rikio sprak her heben cuning borden the odra: Ik mag iu gitellien, quad he that noh uuirdid thiu tid kumen, that is afstanden ni scal stenobar odrumu ac it fellid ti fodu endi it fur nimid gradag logna thoh it nu so godlic si, so uulsico giuuarht endi so dod thesaru uueroldes giscapu teglidiid groni gang.

Tho gengun imu is iungaron to, fragodun ina so stille. Huo lango scal standen noh, quadun sie, thius uuerold an uunniun er than that giuuan kume, that the lasto dag liothes skine thuruh uolean skion eftho huan is eft thin uuan kumen an thenne middilgard mankunni te adomienne dodun endi quikun fro min the godo, us is thes firiuuit mikil, uualdandeo Krist huan that giuuerden sculi.

Tho im anduuordi alauualdo Krist godlic fargaf them gumon selbo. That habad so bidernid, quad he drohtin the godo iac so hardo farholen himilrikies fader uualdand thesaro uueroldes so that uuiten ni mag enig mannisc barn, huan thiu marie tid giuuiridan thesaru uueroldi ne it ok te uuaran ni kunnun Godes Englilos thie for imu gegin-uuarde simlun sindun sie it ok giseggian ni mugun the uuaran mid iro uuordun huan that giuuerden sculi that

he uuillie an thesan middilgard mahtig drohtin friho fan-
 don. Fader uuet it ene helag fan himile; elcur is it biho-
 len allun quikun endi dodun, huan is kumi uuerdad
 Ik mag iu thoh gitellien, huilic her tecan biuoran giuuer-
 dad uunderlic er he an these uuerold kume an thema
 mareon daga that uuirddid her er an themu manon skin,
 iac an theru sunon so same. Gisuerkad siu bethiu, mid
 finistre uuerdad bifangen fallad sterron huit heben tun-
 gal endi hrisid erde. Biuod thius brede uuerold; uuir-
 did sulicaro bokno flur grimmid the groto seo uuirkid
 thie gebenes strom egison mid is udlun erd buandiu.
 Than thorrot thiu thiod thurh that gethuing mikil folc
 thurh thea forhta. than nis fridu huergin ac uuirddid
 uuig so manag obar these uuerold alla hetilic afhaben.
 endi hert ledid kunni obar odar uuirddid kuningo giuuin.
 weginfard mikil, uuirddid managoro qualm open urlagi
 that is egislic thing that io sulik mord sculun man af-
 hebbien. Uuirddid uuol so mikil obar these uuerold alle.
 mansterbono mest. thero the gio an thesaru middilgard
 suulti thurh suhti ligglad seoka man. drlosat endi doiat.
 endi iro dag endiad, fulltad mid iro ferahur ferid un-
 metgrot hungar heti grim obar helido barn metigedeono
 mest nis that minnistro thero uuiteo an thesaru uueroldi
 the her giuuerden sculun. er domos dage. So huan so gi
 thea dadi gisean giuuerden an thesaru uueroldi so mugun
 gi than te uuaran farstanden that than the lasto dag
 liudiu nahid mari te mannun endi maht Godes. himil-
 craftes hrori endi thes helagon kumi drothines mid is
 diuridun. Huat gi thesaro dadeo mugun bi thesun bomun
 bilidi antkennien than sie brustiad endi bloiat endi bla-
 du togeat job antlukid than uuitun liudio barn that
 than is san after thiu sumer ginahid uuarm endi nun-
 sam endi nueder sconi. So uuitun gi ok bi thesun tek-
 nun, the ik iu talde her huan the lasto dag liudiu
 nahid. Than seggio ik iu te uuaran, that er thit uuerod

ni mgt̃ tefaran thit folescepĩ er than uuerde gefullid̃
 so minu uuord giuuarod. Noh giuuanð kumidhimiles endi
 erduñ endi steid min helag uuord. fast forduuardes. endi
 uuirdid̃ al gifullod so gilestid̃ an thesumu liothẽ so ik
 for thesun liudiun gespriku. Uuacot gi uuarlico iu is
 uuis cumo duomdag the mareõ endi iuuues drohtines
 craft̃ thiu mikilo meginstrengiu, endi thiu marie tid-
 giuuanð thesaro uueroldes. for̃ thiu gi uuardon sculun
 that he iu slapandie an suefrestũ farungo ni bifahẽ an
 firin uercuñ menes fulle. Mutspelli cumit an thiustrea
 naht, al so thiof ferid darno mid is dadiuñ so kumid̃
 the dag mannun the lazto theses liothes, so it er these
 liudi ni uuituñ so samo so thiu flod deda an furn daguñ
 the thar mid lagu stromun. liudi farteridẽ bi Noes
 tiduñ biutan that ina neride God̃ mid is hiuuiskeã
 helag drohtiñ uuid thes flodes farm. so uuard ok that
 fur kuman. het fan himilẽ that thea hohon burgẽ umbi
 Sodomo land̃ suart logna bifeng̃ grim endi gradag̃ that
 thar nenig gumono ni ginas, biutan Loth eno; ina ant-
 leddun thanen drohtines Engilos̃ endi is dohter tuã an
 enan berg uppeñ that odor al brinnandi fur̃ ia land̃ ia
 liudĩ logna farteridẽ. So farungo uuard that fur ku-
 meñ so uuard er the flod, so samo so uuirdid̃ the lazto
 dag. For thiu scal allaro liudio gehuilic thenkean for̃
 themu thingẽ thes is tharf mikil. manno gehuilicumu;
 bethiu latad iu an iuuuan mod sorga.

LEX HLUDUICI AUG. & HLOTHARII CÆSARIS F. EX

LIB. IV. FRANC. LEGUM.

De homine libero, ut potestatem habeat, ubicunque voluerit, res suas dare.

Si quis res suas pro salute animæ suæ, vel aliquem venerabilem locum, vel propinquo suo, vel cuilibet alteri tradere voluerit; & eo tempore, intra ipsum comitatum fuerit, in quo res ille positæ sint; legitimam traditionem facere studeat. Quod si eodem tempore, quo illas tradere vult, extra eundem comitatum fuerit, id, sive in exercitu, sive in palatio, sive in alio quolibet loco; adhibeat sibi vel de suis pagensibus, vel de aliis, qui eadem lege vivant, qua ipse vivit, testes idoneos, vel si illos habere non potuerit, tunc de aliis, quales ibi meliores inveniri possunt: & coram eis rerum suarum traditionem faciat: & fidejussores vestituræ donet, ei, qui illam traditionem accipit, vestituram faciat. Et postquam hæc traditio ita facta fuerit, hæres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem. Insuper & ipse per se fidejussionem faciat ejusdem vestituræ, ne hæredi ulla occasio remaneat hanc traditionem immutandi; sed potius necessitas incumbat illam perficiendi. Et, si nondum res suas cum cohæredibus suis divisas habeat, non ei hoc sit impedimento, sed cohæres ejus, si sponte noluerit, aut per comitem, aut per

WETTELIJKE VERORDENING VAN LODEWIJK DEN

VROMEN EN KEIZER LOTHARIUS.

*That ein jauvelihc man frier gemalt have, so vuar sose
er vuilit sachan sint cegevena.*

*Souerse sachun sinu thuruhe salichedi selu sineru athe ce
andern craflicheru stat athe gelegenemo sinemo athe se
vuemo andremo versellan vuilit inde cethemo cide inneneu-
vedium theru selveru grasceffi vulsit in theru sachun thie
gesat sint; vuizzetta thia sala cegedune geulize That auo
(abo)themo seluemo cide that er thui Sellan vuilit uzzeneu-
vendium theru grasceffi vuissit that ist athe in here athe in
palice athe in andern sumeuvelicheru stedi samantneme himo
athe vane sinegelandun athe vane andern thie theru selvern
vuizzidi leven (levent) theru er selvo levitt urcundum ret-
liche, Auur auor thie hauan nin machthane vane andern
so vueliche thar bezzera vindan mugen vuerthan. Inde
vora hin sachunu sineru salunga, gedue inde burigun theru
geuveri geve himo ther thia sala infahit geuveri gedue.
Inde ather thiu sala so getan vuirthit geaneruun in Selues
(thesselves.) neieina vonathen vora gequet anen sachun
mugi geduan trvangida Thara vviri inde seluo thuruch sich
burigun gedue theruselueru geuveri nto themo geanerven
thegein vrsach belive thia sala cebekerine (cebenvande-
no.) sunder mera not analige (anavalle.) thia thuruch*

missum ejus distringatur, ut divisionem faciat cum illo, ad quem defunctus hereditatem suam voluit pervenire; & si cuilibet ecclesie eam tradere rogavit; coheres ejus eam legem, cum illa ecclesia, de prædicta hereditate habeat, quam cum alio coherede suo habere debebat. Et hoc observetur erga patrem, & filium, & nepotem, usque ad annos legitimos: postea ipsæ res ad immunitatem ipsius ecclesie redeant.

cegefremine. Inde avo noch thanne sachun sinu bit geanerun sinen gesunduruth nehauoda nesi (nehaboda neo.) himo that ceungeu vor Samithu (Samidu.) sundergeanervu siner avo er gerno neuuilit athe thuruchthengrauun, athe thuruch bodun sinin Bethungen vuerthe that thia sundrungebit themo (himo.) due cethemo ther geendido eruetha (eruیدا.) sina vuolda volocaman (voloquoman) inde avo sumeuuelicheru samonungun thia sellan bat ganervu siner then vuizzut (vuizeut.) bit theru kirrichum vona (vane.) themo voragesprochenemo erue have bit andremo geaneruen sinemo hauan solda. Inde thaz behaldan vuerthe umbe then vader inde then sun inde then neuum unce cenirunt vuizzethallikhen ather (ahter.) thiu selue sachun ce theru muzzungu theru selueru samunungun ergeven, (vuitirigeven.)

EEDEN VAN KAREL DEN KALEN,
 EN HET VOLK VAN
 LODEWIJK DEN DUITSCHER.

Karel. *In Godes minna in d' durch tes Christiane folches
 in d' unser bedhero gehaltmissi, fon thesemo dage
 frammordes so fram so mir Got geuizei indi
 mahd furgibit, so hald ih thesan minan bruod-
 her, soso man mit rehtu sinan broudher scal
 iuthiu, thaz er mig sosoma duo, indi mit Luthe-
 rem in nocheinu thing ne geganga zhe minan
 uuillon imo ce scadhen uuerhen. (1)*

Het volk. *Oba Karl then eid, then er sinemo bruodher
 Ludhuwige gesuor, geleistit, inde Ludhuwig, min
 herro, then er imo gesuor, fobrichtit, ob ih
 inan es iruvenden ne mag, noh thero einih es
 iruvenden mag, imo ce follusti uuidhar Karle
 ne uuirdkit.*

Anno 842.

(I) Karel de Kale, om door het volk van Lodewijk verstaan te worden, deed den eed in het Duitsch, en het volk zweert in zijne landtaal. Wederkeurig gebruikt Lodewijk de Duitscher de taal van zijn broeders onderdanen, en wordt ook in het Romansch beantwoord.

EEDEN VAN LODEWIJK DEN DUITSCHER,
 EN HET VOLK
 VAN KAREL DEN KALEN.

Lodewijk. *Pro Deo amur et pro Christianpoblo et nostro
 commun salvament, d'ist di in avant, in quant
 Deus savir et podir mi dunat, si salvarai eo cist
 meon fradre Karlo, et in adjudha et in cadhuna
 cosa, si cum om per dreist son fradra salvar
 dist, in o quid il mi altrezi fazet. Et ab
 Ludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon
 vol cist meon fradre Karle in damno slt.*

Het volk. *Si Lodhwigs sacrament quae son fradre Karlo
 jurat, conservat; et Karlus, meos sendra, de
 suo part, non lo tanit, si jo returnar non l'int
 pois; ne jo, ne neuls cui eo returnar int pois,
 in nulla adjudha contra Lodhuwig non li iver.*

Anno 842.

HET VRIESSCHE SYNDRIUCHT.

Dit is Syndriucht, als di Biscop sine synd keda vil, ende hi sine boda an dit lant sent, soe schil ma sine synd sex viken eer keda eer manc halde. Soe schiler selfcomma, jef hi mei, jef hi naet mei, soe schil in comma syn choerbiscop, mit breve, ende met insigel, ende mit eenguldena fingerlyn, ende sidsa dat syn hera alsoe sieck se: jefsta suder wr birgh: dat hi toda setta synd naet comma mochte; soe sel syn choerbischop syndia, aller aerst op dyn wrheriga, deer di decken wrherigh brocht haet tria ieer, ende nioghen synden. Di decken schil vessa fri ende freesch, ende fulra berthe boren, ende syn vyed ende syn riucht onforloren, ende enis leka soen. Sol aegh syn sind di haudprester to keden, ende da lioed to sekane alle huismanne. Ende als di biscop tree dagen syndet haet, soe schil hi setta ene decken, ende hem syn ban bifella bi trim schillinghen. Soe schil ma dis deckens sind xx. nachta eer keda eer men halde. Nu agen da lioed eedswaren to setten, da schillet vessa fry ende freesch, ende fulre berthe boren, ende alsoe hloechdedich dat hi dis biscops ban heta mey, je hit oen him falt, ende syn landriucht onforloren.

Soe agen da lioed ende die prester to tziesen, ende oen dine synd to bringen. Nu aegh him di decken fare dine synd, dine eed to stowien. Als hi dan dine eed swerren haet,

so aegh him di decken een ferdan to daen bi des bīscops banne, dat him rīnnen dwe vald, iesta onriucht, iesta aet eueles sprecke, jesta dwe, om wroginga, hīne schil des bīscops ban beta, ende tuibeet da eed swara. Soe schillet da liod dine ferd sterkia, hit ne se dat hy't hadde forwrocht mit sine handem, iesta mit sine monde. Soe aegh di hulsman sine selvis deda to witen, ende fyf synre buren to folgiē, haet hi da eedswara deen hadde, als hi naet blicandis ne haet, soe schil di eedswara bida laden laya, ende bi dāe boten, als een oer leeckman. Soe ne schil di eedswara naet wrogiā, hi ne habbet achtet mit syne prester ende mit sine buren.

Haet soe di decken vroghet, buta da eedswara, jesta di prester, jesta ander lichte liod, soe ne thoer ma da virden neen andert iowa, hōdder to jecht vird, uer to seck vird, ner to nene weervird comma. Aldus is't sindriucht aller fresena. Jef di eedswara enichne man wroghet om sibbe, ende hi dat sibbe naet bireckniā mei, soe is hi ban schieldich.

Jef hi enichne man wroghet om sonendeis fira, soe is di fira fresa nier, to witane, toluasum oenda helligem, dān hi aegh enich ban to beten, jesta enich hermscheed to ortfāen, jef hi onschieldich is, Sinte Maria alsoe, Sinte Michēel ende alle Godes heiligen alsoe.

Jefma een man wroghet om een onbinaemd moerd, deer hi deen hadde oenda wive, ende hi des bisecka wil, soe moet hy toluasum onriuchta; jef hy onschieldich is.

Jef die eedswara wroghet om een reesraef, jef hi bisecka wil, soe is hy nyer toluasum to onriuchten, dan hi thore enich haghera ordel oengaen.

Jef di prester ende di eedswara wroghet enich man om een alterraef, jef hi dis bisecka wil, truch sine onschield, soe aegh hy dis toluasum onriuchta.

Jef di prester ene leeckman bitighet, mit sine fria foghed, dat hi him birawed hadde, lessa jesta mara, al so als hy't bliwrda wil, jef hi se jecht, soe schil hy't saun beet beta; jesta sexasum onriuchta. Jef dy leka da prester een farfangh deth, soe schil hy't saun beet beta; jesta toluasum onriuchta. Jef di leka da prester bitighet eenre quader deda, soe aegh hy him mit zyne fria foghed, mit ene eed to skerten, jesta een beeth betha.

Jef dy decken enich man aeschet, dat hy zyn sind naet alsoe socht hadde, als hy mit riuchta schulde, soe schil hy sexasum onriuchta, jesta syn ban betha. Jef him dy decken bythighet, dat hy hem dis forma deys wrherich were, soe schil hy hem sexasum onriuchta, jesta syn ban betha. Dis ora deys al soe. Jef hy him dis bitighet, dat hy him dis tredda deys wrherich se, soe is di decken nyer, mit papen ende mit flower leecmannen hine toe bitiughen, dan hy da lada se to bieden. Soe hwaso tree daghen herich anda sinde stinsen haet, soe ne thoer hy, dis fiarda deys, hor bod, ner ban tyelda.

Jef dy decken een wyf aeschet, ende her des bitighet, dat hyo een man to wr hoer hadde, onder her aefte

manne: jef hyo dis bysecka wil, soe wil her dio paepleed, ende wyse leka lioed finda een haudordel. Soe steet her aefte man, ende queth hioe sese ontschieldich, so is hy se nyer, mit ene eed to sikeriane, dan hyo dat ordel oen to gane: jef hy se naet sykaria nelle, so schil hijo self oenda ordel sikeria, ende jesse God sikered, zo aegso her aefsta man weer to nimen. Jef hyo se aeck wrbaernt, soe aegh hy dine ker, hor hy se hangie, soe hy se haudie, soe hy se drinse, soe hy se baerne. Soe moet hi se fiarda kest, jefsta to him nima, jef hit him di wisa prester reth.

Jef di decken enich man aeschet, ende hy deer naet to andert is: ende hy sine boda aldeer seint, ende dat needschyn aldeer biut ende queth, dat hy so mogende ne se, dat hy deer comma moge, jefsta dat hy uwer een onwad wetter were, eer di sind ket ward, ende hy dat oppe da helligem wil bringha, soe ne thoer hy fora wrfaen, dan toda nesta sind, deer hy aldeer halda schil.

Jef binna da trim ierim da decken immen wrherich wirt, soe schil hi dyn man, dis fiarda ieris da biscop bringha, ende dy decken ne sel neen man to ban duacen. Soe sel dy biscop dis fjarda ieris, aller aerst sindia op dyn wrherigha man, deer dy decken wrherich is, alle da tree daghen], jef hy him eer naet bykanna wil. Soe schil him di biscop efter him laya, to trim tzierkum, aldeer hy dyne sind halt, ende jef hy se wrherich wirt: soe schil him dy biscop efter him laya, to da stoel to Utrecht, deer schil hy ne tree daghen laya. Jef hy deer

naet comma ne wil, so aegh hy ne dis fiarda deys, mit riuchte, to ban to duaen; ende jef hy oenda banra sterft, soe ne aegh him neen prester to byfellanne, ner neen liacht wr to barnene, neen pater noster wr to syongane, op neen hof to lidsane. Syn gued, deer hy haet, dat schil oen hof wara, alle gader.

Jef een man een bern thylet an een wyve, ende hy se naet jechta nelle, als hit boren is, soe schil hioe her wedjaen op dyn, deer hyoe op seydt, eer hit enich prester aegh toe depen. Jef een wyff staet an da synde, ende queth, dat hi des bernes fader se; jof hy dan queth, dat hij se naet toe wyve wan: soe is hy nier, oppe da xij scheran to onriuchten, dan hioet' op him se toe bringen; jef hy him wrbaernt, soe aegh hijt bern to ontfaen, ende dine mena eed to festiane, ende da ban to betane.

Jef een wyf her aefte man aeschet, anda banda synde, soe aegh him dy decken mit laynghen toe andert to bringane, jof hy mey. Jof biseka vil, soe is hioe njer, mitta aefsta tiugh, jof hyoet hadde, hine toe winnen, dan hy se, dera aeftengha to ontghaen. Jef hi dis riuchtes al wrherich wirth, soe aegh hio dine ferd oen dae guede.

Dera scheerna ferst is xlij. nachta, ende dan di man to synre haudsto to commane mit sijne flore, ende mit sine yrsane, mit sine socken, ende mit sijne waxe, sijn ambucht to herane, wytat to nimane, lijckmissa to capiane, ordelwienga, to winnane mit txam schillen-

ghen, ende da schere inda tzierka to gane. Handyrsen aldus: wrnacht to dragene, syne lijckmissa to herane, Corpus domini to nimane, ordel wyengha to ienst, een to winnane, mit een schillingh penningha. Nu schel ma dis tredda deis da hand schoya, di prester ende sex man mei him; flower fandis halum, ende twee fan des wtwer halum. Jef hia aet sanet, soe sint nier da flower, da hand to helane, dan da tree to wrbarnene, hit ne se dat al dioe meente anders hlya wil.

Hyr bighinnet da syndriuchta.

Dat syndriucht gaf ws di Paeus Leo to Roem, ende heet dat wy't hilde, also fest als wy dine Cristena nama halda volde, ende wi da suderna riucht herich wolde wessa: hvant wy fresen alle noerd heerden ende heiden weren.

Dat is riucht: hweerso een vijede stoe is, ende di prester een wyeden alter haet, ende deer lijckfellingha ende kynderstinga sint, so aegh aller mama lijc syn deeckma to iowane tida Godes huse, deer hy binna sette is: Deer aegh aller presterna lyc toe syndiane tria ieer, al ont dis biscops ieer commet, mit mara riucht, danma dis deckens ban hera thoer, jesta dis provestes.

Dis fiarda jerts aegh di biscop to sindiane, ief hy comt ende syne sind schillet alle huisman seka. Jef immen da prester wrherich is binna da trim ierem, so aegh di biscop aller aerst deer wr toe sindiane; ende jef di biscop dis fiarda ieris naet ne comt: so sel di prester dis

fiarda ieris sindia, als hi dede da tria oer ieer, eer di biscop coem.

Dat is riucht: dat da capella papen da biscop tienia schillet mitta haudprester, al by dio, deer hyara gued to ledet. So schillet hia den tiensd dwaen of da deeckma, deer hya nimet, ende di, deer neen deeck onfucht, di ne thoer neen tyensd dwaen.

Soe schil ma riuchta aller aerst, dat deer to claghe comt. Als deer is wrworden di lyckwey ende di tzierckwey, dat hy naet is fower molles foten breed, dat da fower moge dine fyfta to kerka dregha, dine dada to der molda biste-digia, dine heydena cristen dwaen, dat sel ma riuchta, al nei da riuchte, jof ney grata Godes neder; deer ne sint allegader nene lada weder scrioun. Deer schillet vessa reed fower wegen toda Godes huse, to da quika, ende to da dada, hit ne se, dat hi't stande by een heerwey, so mey di heerwey wessa ende di tzierckwey ende di lyckwey al een wey. Jesta hy stande an ene stedis owere, dat ma inoghe comma, mitta shipes boerde, to da wyda howe.

Aldus is't syndriucht alre fresena.

Als deer een stryd is opheuen, een ontyd, an paescha moern, an pynxstera moern, ende an Cristes moern, in der tzierka, ende dat hellighe corpus Domini britsen is, di tzylick stirt is, dat font britsen, da helligha birynd, ende di prester to da bloedis wt ryn slayn is, soe is deer britsen munitas ende sacrilegium; soe is dy enghel ire; soe schel ma, om da openbera sonda, da hermscheed

ontfaen, ende da ban beta mitta alrahagista ban, mit
 twa ende sauntigha ponda Agripsera penninghen. Doch
 soe schellet da fresen nedena nieta, deer Widekin, di
 forma aesga, deelde, ende efter him Herdrick biscreef, by
 des Paeus henghnese, dat deer immer scholde ghaen wr
 hals ende wr haed dy penningh, deer to der montha nye
 were.

Aldus is dat sindriucht aller Fresena.

Hweerso deer fuchten is in da Godes huus. enz.

TATIANI HARMONIA EVANGELIORUM.

Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum.

2. Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.

3. Visum est mihi, assecuto a principio omnibus diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile.

4. Ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

CAP. I.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus ipse erat verbum.

2. Hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

3. Vita erat in ipso, & vita erat lux hominum.

4. Lux in tenebris lucebat, & tenebræ eam non comprehenderunt.

CAP. II.

Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, quidam sacerdos, nomine Zacharias, de vice Abia & uxor illi de filiabus Aaron, & nomen ejus erat Elizabeth.

2. Erant justi ambo apud DEUM, incedentes in omnibus mandatis & in justificationibus DEI sine querela, & non erat illis filius, eo, quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

TATIAAN'S EVANGELIEN HARMONIE.

Bichiu uuantu manage silotun ordinon zaga, thio in uns gifulta sint, rachono.

2. So uns salthun, thie thar fon anaginne selbon gisahun, inti aumbahta uuarun uuortes.

3. Was mir gisehan, gifolgentemo fon anaginne allem gernlihho, after antreitu thir scriben, thu bezzisto Theophile.

4. Thaz thu forstantes thero uuorto, fon thene thu gilerit bist, uuar.

CAP. I.

In anaginne uuas' uuort, inti thas uuort uuas mit Gote, inti Got selbo uuas thas uuort.

2. Thas uuas in anaginne mit Gote, alliu thuruh thas uuundun gitan, inti uzzan siu ni uuas uuiht gitanes, thas thar gitan uuas.

3. Thas lib uuas in imo, inti thas lib uuas liocht manno.

4. Inti thas liocht in finstarnessen leuhta, inti finstarnessen thas ni bigriffun.

CAP. II.

Was in tagun Herodes, thes cuninges Judeono, sumer biscof, namen Zacharias, fon themo uuehsale Abiasses, inti quena imo fon Aarones tohterun inti ira namo uuas Elizabeth.

2. Siu uuarun rehtiu beidu fora Gote, gangente in allen bibotun inti in Gotes rehtfestin uzzan lastar, inti ni uuard In sun, bichiu uuantu Elizabeth uuas unberenti, inti beidu framgigiengun in iro dagun.

3. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur, in ordine vicis suæ, ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit, ut incessum poneret, ingressus in templum Domini, & omnis multitudo erat populi foris, orans hora incensi.

4. Ostendit se illi angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Inde Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.

5. Ait autem ad illum angelum: ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannis.

6. Et ipse erit gaudium tibi & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt. Erit enim magnus coram Deo, & vinum & siceram non bibet, & spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ, & multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.

7. Et ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

8. Et dixit Zacharias ad angelum: unde hoc sciam? ego sum senex, & uxor mea processit in diebus suis.

9. Tum respondens angelus dixit ei: ego sum Gabriel, qui esto ante Deum, & missus sum ad te, hæc tibi evangelizare. Et nunc eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, eo, quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

3. Ward tho, mit thiu her in biscofheite giordinot uwas, in antreitu sines uuehsales, fora Gote, after giuonu thes biscofheites, in lozze framgieng, thaz her uuihrah brah-ti, ingangenti in Gotes tempal, inti al thiu menigi uwas thes folkes uzzi, betonti in themo ziti thes rouhennes.

4. Araugta sih imo Gotes engil, stantenti in zeso thes altares thero wihrouh brunsti. Thanan tho Zacharias uuard gitruobit thas sehenti, inti forhtana fiel ubar inon.

5. Quad tho zi imo ther engil: ni forhti thu thir Zacharia! uuanta gihorat ist thin gibet, inti thin quena Elizabeth gibirit thir sun, inti nemnis thu sinan namon Johannem.

6. Inti her ist thir gifeho inti blidida, inti manage in sinero giburti mendent. Her ist uuarlichomihhil fora Truhtine, inti uuin noh cidiri trinit, inti heiliges geistes uuirDET gefullit fon hinan fon reva sinero muoter, inti manage Israheles barno giuerbit zi Truhtine Gote iro.

7. Inti her ferit fora inan in geiste inti in megine Heliasen, thaz her giuunte herzun fatero in kind, inti ungiloubfolle zi vvistuome rehtero, garuen Truhtine thuruhtigan folc.

8. Inti quhad Zacharias zi themo engile: wanan vvez ih thas? ih bin alt, inti min quena fram ist gigangan in ira tagun.

9. Tho antlingenti thie engil quhad imo: ih bin Gabriel, thie azstantu fora Gote, inti bin gisentit zi thir, thisu thir sagen. Inti nu uuirDIST suigenti, inti ni mahst, sprehhan unzun then tage, in themo thisu uuerdent, bithiu uuanta thu ni giloubtos minen uuorton, thiu thar gifulta uuerdent in iro ziti.

10. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabuntur, quod tardabat ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad eos, & cognoverunt, quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis & permansit mutus.

11. Et ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus & occultabat se mensibus quinque, dicens: quia sic mihi fecit Dominus in diebus, in quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

CAP. III.

In mense sexto missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo Davidis, & nomen virginis Maria.

2. Et ingressus angelus ad eam dixit: ave gratiæ plena! Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.

3. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

4. Ait angelus ei: ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum, ecce! concipies in utero & paries filium & vocabis nomen ejus Jesum.

5. Hic est magnus & filius Altissimi vocatur & dat ei Dominus sedem Davidis patris sui & regnabit in domo Jacob in æternum & regni ejus non erit finis.

6. Dixit Maria ad angelum: quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.

10. Inti uuas thaz folc beitonzi Zachariam, inti uuontorotun thaz her lazzeta in temple. Her uzgangenti ni mohta sprehhan zi in, inti forstuontun thaz her gesicht gisah in temple. Inti her uuas bouhnenti in, inti thuruhuuoneta stum.

11. Inti gifulte uuirdun taga sines ambahtes, gieng in sin hus, after then tagen intfieng Elisabeth sin quena, inti tamgihta sih finf manoda, quedenti: Wanta sus tetamir Trohtin in tagen, in then her gescouuuota arfirran minamo itiuuiz untar mannon.

CAP. III.

In themo sehsten manode gisentit uuard engel Gabrihel fon Gote in thie burg Gallileæ, thero namo ist Nazareth, zi thiornum gimahaltero gommanne, thero namo uuas Joseph, fon huse Davides, inti namo thero thiornun Maria.

2. Inti ingangenti ther engil zi iru quhad: heil uuis thu gebono follu! Truhtin mit thir, gesegenot sis thu in uuibon.

3. Tho siu thiu gihorta, uuas gitruobit in sinemo uuorte, inti thahta, uuelih uuari thas uuolaqueti.

4. Quhat iru ther engil: Ni forhti thir Maria, thu fundi huldi mit Gote, seno nu intphabis in reve, inti gibiris sun, inti ginemnis sinan namon Heilant.

5. Ther ist mihhil, inti thes hoisteri sun ist ginemnit, inti gibit imu Truhtin sedal Davides sines fater, inti rihhisot in huse Jacobes zi euuidu, inti sines ribhes nist enti.

6. Quhad tho Maria zi thamo engile: uuio mah thas sin? uuanta ih gommannes uuis ni bin.

7. Respondens angelus dixit ei: Spiritus S. superveniet in te & virtus Altissimi obumbrabit te, ideo, quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.

8. Et ecce! Elisabeth, cognata tua ipsa concepit filium in senectute sua & hic est mensis sextus illi, quæ vocatur sterilis: Quia non est impossibile apud Deum omne verbum.

9. Tum dixit Maria: ecce! ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.

CAP. IV.

Exurgens Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in oppidum Judæ & intravit in domum Zachariæ & salutavit Elisabeth.

2. Factum est autem, cum illa audiret salutationem Mariæ, exultavit infans in utero ejus.

3. Tunc impleta est Spiritu S. Elisabeth, exclamavit voce magna & dixit: benedicta sis tu inter mulieres, & benedictus sit fructus ventris tui, &, unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

4. Ecce enim! ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo & beata, quæ credidit, quoniam perficientur, quæ dicta sunt ei a Domino.

5. Tunc ait Maria: magnificat anima mea Dominum, & exultavit spiritus meus in Deo, Salvatore meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

7. Antlingenti tho ther engil quad ira: thio Heilago Geist quimit ubar thih inti thes Hohisten megin biscatule rhih, bithiu, thas thar giburan uuordet heilag, thas uuirde ginennit Gotes barn.

8. Seno nu Elizabeth! thin magin siu intphieng sun in ira alttuome inti this ist ther sehsto manod thera, thiu thar ginennit ist unberenta: bithiu uanta nist unodi mit Gote jogiuuelih uuort.

9. Tho quhad Maria: seno nu Gotes thiu, uuese mir after thinemo uuorte. Inti arfuor tho fon ira then engil.

CAP. IV.

Arstantenti Maria in then tagon gieng in gibirgu mit ilungu in Judeno burg ingieng tho in hus Zachariases, inti heilizita Elisabeth.

2. Ward tho, so siu gihorta heilizunga Marians, gifah thas kind in ira reve.

3. Ward tho gifullit Heilages Geistes Elisabeth, arhuob mihhilero stemmi inti quhad: Gisegenot sis thu untar uuibon, inti gisegenot si thie uuahsmo thireno uuamba, inti, uanan is mir, thaz queme mines Truhtines muoter zi mir?

4. Seno nu! so sliumo so thiu stemma uuard thines heilizunges in minero oran, gifah in gifehen kind in minemo reve inti saligu, thiu thar giloubta, uanta thiu grifremitu uuerdent, thiu thar giquetan uurdun iru fon Truhtine.

5. Tho quhad Maria: Mihhiloso min sela Truhtin, inti gifah min geist in Gote, minemo Heilante, bithiu uanta her giscouuota odmuoti sinero thiuv.

6. Ecce enim! ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen ejus & misericordia ejus in progenies timentibus eum.

7. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui, deposuit potentes de sede & exaltavit humiles, esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.

8. Suscepit Israel puerum suum, memorari misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semen ejus in secula.

9. Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reversa est in domum suam. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi & peperit filium suum.

10. Et audierunt hoc vicini & cognati ejus, quod Dominus magnificavit misericordiam suam cum illa & congratulabantur ei.

11. Tunc factum est in die octavo, venerunt ad circumcidendum puerum, vocabant eum, nomine patris sui, Zachariam. Respondit tum mater ejus & dixit: nequaquam, sed nomen ejus erit Johannes. Et dixerunt ad illam: nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

12. Innuebant tunc patri ejus, quem vellet eum vocari? Tunc postulans pugillares, scripsit, dicens: Johannes est nomen ejus & mirati sunt universi. Apertum autem est subito os ejus & lingua ejus & loquebatur, benedicens Deum.

13. Et factus est timor super vicinos eorum, & super

6. Seno nu! fon thiü saliga miñ queden alliu cunnu, bithiu uanta mir teta mihelu, thie thar mahtig ist, inñ heilag sin namo inti sin miltida in cunnu inti cunnu inan forhtanten.

7. Teta maht in sinemo arme, zispreitta ubarhuhtige muote sines herzen, nidargisazta mahtige fon sedale, inti arhuob odmuotige, hungerente gifulta guoto, inti otage forliez itale.

8. Intphieng Israhel sinan kneht, zi gimuntigonne sinero miltida, so her sprah zi unsen fateren Abrahame inti sinemo samen zi uuerolti.

9. Wonata Maria mit iru nah thri manoda, inti uuarb zi ira hus. Elisabeth warlihho ward gifullet zit zi beranne inti gibar ira sun.

10. Inti gihortun thas ira nahoston inti ira condon, thaz Truhtin mihhilosota sina miltida mit iru inti gifahun mit iru.

11. Ward tho in themo ahtoden tage, quamun zi bisnidanne thas kind, namtun inan sines fater namon Zachariam. Antlingota tho sin muoter inti quhad: nio in altere, uzzan sin namo scal sin Joannes. Inti quhadun zi iru: Nioman nist in thinemmo cunne, thie thar ginennit si thesemo namon.

12. Bouhnitun tho sinemo fater, uuenan her uoolti inan ginemnitan uesan? Bat tho scribsahses screib sus quedanti: Johannes ist sin namo, wuntorotun thas tho alle. Gi-offonota sih tho sliumo sin mund, inti sin zunga, inti sprah Got uuihenti.

13. Ward tho forhta ubar alle iro nahiston, inti ubar

omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes, qui ea audierunt in cordibus suis, ita dicentes: quis, putas, puer iste erit? & manus Domini erat cum illo.

14. Et Zacharias pater impletus est Spiritu Sancto, & prophetavit, ita dicens: benedictus sit Dominus Deus Israel, quia visitavit & fecit redemptionem plebis suæ, & erexit cornu salutis nobis in domo David, pueri sui.

15. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus, salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos, ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti, jusjurandum, quod juravit ad Abraham, patrem nostrum, daturum se nobis.

16. Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate & justitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ.

17. Et tu puer propheta Altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum.

18. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, oriens ex alto, illuminare hos, qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

19. Puer crescebat & confortabatur spiritu & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ in Israel.

alle gibirgu Judeno wurdun gimarit alle thisu wort, inti gisaztun alle thie iz gihortun in iro herzen, sus quedante: uuas uuanis these knethht si? Inti Gotes hant was mit imo.

14. Inti Zacharias sin fater ward gifullet Heilages Geistes, inti uuizagota sus quedanti: giuuihit si Truhtin Got Israëlo, bithiu uuanta uuisota inti teta losunga sinemo folke; inti arrihta horn heili uns in huse Davides sines knehtes.

15. So her sprah thuruh mund heilagero, thie fon uuerolte uuarun, sino uuizagono, heili fon unsaren fian-ton, inti fon henti allero thie unsih hazzotun, zi tuonne miltida mit unsaren faterun, inti zi gibugenne sinero heilagun giuuiznessi, therø eidbusti thie her suor zi Abraham unsaremo fater, sih uns zi gebanne.

16. Thaz uzzan forhta fon hentin unserø fianto arlòste thionomes imo in heilagnisse inti in rehte fora imo alle unsaron tagon.

17. Inti thu kneht uuizago thes Hohisten bisthu gi-nennit, foriferis uuarlihho fora Truhtines annuzzi zi garuuenne sinan uuege, zi gebanne uuistuom heili sine-mo folke in forlazznessi iro suntono.

18. Thuruh innodilu miltida unsares Gotes, in then uuisota unsih ufgang fon hohi, inliuhtigen then, thie thar in finstarnissin inti in scuuen todes sizzent, zi girihtenne unsera fuozza in uuog sibba.

19. Ther kneht uuohs, inti uuard gistrengisor geiste, inti uuas in uuostinnu unzan then tag sinero arougonissi in Israhel.

OTFRIED, BERIJMING DER EVANGELIEN.

Der Franken lof.

Sie sint sosama chuani,
Selb so thie Romani,
Ni tharf man thaz ouh redinon,
Thaz Kriachi in es giuuidaron.
Si elgun in zi nuzzi
So samalicho uuizzi,
In felde, joh in uualde
So sint sie sama balde.
Rihiduam ginnagi,
Jo sint ouh filu chuani,
Zi uuafane snelle,
So sint thie thegana alle.
Si buent mit geziugon,
Joh uuarun io thes giuuo
In guatemo lante
Bithiu sint sie unscante.
Iz ist filu feizzit,
Harto ist iz giueizit
Mit managfalton ehtin
Nist iz bi unsen frehtin.
Zi nuzze grebit man ouh thar
Er inte kuphar,
Joh bi thia meina
Isine steina.

Ouh thara zua fuagi
Silabar ginuagi,
Joh lesent thar in lante
Gold in iro sante.
Sie sint fast muate
Zi managemo guate ,
Zi manageru nuzzi ,
Thaz duent in iro uuizzi.
Si sint filu redie
Sih fianton zirrettine ,
Ni gidurrun si es beginnan ,
Sie eigun se ubaruuunnan.
Liut sih in n'int fuarit ,
Thaz iro lant ruarit ,
Ui se bi iro guati
In thionon io zi noti.
Joh mennisgon alle
Ther se iz ni untarfalle ,
Ih uueiz, iz Got uuorahta:
All eigun se iro forakta.
N'ist liut, thaz es beginne ,
Thaz uuider in ringe.
In eigun sie iz firmeinit ,
Mit uuafanon gizeinit.
Si lertun sie iz mit suuerton ,
N'alles mit den uuortun ,
Mit speron filu uuasso ,
Rithiu forachten sie se noh so.

De regte weg naar den Hemel.

*Manot unsih thisu fart ,
 Thaz uuir es uuesan anauuart ,
 Uuir unsih ouh biruahen ,
 Int eigan lant suachen.
 Thu ni bist es , uuan ih , uuis ,
 Thaz lant thaz heizit paradys.
 Ih mag iz lobon harto ,
 Ni girinnit mih thero uuorto ;
 Tho mir megi lidolih
 Sprechan uuorto gilih ,
 Ni mag ih thoh mit uuorte
 Thes lobes queman zi ente.
 Ni bist es io giloubo ,
 Selbo thu iz ni scouuo ;
 Ni mahtu iz ouh noh thanne
 Irzellen iomanne.
 Thar ist lib ana tod ,
 Lieht ana finstri ,
 Engilichaz kunni ,
 Ich euuinigo uuunni.
 Uuir eigan iz firlazan ,
 Thaz mugen uuir io riazan ,
 Tho zen inheimon
 Io emmizzigen uueinon.*

Uuir fuarun thanana noti
 Thuruh ubarmuati,
 Irspuan unsih so stillo
 Ther unser muatuuillo.
 Ni uuoltun uuir gilossen,
 Harto ueegen uuir es ein,
 Nu riazzen elilente
 In fremidemo lante.
 Nu ligit uns umbitherbi
 Thaz unser adalerbi,
 Ni niazzen sino guatl,
 So duat uns ubarmuati.
 Tharben uuir nu leuues
 Libes filu maneges,
 Ioh thulten hiar nu noti,
 Bittero ziti.
 Nu birun uuir mornente
 Mit seru hiar in lante,
 In managsalten uuunton.
 Bi unseren sunton.
 Arabeiti manago
 Sint uns hiar io garauuo,
 Ni uuollen heim uuison.
 Uuir uuenegon uueison.
 Uulaga elilenti,
 Harto bistu herti;
 Thu bist harto filu suar,
 Thaz sagen ik thir in ala war.

Mit arabeitin uerbent,
 Thie heiminges tharbent.
 Ih haben iz funtan in mir,
 Ni fand ih liebes uuiht in thir,
 Ni fand in thir ih ander guat,
 Suntar rozzagaz muat,
 Seragaz herza,
 Joh managfalta smerza.
 Ob uns in muat gigange,
 Thaz unsih heim lange,
 Zi themo lante ingahe
 Ouh iamar gifahe,
 Farames so thie ginoza
 Ouh andera straza,
 Then nueg, ther unsih uente,
 Zi eigenemo lante.
 Thes selben pades suazi
 Suachit reine fuazi.
 Si therer situ in manne,
 Ther thar anegange:
 Tha scalt haben guati,
 Joh mihilo otmuati,
 In herzen io zi noti
 Uuaro karitati.
 Dua thir zi giuuurti
 Scono furiburti,
 Uuis horsam ouh zi guate,
 Ni hori themo muate.

Innan thines herzen kust

Ni laz thir thesa uuorolt lust,

Flüch thia geginuerti,

So quimit thir fruma in henti.

Hugi, uuio ih thar fora quad,

Thiz ist ther ander pad.

Gang thesanueg, ih sagen thir, ein,

Er gileitit thih heim.

So thu thera heimuusti

Niuzist mit gilusti,

So bistu Gote liober,

N'intratist scadon niatier.

REGNER LODBROG.

Biarkamal sem orte Ragnar Lodbrog.

I.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hitt var æi fyrir löngu,
Er a Gautlanda geinkum
At Graf-vitins morde,
Da feinkum vier Thoru:
Dadan heitu mig firdar,
Er lingaulum lagdag,
Lodbrog að thui vige.
Stak eg a stordar-lykiu
Stale biartra mala.*

II.

*Hiuggum vier med hiorve.
Helldur var eg ungur er feingum
Austur i Eirar-sunde.
Undarm frekum varge
Og fotgulum fugle,
Fengum vier, dar er sungu
Vid haseymda hialma,
Hord iorn, migils verdar.
Allur var æger sollium;
Od rafh i val-blode.*

III.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hatt barum da geira,*

Er tvituger toldunst:
 Og tyr rudum vyda:
 Vunnum atta iarla,
 Austur fyrir Dinu-minne.
 Gera feigum da gnoka
 Gisting ad dui vike:
 Sveiti fell i sollium
 Sae; tynde lid aefe.

IV.

Hiuggum vier med hiorve.
 Hiedins kuonar vard andit,
 Da er Helsingin heim tun,
 Til heim-sala Odins.
 Lokdum uppi Ivu:
 Oddur nalde da byta:
 Oll var unda gialfre,
 Asver rodine heitu;
 Grenjada brandur i brynu;
 Ben-silldur klufu skyldi.

V.

Hiuggum vier med hiorve.
 Hygg eg onguan da flyde,
 Adur, a hemlis hestum,
 Heraudur i styr felle.
 Klyfur ei aevin lundrum
 Annar iarlin faegre
 Lundavoll til loegis,
 A langskipum sydan.

*Sa bar sik-lungur vida
Snart fram i styr hiarta.*

VI.

*Hiuggum vier med hiorve.
Her kastade skiolldum,
Da er hrae-gagari rende
Reistur ad gunna briostum;
Beit i scarfua skerium
Skaeri-bildur at hialdri.
Rodinn var randarmane,
Adur Rafn kongur felle;
Dreif ur holda hausum
Heitur a brynnium sveite.*

VII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Haft gatu da rafnar,
Fyrir Indyrum eium,
Aerna braad ad slyta.
Fengum faluhestum
Fullan verd ad sinne;
Jinnt var eins ad geta
I upprunna solar.
Streing-haumlur sa eg stinga;
Stak almur af sier maalme.*

VIII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hett greiniudu hrottar,
Adur a ullar agre*

Eisteinn kongur felle.
Geingum, gulle faedur,
Grandur vals ad braundum.
Hrækindill sneid randa
Ritur ad hialma mote.
Snira virtur ur sarum
Sveif of hiarna - kleifa.

IX.

Hluggum vier med hiorve.
Hofdum rendur i blode,
Da er ben-dvera braaddum
Fyrir Borgundarkholme.
Reggsky flitu rander;
Ratt almur af sier malme:
Volnir fell at vige;
Var at aei kongur meire.
Val rak vitt um strandir;
Vargur fagnade tafne.

X.

Hluggum vier med hiorve.
Hilldur var synt i vehste;
Adur Freyr kongur fille,
A Flemingia lande
Nade blaer ad byta,
Blode smelldur i gultann
Hogna - kúst ad hialldre,
Hardur bengrefill, forðum

*Maer griet morgin skaeru ;
Morg en tafu gafst vorgum.*

XI.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hundredum sa eg liggia ,
A eireis aundrum.
Dar Aeinglanes heitir
Sigldum vier til snaeru.
Sehs daegum , adur lid felle ,
Attum odda messu ;
Fyrir upruna solar
Fard fyrir vorum sverdum
Valdiofur i styr sniga.*

XII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hrunde dogg af sverdum
Bryn i Bardafyrde.
Bleikan na fyrir havka ;
Umde almur da oddar
Alstrit bitu skyrtur.
Ad slidur-loga-sennu
Svolnis hatte daefdar.
Rende almur til unda ,
Eiturhvas drifum sveita.*

XIII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hielldum hlakar-tiolldum
Hlatt ad hildur-leike ,*

*Fyrir Hiadninga vage,
 Sia maettu da seggir
 Er sverd rifu scialdu,
 Ad hraesilldur hialldre.
 Hialm slitnad ann gotna.
 Var at sem biarta brude
 I bing hia sier leggja.*

XIV.

*Hiuggum vier med hiorve.
 Hard kam hrid a skioldum,
 Naer fell nidur til jardar,
 A Nordhumbra lande;
 Var at um eina ottu.
 Olldum dorf at flya
 Hilledar leik, dar er hvasser
 Hialm-tun bitu skiomar.
 Var at sem als ekkiu
 I ondveige kussa.*

XV.

*Hiuggum vier med hiorve.
 Herthiofe vard audit
 I Sudur Eium sialfum
 Sigurs a vorum monnum.
 Vard i rauda regne
 Raugvalldur firir hniga.
 So kom haestur yfer havka
 Harmur ad sverda-leike,*

*Hvást kastade hrister
Hialms streng-laugar palme.*

XVI.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hvor la dver um anan,
Gladur vard geira hrydur
Havkur at sverda-leike.
Giet ei aurn nie ylge
Sa er Irlande styrde.
Mot vard malms og ritar;
Marstan kongur fasta,
Vard i Vedra-firde.
Valtafn gefit hrafne.*

XVII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Her margan sa eg falla
Morgenstund fyrir Maeker
Mann i oddo senniu.
Syne minum hneit snemma
Slida-dorn vid hiarta.
Eigill giet Agnar raentann
Oblaudann hal.... lyfe.
Glumde geyr vid hamdes
Grann serk bliku merke.*

XVIII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Halld-orda sa eg prytia
Eke smatt fyrir ulfa*

Endils nidar brandum.
Var at a vikar skeide,
Sem vin konur baere
Hrodin var ægis-asne
Ofar i dyn geira,
Skorin var skoglar-kapa
Att Skioldunga hialldre.

XIX.

Hiuggum vier med hiorve.
Harfagrann sa eg rankva
Meiar-dreng enn um morgum,
Og malvin ekkiu.
Var at sem varmar laugur
Vin-kiors-niorum baere.
Os in Ilasunde
Adur Auru kongur felle;
Baud-mana sa eg bresta
Bra dad fra life.

XX.

Hiuggum vier med hiove.
Hadum sverds ad morde,
Leig a Lindis eire,
Mid lof-dunga dreinna,
Faer nade dui fakna;
Fiell margur i gyn varge,
Haukur sleit hold med ulfe,
Ad hann heilt dadann kraemist.
Ira blod i Aege

Aerit fiell um skiru.

XXI.

*Hiuggum vier med hiorve.
Ha sverd bitu skioldum,
Da er gullrodin glumde
Geir nid hildar-naefre;
Sia man i Onlugs eiu,
Um alldum mega sydan
Dar er ad logdis-leike
Lofdungar fram-giengu.
Rodinn var ut fyrir eire
Ar flug-dreke-sara.*

XXII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hvad 'er drengur ad feigre,
Ad hva i odda ele,
Ondurdur latinn verde;
Oft syter sa æfe
Er alldrege nester.
Illt kveda arg ann eggia
Auru ad sverda-leike;
Hug-blaudur kiemur hvorge
Hiarte sit ad gagne.*

XXIII.

*Hiuggum vier med hiorve.
Hit telg eg jafnt, ad gange
At sam-toger sverda
Sveian i mote einum,*

*Ilrokkve ei degn fyrir degne
 Dad var drengs adal leinge.
 Ae skal astvinnur meia
 Einardur i dyn sverda.*

XXIV.

*Hiuggum vier med hiorve.
 Hitt siunist mier raunur,
 At forlogum fylgium.
 Faer geingur um skop Norva.
 Aeke hugdag Ellu
 Att alldur lage minu,
 Da er eg blod vale braedda
 Og bord a log keirdag.
 Vitt fengum da.... vorge
 Verd i Skotlands fiordum.*

XXV.

*Hiuggum vier med hiorve.
 Hit hlaeger mig jafnam:
 Dad Balldur-fodur bekke
 Buna veit eg, at-sumlum;
 Dreikum bior ad bragde
 Ur biugvidum hausa:
 Syter ei drengur vid dauda.
 Dyr ad Feolins husum,
 Fi kem eg med eidru
 Ord till Vidris hallar.*

XXVI.

Hiuggum vier med hiorve.

Hier villdu nú aller
 Barir Aslaugar braundum
 Bitrum hilde vekkia;
 Ef vandlige visse
 Um vidsarar ossar,
 Hue o-fær ormar
 Eiturfullir mig slyta.
 Modernis fek eg minum
 Maugum suo at hiortun duga.

XXVII.

Hluggum vier með hiorve.
 Harda lidur at æfve,
 Grimt stendur grand af nodru.
 Goin biggur sal hiarta.
 Vaendum hins að Vidris
 Þondur, í Ellu blode,
 Sonum minum mune svella
 Sin modur roðinn verða.
 Ei munu snarþar sveinar
 Sittkurt vera lata.

XXVIII.

Hluggum vier með hiorve.
 Hef eg fíntigum sinna
 Folk orustur framdar;
 Fleindings-bode og eina.
 Minst hugde eg manna:
 At mjer vera skyllde,
 Unkur nam eg odd at riða,

*Annar kongur fremre.
 Os munu Aesar biða,
 Er ei sýtande dauða.*

XXIX.

*Fýsu mút hins at hætta;
 Heim biða mér dýsir,
 Sem frá herians hollu
 Hefur Óðinn mér sendar;
 Gláður skal eg ol með Ásum
 Í ondvege dreka.
 Lífs eru líðnar stundir,
 Lægjandi skal eg deia.*

ZEGEZANG OP LODEWIJK III.

*Einen kuning uueiz ih,
Heizet her Illudouig,
Ther gerno Gote thiorot;
Uuol her imo's lonot.*

*Kind uuarth her vaderls,
Thes uuarth imo sar bos;
Heloda 'uan truhtin,
Magazoge uuarth her sin;
Gab her imo dugidi,
Fronisc githigini,
Stuol hier in Frankon,
So bruche her es lango!*

*Thaz gedeild er thanne
Sar mit Karlomanne
Bruder sinemo,
Tia zala uuani ano.*

*Tho daz uuarth al geendot,
Koron uuolda sin God,
Ob her arabeidi
J lang tholon mahti.*

*Liaz her heidine man
Obar sie lidan,
Thiot Frankono
Mannon sin dionon.*

Sumo sar verlorane
 Uuarun, sum' erkorane;
 Haranscara tholota,
 Ther ér misselebeta;
 Ther-ther thanne thiob uuas,
 Ind' her thanana ginas,
 Nam sine vaston,
 Sid uuarth her guot-man.

Sum uuas luginari,
 Sum uuas skachari.
 Sum falloses.
 Ind' er giburtha sih thes.

Kuning uuas ernirrit,
 Thaz richi al g'irrit;
 Uuas erbolgan Krist;
 Leid her, ther ingald iz.

Tho herbarmed es God,
 Uuest er alla thia nod,
 Hiaz her Hluduuigan
 Tharot sar ritan.

„Hluduuig kuning min,
 Hilph minan liutin,
 Heigun sie Nordman
 Harto biduuungan.”

Thanne sprach Hluduuig:
 „Herro so duon ih,
 Dot ni rette mir iz,
 At thaz thu gibiudis.”

*Tho nam her Godes urlub,
 Iluob her gundfanon uf.
 Reit her thara in Frankon.
 Ingagan Nortmannon.*

*Code thancozun.
 Thie sin beidodun,
 Quadun al: „fro-min,
 So lange beidon uuir thin!“*

*Thanne sprach luto
 Iludouuig ther guoto:
 „Trostet hiu gisellion,
 Mine notstallon;*

*Hera santa mih God,
 Jh mir selbo gebod,
 Ob hiu rat thuhti,
 Thaz ih hier gefurti,
 Mih selbon ni sparoti,
 Unz ih hiu gineriti;
 Nu uuil ih, thaz mir volgon
 Alle Godes holdon.*

*Giskerit ist thiu hieruust
 So lango so uuil Krist;
 Uuil her unsa hinavarth,
 Thero habet (er) giuualt.*

*So uuer so hier in ellian
 Giduat Godes uuillian,
 Quimit her gisund uz,
 Ih gilonon imo's;*

*Bilibit her thar inne,
Sinemo kunnie."*

— — — — —
— — — — —

*Tho nam her skild indi sper,
Ellianliche reit her,
Uuold' her uuarer rachen
Sina uuidarsahchon.*

*Tho ni was iz bora lang
Fand her thia Northman,
Gode lob sageta,
Her siht, thes her gereda.*

*Ther kuning reit kuono,
Sang Hoth frono,
Joh alle saman sungun
Kyrie eleison.*

*Sang uuas gesungen,
Uuig uuas bigunnen,
Bluot skein in uuangon
Spilionder Vrankon.*

*Thar vaht thegano gelih,
Nich ein soso Hludouuig,
Snel indi kuoni,
Thaz uuas imo gekunni.*

*Suman thuruh sluog her,
Suman thuruh stach her,*

— — — — —
— — — — —

Her skancta ce-hanton
Cinen fianton
Bitteres lides;
So uue in hio thes libes!
Gilobet si thiu Godes kraft!
Illuduig uuarth sighaft;
Sag allin heiligen thanc,
Sin uuarth ther sigi-kampf.
Odar abur Hluduig
Kuning uuar salig,
Garo, so s'er hio uuas,
So uuar so s'es thurst uuas.
Gihalde inan, truhtin!
Bi sinan eregrehtin,

— — — — —
 — — — — —

ANGELSAKSISCHE RÜNEN.

Feoh byth frofur
Fira gehwylcum,
Sceal theah manna gehwyle
Miclun hyt dalan,
Gif he wile for drihtne
Domes hleotan.

Ur byth anmod
And eferhyrned,
Fela-frecne deor,
Feoheteth mid hornum:
Mare mor-stapa:
That if modig wuht.
Thorn byth thearle scearp
Thegna gehwylcum,
Anfengys yfyl,
Ungemetun rethe
Manna gehwylcum,
The him mid resteth.

Os byth ordfruma
Alcre sprace,
Wisdomes wrathu
And witenas frofur,
And eorla gehwam
Eadnys and to-hiht.

Nad byth onrecyde (on recede)
Rinca gehwylcum,

Sefte and swithhwat,
Tham the sitteth on-ufan
Meare magen-heardum,
Ofer mil-pathas.
Ten byth cwicera gehwam
Cuth on fyre:
Blac and beorhtlic
Byrneth oftust,
Thar hi athelingas
Inne restath.
Gyfu gumena byth
Gleng and herenys,
Wrathu and wyrth-scype
And wracna gehwam
Ar and atwist,
The byth othra leas.
Wen ne bruceth
The can weana lyt
Sares and forge (sorge),
And him sylfa hafth.
Blad and blysse
And eac byrga geniht.
Hagl byth hwitust corna,
Hwyrft hit of heofnes lyfte:
Wealcath hit
Windes scura (scuras),
Weortheth hit
To watere syththan.

Nyd byth nearu on breostan,
Weortheth hi theah oft nitha bearnum
To helpe and to hale gehwathre,
Gif hi his hlystath aror.
(Nead byth nearu on breoste
Nitha bearnum,
Weortheth heo theah to helpe
And to hale gewathre.
Gif hi his
Hlystath aror.)
Is byth ofer cealdunge (ofer-ceald),
Metum (ungemætum) slidor,
Glisnath glas - hluttur
Gimmum gelicust,
Flor forste ge worulit (geworht),
Fager ansyne.
Ger byth gumena hiht,
Ton God lareth,
Hilig heofones cyning,
Hrusan syllan
Beorhte bleda
Beornum and thearfum.
Eoh byth utan
Unsmethe treow,
Hæard hrusan-fast,
Hyrde fyres,
Wyrtrumum underwrethd

Wynan (wyn) on ethle,
 Reorth byth symble
 Plega (.)
 And hlechter wlancum,
 Thar wigan sittath
 On beor - sele
 Blithe at somne.
 Eolhr seccard (Eolug seeg eard) hafth
 Oftust on fenne,
 Wereth on wature,
 Wundath grimme,
 Blode breneth (byrneth)
 Beorna gehwylcne,
 The him anigne
 Onfeng gedeth.
 Sigel se - mannum
 Symble byth on hihte,
 Thonn (thonne) hi hine ferlath
 Ofer fises, beth (bath),
 Oth hibrim (hi brim-) hengest
 Bringeth to lande.
 Tir byth tacna sum,
 Healdeth trywa (treowa) wel
 With athelingas,
 A byth onfacylde (on farelde)
 Ofer nihta genipu;
 Nafre swiceth.

Beorc byth bleða-leaƿ,
 Bereth efne swa theaƿ
 Tanas butan tudder,
 Byth on telgum wlitig.
 Theaƿ on helme
 Hrysted (hrisceth) fagere,
 Geloden leaƿum,
 Lyste getenge.
 Eƿ byth for eorlum
 Athelinga wyn,
 Hors hofum wlanc,
 Thaƿ him haelthe (hælethas) ymb,
 Welege on wicgum,
 Wrixlath sprace;
 And byth unstyllum
 Afre frofur.
 Man byth on myrgthe
 His magan (magum) leof,
 Sceal theaƿ anra gehwylc
 Odrum swican,
 For thaƿ dryhten
 Wile dome sine (sinum)
 Thaƿ earne flesc
 Eorthan betacan.
 Lagu byth leodum
 Langsum gethuht,
 Gif hi sculum nethun (neorhan)

On nacan tealum (tealcian),
 And hi sa-ytha
 Swythe bregath,
 And se brim-hengest
 Bridles ne gym (gymth).
 Ing was arest
 Mid east-denum
 Gesewen secgum,
 Oth he siththan est (est-werd)
 Ofer wag gewat:
 Wan after ran.
 Thus heardingas
 Thone hale nemdun.
 Ethel byth ofer-leof
 Aghwylcum men,
 Gif he mot thar rihter (rihtes)
 And gerysena
 On brucan on blode
 Bleadum ofast.
 Dag byth drihtnes sond,
 Deore mannum,
 Mare metodes leoht,
 Myrgth and to-hiht
 Eadgum and earmum,
 Eallum brice (bryce).
 Ac byth on eorþan
 Elda bearnum,

Flasces fodor ;
Fereth gelome
Ofer ganotes bath ,
Gar - secg fandath :
Hwather ac habbe ,
Athele treowe (treow) !
Aesc byth ofer - heah ,
Eldum dyre ,
Stith on stathule ,
Stede rihte hylt ,
Theah him feohtan (feohton) on
Firas monige.
Ir byth athelinga
And eorla gehwas
Wyn and wyrthmynd ,
Byth on wicge fager ,
Fastlic on farelde ,
Fyrd geacewa (fyrd-gemaca) sum.
Jor byth ea fixa (ea-fisc)
And theah abruceth (a bruceth)
Fodres onfaldan (on foldan) ,
Hafath fagerne eard
Watre beworpen ,
Thar he wynnum leofath.
Ear byth egle
Eorla gehwylcum ,
Thonn fastlice

Flasc onginmeth

Hrawcolian (hræw colian),

Hrusan ceosan

Blac to gebéddan:

Bleda gedreosath,

Wynna gewitath,

Wera (wara) geswicath,

II. TIJDVAK. IV. GEDEELTE;

936 — 1100.

Notker Psalmvertaling.

Lied op den H. Anno.

Willeramus Omschrijving van het Hooglied.

NOTKER PSALMVERTALING.

Psalm 145.

Mina sela lobo Got. – Mannolichs sela loboe Got, sid der prog'leta daz rate sinero selo.

Ih lobo in hina fure, dar min leben ist. – In ewuigemo libe dar lobo ih in. – Ih lobo in ouh hier, unz ih hier bin.

Nicht ne fersehent iuh ze geuualtigen, neheina baldi ne eigint in menniscon chinden. – An dien iuuuera salda nicht ne stant; sie stant ecchert in einemo filio hominis, der ouh filius Dei ist.

Des mennisken sela feret hina, ande danne iruuindet der lichamo uuidere ze dero erdo, dannan er cham. So sint hina alle iro gedancha. – Der tod kenimet in sie gareuuo.

Saligo des helfare truhten Got Jacobis ist, – der selben Jacob ze Israhele machota. – Saligo des kidingi an truhtene Gote sinemo ist, – nals an Saturno alde Neptuno, nube – an demo der himil unde erda unde mere teta, unde al daz dar inne ist.

Der iemer der uuarheite huotet rihtendo dien unreht torenten, – nals sih rehent. – Kibet hungerge fuora. – Die rehtes hungerge sint, die gesatot er. – Er rihtet uf die geuuirsoten. – Die so harto fallent, daz sie uf irstan ne mugen, die heuet er uf. – Er loset die behaf-

ten mit truohen. – Suare truoke sint die sundu, unde
disiu mortalitas, uzer dien beiden Got loset.

Er getuot unuizzige uise; er minnot rehte.

Er behuotet den zuochomeling. – Daz ist sancta ecclesia
de gentibus. – Ueisen unde uuteuuun inphahet er; unde
den + breiten – ueg dero sundigon uzot er. – Er cheret
in fone imo, bediu leitet er ze helle.

Din Got Syon richesot iemer.

Psalm 148.

Dise zuene prophetae mendent, daz Gote lob chumet
fone himile unde fone erdo. Pediu chedent sament in.

Lobont in in hohi.

Lobont in sament alle ioh angelt ioh virtutes.

Lobont in sunna unde mano, sternen unde tageslicht.

Lobont in himela dero himelo, – daz chit himela obe
himelen, – unde uuazer diu obe himile sint, – diu daz
firmamentum inthabent, – loboen sinen namen. Uuanda
er hiez siu uerden, dannan unurden siu, er gebot iro
geschafft, dannen uuurden siu geschaffen:

Er habet siu gestatet iemer unde in euua, uuerde onk
himel unde erda geuehsalot, also iz chit de futuro sae-
culo: erit coelum novum et terra nova. Siu gestant ieo
unde uuerent ieo. – Er sazta – in – ea, diu ne zegat,
– uuanda si fone in intuueret ne uuirdet:

Lob fone erdo tuout imo, rinentiu unde alliu unnez
tinsiu uuazzer. – Uuemo sint diu rinenten gelih' anc
draconibus? Unde uueliu sint so tief, so der mere, der
die erda umbefahet?

*Fiur unde hagel unde sne, unde is, unde dunestige
uuinda, die sin gebot tuont.*

Perga unde buoia, berhafte buoma unde alle cedri.

*Uualdtier unde alliu feho, uuurme unde fogela. Die
lantchuninga unde alle uuert liute, unde alle rihtara,
chindesceman unde magede, alte unde iunge lobont sinen
namen, uuanda sin eines namo irburet ist.*

*Sin lob ist uber himel unde erda, – uuanda imo ne
geebenont sih, die in himele alse in erdo sint, – unde er
irhohet daz horn sinen liutes, – so er in ze zeseuuun
sezzet, unde imo sina anasiht kelazet.*

*Allen sinen heiligen uuirdet ymnus gelazen – ze sin-
genne. Den ymnum singent sie in coelesti Jerusalem,
also iz chit: decet te ymnus Deus in Syon. Der ymnus
ist in gemeine, der ist in euuig. Er uuirt demo liute
gelazen, – der sih imo nahet.*

LIED OP DEN II. ANNO.

(Fragment.)

Du Cesar du widere ci Rome gesan,
Si ni woltin sin niht intfan;
Si quadin, daz her durch sini geile
Haviti virlorin des heris ein michil deil,
Daz her in vremidimo lante
An urlof so lange havite.
Mit zorne her du widir wante
Ci Diutischimo lante,
Da her hat irkunnit
Manigin helit vili gut.
Her sante zu den heirrin
Di dar in riche warin,
Her clagitin allin sini noht,
Her bot un golt vili rot,
Her quad, daz her si wolte gern irgezzin,
Obir un icht ci leide gedan hetti.

Du si virnamin sinin wille
Si saminotin sich dar alle;
Uzir Gallia unti Germania.
Quamin imi scarin manige
Mit schinintin helmen,
Mit vesten halspengin.
Si brahtln manigin sconin schiltrant.

Als ein vlut vurin sin daz lant.
 Du ci Rome her bigondi nahin,
 Du irvorhtini dar manig man,
 Wanti si sagin schinin
 So breite scarin sini.
 Vanin ingegin burhtin,
 Des libes si alle vorhtin.
 Cato unti Pompeius
 Rumiti Romische hus,
 Al der senatus
 Mit sorgen vluhin si diuruz.
 Her vur un nah iaginta,
 Witini slahinta,
 Unz in Egypti lant;
 So michil ward der herebrant.

Wer mahte gecelin al di menige
 Die Cesari itlin in geginne,
 Von Ostrit allinthalbin
 Alsi der sne uffin alvin
 Mit scarin unti mit volkin,
 Als der hagil verit von den wolkin.
 Mit minnerigem herige
 Geranter an di menige.
 Du ward diz heristi volcwig.
 Also diz buch quit,
 Das in disim merigarten
 Ie gevrumit wurde.

Oy, wi die wisini clungin,
 Da di marin cisamthe sprungin,
 Herehorn duzzin
 Becche blutis vluzzin.
 Derde diruntini diunitt
 Di helli in gegine gliunti,
 Da di heristin in der werilte
 Suhtin sich mit suertin
 Du gelag dir manig breiti scart
 Mit bluote birunnin gari;
 Da mohte man sin douwen
 Durch halme virhouwin
 Des richin Pompelis man,
 Da Cesar den sige nam.

WILLERAMUS OMSCHRIJVING VAN HET HOONGLIED.

Cusse her mich mit themo cusse sines mundes, thicco
geheizzer mir sine cuomst *per Prophetas*, nu cume her
selvo, ande cusse mich mit thero suoze sines *Euangelii*.
Wan da bezzere sint thine spune themo wine, sie stin-
chende mit then bezzesten saluon. Thiu suoze thinere
gratiae, is bezzera than thiu skarphe thero *legis* alzo hiz
quit, *lex per Moysen data est, gratia et veritas per*
Iesum Christum facta est. Thiu selua genatha is gemis-
ket mit *variis donis Santi Spiritus*; mit then thu machost
ex peccatoribus, iustos, ex dampnandis remunerandos.
Thin namo uzgegozzen oley. Thin namo is wide ge-
breydet, wanda vano thir *Christo*, heyze wir *Christiani*,
vano thiu minnon thich the iuncfrouwan. That sint the
sielan the ther iugethet sint in thero doupha, and ge-
wadet mit *veste innocentiae*.

H. van Egmond, op de Leydsche Bibliothek.

OVERZETTING UIT DE ZESTIENDE EEUW.

Ili cusse mi mit den cusse sines mondes, dicke be-
loofde hi mi sine coomst door de profheten; nu comt
hi selve, ende cusset mi mit het soete sines *Euangelii*.

Wand dine spenen sint beter dan wine, si rûken mit den besten saluen. De soetheid diner genade, is beter dan de scarptheit des wets, also hi seit: de wet is door Moysen gegeuen, genade ende waarheid is door JESUM CHRISTUM geworden. De selue genade is gemenget mit versceiden gauen des H. Geestes; mit dien makest du van sondaren rechtuaerdighe, van verdoemelijke, vergeldelijke, dyn name is uitgegoten oly, dyn name is wide gebreidet; wand van di Christo, hieten wy Christenen, van dies minnen di de iuncfrouwen, dat sint de sielen die daer verieuchdet zijn in den doope, ende gecleedet mit het cleed der onnoselheid.

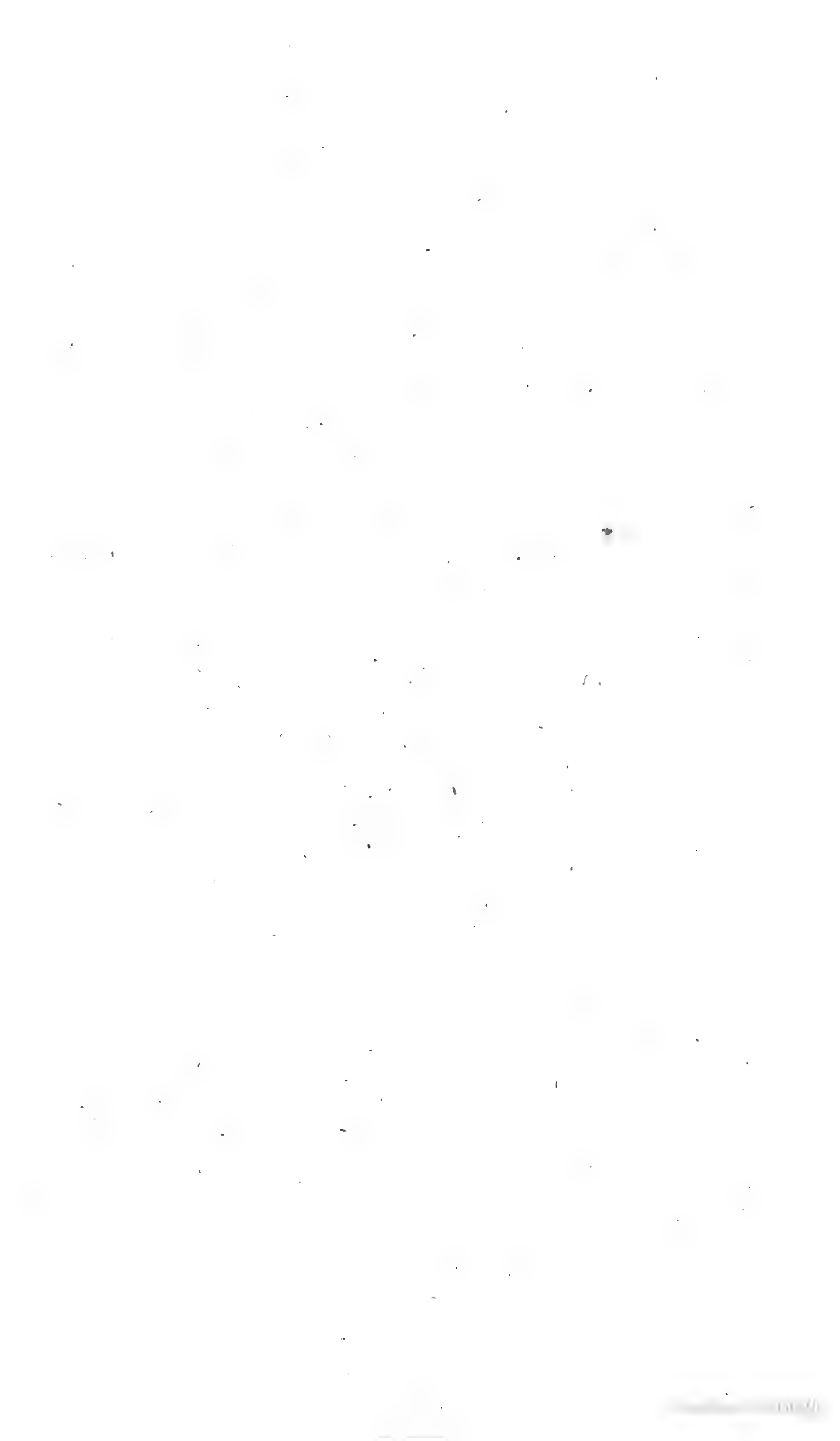
Pancratius Costricomius.

II. TIJDVAK. V. GEDEELTE.

1100 — 1200.

Romantisch gedicht op Karel den Groeten.

Omschrijving der Psalmen.

ROMANTISCH GEDICHT OP KAREL DEN GROOTEN.

KAREL.

*Ja liuhten sine ougen
Sam der morgen sterre;
Man erkante in vile verre;
Nieman en dorfte fragen
Wer der keiser waere.
Nieman en was ime gelich,
Sin antlutze was zierlich.
Mit volleclichen ogen
En mochten sie in niht noch beschowen.
Diu liehte gap in widerslac
Sam diu sunne umbe mittentac.
Den vianden was er gramelich,
Den armen was er heimlich;
In volwige was er sigesalic,
Wider ubel was er genadic.
Ze Gote was er geware.
Er was rehte rihtare;
Er lerte uns die phahte,
Der engel sie ime vore rihte;
Er erkunde elliū reht.
Zuo deme swerte was er Got kneht
Aller tugende was er uz erkoren.
Milder herren wart nie geboren.*

ROLANT.

*Alsamo tete sin geselle Rolant,
 Daz er in allenthalven vor ime swant,
 Sam der sunne tuot sne.
 Ir entete nieman so we.
 Er was ein rechter Eckenstein.
 Wande in wafene nehein
 In dere werlde niene seret;
 So hete in Got geeret.
 Sin swert Durendart
 Erkos ime immer eine vart
 In al mitten durch die schare.
 Die heidene wurden sin geware.
 Sie huoben die fluht.
 Da wart bose manzuht.
 Sie bevielen daz gevilde
 Unde flugen an die berge.
 Sie erstihten unde ertwalen.
 Die aver genasen
 Die riefen nach ir herren.
 Die kristene fuoren mit eren.*

*Die heidene bliesen ir horn,
 Michel grisgramen unde zorn
 Was under in erbluot,
 Geseriget was in der muot.
 Sie ranten die kristen an.
 Sie taten in sam.*

*Valdeprun kom an der stunt,
 Sin ros hiez Gratumunt.
 Er sluoc den tiuren herzogen,
 Daz was der mare Sampson.
 Den klageten alle Karlinge.
 Rolant rach in mit grimme;
 Er sluoc in al mitten ze tale.
 Die heidenen vielen ane zale.
 Die heidenen erkomen harte,
 Do sie von Durendarte,
 Die grozen tugent erkanten.
 Sie vermiden gerne Rolanten.*

OMSCHRIJVING DER PSALMEN.

Psalm XLIV. Hebr. XLV.

1. *Myn herte dat ropsede eyn gút wárt ic sage myne werk deme conynge. Myn tunge is scriveres vor snellike scrivendes.*
2. *Heybs scone formen vor dyn kynderen der luden, dey ghenade is gegoten in dynen lippen doch dat ghenadet dy Got imer.*
3. *Gorde dyn swert op dine hup wyldechlike.*
4. *Gedenke dyner delre unde scone dyner, selichlike gank unde rike.*
5. *Dorch dey warheit und segmodigheit unde rechticheyt ledet dych wonderlike dyn vorderen.*
6. *Dyne scote syn scarp, dey lude vallet under dy in dey herte des conynges vyanden.*
7. *Got dyn stol is imer, dey gherde der rechticheyt is eyn gherde dynes rykes.*
8. *Du mynnedes dey rechticheyt unde dey bosheyt, dor dat salvede dy Got myt oleye der vrowede vor dynen ewengliken.*
9. *De myrra unde dey gutte dey cassia van dynen geweden, roken wel van den elpenbeynen husen, van den dych loyeden docteren dere conyngen in der ere.*
10. *Dey conyngine stunt to dyner vorderen an verguldenen geweden ummevangen mannigerhande.*
11. *Hore docter unde su, und neygen dyn aren unde vergeyt dyn volc unde dynes vader hus.*

12. *Unde dey conyng begherde dyn sconde, want hey is dyn Got unde sey anebedet eme.*
13. *Unde dey docteren tyre myt gaven bydet sey dyn antlitte alle de ryken des volkes.*
14. *Aler ere des conynges doctere is bynnen in guldenen somen, se is umbegewedet myt manniger hande.*
15. *Dey magheden mert brach deme conynge, er nesten wert die bracht.*
16. *De wert dy brach myt vrowede unde wert geleyt in des conynges bedehus.*
17. *Vor dynere vorvaren sin dy kynderen geboren in settes to vorsten over alle dey lant.*
18. *Here ic gedenke dynes namen in alleme kunne unde kunne, dorch dat gheyn dey lude imer unde imer.*

Psalm LXXXIII. Hebr. LXXXIV.

1. *Wo gut sin dyn herberghen, herre der dughenden. Myn sele ghert unde onberiket an den vrithove unses herren.*
2. *Myn herte unde myn vleisch vrowede sic in dem levendige Gode.*
3. *Dey lunyng vyndet eyne hus unde de tortelduve vyndet eyne neyst, dar se er kucken leget, here dyne altere der dugheden, myn conyng unde myn Got.*
4. *Selic syn de wonet in dynen hus, herre imer unde imer loven se dich.*
5. *Selich is dey man dey helpe hevet unde dey upsteyghingen satte he in sinen herten in dale der trenen in der stat de hey satte.*
6. *Want dey ewendroegere ghyven de benedighynge, se gat*

*van der dughet in dey dughet, God der Gode wyrt
gheseen in der beschouwynghe.*

7. *Here Got der dughenden, hore myn ghebet, vernym
myt den aren, Got Iacobes.*
8. *Unze bescermere su Got unde su an dat antlitte
dines cristes.*
9. *Want beter is ein dagh in den hovelinen over dusent.*
10. *Ic kos mer verworpen wezen in mynes Godes hus,
dan wonen in den herberghen der sundigen.*
11. *Want Got mynnet ghenade unde warheyt, so ghyvet
ghenade unde ere.*
12. *Nycht en versumet hey se myt gude, de wanderet an
eynvaldicheyt, selich is dy mensche dy hopet an dy.*

Psalm CII. Hebr. CIII.

1. *Myn seyle lovet Got, herre myn Got du du byst gebot
heftelike. Cyrode unde lof heves du anegetogen.*
2. *Gecleydet myt lechte alse myt gewande, dennende den
hymel also eyne hut.*
3. *De du deckes syne oversten myt wateren. De du settes
den wolken dyne upvart, de du gheys over der wynden
vederen,*
4. *De du dus dyne engelen geysten unde dyne dyneren
bernerde vur,*
5. *De du scupes de erden over er stedicheyt, se ne wert
numer geneyget.*
6. *Dat afgrunde is syn wevele alse want, over de berghen
stat de wateren.*
7. *Se vleyen van dyner scheldungen, van dynes donres
steynen entfortet se.*

8. *De berghen styget up unde nyder styget de velt an
dey stat, de du machedes en.*
9. *De du settes eyn mal, da se nycht over gat, noch
se ne wert bekart to deckene de erden.*
10. *Du seyndes de bornen in de dale mydden der
berghen.*
11. *Des ackeres dire sun alle drinken, de walthyselen
beydet in eten dorste.*
16. *De hymelen voghelen wonet over de over, myddes der
steynen ghyvet se er stemmen.*
17. *Hey neytet de berghen van synen oversten, van dyner
werken vrugt wyrt gesadet de erde.*
14. *Du utleydes hoy den ve, unde crut to deenste den
menschen, dat du ghyves brot van der erden.*
15. *Unde wyn sterket des menschen herte, unde vrowede
dat antlitte in dem oleye, unde dat brot sterket des
menschen herte.*
16. *Des veldes hold sun werden gesadet, unde de ceder-
bomen de hey plantet.*
17. *Dar nestet de lunnyngen. Des waldes hus is er leydere.*
18. *De hon berghen den herten, de steyn tovlugt den
ighelen.*
19. *Hey scaph dey mane an der tyt, der sunne was cunt
er val.*
20. *Du settes dusternusse unde it wart nach, dar inne
wanderet alle dyren.*
21. *Der lewen welpen royet, dat se gripen unde suken
as van Gode.*

22. *Upgegan is de sunne unde se syn gesamenet unde wert bestadet in eren leghere.*
 23. *Dey mensche sal gan to synen werke unde to synen worthunghen to den avende.*
 24. *Wo gegrothet syn dyne wercken, du scupes se alle an wysheyt, dyner gewalt in gevullet de erde.*
 25. *Dat mere is grot unde breyt myt handen, dar syn crepende, der nyu tal en is, dey cleyuen dir myt den groten.*
 26. *Dar sullen varen de scipen, dyse drake den du scupes to dregeme eme.*
 27. *Se beydet alle to dy, dat du gheves en eten ander tyt.*
 28. *So du en gheves eten, se neymet it, so du updus dyne hant, se wert ervullet alle myt gude.*
 29. *So du afkeres dyn antlitte, so wert se bedrovet. du nimes eren gheyst, dan vergait se, unde kumet wyder to cren stubbe.*
 30. *Seynde ut dynen gheyst unde se wert gescapen, unde du salt vernigen der erden angesicht.*
 31. *Godes ere si imer. Got wert gewrowet in synen werken.*
 32. *De sut de erden und dut se byven, de roret de berghen unde se roket.*
 33. *Ic synge Gode in mynen lyven. Ic lese mynen Gode dey wyle ic byn.*
 34. *Sute si eme myn sprake, ic vrowe my tot Gode.*
 35. *De sundigen verwerden van der erden unde de unrechten, dat se nycht ne sin. Love Got myn seyle.*
-

II. TIJDVAK. VI. GEDEELTE.

1200 — 1300.

CLASSISCHE POEZY.

J. van Maerlant, Spiegel historiael.

Van den lande van over zee.

Hekeldicht.

Naturen bloeme.

J. van Helu, Slag van Woeringh.

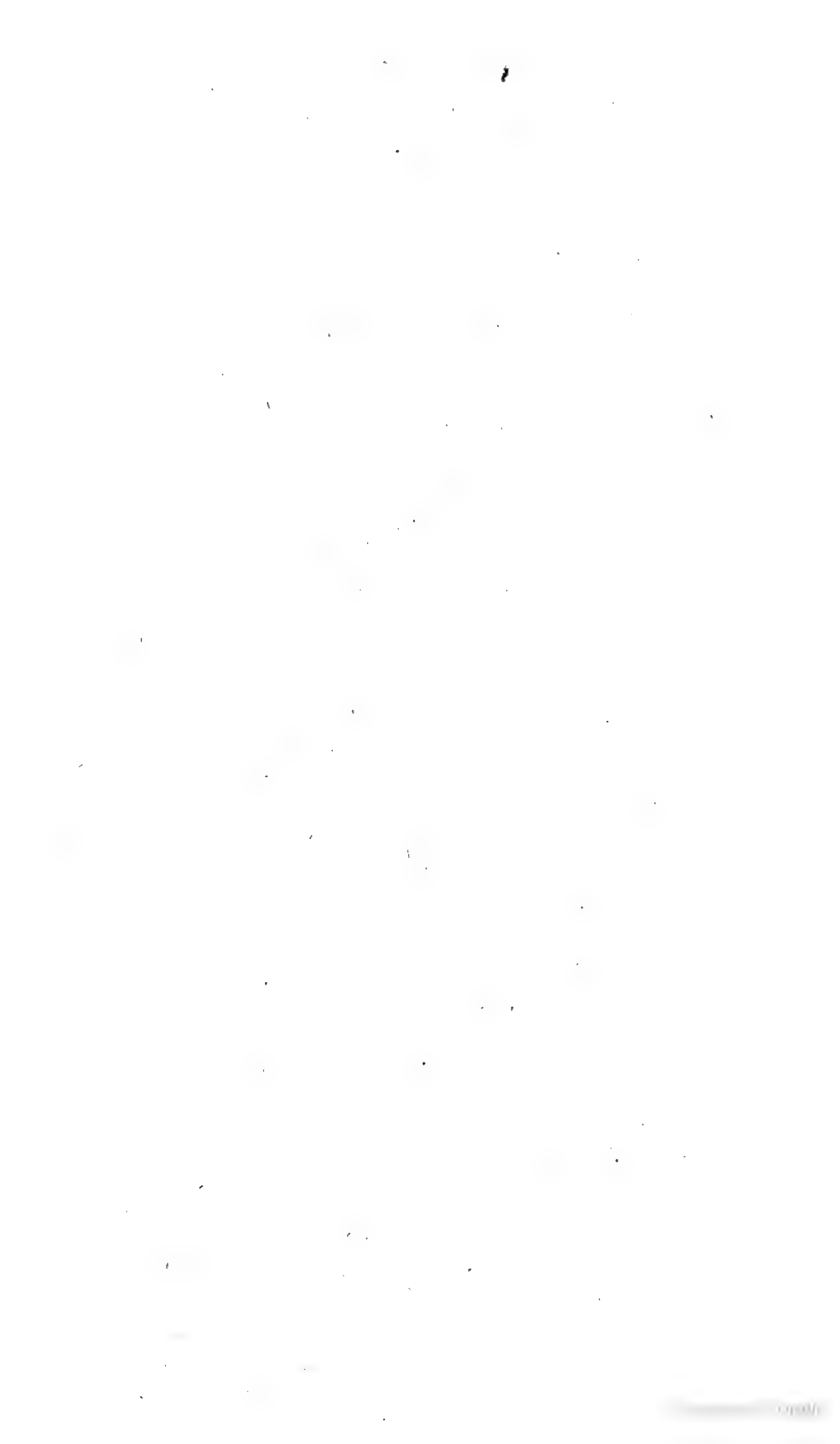
M. Stoke, Rymchronijk.

G. Lienhout, Natuurkunde van het heelal.

Noydekijn, Fragmenten.

Naamloze gedichten. Fabelen van Esopet.

Grimbergsche Oorlog.

SPIEGEL HISTORIAEL

Van den edelen moede. LXXI.

- Also lange alse du leves,
Sle dattu dine sinne gheves
Te leerne, hoe du leven sout
Om te comene in dijn behout.*
- 5 *Die mensce en hevet niet beters in
Dan redene ende sin.
In desen doene, in derre manieren
Hevet hi voordeel voer die dieren;
Want si ne hebbe'r niet een haer.*
- 10 *In desen volgt hi Gode naer.
Minne, gramscap, ende gierechede
Hebben dicken in menegher stede
Hem in hoghen moede verheven,
Ende vreselike dinghen verdreven.*
- 15 *Oft dan eene onbescedenheit
Daer doet so groete vromicheidt,
So eis't te verstane goet,
Dat een hoghe edel moet,
Vul van dogheden, meer vermach*
- 20 *Die niet en slaept nacht, no dach.
Cracht van sinne es ene doghet,
Die haer selven so verhoget,
Dat si tusscen tween aventuren,
Tusscen den soeten enten suren,*

- 25 *Fierliken lijft met groter cracht ,
 Ende omme haer en geen en acht.
 Goet man , die gedoget al
 Coenliken groot ende smal ,
 Weder't es so licht , so swaer ;*
- 30 *Want hi weet wel overwaer ,
 Dat Godt dus in sine wet
 Ordineert ende beset ,
 Die alle dinghen also doet gaen ,
 Alsi in sinen wille staen.*
- 35 *Niemen es salech man van desen ,
 Dien du sies in derre wesen.
 Met puerpers , ende met goude gecleet ;
 Want alse men se te bedde loet ,
 Men trecket hem al te gader of*
- 40 *So wat men hem 't eerste anne gaf ;
 Naect quamen si in dese overde
 Ende naect sullen si ter erde.
 Nimene oec van desen heren ,
 Die met rijcheit cleemt ter eeren ,*
- 45 *Es men schuldich te noemene groot.
 Twi dat es? dat merct al bloot ,
 Wi dolen allegader , indien ,
 Dat wi niet en merken , wat si sien ;
 Maer sine paruren heb wi te mare ,*
- 50 *Alse of hi re mede geboren ware.
 Ware dan jemene die begherde
 Man te prisene naer sine werde ;*

- Doe wech erre, eere ende parure,
 Ghichte der valscer aventure,
 55 Laet liden des lachamen hone
 Weder si lelijc si, oft' scone,
 Besie sine seden ende sinen sin,
 Oft' hi sulke wijsheit hevet in,
 Dat men ne groot heten mach.
 60 Weder et es vremder beiach,
 Dat hi hevet oft' sijn goet,
 Dat emmer met hem bliven moet.
 Eerlijc leven ende doghedachtich
 Es in sine doene so machtich,
 65 Dattet altoos niet verloren
 Ne mach sijn achter noch voren;
 Want waer soo 't die doot begaet
 Het ent emmer in weldaet.
 Niemen en es so dul, noch so onvroet,
 70 Hi ne weet wel dat hi sterven moet,
 Maer alse hem die doot gaet an,
 Dan eerst gaet hi beven, dan,
 Alse die vruchtet, dat hi sal
 Vallen in enen swaren val.
 75 En dit es t' ontijd ende te spade,
 Want hi failgiert in den rade.
 Soude men niet seggen openbare,
 Dat hi onwijs ende dul ware
 Wir so dreve groot mesbaer,
 80 Dat hi over dusent jaer

Niet en levede hier te voren.
Oec soudi u dinken doren,
Die daer omme dreve rouwe groot,
Dat hi liggen sal al doot
 85 *Over M jaer hier naer.*
Dit 's openbare ende claer,
Du ne waers niet, du suls niet wesen;
Nature hevet ons brocht in desen
Men maget nieuwe heten niet,
Dat allen lieden altoes gesciet,
Sterven ende ouden, want wesen moet,
Alleene mac dinen ende goet.

Noch van rade.

Drie dinghen vind ic over waer,
In allen evele wesen swaer;
'T een dat 's die porringhen van der doot.
D'ander es die siecheit groot
 5 *Ende dat derde es, sonder waen,*
Dat men der weelden moet afstaen.
Van der doot ende van der stoken
Es hier boven genoeg gesproken.
Van groter siecheit ende swaer
 10 *Ende leghet niemene lange, dat 's waer,*
Want onse moeder die nature
Die minnet hare creature,
Dat so 't evel gehevet so mate,
Dat men 't gedoget in hope der bate.

- 15 *Oft' es 't swaer ende al te groot,
Si cortet danne metter doot.
Al evel dinct te lichter hem,
Die peinst, als ic van desen bem,
So sal ic emmermeer na desen*
- 20 *In vrier gesonden wesen.
Die ghene die al hare sinne
Ter werelt setten enter erdscher minne,
Die latic al ongetroost;
Want alse de weelde iet geloest*
- 25 *Siere genoegten, sine redenen seghet,
Dattem ghinder es al ontweghet.
Want wondere es't, al dinct desen
Dit erdsche leven sere cort wesen,
Wers es hem die van weeldecheden*
- 30 *Vallet in ere aerner steden,
Dan den aermen, die noit en las,
Noch en horde, wat weelde was.
H' en 's ghene doghet; maer mesdaet
Den quaden te verghevene zijn quaet;*
- 35 *Hine ware in sulken state,
Dat men hopen mochte der bate.
Noch sal en dach lichten so clare,
Dat men sal al openbare
Al die quaetheit endie sonde*
- 40 *Der werelt sien van gronde te gronde.
Maer so men besiet dat ware*

- Ende mach vinden al openbare,
 Dat alleens es in eene stede,
 Achter ende voren mede,*
- 45 *Men mach merken, dat liede vele
 Lopen te feesten ende te spele,
 Ende daer men oude wijsheit spreect
 Dat daer volc vele gebreect.
 Endie wi sien staerc van live,*
- 50 *Vinde wi van sinnen cranke keytive.
 Maer die aermen en die riken,
 Wie so dinct leven salechliken,
 Du sies den aermen in menegher stonden
 Opdat hi hevet sine ghesonde*
- 55 *En hi sine lijfnere hevet,
 Dat hi blidelikere levet:
 Hi lacht meer ende bet met herten.
 Die rike levet, alse of met smerten
 Ende met rouwen ware gemanc,*
- 60 *Ende dat 's al omdat hi sinen ganc
 So hoghe mict an 't erdsce goet,
 Dattem nemmer wel en doet.
 Die aerme hout hem an de mate,
 Dus es hi verre der bate.*
- 65 *Niemen en es die rike levet
 Hem en genoeghet, dat hi hevet.
 Alle die erdsche heerscapije
 Die du sies met haerre partije
 Boven die lieden sijn verheven,*

70 *Dat men heet een salich leven,
 Dat 's wandel ende ongestade,
 Verdrijf dat ut dinen rade,
 Ne beghere niet, noch en soec;
 Maer omme rijcheit van binnen roec.
 Van miltheden.*

*Es 't dat du di beclages dies
 Ende dattu rekens over verlies,
 Dattu hovesceit heves gedaen
 Hem dies niet en wille verstaen,
 5 Noch danken; wiltu di beraden
 Meer t' ontgane sulker scaden,
 Soudstu hier af seker leven,
 Du moest hovesceit begheven,
 Lichte du gaves 't dine daer nare,
 10 Daer het echt verloren ware.
 Het 's beter gheven ende verliesen,
 Dan vaste te houdene kiezen.
 Men mach bi ne ghenen wette
 Bescuwen alrehande lette.
 15 Op een lant daer coren bedaerf,
 Heeft men gesayt anderwaerf,
 Men moet gheven, men moet sayen,
 Lichte men saelt an jemen mayen;
 Lichte men vint enen goeden,
 20 Die danken sal noch gelijc den vroeden;
 Want nieneme gedinct der hovescede,*

- Hine ghelt met woekere mede.
 Die onhovesche, alse hi him ontsiet,
 Dattem sijn danc sal costen iet,
 25 So haet hi hem, die 't hem gaf,
 Ende peinst, hoe hi 's mach comen af,
 Ende maect belghen ende overmoet,
 Om dat hi sonder cost dat doet.
 Wie es aerger ende wers geleert,
 30 Dan die doghet in quade keert
 Enter hovescheit verget,
 Ende sinen sin also set,
 Dat hi cleene mesdaghe saken
 Groot ende hooch wille maken.
 35 Die wise hovesce heeft in den moet
 Altoes die dor hem doet
 Ende priset hogher dan het dooch,
 Ende es van herten also hooch,
 Es't dat up hem es mesdaen
 40 Dat hi 't lichte latet gaen;
 Alle dinc keert hi ten besten;
 An hem mach gheene quaetheit vesten;
 Want die hovesce menscelichede,
 Daer so niet af weet sekerhede,
 45 Dat keert so in de beste voude;
 Die quade verkeert also houde.
 Ghierecheit omme meer t' ontfane
 Bringet ons die dorpernie ane,
 Dat wi 's vergheten altemale,

50 Om dat men ons daer dede walen
 Rijcheit, eere ende moghentheden
 Verkeren meer der lieder seden,
 Alsoe meer toecomt, dan aermoede.
 Bidi sone achten niet die vroede

55 Up dese dinc in ghere uren,
 Maer up die doghet der naturen.

Van Wijsheden.

Ledicheit sonder leringhen,
 Dat sijn al verlorne dinghen,
 Ende ene dood daer 't al gaet af
 Ende eens levens menschen graf.

5 Sterven en pris ic niet sere,
 'T en ware dor recht ende dor eere.
 Het 's dulheit, dat een wille vlien,
 Daer 't hem niet en mach gescien.
 Ghedochte dat si ongeveinset.

10 Ende wie so omme dinghen peinset
 Merke, painse ende vaste wane,
 Dat die werelt al siet ane,
 Dus sal hem elc scamen van
 Peinsen, daer mesprijs leecht an.

15 Wat helpt cleene ende groot
 Ende alle dinc sijn voor Gode bloot.
 Dronkenschap es anders niet,
 Dan dat men mensce siet
 Sijns dancs ende bi sijns selves kiezen
 20 Sine vrye sinnen verliesen.

- Wijn ontsteket des menscen sin ,
 Ende waerre iet helmelicheden in ,
 Met scamelheden overdect ,
 Die wijn doet , dat men 't vertrect.*
- 25 *Meer lieden vint men die dor scame
 Sonden scuwen van den lachame ,
 Dan om die minne van der doghet.
 Maer wien so dronkenschap verhoghet ,
 Die verlieset sin ende seden*
- 30 *Ende alle sine scamelheden.
 Hier toe wie so dronken es
 Hi verliest al , sijn 's ghewes ,
 Sinne , vroetscap ende raet.
 Daer toe nochtan die wijn dor gaet*
- 35 *Sijn hove , ende doet hem verliesen
 Sine memorie ende siere riesen ,
 Noch oge , noch tonge en can
 Geseggen wat hem leghet an.
 Weelde mach bet sijn te waren ;*
- 40 *Hier bi pine dan wel varen.
 Wi sullen slachten na die bien ,
 Die wi moghen vliegghen sien
 Achter velde harentare ,
 Ende soecken hare orbare*
- 45 *An de bloemen na haer beste ,
 Alsi 't bringen dan te* neste ,
 Seeden si honeck ende was.
 Aldus sullen wi volgen das.*

- Wi sullen horen van meneghen man,*
 50 *Wat hi weet ende wat hi can*
Ende dat scriven ende behouden,
Ende dan, eer die sinnen vercouden,
Sullen wi proeven harentare,
Waer toe elc es orbare?
 55 *Dus daen will ic enden goet,*
Dus wi sijn in onsen moet,
Dat wi connen van vele dinghen
Vroede wort te samen bringen:
Vele proverbyen, vele sproken
 60 *Toghen connen hem, die ons stoken,*
Ende wi oec connen bispele
Van ystorien toghen vele,
Daer men mede cort den tijt
Ende leeren exempelen jegen strijt;
 65 *Hoe hier voren die wisen daden,*
Alsi swaerlijc waren verladen.
Scuwe rijchede, so endi goed;
Want so met vreesen laet den moet.
Scuwe weelde, blijft so di in,
 70 *So ontempert dinen sin.*
Scuwe heerschapie mede,
Het's wint ende hoverdichede.
Van den selven.
H'en's ghene wijsheit meer van sinne
Dan alse 't evel comet inne,
Oft' eert geweldeliken in d' adren

- Die nature laet vergaderen,*
 5 *Gevellet si ende geweert;*
Want es't also dattem bekeert
In die aderen ende in 't bloet,
So es 't te draghene noch also goet
Alset te verdrivene si.
- 10 *Redene proeft men hier bi.*
Men en dwinge die domme joghet
In 't begin jeghen ondoghet
Eer si daer gecostumere;
Verloren so es al die were,
- 15 *Vallet die jonge in die onmate;*
Het's beter, dat men lopen late,
Dan men wederstonde sware;
Lichte hi wert moede, ende dan vare
An hem met rade ende pinen
- 20 *Om sire sinnen mediciner.*
Wat helpt dat die phisicien
Omme medicinen willen sien,
Eer dat evel es in 't dalen
Ende eer men oec mach verhalen
- 25 *Met soccoersen die nature?*
Het's verloren aventure.
Die wile oec no min no mee,
Dat die storm staet in die see,
Ne can men 't scip bestieren niet;
- 30 *Maer alse men den storm wiken siet,*
So es 't tijt, dat men sla de hant

An dien roederen ende an 't gewant.

*Die wise can in 't aermoede
Ende in die weelde van goede*

35 *Altoes siere doghet pleghen:*

*Es hi met goede verweghen,
Hi ghevet mildeliken ter noot
Ende al met besceede groot.*

Es hi aerm hi geeft te min,

40 *Ende altoes hevet hi bliden sin.*

*Vrede hevet hi die niet 'n onsiet,
Dat die werelt te duchtene plict.
Rike es hi die niet en roect,
Dat algader die werelt soect.*

45 *Hoe mochte dat iet heten goet,*

*Dat beede winnet ende ebben moet
Mordere ende ribaut mede.*

Men weet wel dat die rijchede

Dese beede dicke an comen,

50 *Hoe mocht men dan rijcheit goed nomen?*

*Dat es goet, die niemen hevet
Dan dien God reinen sin g'hevet.
Ghelove es dat heilechste bejach,
Dat erdesch mensce ebben mach.*

55 *Men can 't bedriegen door gheene noot.*

Men can 't gebreken metter doot.

Mate dat's een bandekijn mede

Over die erdsce weeldichede,

Si deelt se som daer 't hare benghet,

60 *Som verdrijft si se ende veriaghet,
Sine nut nemmeer daer af,
Dan hare die nature gaf.*

*Die dese twee trect te hem waert,
Sonder hogher clergien aert,*

65 *Mach hi wel te wijsheit comen,
Diene bringen sal ter vromen.*

Van Percius proverben.

*Senica endt, hier ter stede,
Sine wort ende sine sproken mede,
Daer men bi wel mach verstaen,
Dat hi met wijsheden was bevaen,*

5 *En oec wille men wanen das,
Dat hi van Pauluse gedoept was.
Sine worden dinken luden openbare
Som, ofte hi kerstijn ware.*

Hier naer in den eersten boec

10 *Dire omme wille doen ondersoec,
Sal men sijns noch meer gewaghen,
Hoe dat hi in sinen daghen
Vrilike screef jegens die afgode
Niet ter maten, alse die blode.*

15 *Ende sinen ende sal men scriven
Hoe dattene Nero deedt ontliven,
Die quade keyzer, alse wi lesen,
Want hi sijn meester adde gewesen.*

Vort suldi horen over liden

20 *Van poeten, die in dien tiden*

- Leveden, dat Senica was,
 In Claudius tiden, daar men af las,
 Hier voren in sijn keyserrike,
 Die boecken maecten meesterlike
 25 Ende begrepen in haren stonden
 Dorpernien ende sonden.
 Ende omme dat si begriperen waren
 Ende si niemen en wilden sparen,
 Sine ghinghene met worden stoken
 30 In haren ghemeen en sproken,
 Dies heet men se satyriene.
 Die in 't wort pleghen nauwe te siene
 Dat heet begriperen in onse tale,
 Dat's Percius met Juvenale.
 35 Percius sproken ende sine bloemen
 Die suldi nu horen noemen.
 Dijn connen en es nieuwer toe goet
 Een ander en wete, dattu sijs vroet.
 O wi! hoe crom, hoe ongherecht
 40 Sijn die sielen in heren, in knecht,
 Hier in desen erderike.
 Lettel acht si om hemelrike
 Heren, rovers, knechten, dieven,
 Dus scrift men al in enen brieven.
 45 Twi maect men die Goden in den temple
 Hoverdich na onse exemple?
 Segt bliscoppen ende papen mede
 Mach gout maken heilechede?*

- Twine geven wî't den Goden dan?
- 45 *Want haerre negheen en es, die can*
Alse mi dinct, hem heilech maken
Het en si bi onsen saken.
Van hoghen lieden, hor ic callen,
Siet men geslachten te vallen,
- 55 *Die hare edelheit verliesen*
Ende bi cranken sinnen riesen.
Alse menech hoeft ende meneghe ghedane
Also menig sin, ic wane,
Ende elc hevet sinen onwille,
- 60 *Dus leghe men harde selden stille.*
Al es 't foerhovet gepolierd,
't Oude vel 'n es niet verchierd.
Buten sijn scone die wort,
Binnen die vos, die peinset mort.
- 65 *Vrecheit en laet niemen rusten,*
Al soude eenen slapens lusten,
Si roept in 't ore: stant up! het's dach!
Du sul verliesen dijn beiach!
Nu leven vrecken in pinen groot,
- 70 *Vorget dijns selven, verget die doot.*
Die tijt gaet met snellen voeten
Die wert noch langer rusten moeten.
Die up 't lant ende up ter heiden
Levet met sijns selven arbeiden,
- 75 *Die levet harde saechlike.*
Getroosti, dorpre! troost maecti rike;

*Al mindert dijn coren in den tas,
Dijn ander coren leghet in den was.*

Van Juvenale.

*Percius endt hier sine tale,
Hort hier vort van Juvenale.
Ru gehaer over die leden,
Toghet moet van grooter wreetheden.*

5 *Niemen mach met cleenre pine
Ter hoocheit clemmen. Here' te sine
Van goeden seden, segg' ic u,
Dat's daer men minds om vraghet nu.*

*Also vele penningen, alse men wiste,
10 Dattu hads in dine kiste,
Also vele soude men di geloven,
Eren ende trecken boven.*

*Aermoede en hevet in hare
Niet dat meer verweghet sware,
15 Dan si ter werelt spotten gaet,
Entie lieden die zijn quaet.*

*Dit es eene ghemeene sede,
Sijn wi aerm, al onse bede
Es omme vordeel omme ghewin,
20 Hier toe sette elc sinen sin.*

*Ik wane men niet so stouts en hort
Dan alse men vaet in sine mort
Den mordenare; want sijn moet
Maect wanhope stout ende verwoet.
25 Rijcheit was d'eerste quaethede,*

- Die ontreinde des menscen sede,*
Elc man hevet also geset,
Sijn wille dinct hem redene ende wet.
't Wijf weet al ende bediet
 30 *Wat in al die werelt gesciet,*
Si es, die d'eerste niemare weet
Ende wacht se ter porten ghereet.
Niet en es te verdreghene so quaet
Alse 's rijcs pijnlics wijfs ghelaet.
 35 *Het's sere mesdaen in allen kere*
Dat men 't lijf mint vor die ere.
Alle mesdaet, so mere persone
Daer an slaet, so meer onscone.
H'en es gheen aerger gerechte,
 40 *Dan die tonghe van den quaden knechte.*
Hoe meneghen heeft gevelt
Ende versmort sijn grote ghelt.
Die niet en hevet, mach openbare
Singen vor den mordenare.
 45 *Die doot maect cont allene das.*
Wie 's de mensce werdich was.
Scone vormen ende suver leven
Selden sijn si gevrienden bleven.
Niet 'n es so dire, vonde men's vele,
 50 *Men sou 't copen omme niet te spele.*
Men weent langere omme goet,
Dan men omme vrienden doet.
Omme vrient weent men lose trane,

- Mer om ghelt rechte vraye, ic wane,*
 55 *Also vele alse wast dijn ghelt,*
Also vele wast met ghewelt
Die wille van vort te winnen meer.
Ghelt wacht men nauwe in aller keer.
Hier endt nu altemale
 60 *Die proverbien van Juvenale.*
 Stacius Selicus bloemen.
 In desen selven tiden mede
 So was te Rome in die stede
 Een poete, alse wi 't horen,
 Ute Gallia geboren,
 5 *Van groter name, ende hiet aldus*
 Stacius Celisius.
 Daer men af twee boecken vint,
 Die hi maecte, daer hi ontbint
 In den eenen, scone ter cure,
 10 *Van Theben die aventure,*
 Dat een swaer orloghe was;
 Want hi maket ons cont das,
 Dat twee broederen in haren daghen
 Die te samen waren gedraghen,
 15 *Entie sone wan an die moeder*
 Begaven te wesene broeder,
 Ende hadden orloghe swaer ende groot
 Ende menech blevere omme doot.
 D'ander boec die teller mede
 20 *Van Achillese die kintschede,*

- Hoene die Grieken halen deden ,*
In haren orloghe in haren onvreden ,
Alsi up Troien souden comen.
Hort hier van hem beeden de blomen.
 25 *Bliscap ghevet somwile de cracht ,*
Want rouwe breect der herten macht.
Bliscap merket wel in desen
Doet den scoenen te scoender wesen.
Dicken mach men in doghen kinnen ,
 30 *Alse men minne draghet van binnen ;*
Want die brant die binnen leghet
In d'ansichte te risene pleghet ,
Ende ontsteeckt die liere wangen
So dat mer dicke ut siet gangen
 35 *Ende dauwen , es 't lief of leet ,*
Een dinne getempert sweet.
Si twee en moghen niet met vrede
Heren zijn van cere stede ;
Want elc wille wesen boven ,
 40 *D'een ofte beede moet zijn bescroven.*
Vrese visierden eerst de Goden
Jegen der reden en gheboden.
Elc man pine omme sine eere ;
Want eere verdervet nemmermere.
 45 *Als es dat sterven meneghertië ,*
Die doot 'n es maer van ere maniere.
Alstu best van moede verhit
Dwinc di selven ende sit

- Ende ontbict ene corte stonde ;*
 50 *Haest werp al neder te gronde.*
Her's keytivecheden groot
Vrese an te vane sonder noot.
Hier enden Stacius bloemekinen ,
Ende hier wil ic van miere pinen
 55 *Maken ruste ene stonde.*
Dese materie die begonde
Van Ademe , den eersten man ,
Ende hevet corteliken vort an
Allc d'ystorien genoempt
 60 *Tote dien , dat die werelt loept*
In 't carnation , dat 's waer ,
Ons Heren 'lvij' jaer.
Genoeget hem , die 't maken hiet ,
So ne vernoget mi der pinen niet.
 65 *Di's d' eerste paertie van den viere ,*
In d'ander so sal men visieren ,
Wat keyseren dat al na desen
Tote Rome hebben gewesen :
Haer verlies ende haer gewin ,
Alse d'ystorien hebben in.
Orlof eesch ic overlunt ,
Want d'ystorien gaen hiet ut.
-

*in Breda
dag 24* VAN DEN LANDE VAN OVER ZEE.

- Kerstenman wat 's di gesciet!*
Slaepstu, hoe! ne dienst u niet
JHESUM CHRISTUM, dinen Here?
Peinst! doghede hi door di verdriet,
 5 *Doe hi hem vangen ende crucen liet,*
In 't herte steken metten spere?
'T lant, daer hi sijn bloet in sciet,
Gaet al te quiste, als men siet.
Lacy! daer en is ghene were.
 10 *Daer houdt dat Saracynsche diet*
Die kercken onder sinen spiet
Daer neder, ende doet haer groet onere,
Ende dien dunkents min no mere.

II.

- Die kercke is van haren lenen*
Ontervet; dijn herte is van stenen;
Kersten! gaet het die na?
Si is dijn moeder, die ic mene,
Die di suver maect ende rene,
Als men di in die vonte dwa.
 20 *Satanas kynder alghemene*
Hebben die Mammorie allene
Beset, op dat die toe besta.
Nu roept die kercke, met groeten wenen,
JHESUS! kynt van Nasarenen!

- 25 *Men rovet, dat erve, dat di toega!* *Lochbehoor!*
Pugna pro Patria!

III.

- Om scat so gaepstu wide,
 Elc is op andren vol van nide,
 Ende dinen Godt hebstu vergheten.*
- 30 *Die doer die ontdede sine side,
 Roept help op di, te desen tide,
 Ende claghet; des wiltu niet weten.
 Hoe moghestu 't laten, dus ter lide,
 Dat dat volc vermaledide.*
- 35 *So verre gepaelt heeft ende gemeten?
 Godt proevet di in desen stride,
 Hi doghet dat menne te halse ride
 Voer di, ende du bist vast geseten,
 Sughende an der weelde reten.*

IV.

- 40 *In weelde sitstu hier versmoert,
 So dat met di is ongehoert
 Gods lachter ende sine scanden;
 Du ne peinst niet om die moert,
 Die tot AKERS in die poert,*
- 45 *Wrochten die Gods vianden.
 Daer is Godsdienste gescoert,
 Cloestren ende husen sijn te stoert,
 'T volc verbeten van wreden tanden.
 Kerstenman! twi ne trecstu voert?*

- 50 *Wacrom sitstu hier verdoert ?*
Du sout hemelrike panden
Up Gode wiltu dien lachter anden.

V.

- JHESUS CHRISTUS van Nasarenen*
Gaf van Akers der porten enen
 55 *Name, die was vermaledijt ;*
Daer voersprac hi van den wene, ramp
Die op 't Kerstine volc ghemene
Gevallen is in corter tijt.
Te diere porte, als ik mene,
 60 *Waren ierst uitgebreect die stene,*
Ende een inganc gemaect so wijt,
Dat die Saracynen onrene
Alle in goten groet ende clene,
Ende daer becochten den strijt,
 65 *Diese op Gode hadden glijt.*

VI.

- Men ghinc daer houwen ende slaen,*
Die Kerstinen worden sere ondaen,
Hem mochte g'leen weren gewepen ;
Si moesten alle die doet ontsaen,
 70 *Daer teghen mochte niet ontstaen,*
Die niet ontspronghen in scepen.
Men sach daer laten meneg'ien traen
Kerstynheit wart, sonder waen,
So iammerlijc in 't vel genepen ;
 75 *Men mach iammer hier in verstaen.*

*Die Predicaren dede men vaen,
En alsi 't crucifix gegrepen,
Si daden 't achter straten slepen.*

VII.

*Jonfrouwen van religioene,
80 Suver ende van heilighen doene,
Onsuverden die Sarracynen,
Wie men hoerde, die was soe coene,
Die JHESUS noemde, MARIEN soene,
Men dede hem torment ende pinen.
Men briet sulcken ghelijc den hoene
85 Sulc wart onthalt bi den caproene,
Sulc gesout ghelijc den swine.
Ghi heren! ghi princen! ghi baroenen!
Hoe comt dat hem elc niet vermoenen,
90 Met live, met goede ghereet te sine,
Te suveren 't lant van dien veninc?*

VIII.

*Kercke van Rome trec dijn swaert,
Dat die van Gode gelaten waert!
Kerstynheit heves te doene heden.
95 Besie of 't vleggen hevet of scaert
An 't einde of daer middenwaert,
Ende of tuut overwaer vinds versneden,
Soo spoet die danne metter vaert,
Ende doe, al ongespaert,
100 Een van betren snede smeden!
Qualiken is het geuchterweert.*

*Diere Cardinalen aert
 Die is van al sulcken seden,
 Hi strect na scat met allen leden.*

IX.

- 105 *Als 't hoeft gulseliken ontfaet
 Den wijn, die sine kele doergaet,
 Het onkeert alle die lede;
 Die monc hi roept, hi slaet, hi vaet,
 Hi verset dat wale staet,*
- 110 *Benen faelieren ende voeten mede.
 Die kercke van Rome is dusdaen vraet,
 Si is dronken ende al sonder raet,
 Die hoeft is van Kerstynheden.
 Sine heeft gheen lit, dat haer bestaet,*
- 115 *Keiser, coninc, noch prelaet,
 Het en is mits der giericheden
 Onteert van goeden seden.*

X.

- Hoert ghi Heren, ghi Baroenen!
 Wes die kercke U vermoenen:*
- 125 *Si seit si hevet tiende gegheven.
 Daer si noyt af, te haren doene,
 Profyt gecreech van enen boetoene,
 Dat si weet oft heeft beseven.
 Wat dadi in Tunes, in Arragoene?*
- 130 *Jeghen wien waerdi daer coene?
 Wat cren hebdi daer beweven?
 Waert dat u die duvel niet en spoene*

Ghi naemt met u, te uwen verdoene,
 Van uwen rechten goeden beneven,
 135 Ende hulpt der kercke, daer si moet beven.

XI.

Wat scatten hiesch JHESUS die,
 Doe hi liet met naglen drie
 An 't cruce naghelen sine leden?
 Hen doghede man die anxte nie,
 140 Die hi doghede, gheloves mie,
 Om die te breng'ene ter hoecheden.
 Wie is hi nu? wie is hi? wie?
 Die hem volgt na, daer hie
 Ghinc om onser salicheden?
 145 Mi dunct, dat elc ommesie
 Wat hi begrypt, offer af plie
 Ghemac te comen ende weeldicheden;
 Is niet, hi blivet mat, op die stede.

XII.

Alse vallen prelatien
 In kercken ende in canosien
 Daer naer spoedet metter vaert;
 D'een gaet smeken, d'ander vrien,
 Daer siet men der symonien
 Sere toghen haren aert.
 155 Wie sijn si, die daer 't vette 'afsyen?
 Die 't herte hebben met reinardiën
 Van binnen bewist ende wel bewaert;
 Men hevet wat doen van clergien,

*Met loesheden, met scalkerien,
 160 Mach men comen in Gods wijngaert.
 Dus blivet fruit al onbewaert.*

XIII.

*Daer men Gods leden mede sou voeden
 Ende queken in hare aermoeden,
 Dat hebben al gebloet die ghieren.
 165 'K en sal niet scamen doen die goeden,
 Mer hem mochte 't herte bloeden,
 Die houden die amyen fieren.
 Ay mi! of si te hopen stoeden,
 Ende se alle die duvele loeden,
 170 Ic wane niet ontghingen viere,
 Sine sonden alle ter helscer gloeden
 Wel neder, onder der duvelen roeden.
 Ic sie den hoep so putertiere,
 Ende die doghet in hem so diere.*

XIV.

*175 Scalcheit heeft die provende groet,
 Diviniteit gaet om haer broet,
 Dit siet men nu alle daghen.
 Kercke clach! du heves noet,
 Dine vinds in desen wederstoet,
 180 Niewer ghenen vrient noch maghen.
 Elc ontdoet wel sinen schoet
 Jeghen dijn rente, mer si sijn bloet,
 Te wederstaen die slaghen.
 Al storte JHESUS sijn bloet roet*

*Noch ene werf, daer hi 't wilen goet,
 Die dog'iet is overal so traghe,
 Men vonde cume, die daerwaert saghe.*

XV.

*Coninghen, graven ende hertoghen,
 Die op anderen orloghen
 190 Ende om een clene dinc verraden,
 Peinst wat JHESUS wilde doghen,
 Om u te brengen ten hoghen
 Rike, daer altoes is ghenaden.
 Sijn huus, sijn lant, staet doervloghen
 195 Ende verwoest, als men mach toghen,
 Ende u en dunct niet siere scaden.
 Ghi hebt hem sijn bloet ontsoghen,
 Twi ontkeerdi hem uw oghen!
 Ghi hebt enen anderen last geladen,
 200 Ende laet uwen Godt versmaden.*

XVI.

*Nu weer 't tijt, dat men soude
 Den scilt van sabel ende van goude
 Toghen ende van lasuren,
 Die niet voert treedt alse die boude,
 205 Ende wreect sire moeder, daer hi af houde
 Sire Kerstynheyt, hi sal 't verburen.
 Twi wil elc leven met groter vroude;
 Sonder hitte ende sonder coude,
 Recht na sijn ghenoech ter curen?
 210 Het moet al sterven ionc ende oude.*

*Peinst wat JHESUS gedoghen woude
 Dor uwe wille ende besuren ;
 Waer over gaen u tijt ende uren ?*

XVII.

- Neemt den scilt vermelioene ,*
 215 *Die JHESUS droech, omtrent noene ,*
Op den goeden vridach ;
Doe hi den camp vocht, alse die coene ,
Daer hi verdingh macte, ende soene
Ons ieghen hem, die 't al vermach.
 220 *Vonde men princen ende baroene ,*
Als men hier voermaels plach te doene ,
Die kereke en dade niet sulc geclach ;
Want si was des onghewoene
Bi GODEFROITS tiden van Bulgoene ,
 225 *Ende bi CARLE, die node sach ,*
Dat si stoet ontfinc of slach.

XVIII.

- Wat vaer di, in desen daghen ,*
Met valcken bersen ende iaghen
Ghi lantheren, ghi civiteinen !
Hoerdi niet die kercke claghen ,
Of ghi sijt van haren maghen
Openbaerlijets in 't pleine !
Dardi uwes Kerstynheyts gewaghen
So moeti den scilt draghen ,
 230 *Die Godt veruwede met roder geine.*
Hinc liet hem niet veraghen ,

*Ons te loessene uter plaghen,
Die vloyet uter hellen fonteine,
Gemanc met torment ende weine.*

XIX.

- 235 *Ghi Heren, dit is JACOBS vont,
Houdt dit kimmyn in den mont,
Vanc an desen breidel cuwen.
Later u mede sijn gewont
Binnen in uwer herten gront,
240 Vanc die weelde hier verspuwen.
Het is ene redene bont
Hier massere so menich pont,
Ende dat erme volc verdullen.
Godt make ons allen so ghesont,
245 Met rechten ghelove, te lester stont,
Dat der sielen te min mach gruwen
247 Van Satanase, den fellen ruwen!*
-

HEKELDICHT.

I.

- 1 *In dit gedichte sett ic voren ,
 Wie dat doghet heeft vercoren ,
 Van hem en comt ne ghene blame ;
 Al es't dat hem de quaden storen ,
 5 Si hebben daer af haer toebehoren.
 Daer bi swigic haren name.
 Die in 't gemeene sayt sijn coren
 Op den steen en onder den doren ,
 Hi wilde datter goede vrochten af quame ,
 10 Wat mach die sayere dan verboren ?
 Bi quaden herden bliven die scapen verloren ;
 Die bie treect honech uter brame ,
 Dat's der coppen onbequame.*

II.

- Daer wijngaert wies , ende edel coren ,*
 15 *Sal seker staen distelen ende doren ,
 Als 't ter werelt ende gaet.
 Ocht Antkerst nu es geboren ,
 Ende sine iongren 'n loepen voren ,
 Dorst ic't seggen , ic wane iaet.*
 20 *Es een dorper scalc versworen ,
 Mach hi gheven , men sal ne horen
 Spreken , in der heren raet.
 Al heeft een sot op 't hoeft gescoren*

Ene breedte crune, totten oeren,
 20 Hi 'n es te vroeder niet een saet;
 Hi es vroet die wel verstaet.

III.

Almechtech Godt! staet ons in staden,
 Ende hulpt mi, bi uwer ghenaden!
 Ic soude gherne doen gewach
 30 Hoe d'ierste crune was versmaden,
 Dien Sente Petere was geladen,
 T' Anthiochen, daer hi lach
 Gevaen, sonder alle mesdaden,
 Omme dat hi 't folc wilde geraden;
 35 Ten wege dat hi 't verdoelt sach.
 Nu gaen si op die crune bladen,
 Die ghierregen, die niemen en mochte versaden!
 Ic wane noyt man en sach
 Volc so ghierrech omme beiach.

IV.

40 Si doen hen alse meesters horen,
 Si craken ons die noten voren,
 Selve sueken si 't carnel;
 Aldus doen si 't folc verdoren,
 Dien si soudent leven voren,
 45 Ende bewisen goet exempel.
 Hoe vele saets dat blijft verloren,
 Op den steen ende onder den doren,
 Dat seit die ewangeliste wel.
 Om dat die herden nu sijn doren,

50 Ende met weelde hen versmoren,
 Soe sijn die wolven nu rebel,
 Nidech, ghierrech, ende fel.

V.

Hoe menech wolf es nu herde
 Onder die scaep van groter werde,
 55 Daer J'i's omme storte sijn heilige bloet,
 Die de warheit niet en sparde,
 Ende sprake als die onvervarde,
 Hem quame menech fel gemoet!
 Corte rocken, breede swaerden
 60 Sijn nu nuwe, ende lange baerden,
 (Trouwe es getrocken onder voet;)
 Ghiererecht ende hovarden,
 Dierre cleedren, hoege paerden.
 Op ter heiligher kercken goet
 65 Toent nu menech fieren moet.

VI.

Ik peise dicwile, als ic wake,
 Dat Lucifer, die helsche drake,
 Heeft gestort dit quade venijn.
 Elc es nu ghierrech omme wrake,
 Besmet met menegherande sake
 70 Ende niemen en wilt sculdech sijn;
 Doch roepen si, met luder sprake,
 Om diere spisen van goeden smake,
 Ende waer men coept den besten wijn?
 75 Ihesus hinc an des crucen stake,

Dorstech, met groten ongemake;
 Hem scincte men galle ende aysijn,
 Omme te makene onsen sijn. *vroem*

VII.

Hi es onvroet, die metten boghe
 80 'T ^{strael} schietet van goeden vloghe,
 Daer hi hem selven met geraect.
 Wat helpt, dat ic wärheit toghe,
 Ende ic selve na vordeel poghe, —
 Mijn recke gecleedt, ende Ih's naect?
 85 Sich, hoe Ih's clam in 't hoghe,
 Hangende an dat cruce droghe,
vrede Die onsen pays heeft gemaect.
 Al es't dat ic met herte doghe,
 Welde verblent meneghe oghe;
 90 Lettel yemmene es die smaect
 'T licht, daer mijn oghe op waect.

VIII.

Noch haddic liever ruumd ic 't lant,
 Dan ic seide wie dat pant *die als men met*
 Der heiligher kercken hevet gedaen; *iemands*
 95 Maer dus spreect hi, die 't ware bevānt, *zijn geweren in*
 Dat niemen en mach met vuelle hant *dag nam den*
 Eens anders anscijn scone dwaen. *een prander gevee*
 Ocht dan een gierech tierant
 Ane draghet sijn diere gewant, *Alto*
 100 Sal ic hem te rade gaen?
 Jae ic will ic sijn gescant,

Geworpen in der hellen brant,
 Ende daer ewelec binnen staen,
 Ende sijn bedroghen in dommen waen.

IX.

- 105 *Wat sagic in den spiegel claer*
Mijn oude leven, mijn graue haer;
Hoe sterven es met mi gheboren!
Hoe es nu menech loghenaer,
Die smeden ende decken 't waer,
 110 *Als hen die heren souden horen.*
'T fordeel suken si openbaer,
Si ne willen niet sterven martelaer;
Leefden doch alse confessoren,
Dat ware hen te doene-swacr
 115 *Si willen volgen den heren naer,*
Sitten in die tafelen voren,
Heeft se Godt aldus vercoren?

X.

- Es dese redenen waer, so ghies,*
Die bescoren draghet sijn vlies,
 120 *Een dorper, daer die heren saten*
Ter tafelen, heeft hi sijn verkies
*Geset in 't fordeel, even ries, ^{ruyk} *hervuerdig**
Hine sal hem selven niet gematen.
Alse hem aventuren op blies,
 125 *Ende hem 't geluc toe wies,*
Hine volchde niet ter rechter straten.
Ik hadde onrecht, stoerdic mi dies;

Ic hore hen claghen hare verlies,
 Als si 't fordeel moeten laten,
 130 Die in weelden redene haten.

XI.

Redene es nu sere versmaden,
 Hare es soe swaren last geladen,
 Daer si onder leit verplet;
 Woudic met redenen mi beraden
 135 Het soude t' allen steden scaden,
 Daer es soe menech op geset!
 Die noede clemmen, ocht diepe waden,
 Die gaen in Gods wijngaert bladen,
 Ende sniden af die druven vet.
 140 Dat zijn si, ende hare gegaden,
 Die 't folc leeren van goeden daden,
 Ende en becommeren hen niet daer met
 Wie es der heilegher kercken let.

XII.

Die selden van couden verwarmen,
 145 Ende oec van hongere carmen,
 Daer men hen cleene ghenade doet,
 Dat es dat roepen van den armen:
 Ay, here! en 's sael u niet ontfarmen,
 So dat mijn lichame werde gevoedt?
 150 Dus roepen si, met ydelen darmen,
 Met sieken leden, met naecte armen.
 Ghi sit in weelden bi der gloet,
 Ghi en laet se niet bi u geharmen,
 Ghi iaeck se, die ghi soudt bescarmen;

155 Ende hebt der heilegher kercken goet,
Dat u te rechte noyt en bestoet!

XIII.

Nu wacht uwes rechts; ghi wert gedaghet!
U recke der armen cleedren draghet;
U poeghen es te gaderne scat.

160 Wie es soe coene, die u vraghet:

Wanent u comt, dat ghi beïaghet?

U hant es altoes sonder gat; *geheten*

Menech arm mensce hem beclaghet,

Dat ghi hem niet en gaeft, daer ghi se saghet;

165 Ghi woudet volgen der heren pat?

U hoecheit sal noch sijn gelaghet. *tot vermelding*

Hoe was die rike man geplaghet,

Doen hi den armen Lasaruse bat

Te makene sine tonge nat?

XIV.

170 Siet, hoe es dit rechte verkeert!

Die te voren was geëert

Leit nu gevallen in die scande;

Hadde hi ontfermecheit geleert,

Soe ware hi bleven onverseert;

175 Nu moet hi in den helschen brande.

Wie heeft den dorper daer gemeert,

In 't dal daer die duvel reert?

Wat doen nu sijn lekker tande?

Oft ghi in weelden sijt verweert,

180 Soe dat u al die werelt eert,

Huedt u vore des viants hande!

Hi iaccht altoes in sine warande.

XV.

- Hi ne derf nochtan niet vele iaghen,
 Noch oec leggen te nauwe laghen,
 185 Het staeds soe vele in siere hoede!
 Al woude Godt die werelt plaghen,
 'S volcs es soe vele verslaghen,
 Ende versmoert in den bloede,
 Si ne sijn 's te beter niet die 't saghen.
 190 Elc es ghierrech om beiaghen,
 Ende onvervart van Godes roede.
 Ic dar 't wel seggen, sonder vraghen,
 Si doen sware bordenen draghen. *lasten*
 Van draghene werd ic lichte moede,
 195 Al waer 't dat men mi saechte loede.

XVI.

- Die sueken om te sittene boven
 De quaden in hare secten loven; *gemetschapen he*
 Si hebben nu die cokene vet, *anvaliger*
 Alsi metten heren hoven,
 200 Diepe drinken, dat si stoven,
 Sine slapens maer te bet;
 Sine scelden die heren niet om roven, *Zy berouwen d*
 Si connen hemelrike geloven, *heren dat zy al*
 Die selve met sonden sijn besmet! *anmen berouwen*
 205 Dus maken si 't folc verscoven,
 Als si singen gaen den doven,
 Ende men den doeden kersen set,
 Die daer onder leit geplet.

XVII.

Dit 's der heilegher kercken claghen,
 210 Van den iammerlike slaghen,
 Die de meneghe op hare slaet!
 Es 't dat ghi sijt van haren maghen,
 Soe moetti nuwe wapenen draghen,
 Keeren, ende wreken dese overdaet.
 215 Des en laet u niet versaghen,
 Ghi ne set u in die waghen;
 Godt sal sijn u toeverlaet.
 Die dit quade noch sal verjaghen,
 Hem sal een salech dach bedaghen,
 220 Doet hi der heilegher kercken raet,
 Als die in getrouwe dienste staet.

XVIII.

Nu siet of hi niet val, ende minde,
 Die Gods scapen noyt en kinde;
 Hi wil 't dat ic ene herde scribe!
 225 Dus gaen si vore, als die blinde,
 Ende leiden die scapen in grote ellinde,
 Alse hen volgen die leytive.
 Hier met makic mijns dichtens inde.
 Wi bidden hem, die d' ware bekinde,
 230 Dat hi die quaden noch verdrive,
 Ende ons sinen Heileghen Geest toesinde,
 Die ons trooste, in dit ellinde,
 Dor sijne heileghe wonden vive;
 Soe dat de heileghe kercke in eeren blive!

A M E N.

TIJDPERKEN VAN 'S MENSCHEN LEVEN, UIT DER
NATUREN BLOEME.

Omme dat die mensce na de scrifturen
Coninc es der creaturen,
Es dus van hem mijn beghin.

Als 't kint coemt ter werelt in,
5 Soe es 't boven allen dieren cranc;
Het ne heeft noch crupen noch ganc;
Ende Aristoteles seghet,
Dat hem te wassene pleghet
Ter sevender maent hare tanden.

10 Ende meest es haer soch sulkerhanden
Datter vrouwen melc heet.

Dat kint ne doet noch ne weet
Altoes ne gheerehanden quaet,

Verclard Onthier 'et sprekens bestaet.

Leefstijl 15 Dit es d'eerst etaet van den kinde,
Alsoe als ic 't bescreven vinde.

D'ander etaet die gaet in
Als kinder doen sprekens beghin;
Ende men seghet, die spade gaen,

20 Dat si 't eerst sprekens bestaen.

Lettel vint me'r die wel sproken

Eer hem die monde was beloken.

In 't vijfte iaer, als Aristoteles telt,

Heef 't kint siere langhe die helt.

25 Dese kindsche etaet stect te waren

*geloofen met hem
geloofen dat
acht dagen na
aangefang*

Also men seghet tot xv. iaren,
 Ende hevet enen name van suverheden
 In latijn; (1) maer nu al heden
 Soe es die quaetheit soe verheven,
 30 Datter lettet suver leven
 Tote dat si tot dien daghe comen.
 Hier omme heeft menscheit afgenomen.
 Nu soe coemt die derde etaet,
 Die ten xv. iaer bestaet,
 35 Ende strect tot xxxv. iaren.
 Dan winnet die mensce voert te waren;
 Maer laci die menschelikheden
 Vloeyet soe in onsuverheden,
 Dat die mensce hem al verteert
 40 Met te doene dat hi begheert,
 Dat hi cume mach heten man.
 Gans ende salich raet waer dit dan,
 Dat men huwelec wilde sparen
 Al tote xxij. iaren;
 45 Dan sijn senewen ende been,
 Beide volcomen over een,
 Ende die wasdoem es soe volcomen.
 Plaghe men 's het soude die werelt vromen. *besten*
 Manlecheit es ene etaet
 50 Die ten xxx. anegaet.

(1) *Puer a puritate vocatus* zegt Isidorus, het welk van Maerlant waarschiynlijk op het oog heeft.

- Dan es die mensce vulcomen,
 Ende nature heeft genomen
 Hare grote ende hare linghe,
 Ende die luxurie ende hare dinghe
 55 Beghinnen in den manne te gaen.
 Dan wil hi starcke dingh bestaen.
 Dese etaet van deser tijt
 Maket oerloghe ende strijt,
 Ende nijt ende overde die riset,
 60 Die dicke te stridene wiset.
 Dese etaet loopt te waren
 Opwaert tote L. iaren.
 Ten vijftich soe coemt die oude,
 Die noyt niemen hebben woude;
 65 Nochtanne wilt al langhe leven.
 Aristoteles heeft bescreven,
 Dat die oude comen moet
 Als den mensce ontgaet sijn bloet.
 Al oudet saen, man ende wijf,
 70 Die lettelt bloets hebben in 't lijf.
 Dese etaet vallet in een strec,
 Dan wort hi ghierich ende vrec;
 Ende dit es die redene twi: ~~want~~
 Die mensce merket wel dat hi
 75 Te dale gaet, ende wil sparen,
 Omme die na hem comen te waren
 Te hebbene hare lijfnere; ~~omdat~~
 Ende oec omme sijns selves tere,

- Als die corteliken daer naer
 80 Niet winnen mach ende sere wort suær.
 In die oude mindert die man
 Alle smette die hem ghinc an,
 Maer vrecheit ende ghierichede
 Beg'innen dan eerst te wassen mede.
 85 Al plach hire niet te voren,
 Nu heeft hi se vast vercoren.
 Dese etaet strect te waren
 Opwaert tote LXX. iaren.
 Voert meer, als die mensce lijt
 90 Van LXX. iaren die tijt,
 Gaet hi suffen ende rasen.
 Hem dinct al die werelt dwasen;
 Al dat hi siet dat dinct hem quaet;
 Hi lachtert al dat waele staet,
 95 Maer hi priset dat daer was;
 Datter nu es dinct hem gedwas.
 Sine crachten die verbreken
 In alle dinghen, sonder in 't spreken.
 Dat ander lieden brenghen voert,
 100 Dinct hem wesen dulle woert;
 Ende 't sine dinct hem wijsheit groet.
 Dese outheit loept tot er doet;
 Want al dat lijf heeft ontfaen,
 Moet ter doet ten ende gaen;
 105 Maer daerna coemt dat lange lijf, *het eenige leuen*
 Dies emmermeer wort gheen geblijf.

PROLOGE VAN HET DICHTSTUK DE SLAG
VAN WOERINGH.

- Nu soud' ic weder keeren
Op die yesten die gesciet zijn
Tusschen Mase enten Rijn,
Alsoe alse van Helu broeder Jan*
- 5 *Ons heeft bescreven ende doen verstan.
Oec heet hi broeder Jan van Leeuwe
Die dichte van Woeronc ende die ewe
Van den iersten hertoghe Jan,
Hoe hi van Brabandt 't ryke gewan.*
- 10 *Maer ic wille vrouwe Margriete
Van Ingelant noeme 't ierste,
Vrouwe Margriete van Ingelant
Die seker hevet van Brabandt
'S hertoghen Janssone Jan;*
- 15 *Want si dietsche tale niet en can.
Daer bi willic haer ene gichte
Sinden van dietschen gedichte,
Daer si dietsch in leeren moghe.
Van haren sweer den hertoghe*
- 20 *Sindic haer daer bi bescreven;
Want en mach niet scoenres gheven
Van ridderscape groete dade.
Nu biddic hare op ghenade
Der edelre vrouwen Margrieten,*

- 25 *Dat ic hare dogheden moet genieten,
 Dat si 't met oetmoede wille ontfacn,
 Want om hare hebbic 't bestaen.
 Godt latet mi alsoe volbringen
 Na die waerheit van den dingen,*
 30 *Want ic wil op die waerheit bliven;
 Ende bescedenliken bescriven
 Die yeesten die ghesbiet zijn
 Tusscen der Mase ende den Rijn,
 Tusscen den hertoghe van Brabandt*
 35 *Ende die heren die hem d'lant
 Van Limborch ontcrichten wouden,
 Dat si diere hebben ontgouden,
 Want si bleven der om gevaen
 Oft' doet, oft' scandeliken ontgaen,*
 40 *Als ic hier na wel sal seggen;
 Maer ic sal 't al ute leggen
 Des hertoghen ghesciennesse te voren,
 Van dire stont dat hi wert gheboren,
 Tote dat hi d'lant van Limborch cochte,*
 45 *Ende hoe dat hi doen sochte
 Die heren, die den coep weerden,
 Ende daer na hoe dat si hanteerden
 Dat orloghe doen in elke side,
 Ende na die waerheit van den stride,*
 50 *Ende al die daden die men bedreef,
 Eer dien hertoghe bleef
 Limborch, dat hi nochtan*

- Met crachten in d'inde gewan,
 Met orloghen ende met grooter eeren.
 55 Ondanes vele groeter heren,
 Die't hem wouden ontcrichten,
 Ghelije als ic hierna sal dichten
 Van den beghinne al toten inde,
 Recht alsoe als ic 't vinde.
 60 Die yeesten ter waerheit ende 't bediet
 Daer en doe ic af noch toe niet.
 Want Godt is mijn ghetuige dies,
 Dat ic om niemans verlies,
 Noch om niemans ghewin,
 65 Daer toe en legge meer noch min,
 Dan d'aventueren sijn vergaen.
 Want ic hadde sonder waen
 Hier af des dichtens nu ontboren;
 Maer dese yeeste was te voren
 70 Beide in dietsch ende oec in walsch
 Van vele lieden gedicht valsch,
 Die der waerheit daer in misten;
 Want si d'ystorie niet en wisten,
 Dat dochte mi wesen groete scade,
 75 Want daer sijn in die scoenste dade,
 Die men van ridderscape mach vinden,
 Dat doet mi des gheninden,
 Dat ic die waerheit wille bescriven,
 Die ic hadde achter laten bliven,
 80 Ende hadde gedaen van Ingelant

Vrouwe Margriete als ic te hant
In 't beghin sprac overlaut ;
Want ic ben van sinne teruut
Te dichtene alsoe hoghe saken ;
 85 *Want dese ystorie willic maken*
Op den troest voort nochtan
Dat ic die yeesten daer af can ,
Alse wale als men se te rechte mach kinnen.
Nu hulpe mi Godt ic sal 's beghinnen,
 90 *Want op sijn hulpe hope ic seere ;*
Want altoos helpt Godt onse Here
Den ghenen die de waerheit leeren.
Hier met willic ter yeesten keeren,

GOSEWYN VAN BORNE

EPISODE.

UIT DEN SLAG VAN WOERINGH.

- Den grave Reynoude wert benomen
 Dat hi selve niet en comen
 Met striden toten hertoghe mochte,
 Daer hi die Brabantren sochte;
 5 Toende hi ende oec zijn here
 Dat hi hem bleef te gewere,
 Soe groete coenheit ende ange
 Soe seere ende alsoe lange
 Beide met slaghen ende met steken,
 10 Dat men ter waerheit wel mach spreken
 Al viel 't dat si onderbleven,
 Dat soe groete daet wert gedreven
 Onder die baniere van Gelre;
 Dat strijt geviel selden felre
 15 Dan daer geviel op die stat
 Daer die grave moeste bliven mat,
 Ende doer noet verwonnen zijn.
 Die here van Borne her Gosewyn
 Die ten tornoye, ende ten stride
 20 Van der see, in elcke side
 Riddre goet van prisen was,
 Die hilt in den selven tas
 Bi den grave Reynoude

- Van Gelre, ende woude*
 25 *Sijn here met trouwe bistaen,*
Alse hi altoes hadde gedaen;
Daer bi sprac hi doe
Enen sinen bastaert toe,
Enen vromen seriant,
 30 *Die sine baniere hilt in die hant,*
Dien hiet hi doen, met sire banieren
Dapperliken sonder vieren.
Dore die Brabantren dringen.
Die ghene dede recht sine dinghen.
 35 *Al was sijn sone bastaert*
Hi volgede na sijns vaders aert,
Ende droech die baniere, met crachten
Bi der straten op die grachten
Tote in die Brabantren met nide;
 40 *Vorder dan daer ten stride*
Des claghes ereghe wert gedraghen;
Daer bleef eerliken met verslaghen
Die goede riddere sijn vader.
Die here van Borne sach dit algader.
 45 *Den enen sone sach hi verslaen*
Ende in hant den anderen gaen;
Maer al hadt hem moghen vromen
Die werelt al, hi ne wert niet comen
Tot hen, soe seere was hi bestaen
 50 *Met striden, nochtan als men ne woude vaen*
Sprac hi altoes: het 's noch niet tijt.

- 'T en steet noch niet soe in den strijt
 Dat ic gevaen moghe sijn met eeren.
 Dus lieten menich van hem keeren*
- 55 *Die ne niet en woude verslaen,
 Noch ieghen sinen wille vaen,
 Om die doegheden, die aen hem waren.
 Aldus kwam hi in d'inde gevaren,
 Onder die felle geboeren,*
- 60 *Die hem doen toe voeren
 Met haren cluppelen geprickelt;
 Daer wert hi met gevelt
 Ende geslaghen sijn aerm on twee
 Ende alle sine leden, dat hi van wee*
- 65 *Niet meer en conste gespreken.
 Met dien wert sijn ors dorsteken,
 Maer doen sijn ors den steke gewan
 Dranc't dore hen allen, ende ran
 Buten den anderen staan op 't velt.*
- 70 *Daet sat hi op te sire ongewelt,
 Soe dat hi hem niet en versinde.
 Mettien geviel 't dat hi verkinde
 Sine wapenen een minder broeder,
 Die van eren getrouder moeder*
- 75 *Sijn adel sono geboren waert;
 Doen liep hi met groter vaert
 Te sinen vader daer hi ne sach.
 Maer doen hi daer quam, soe meneghen slach
 Hadde sijn vader doen ontsaen,*

- 80 *Dat men niet en conste verstaen*
Dat hi yt sach ochte hem verwiste. *ke...dragen*
Doen brachten si ne af, met liste
Van den orsse ende met pinen groet;
Dat ors viel neder ende was doet.
- 85 *Aldus worpen si ne op een kerre*
Ende hadden gevoert hem verre
Eer hi 't wiste ochte hem verstont.
Maer alsoe sciere als hem wert cont *g...rij...nel*
Dat hi soude van den stride varen,
- 90 *Sprac hi, ten ghenen die daer waren:*
Segt ghi lieden waer' ic bin.
Sine antwoorden, meer noch min,
Ende reden voort ye lanc soe snelre.
Doen riep hi: waer es die grave van Gelre,
- 95 *Ende hoe steet 't nu in den strijt?*
Sijn soon antwerde: heere ghi sijt (g...t...)
Laet u ghenoeghen herde ghenoeghen.
Doen si dus vorwaert sloeghen
Ende ten stride niet en wouden keeren;
- 100 *Doen riep hi: g'hi wilt mi nu onteeren,*
Keert dapperliken om weder
Ende legt mi op dat velt neder
Daer men op den stijt began.
Ic wille, ochs mi Godt an
- 105 *Liever nu met eeren sterven*
Dan den name van Borne ontderven.
Aldus riep hi menich' fout:

- En vaert niet vorder, hout, hout,
 Maer wat hi riep om sinen woert
 110 En daden sijs niet en jagheden voert,
 Aldus vaste ieghen sinen wille
 Dat hi niet en bleef al stille
 In den strijde, doet of gevaen.
 Want hadt aen hem moghen staen
 115 Ic houde vore dat sekerlike,
 Dat hi om al Vranckrike
 Dat velt niet en hadde begheven,
 Hi ne ware gevaen, ofte doet bleven.
 Hier bi sal men over al
 120 Daer men des gewaghen sal
 Hier af houden sonder blame
 Van Borne des goets ridders name;
 Die van ouden ende van jonghen
 Die beste was van Dietscher tonghen,
 125 Die men vant te dien tide
 In 't Roemsche rike verre ende wide.*
-

 Willem II. Fragment uit het III. Boek.

- Ende Willem die hilt Hollant
 Gheweldeliken metter hant.
 Hoech draghende was hi ende stout sere,
 Soe dat hi hiet der heren here,
 725 Alsoe ghi wel hier na selt horen.
 Maer hier gaet ene tale voren
 Van den keiser Vrederike,
 Dien de crone van den rike
 Van Romen bi der koren an quam;
 730 Des de bisscop van Kuelne was gram,
 Als ic u hier te voren las!
 Om dat hi er over niet en was.
 Doe hem de keiser Vrederic sette,
 Om der heiligher kerken lette,
 735 Ende t' achterne 't gheestelike goet,
 Doe was den paues gemaket vroet,
 Dat hi wilde kränken Kerstynhede,
 Soe dat hi ne condampneren dede,
 Ende roveden van der keiser crone,
 740 Die hi verbuerde herde onscone;
 Ende ontseide hem gracie ende ere,
 Ende scietene daer van onsen Here.
 Alse hi dit hadde verstaen,
 Pijnde hi hem alsoe saen,
 745 Dat hi met crachten wilde houden 't rike.
 De paues dochte desgelike,
 Ende sette hem metten banne toe.
 Doe moeste keiser Vrederic, doe
 Die crone verliesen met groter scende;

- 750 *Want de paues ut sende
Bullen brieven, over al.
Wie hi is, die sterken sal
Den valschen keiser, ende sine ghebode,
Doet hi te banne, ende sceit van Gode.*
- 755 *Die moeste keiser Vrederic missen.
De paues die ghinc hem bewissen,
Wien hi de crone gheven mochte.
Ten leste rade hi bedochte,
Dat hi den kiesers van den rike*
- 760 *Onboet, dat si vredelike
Koren, die hem nutte dochte,
Ende hem de beste wesen mochte,
Die dat rike houde in de ere.
Si namens 's raet an menighen here,*
- 765 *Ende coren den lantgrave van Doringen.
Ende weet dat ic van sinen dinghen
Niet begonnen hebbe te spreken;
Daer om laet ic hier gebreken.
Maer ghi moghet zeker wesen das,*
- 770 *Dat hi onlanghe coninc was,
Ende here van den Roemschen rike.
Ghi hoert wel van keiser Vredrike,
Dat hi scandaliken was verdreven.
Men wiste niet, waer hi is bleven.*
- 775 *Sint quam een in der ghebare,
Of hi keiser Vrederic ware,
Tote Nusen, ende dede daer cont,
Dat hi keiser waer tier stont,
Ende bedulde dus den lieden.*
- 780 *Hort, wat hem daer of geschieden.
Van Nusen trac hi opwaert,
Tote Wittefloer metter vaert,
Daer 't hem qualiken g'inc te hant;
Want hi was aldaer verbrant.*

- 785 Dat quam in deser noet
 Wat langhe na coninc Willems doet.
 Van den keiser laet ic nu bliven,
 Ende wil u voert bescriven,
 Hoe 't met coninc Willem verginc,
 790 Ende hoe die nam sijn dinc.
 Doe die van Doringen was doet,
 Die kerstijn heren, die ghenoet,
 Berieden hem, wien men kiezen mochte,
 Dies men an meneghen raet besochte,
 795 Ende an den hertoghe Henrike,
 Die moghende was ende rike;
 Die hem bepensde, ende riet er toe,
 Dat men soude kiezen doe
 Den iongen grave van Hollant,
 800 Willem Florens sone genant.
 Hi was 's hertoghen susters sone.
 Verstaet, hoe het quam, dat gone.
 Die grave was stout, ionc ende wreet,
 Ende alle valscheit hadt hi leet.
 805 Ende woude sijn lant houden te rechte
 Jeghen heren ende jeghen knechte,
 Ende jeghen alle sine ommesaten.
 Dit ontsach seer utermaten
 De hertoghe, ende riet dat sijn neve
 810 Ummer coninc gecoren bleve.
 Dus was hi coninc gecoren daer,
 Als men screef ons Heren iaer
 Xlvij en xij hondert,
 Op sente Michiels dach, wie dat wondert.
 815 Daer na over enen iare,
 Als men recht seghet dat ware,
 Men screef xij hondert xl en achte,
 Doe de here van groter machte
 Gecroent was, op alre heiligher daghe,

- 820 *Geschiede ene sware plaghe.*
In d' een selven iare mede
Dorginc de vloet meneghe stede,
Vlaendren, Seelant al te male,
Ende oec Hollant alsoe wale.
- 825 *Ik en weet, wat bedieden mochte.*
Mi dinct dat, in minen gedochte,
Dat een here in sinen lande
Beiaghen mach ere ende scande.
Berecht hi de ghemeente wel,
- 830 *Die onnosel was ende niet fel;*
Ende die wreet is wederstaet,
Die altoes begheert overdaet;
Ende sinen geburen si gelike,
Sijn si arm ofte rike;
- 835 *Ende overdaet met crachte were;*
Ende hebbe altoes sulke ghere,
Dat hi sine te rechte houde;
Rechte over hem, wies is de scoude,
Si hi cleine ofte groet;
- 840 *Verboert hi 't lijf, men sla ne doet;*
Verboert hi anders, men neme zijn goet.
Ik segge dat sulc nu misdoet,
Die lude roept, dat mi vonnesse;
Wande hi hebben sulke ene lesse,
- 845 *Als recht vonnesse draghen soude,*
Dat hi 't leltel hebben woude.
Mar is er een here goedertieren,
Ende hi verdraghet in alre manieren,
Soe wil elc een here wesen.
- 850 *Maer es 't, dat gevallet desen,*
Dat hi scarp is ende fel
Den quaden, soe penst men wel;
Mochten wi desen setten daer,
Daer wi sijns ghenen vaer

- 855 Dorsten hebben! ende pinen dan
 Soe te heffene ghenen man,
 Dat hi van hem moet wesen verre
 Daer hi se niet mach maken erre,
 Als de hertoghe Heinric dochte.
- 860 Hi riet er toe al dat hi mochte,
 Dat sijn neve waer gecoren.
 Hi waende te min hebben toren,
 Als hi ware in vremden rike.
 Ende andren pensden desgelike,
- 865 Ende waren blide om dese kore.
 Dus verstandic 't ende hore,
 Dat een here met soeten seden
 Meer verliest, den dach van heden,
 Dan hi met scarpheden doet te maten
- 870 Binnen lants ende teghen d'ommesaten.
 Nu keer ic weder daer ic 't liet.
 De ionghe grave ende woude niet
 Laten te doene dat hi soude;
 Hi voer voert als de boude,
- 875 Want hi was stout ende ionc van live,
 Ende hadde ene ioghet te wive,
 Ionc, scone ende wel gheboren,
 Van Brunsewije, als wi 't horen,
 Was si des hertoghen kint;
- 880 Daer de grave aen wan sint
 Enen sone, die Florens hiet,
 Daer ons of menich verdriet
 Comen es van sijne doet,
 Ende oec iammer alte groet,
- 885 Als ghi hier na sult verstaen,
 Doe grave Willem hadde ontfaen
 De ghifte van den conincrike,
 Wilde hi voer Aken haestelike.
 Want souden hi den fike ghenaken,

vand
 de stadigheir

- 890 Hi moeste op den stoel tot Aken;
 Ende is getrect rechte voert
 Voer Aken, alse ghi hebt gehoert,
 Met groter macht, met siere ghewelt,
 Sloech hi daer voren sijn ghetelt. *zynre g*
 895 Dien van Aken hi boden sende,
 Ende bat hem dat si ne kenden,
 Dat hi ware haer rechte here.
 Desen achten si min noch mere;
 Ende seiden tote hem openbaere,
 900 Dat hi haer here niet en ware.
 De stat woudsi hem niet bekinnen,
 Hi 'n soudse t' eersten op hem winnen.
 Maer t' eersten dat hi dat verstoet,
 Pensede hi in sinen moet,
 905 Dat hi 't anders wilde maken.
 Dus bleef hi liggende voer Aken
 Alomme ende omme met sinen heer.
 Die van Aken setten hem ter weer,
 Ende werden hem oec langhe wile.
 910 Hoert hier wonderlike ghile;
 Ic sal 't u seggen, ic ben 's versonnen,
 Hoe dat Aken was gewonnen,
 Ende cort maken dese dinc.
 Doe voer Aken lach de coninc,
 915 Quam een tote hem in nauwen rade,
 Ende sprac: coninc, bi uwer ghenade,
 Wil dijs mi lonen met minnen,
 De stat Aken doe ic u winnen.
 Ia ic, sprac de grote here,
 920 Ic sal u danken ummermere;
 Sech mi, in wat maniere.
 Ic sal 't u, here, seggen sciere. *hine to re dadeh*
 Doet mi gravers met spaden
 Comen, ic sal u saen beraden.

- 925 Doe hi 't seide, het was gedaen.
 Men dede gravers comen saen,
 Die goeds waren te sulken werken,
 Ende begonste, bi des mans merken,
 Enen pit te makene, daer hem de man
 930 Wijsde, in enen geleghenen dan. *h.c.*
 Daer dolyen si soe langhe stont,
 Dat si op enen steen al ront
 Quamen, ende toe sprac daer een:
 Hier leghet onder een groet steen.
 935 De man sprac: Alsoe sou 't sijn.
 Ontgravet ene, doet den wille mijn.
 'T eerst dat de steen was ontwracht,
 Hief menne op met groter cracht,
 Ende deden hem de stede rumen. *onghier mees tot*
 940 'T meeste water quam daer tumen, *een ne r.klun mees tot*
 Dat men ut de pit sach comen; *leggen eenigen nien*
 Soe dat wel naer hadde benomen
 Somighen man, die daer stoet,
 Sijn leven de grote vloet.
 945 Dat water liep tot Aken binnen
 In al de husen, met onminnen,
 Soe dat si waenden verliesen 't leven.
 Doer noet mosten si hem opgheven
 De stat, haer lijf, ende haer goet.
 950 Dus dede hem de grote vloet.
 Dus quam hi op den stoel tote Aken,
 Ende liet hem daer gheweldich maken
 Coninc van den Roemschen rike.
 Alle de heren ghemeenlike,
 955 Die van den rike hilden leen,
 Ontfingen 't van hem, groet ende cleen.
 Van desen wil ic laten staen,
 Ende wille de redene ane vaeu
 Te seggen, wat de coninc dede.

- 960 Boden sende hi ende brieven mede,
 Ende beval, dat men niet en late,
 Men voer te Waerden an den Borchsate, *Landvaten te*
 Ende segget hem, met staden sinne, *de bewoners van*
 Dat hi mi over Here kinne, *den borch,*
 965 Ende 't hues opgheve, want het 's mine. *dat*
 Doe si dit seiden, verlorne pine
 Was 't, ende al omme niet.
 Ende alse de Coninc dat siet,
 Dat boden noch brieven en deden,
 970 Ontboet hi saen sine lieden
 Ute Hollant ende ute Seelant,
 Ende treckede vor Waerden to hant,
 Met bliden ende met andere werke.
 Laghen si vor Waerden soe sterke,
 975 Dat daer niemen mochte ontfaren
 Van allen die der binnen waren.
 Ses weken rin dan een iaer
 Laghen si vor Waerden daer,
 Met arbeide harde groet.
 980 Doe moesten si dor de noet
 Dat hues rumen ende opgheven
 Den Coninc, soud' si behouden 't leven.
 Van den huse swigh ic stille.
 De Coninc besette i' sinen wille
 985 Dat hues, ende toech opwaert,
 Soe hi eerst mochte, metter vaert,
 Ende dwanc de landen, klein ende groet.
 Bi wilen vant hi wederstoot,
 Met groten wighe, bi den weghe;
 990 Maer altoes soe vacht hi seggen
 Met sinen lieden in overlant,
 Soe dat hem al ghinc in hant
 Op den Muesele, ende op den Rijn,
 Daer hi hadde geleden pijn,

- 995 Ende doe hi weder keren soude,
 Doe quam hem boetscap alsoe houde,
 Dat van Vlaendren de Gravinne
 Margriete, met enen hoghen sinne,
 Dede gadren maghen ende man,
 1000 En woude Seelant stoken an.
 Hier quam te helpen menich Grave,
 Menich man van groter have,
 Menich ridder, menich seriant
 Quamen daer in Vlaendren lant,
 1005 Die haer alle waren hout;
 Want si gaf mildeliken 't sout.
 Borghengioenen, ende Fransoisen,
 Beide Pikaerden ende Vermendoisen,
 Pottevinen ende Henewieren,
 1010 Quamen alle met haer hiere
 Omme Seelant te conquereren,
 Si ghinc te rade metten heren,
 Wat si haer rieden te bestane.
 Ende als si hem aldus sprac ane,
 1015 Riden si haer tot dese dinc,
 Dat si sende ten Coninc,
 Ende dede hem vraghen, of hi woude
 Doen, dat hi met rechte soude;
 Ende hi Seelant van haer ontfinghe.
 1020 Als dit quam voer den Coninghe,
 Sprac hi: Dit ne sceen gheen recht,
 Dat ic soude wesen knecht
 Mijns knechts. Want si van mi
 Soude houden goet; hoe dat si
 1025 Van haer en sal ic niet ontfaen,
 Si sal met rechte onderdaen.
 Mi wesen van sconen lande.
 Word' ic haer man, 'et waer scande,
 Van goede, datten rike toehoert.

- 1030 *Ic hete Coninc nu, doe voert,
 Dat haer wisen sal haer raet.
 Als de Gravinne dat verstaet,
 Wort si gram, ende dede ghebieden,
 Met haesten groet, al haer lieden,
 1035 Dat si trecken te scepewaert.
 Ende si deden 't ongespaerts; *Zonder spaerwaert
 Ende quamen met enen groten here* *Nel.*
 Te Waterdunen an dat mere.
 De Coninc was ten selven stonden,
 1040 Alsoe als ic 't hebbe ondervonden
 Te rechter warheit, in Brabant
 Tote enen parlemente; want
 Hi waer 's herde gherne of comen
 Met eren, ende t' sinen vromen.
 1045 Die voer de vrouwe hilden 't pleit,
 Makeden 't soe langhe ende soe breit,
 Ende treckeden 't, willens, alsoe langhe,
 Misselic hoe 't in Seelant ganghe,
 Ende scriven dit der vrouwen in rade,
 1050 Dat si haren wille dade,
 Si souden den Coninc houden daer
 Met parlemente; want si vorwaer
 Waenden, waer hi re selve niet,
 Dattie vrouwe, sonder verdriet,
 1055 Seelant soude winnen wel.
 Dit was een verraednesse fel.
 Des Conincs broeder, ionghe Florens,
 Lach in den dunen, haer ende ghens,
 Met sinen vrienden, met sinen here,
 1060 Ende was altoes op de were.
 Dat Hollandsche ende dat Seeusche diet
 Ne wilde ne begheven niet.
 Oec waren daer coene man
 Van buten lants, die hem an*

- 1065 *In staden stoeden van alre dinc.
 Dit was geseit den Coninc
 Tote Antwerpen, daer hi lach;
 Ende hem des wel sere ontsach,
 Dattie Gravinne lach op 't mere*
 1070 *Met enen ongetelden here,
 Al te scepene al te hant,
 Ende over te vaerne in Seelant,
 Daer si omme dede pine.
 De Coninc voer al stillekine*
 1075 *T' hueswaert, al dat hi mochte.
 Nu hoert wat de vrouwe dochte.
 Si haeste seer, als ic hoer lien.
 Haren sone, haren ghyen,
 Hiet si 't here leiden, ende seide:*
 1080 *Vaert, sone, in de Gods gheleide,
 Ende wint ons Seelant, ende en laet 's niet.
 Hi sprac: vrouwe, wat 's gesciet,
 Ic win 't, of ic bliv' er doct.
 Nu blijft ghesont. Ende in de boet*
 1085 *Stiep hi metteen, ende voer te scepe.
 Met enen sconen gheselscepe
 Voer hi bi Westcappelle an.
 Daer ontscepede menich man,
 Die wel waenden, sonder were,*
 1090 *Dat lant winnen. Ende dat here
 Van Hollant ende van Seeland mede
 Stont gescaert, tot ere stede,
 In den dunen, ghereet ten spronghe.
 'S Coninx broeder, Floris de ionghe,*
 1095 *Wort ridder op den selven dach,
 Doe hi de vijanden voer hem sach,
 Ende ghinc hem teghen met stouten moede.
 De Vlaminghen, die des sonder hoede
 Waren, sijn op 't lant getrect,*

- 1100 *Als die re niet op hadden gemect,
 Datter enighe lieden waren.
 Als si saghen ghene scaren,
 Worden si ontdaen ende vervaert,
 Ende weken weder te scepewaert,*
- 1105 *Ende begonsten sere te vliene.
 Nu staet Hollant een deel siene,
 Alse die voert trecken met gheen ende,
 Daer d' andre vloen met groter scende.*
- Die Grave van Giesen helt nochtan,
 1110 *Ende bi hem oec menich man,
 Wel op geseten, met scoenre scare;
 Ende hem was gebrocht niemare,
 Dattie Coninc quame van achter,
 Met groten here. Het docht en lachter,*
- 1115 *Soud' er enich hem ontgaen.
 Die Grave van Giesen gaf hem gevaen,
 Ongeslegen ende ongewont,
 Ende in den wapen al ghesont.
 Oec bleef heer Ghye daer gevaen.*
- 1120 *Maer ic heb 't alsoe verstaen,
 Dat hi ontfinc ene wonde
 In den voet, daer hi ghesonde
 Noit daer na an gewan.
 Wat waendi hoe menich man*
- 1125 *Aldaer bleef ten selven male?
 Daer bleve'r doet, bi getale,
 Onder verslegghen ende verdronken,
 Ende in de soute see versonken,
 Meer dan vijftich dusent man.*
- 1130 *Hoe mochte men geweten dan,
 Hoe menich daer gevangen bleef?
 Ic hoerde seggen, dat men se dreef
 T' hues, met hopen, of 't scapen waren.
 Daer mochte men menich moederbaren*

- 1170 *Geviel den Vlaminghen dese plaghe ,
 In den somer als hi gelach ,
 Ende was op enen vridach.
 Wat holpe , dat ic er vele of seide ,
 Dit gheschiede bi gheleide*
- 1175 *Van luden , die men doe hiet
 Verraders ; Des en twivelt niet ,
 Dat noyt Vlaming was so coene ,
 Die 't hadde dorren bestaen te doene
 Sonder helpe van den lande.*
- 1180 *Al doghede Vlaendren scande ,
 Dan was sonder redene niet.
 Want alsoe als 't is ghesciet ,
 Dat een man des verdient ,
 Dat een here 'n es niet sijn vrient ,*
- 1185 *Ende wort ballinc uten lande ,
 Hem ne roeket , hoe groet scande
 Dat ander lieden daer om ontfingen ,
 Up dat hi met sinen dinghen
 Sinen wille mach bedriven.*
- 1190 *Si moghen slachten den kaytiven ,
 Die hem dus verdullen laten ,
 Den ghenen die bi haerre ommate
 Hem setten teghen haren here.
 Des ghelov' ic nummermere.*
- 1195 *Mochten si haren wille belaghen ,
 Hem ne rochte , in wat plaghen
 Si de ghene mochten bringen ,
 Bi wien si daden hare dinghen.
 Dat waer hem al gader goet*
- 1200 *Daer omme setten si haren moet ,
 Hoe si de heren verwerven moghen ,
 Anders soude haer dinc niet doghen.
 Dit siet men ghescien alle daghe ,
 Dat menich hier na leghet laghe ,*

- 1205 *Ende met allen daer na staet ,
Hoe hi te hove mach worden raet ,
Ende hi sine saken moghen bedriven
Soe moet 't orloghe 's heren bliven ,
Dat hi te voren niet vermochte.*
- 1210 *Dus volbringet hi zijn ghedochte.
Ende dit gheviel den Vlaemschen heren.
Nu will' ic an den Coninc keren.
Nu zijn de stucken aldus comen
In Seclant. Dit heeft vernomen*
- 1215 *Van Vlaendren de Gravinne ,
Die des rouwe in haren sinne
Hadde, ende dreef iammer groet.
Haer dachte, si waer liever doet
Dan si langher behelde 't lijf.*
- 1220 *Nu hoert, wat pensde dat goede wijf.
Haer oudste sone, ende die eerste,
Die met rechte was de geheerste,
Van Avenes mijn heer Ian ,
Die hadde hem genomen an*
- 1225 *Vrou Aleiden van Hollant ,
Daer hi altoes trouwe an vant ,
Te wiven, met bliscepen ende eren,
Tote Aken, voer de grote heren,
Daer de Coninc crone ontfinc,*
- 1230 *Vrou Aleiden broeder. Om die dinc
Woude ne de moeder onterven ,
Ende goedeloos laten sterven;
Want si ne conste gepensen treken,
Hoe si haer best mochte wreken*
- 1235 *Over 't gheslachte van Hollant.
Ende si ontboet al te hant
Van Aniauwen den edelen Grave,
Of hi goet woude ende have
Hebben over zijn verlies ;*

- 1240 *Dat hi hem bedochte dies*
Si wilde hem Henegouwen opheven,
Dat die van Hollant niet en bleven
In haren lande geervet iet.
De Grave Karel, die dat siet,
 1245 *Quam in Henegouwen te hant,*
Ende ontfinc al dat lant,
Dat hem de vrouwe van Vlaendren gaf,
Ende onderwant hem daer af,
Recht alsoe of hi here ware,
 1250 *Ende seide oec al openbare,*
Dat de gheboorte van Hollant
Nemmermeer ne soude in hant
Hebben 't goet van Henegouwen.
Nu hoert van deser goeder vrouwen,
 1255 *Die om niet onterven woude*
Haren soen, die wesen soude
Met rechte haer outste erfname.
Si ne hadde dies ne ghene scame,
Dat si den ghenen 't lant op gaf,
 1260 *Die re niet met rechte helt af,*
Ende dien 't niet mochte comen an.
Doe claghede dit mijn heren Jan
Vrou Aleiden sinen wive,
Die hi ghelijc sijns selves live
 1265 *Minnede, ende toghede haer mede,*
Dat hi gedoghede dese onsede,
Dor haren wille ende haers broeder,
Haers vader kynt ende hare moeder,
Ende dat hi ontervet bleve
 1270 *Alle de daghen die hi leve,*
Het ne ware of 't wesen soude,
Of hem de Coninc Willem woude
Te helpe comen met here cracht,
Ende te Valenchine op de gracht

- 1275 *Woude logieren met sinen heren.*
Hi hoppedan, met cleenre were,
Wel te comene te sinen erve.
Hi sende doe, om dese bederve,
Sijn vrouwe zijn wijf, om dese dinc,
- 1280 *Die hem dit claghede, den Coninc.*
De Coninc die wort des te rade,
Dat hi screef, met liever lade,
An heren Kaerle, den riken Grave,
Dat hi der dinc wilde staen ave,
- 1285 *Ende oec niet onderwinden das,*
Dat met rechte niet zijn en was.
Hi wout 's hem danken al zijn leven.
Heer Karel, die 's niet begheven
Woude, hi screef hem weder soe;
- 1290 *Hi ne dede voer hem niet en stroe.*
Hi ne begheerde els ghene saken,
Dan hi de tijt mochte geraken,
Dat hi ne op een velt berede,
Op sulke plaetse, op sulke stede,
- 1295 *Dat hi ne op 't herde mochte beriden; op de vasten*
Hi soude alsoe op hem striden,
Ende hem worden doen in scine, dan hi
Of hi ne minnede entie sine,
Oec vermat hi hen ene dinc;
- 1300 *Mochti wel den Waterconinc op de vasten*
Uten watre op 't lant gecrighen,
Hi soude ne scaden soe met wighen,
Ende sinen toren an hem wreken;
Men souder ewelike of spreken.
- 1305 *Dit screef hi weder an den Coninc;*
Ende onderwant hem sulke dinc,
Dat hem de steden ghingen in hant,
Ende trechte vor Adinghen te hant.
Den Coninc quam hier of de mare,

1310 Ende weder screef al openbare
Aen Kaerl den Grave, in desen doene:
Waer hi goet man ende coene,
Dat hi quame t' Assche op der heiden,
Ende hi aldaer sijns ontbeiden,

1315 *beschiet* Es 't dat hi re comen mach.
De Coninc *beschiet* hem enen dach
Dat hi re soude wesen dan,
Ende met hem menich hoghe man,
Ende soude daer sijns ontbeiden.

1320 Want tote Assche op der heiden
Es een herde scoen plein.
Heer Grave, ic ben niet soe vilein,
Ic dar wel uten watre comen,
Gaet mi te scaden of te vromen,

1325 Op dat ghi beidet enen dach.
Winne daer, die winnen mach.
Soe wie behout dat velt aldaer,
Hi mach wel seggen over waer,
Dat hi 't met stride gewonnen heeft.

1330 Het 's recht, dat men hem dan gheeft
Den prijs al de werelt doer.
Welc onser die dan comet voer,
opmerken Beide des anders enen dach. -

Alse de Grave hoert ghewach,
1335 Dat hem de Coninc heeft gescreven
Ontboet hi mannen ende neven,
Ende den Coninc Lodewike,
Sinen broeder, van Vrancrike,
Ende bat hem sere op ghenaden,

1340 Dat hi hem soude staen in staden
Met volke, ende met goede mede.
De heilighe Lodewic screef ter stede
Sinen broeder dese woert:
Niet sone heb ic gehoert,

- 1345 Dat Willem, de ionghe man,
 Coninc van Rome, ic gewan
 Wille, te doene ieghens mi;
 Ende en wil niet, hoe dat si,
 Ieghens hem doen enighe sake,
 1350 Des hi mach worden t' onghemake, *2 d. of 1372*
 Alsoe langhe als hi blivet
 In sinen lande, ende niet verdrivet
 Mine lieden ute minen lande.
 Het waer lachter ende scande, *lachte, onghet seke*
 1355 Soude ic sijn lant berechten.
 Ieghens hem willic niet vechten,
 Doer eens wifes overmoet;
 Doet anders dat u dinket goet.
 Kaerle de Grave hevet dit gehoert,
 1360 Ende seghe 't der Gravinnen voert.
 Si antworde dus ter sake:
 Here, en weest niet t' onghemake,
 Ende ne hebt es ghenen vaer. *2 d. of 1372*
2 d. of 1372 Ghi soudt hier liggen seven iaer,
 1365 Eer hi uten lande quame,
 De Coninc, om enighe vrane, *2 d. of 1372*
 Mids onder sine vianden.
 Hi souds noch bringen bloedighe handen,
 Die onse maghen hebben verslaghen;
 1370 Des ne derf niemant vraghen.
 Soe coene wort hi nimmermere.
 Weest te ghemake, lieve here.
 Ghi sult trecken op dat velt,
 Ende daer slaen u ghetelt,
 1375 Ende liggen daer twee daghen of drie.
 Ic segge u waer, gheloves mie,
 Dat hi nimmermeer wort soe coene
 Alsoe groet duaesheit te doene.
 Ghi blivet van Henegouwen Grave,

- 1380 Ende mijn soen sal 's bliven ave, *er of tighen*
 Hi ne darf er toe hopen nimmermere.
 Laet u ghenoeghen, lieve here,
 Ende schrijft hem weder uwen wille,
 Ende blijft hier liggene al stille;
 1385 Ghi sullet 's hebben u ghevoech.
 De Grave Kaerl op haer loech. *met hand*
 Hi dede voert dat si hem riet.
 Oec en wildi laten niet,
 Hi ne onboet den Coninc dan, *en boet niet*
 1390 Dat hi selve, ende sine man,
 Recht tote Assche op der heiden
 Sijns drie daghen wilde verbeiden.
 Quame, of hi soe coene ware.
 Als den Coninc quam de mare, *en kwam*
 1395 Wart hi utermaten blide,
 Ende sende ut in elker side,
 Beide an mannen ende an maghen, *an allen*
 Ende dede dit hem allen claghen,
 Hoe sere dat hi was versproken, *en was*
 1400 Hi ne woude niet, 't en waer gewroken;
 Ende bat hem allen, dat hi mochte,
 Dat elc om sijner ere dochte,
 Ende hem nu in staden stonde;
 Ende wie dat hi getrouwe vonde,
 1405 Hi souds hem lonen mildelike,
 Ende de armen maken rike,
 Ende den riken ende den heren
 Soude hijs danken met groter eren.
 Wat holpe hier vele of geseghet?
 1410 Hi dede alsoe als men noch pleghet,
 Ende gaderde sine lieden te samen,
 Die ute meneghen landen quamen,
 Ende tras ute, met sconen here,
 Doer Brabant, al sonder were,

- 1415 Ende quam, met sijns selves gheleide,
 Al tote Assche op der heide,
 Op den voer genoemden dach.
 Als heer Kaerle dat gesach, *herpente p. 1000*
 Ende vernam, dat de Coninc
 1420 Wilde voldoen al die dinc,
 Die hi hem hadde vermeten;
 Hi, die Adinghen hadde beseten, *belegte*
 Brac op, ende vloet siere veerde, *markt*
 Beide te waghene ende te peerde,
 1425 Ende voer recht alsoe voert
 Tote Valenchine in die poert,
 Ende dede hem daer besluten vaste
 Ieghen de Hollandsche gaste,
 Die hi versproken hadde te voren.
 1430 Dit quam den Coninc ter oren.
 Doe brac hi op, ende volgede mede,
 Ende voer doer Adinghen de stede,
 Die ne seer wel ontfinghen,
 Ende teghen hem blideliken ghingen.
 1435 Hi woude voert, ende doet an scine, *schone*
 Ende trac voer Valenchine,
 Ende dede daer slaen an den velden *hadden slaen*
 Sine pauwelioene ende ghetelden. *hadden gheteld*
 Kaerl, die der binnen was, *hadden*
 1440 Hi ne vermat hem doe niet das,
 Dat hi ne soude te velde soeken.
 Als ic versta, hi ne wils niet roeken; *was een eyghe bes*
 Maer hi trac ut an d'ander side *bedachte*
 Dat hi ontquam, des was hi blide,
 1445 Ende hi voer weder van daer hi quam.
 Als de Gravinne dat vernam,
 Wort si droeve ende sere ondaen,
 Ende sende boden herde saen *doe hantte meting d'eer*
 An den Coninc van Hollant. *schreef*

- 1450 Si woude hem gaen in hant, *men elc hen' ganc*
 Ende doen dat hi haer bevale. *men*
 De Coninc die bedocht hem wale, *mel*
 Ontfinc de Vrouwe aldaer,
 Doe moest si al openbaer
 1455 Haren sone gheven te hant *laen, nu' hant van daer*
 Van Henegouwen al dat lant, *land*
 Ende 't lant van Aelst ende Vier Ambochte; *in de lant der*
 Want de Coninc goet dat dochte, *men' gant*
 Dede hijt beseghelen ende beschriuen,
 1460 Al mocht hem namaels niet bliven.
 Dus gheschiede daer de dinc.
 Ende mijn here de Coninc
 Voer t' hues te lande daer na saen.
 Dit was in 't iaer Gods gedaen.
 1465 Xij hondert vijftich ende vier mede,
 Dat voer Valenchine de stede
 Coninc Willem dus was comen,
 Sinen swager te groten vromen,
 Ende siere suster kinder na.
 1470 Dus gheviel 't, als ic versta.
 Ongegoet waren si bleven,
 Hadt de Coninc 't niet bedreven.
 Nochtan sijn somighe Henewiere,
 Al si in 't lant comen hiere,
 1475 Seggen si, Hollant moet versinken.
 Die willen qualiken dat bedinken,
 Dat die van Hollant haren here
 Brochten in soe groter ere.
in hant Binnen dien dat de Coninc lach
 1480 Vor Valenchine, op enen dach
 Quam hem boetscap openbare,
 Dat hem een sone gheboren ware
 Van siere vrouwen sinen wive,
 Die oir soude sijn na sinen live. *laen*

- 1485 *De Coninc verblide sere ,*
Ende danket 's Gode onsen Here.
De sticken worden doe beweuen ,
Als hier voren staet bescreven ,
Ende quam t' hues op eenen dagh ,
 1490 *Aldaer sijn vrouwe van kinde lach.*
Doe dede hi dopen sinen sone :
Florens was geheten de ghone ,
Daer men of magh horen tellen ,
Ende vertrecken ende voerspellen ,
 1495 *Wonder ende iammer groet ,*
Dat gheschiede na siere doet ,
Als ghi hier na sult verstaen.
De Coninc Willem heeft gedaen
Feeste , als hem selven dochte ,
 1500 *Dat hi met eren doen mochte ;*
Ende bleef ene wile in rusten daer , *mich. 20000 (hier*
In weet hoe langhe niet vorwaer , *van de 1400000000*
Ende ic en can niet al geraken *keneging van 1000000000*
Te vertreckene sine saken.
 1505 *Tenen tide ghinc hi te rade ,*
Wat hi best vortane dade.
Men riet hem , al sonder sparen , *ind. 1036*
Dat hi opwaert soude varen ,
Ende dwingen an hem wel dat Rike ,
 1510 *Ende besitten 't moghendelike ;*
Soe moght hi dan ontfanen te lone
Van Romen de Keiserlike crone.
Dat waer hem eerliken harde sere.
Doe pensde selve de grote Here ;
 1515 *Soudic varen in vreemde landen*
Ende dwingen tote minen handen
De lieden , ende mijns selfs lant
Soude bliven buten miere hant ?
Die dat doet , hi moete riesen ; *vreeden*

- 1520 Sprac hi; want hier sijn de Vriesen,
 Die woenen in dit Wester ende,
 Ende mi toehoren. Het ware scende,
 Liet ic die al openbare,
 Ende voer hier ende voer dare,
 1525 Ander lieden te doen t' onder,
 Ende laten de mine al besonder
 Onbedwongen sonder danc.
 Hi wort te rade, eer iet lanc, *worden dat ic hebbe*
 Dat hi de Vriesen in alre wise *was alles.*
- 1530 Soeken wilde op den yse.
 Het geviel als hi gedochte.
 Ten eersten als men riden mochte
 Over ys en over hal,
 Gheboet hi ende beval,
 1535 Dat men ghebode herevaert. *uitteyde*
 Men dee 't, ende hi trac darwaert
 In den winter, op eenen dach
 Na Kors avonde, als hi lach,
 In enen vorst als 't Godt woude
- 1540 Ende het ummer wesen soude.
 De Coninc voer tote Almacre,
 Ende te Vronen oec daer nare,
 Ende al op den groten yse.
 De Coninc, stout ende hoech van prise
- 1545 Voer voren, stout ende onvervaert,
 Daer hi der Vriesen gheware waert.
 Daer hi se dicst sach met hopen
 Liet hi 't orse tot hem lopen,
 Of hi hadde gesijn op 't velt,
- 1550 Daer de Vriesen ongetelt
 Stonden gescaert na haerre wise.
 De Coninc waende op den yse
 Vast ende seker hebben gereden.
 Als hi sine lieden was leden,

1555 Volgede hem niemant, als 't wel sceen,
 Daer si seder omme dreven ween. *2 man jam met*
 Alse dus reet de Here van prise, *man van aante w*
 Soe brac dat orse door den yse, *van raen*
 Dat iamer was te siene an,

1560 Dat aldus de edel man
 T' onghemake was van den live.

onghemake en
geraakt was
 Doe quamen de Vriessce kaitive, *on can tie*
 Die den Coninc waren gheveer,
 Twee of drie, of lettelt meer,

1565 Ende sloeghene doet al onbekent.

D'ander quamen ommetrent,
 Ende saghen sine wapenen an.
 Doe seiden si, dit's een man
 Die wel vorbaer mach wesen.

1570 Doe quam daer een man met desen

Die ne kende, ende seide saen:

Wapene! wat hebdi gedaen?

G'hi heb den Coninc selve doet.

Doe dreven si alle rouwe groet.

1575 Het moste bliven, het was gedaen.

Doe namen si den Coninc saen,

Ende groevene daer 't hem goet dochte,

Soe sie alre heimelicst mochten. *Soe die heimelicst mochten*

In can gheweten noch gheraden, *gelijk*

1580 Bi wat saken dat si 't daden;

Maer si groevene onder de moude *na see*

In een huis t' Hoehout woude.

Si viere wisten 't ende niet mere,

Wacrer begraven was de Here.

1585 Meer dan xxvij jaer

Lach de Coninc begraven daer,

Eerne sijns selves sone wrac, *hier hi te*

Daer hi omme onghemac,

Dog'iede, eer hi te vant allaer

- 1590 Men screef doe ons Heren iaer
 Xij hondert ende ly al bloet, *Stomme. En om de tyden*
 Dat de Coninc daer bleef doet.,
 Willem, die dus sijn lijf verloes,
 Was twintich iaer out doe me 'n coes;
 1595 Ende vijftien iaer, mach men lesen,
 Hadde hi Grave van Hollant gewesen;
 Ende bleef doet, al sonder saghe,
 Op sente Agnieten achtiende daghe.
-

G. LIENHOUT, NATUURKUNDE
VAN HET HEELAL.

- Aldus is hemelrike
Gescapen ende aertrike,
Ende algader 't firmament,
Als ic u hier doe bekend.*
- 5 *Van den seven planeten,
Wil ic u nu doen weten,
Haer loep is onder 't firmament,
Ende en gheen is er soe wel bekend
Als die sonne, ende die mane;*
- 10 *Dese kent elc wel in minen wane.
D'ander vive altemael,
Die en kent men niet soe wael,
'T en sij dat- astronomie doet,
Sijn kennisse hier af, zijn vroet;*
- 15 *Ende ic sal se noemen al
Na dien dat elc zijn stede val.
Van den seven zijn der twee
Boven der manen no min no mee
D'een boven d' ander geset,*
- 20 *Elc heeft proper cract, dat wet,
In aertrike dat 's Mercurius
En daer boven loept Venus,
Dat 's avonsterre, in dietsche woert;
Si comet voer der sonne voert.*
- 25 *Somwile dan heet soe
Lucifer, ic segge u hoe
Dat licht draghet dese twee namen,
En heeft si in gheen tijt te samen;
Want als si 's avonts west opgaet,*
- 30 *En si voer die sonne staet*

- Dan heet si *Vesperus* in latijn,
 Dat wille avonsterre sijn.
 Boven desen drien planeten,
 Ic heb u geseghet hoe si heten,
 35 Soe loept die sonne, die is claer
 Dat si verclaert, haer ende daer.
 En boven desen drien soe hoghe es
 Dat haer cirkel gheloeft mi des
 X Te. wart al soe groet si
 40 Als der maen, dat segge ic di,
 Die haer loep binnen xxx daghen doet,
 Als ic u sal maken vroet.
 Als die maen aen die sonne ontfaet
 Wel xxx daghen si daer na gaet;
 45 Somwile meer somwile min,
 Die merc elc in sinen sin,
 Eer si ter sonnen weder comede kan
 Ende anderwarf ontfaen dan.
 Maer soe loept 't firmament
 50 Binnen xxvij al omtrent
 Daghen ende viii wilen mede;
 Maer die son, die in soe hoghe steade
 Lopet boven aertrike,
 Si loept om sekerlike
 55 In ccc daghen 't firmament
 Ende lxx al omtrent,
 Als ons toghet die calendiere;
 Ses wilen comen over hiere.
 Ende oec dat jaer en heeft niet
 60 Al een beghinsel als men siet.
 Ende een jaer bi daghe beghinnet
 T' ander bi nachte, dat me wel kennet
 Soe sijn die ses wilen genomen.
 Dus, dat vier iaren te gader comen
 65 Xxiiij wilen heeft men daer,

*Dat 's een dach, ic segge u waer;
 Dus hevet iaer een dach meer
 Dan ic u seyden t' iersten keer.
 Dien dach set men achter aen
 70 Dade de men's niet et soude faen
 Kersavont tot Sente Ians misse vallen.
 Dat soude wonderen ons allen.*

*In hoe lange tijt Venus ende Mercurius
 omgaen.*

*Venus ende Mercurius
 Lopen om, oec aldus
 75 Mitter sonnen den selven ganc,
 Even cort ende even lanc.*

In hoe lange tijt Mars omgaet.

*Boven der sonnen soe loept Mars,
 Cont wil ic u maken haers,
 Si loept om 't firmament,
 80 In twee iaren al omtrent.*

In hoe lange tijt Jupiter omgaet.

*Verstaet dat ganseliken wel
 Wat ic mene ende vertel;
 Elcken dierre planeten ganc
 Es hi cort of es hi lanc,
 85 Es van westen oestwaert,
 Dat aen die maen wel openbaert;
 Want als si heeft ontfaen,
 'S avonts siet men se west dan staen,
 'S anders avonts noch oest bet dan,
 90 'S derden avonts noch oest bet dan.
 Hier bi mach men verstaen
 Dat si ten oestwaert willen gaen!
 Alsoe doen die ander sesse,*

Daer ic afsegge dese lesse.

- 95 *Maer dat snelle firmament*
Dat van oestwaert ten westen rent,
Trec se met hem tere somme
Elcs daghes een wart omme;
Nochtan haren ganc si gaen,
 100 *Als ic u sal doen verstaen.*
Micket daer hier een wile rent
Daer seven vliegghen crupen omtrent,
Die vliegghen crupen oestwaert,
En 't wiele ga met snelre vaert
 105 *Ten westwaert, ende trecke se om,*
Dese seven vliegghen tere som;
Nochtan suldi daer ieghen gaen.
Aldus doe ic u verstaen
Dat die planeten ende 't firmament
 110 *D'een ieghen d'ander rent;*
Ende hadt niet Godt alsoe geset
Een hantswile, dat wel wet,
Soude die werelt niet geduren,
Want 't firmament in corter uren
 115 *Soude dic te seere gaen;*
Ende waer dat si 't wel wederstaen,
Nochtan en kunnen si 't firmament
Soe niet behouden, et te niet ent
Over andersins enen graet
 120 *In C iaren, dat verstaet;*
Die graet brengt enen dach in
Luttel meer of luttel min.

Hoe hoghe het es van aertrike tot elcker
 planeten.

- Al den ganc van den planeten*
Heb ic u nu doen weten,
 125 *Nu wil ic u haer hocc'iede*

- Al te handt leren mede;*
Hoe hoech si zijn van aertrike
Sal ic u seggen sekerlike,
En daer na, hoe groet elc es,
 130 *Die waerheyt suldi horen des;*
Als Ptholomeus en Alfraen
In haeren boeken doen verstaen,
Die 't bi redenen proeven wel;
Bi der dicte van aertrike
 135 *Proeven si 't al sekerlike.*
Pine sal ic er aen leggen
Eer ic 't in rime sal geseggen.

Hoe hoghe Mercurius es van aertrike.

- Daer die maen ten vorsten es,*
Mercurius is ten naesten des
 140 *Twee hondert dusent milen viii dusentich,*
Ende vive daertoe, sich,
Ende twee ende veertich milen mede,
Mercurius is daer ter naester stede.

Hoe hoghe Venus es.

- Daer si ter hogheste stede staet*
 145 *Venus daer nederste gaet,*
Ende dus vele is er toc
Als ic u sal seggen hoe,
Vijf hondert dusent milen ter stede
En twee en veertigh dusent mede,
 150 *En seven hondert milen ende lv,*
Aldus vele is et, nu sich,
Tusscen aertrike ende Venus,
Daer si ten naesten comet dus;
Maer daer si ten naesten staet
 155 *Die sonne daer ten nederste gaet.*

- Dit's die hoghede totten firmament.
Wiltu die hoechede weten des
Die tot den firmamente es
Daer die sterren alle in staen,
Nu hoer hier, ic segt di saen.
- 160 *Ses hondertich warf hondert dusementich*
Milen, ende daer toe lich
Iij hondert dusedt milen an,
Ende lvij dusedt dan,
Ende der milen vijftich hondert.
- 165 *Ik waen di dit al seer wondert*
Dit die hoeghede es van aertrike,
Totter sterren sekerlike;
No meer, no min, dat rechte tal
Heb ic u geseghet hier al.

Hoe vele een mile heeft an.

- 170 *Nu wil ic u vroet maken dan*
Hoe vele een mile heeft an,
Een screde dat 's voeten vive
Beyde van mannen ende van wive.
Twee dusedt screden dat 's die mile
- 175 *Van groeten voeten alle wile.*
Groet voet es 't dat ic meen
Die men nu en vint gheen,
Maer die mile na astronomie
Es niet aldus ghelover's mi;
- 180 *Want si houdt vier hondert cubitus,*
Ende eens iaers mat men aldus;
Want van den ellenboghe totter hant
Soe es cubitus genant,
Ende hi houdt anderhalf voet,
- 185 *Als mi die lettere verstaen doet.*
Maer een philosophe, heet Rabanus,
Hi seghet dat ix hevet voet cubitus.

Noë die arcke alsoe mat
Ccc cubitus was lanc, dat vat,
 190 *Ende L, cubitus wijt*
Ende xxx hoech, des seker sijt,
C screden ende viere ende twintigh
Over een gemeten, dat sich.
Aldus set een groet clerc;
 195 *Maer elc lanscap wet,*
Heeft ander gemeet nu geset,
Ende milen na haren sede,
Maer al eens es die screde.

Hoe groet die sonne es tegen aertrike.

Nu wil ic u oec doen weten,
 200 *Hoe groet sijn die seven planeten,*
Elc ieghen aertrike.
Die sonne si es sekerlike
C warf ende ses ende 't sestich
Meer, dan al aertrike, sich.

Hoe groet de maen es.

205 *Nu micke al aertrike gheheel*
'T neghende dertichste deel,
Alsoe groet die maen is
Orconde Ptholomeus dies.

Hoe groet Mercurius es.

Nu deelt aertrike echt
 210 *In twee ende twintigh recht,*
Mercurius is meer niet
Dan enich deel dat ghij daer siet.

Hoe groet Venus es.

Seven ende dertichwarf sekerlike
Es mere dan Venus, aertrike.

Hoe groet elc sterre es.

- 215 *Van den minsten sterre elc*
Die men bekennen kan, die welc
Xviiij warf si meerre es
Dan aertrike, sijt seker des.
Ende daer es sterre en gheen
- 220 *Dat si nemmer es soe cleen,*
Viel si, si soude al bedecken
Aertrike, ende oec omstrecken.
Alfragaen ende Ptholomeus
Si seggen in haren boecken dus,
- 225 *Ende het es te proeven goet,*
Die van astronomie es vroet.
Nu moghen wi seggen, daer es gheen
Sterre si scijnt harde cleen,
Hoe moet si soe groet wesen dan,
- 230 *Ende men se niet meeren en kan.*
Hier toe segh ic, antwoerde goet
Haer groet hoegheyt dat doet;
Want weet seker over waer,
Hinger een, aen 't firmament daer
- 235 *Liet hi sijn oghen neder sincken*
Hem soude aertrike dincken,
Niet alsoe groet als 't scerpe es
Van eenre naelden, sijt seker des.

Van sterren die stert hebben en heten
 Cometen.

Voert dat suldi verstaen

- 240 *Dat men sulxtijt siet op gaen,*
'S morgens in die dag;eraet
Sterren mit staerten, dat verstaet,
Dat van den plaxeten en es er gheen
No van sterren groet ende cleen,

- 245 Die in 't firmamente staen
 Beneden der maen, si al gaen;
 Want daer, nu hoert hier
 Ende es niet dan vier.
 Een licht es ontsteken daer,
 250 Ende hant ende bernt harde claer;
 Somtijt es 't van der naturen
 Dattet langhe moet geduren;
 Maer die stert, die daer strect
 Dat 's die vruchticheyt, die daer toe trect,
 255 Dat seghet Aristoteles.
 Vijf manieren van desen es,
 Hare name sijn cometen.
 Ende een boec doet mi weten,
 Als een in enich lant scijnt,
 260 Dat dat lantschap wert gepijnt;
 Want een plaghe van drien
 Moet hem emmer dan ghescien;
 'T ierste es sterfte ghemene
 Van ouden, ionghen, groet ende cleene,
 265 D' ander hunger iaer, ende 't 'erde *drie*
 Es slachtinghe, ende onwerde
 Van lantsheren onderlinghe.
 Siet dit sijn die drie dinghe,
 Warwaert dat die sterren staen
 270 Soe sullen dese plaghen gaen.
 Waer Aristoteles seyt
 Dat ic oec houde voer waerheyt,
 Dat in die somersche daghoraet
 Die comete vorwaert staet,
 275 Ende es een lucht claer
 Die hanget ende vlammet daer,
 Ende tekent tempeest,
 Ende wint, ende reghen, meest.

Van sterren, die u duncken scieten.

- Voert u duncket dat sterren scieten,
 280 Ende sterren, scotten vallen lieten;
 'T en sijn gheen recht sterren niet,
 Die men alsoe scieten siet;
 'Er 's die lucht die onsteken es,
 Ic sal u vroet maken des.

Van keersen, die bernen in die lucht.

- 285 Keersen siet men oec dicwile
 In die lucht, over een mile; *over een uur, leet u*
 Die blixeme coemt oec der lucht *oec, it is der*
 Die menighen mensce doet vrucht, *veel angst.*
 Nu wil ic u al vroet maken
 290 Van allegader dese saken.

Exempel hoe die lucht wert vier.

- Die lucht es vorvoets vier *veel schoot*
 Als ic u nu toghe hier, *daer leen, aen een*
 Boert seer een navegars gat,
 Uwen vinger steect in dat,
 295 Ghi sult daer in vinden heette
 Ende te ontstekene ghereette,
 Dat en doet el en gheen dinc, *et, an den*
 Dan die luchte dier in ghinc
 Ende bedruet wart mit ien,
 300 Ende niet weder mocht ontvlien,
 Ende verheet haer selven dan;
 Ten lesten coemt er vier an.
 Aen 't stale en aen den steen
 Mach men dit sien al in een.
 305 Als men stael aen den steen slaet
 Dat vier daer dan utgaet,
 Dat vier coemt niet van den stael
 Noch ut den steen, dat weet men wael.

Doer die lucht so es al in een.

Maer die twee harde dinghen

305 Alsoe horten onderlinghen

Die lucht moet ontsteken dan ,

Want si niet gevlien en kan ;

Nemmermeer ontstaec die lucht

Mocht si crighen vlucht.

Wanen keersen comen ende branden , ende
vlammen in die lucht.

310 Aldus in die lucht men siet

Keersen , ende 't en es al niet

Dan lucht , die daer bernt claer ,

Alsoe of keersen hingen daer ,

Ende si alsoe vielen neder ,

315 Som harwaert , som weder ;

Op peerden , op graven hebben si gevallen ;

Die lieden daer wonder afcallen ,

Van walme ende brant groet ,

Ende lucht harde roet.

320 Dit heeft men in die lucht gezien ,

Ende ander wonder oec ghescien.

Van nachtridders , ende van ander duvelen ,

die 's nachts vier maken in die lucht.

Duvelen sijn in die lucht

Die den menscen dicke doen vrucht ;

Si connen oec wel maken vier

325 Dat ons vlammen scinen hier ,

Dat si scieten onderlinghen.

Men seydet er af veele dinghen.

Nachtridders heten si

'T en sine duvelen , dat segh ic di ,

330 Hagedessen , ende varende vrouwen ,

Gaede kinders , in goeder trouwen

van habber maren, net of h. maren
 drochten onder
 ten grond, die 335 Maren heten wi se hier. Maren, ppre pman, dat
 maren dat zijn duvelen alle maren, de maren, tenen,
 die ons gheerne brochten te valle; om dat men geloffte,
 die duvel penset nacht ende dach, dat zy dit machten
 hoe hi ons verraden mach de goddaente van
 ende uten ghelove brengen, alrege, pman, dat
 ende proevet ons mit menighe dinghen. de welk loogen, ende
 godt moet hem weder staen 340
 dat hi ons niet en moet vaen. 345
 te mire materien wil ic keren
 ende u blixeme kennen leren.

Waer af blixem coemt.

Wildi weten waer af coemt
 Die men donre ende blixem noemt.
 'Et es oec cen lucht
 Die onsteket bi groter ducht.
 350 Waesem ut der eerden slaet,
 Die altoes climmet ende opgaet
 D'een waesem den ander iaghet
 Ende opwaert tot die lichte draghet;
 Die lucht si dan doerbreken
 355 Ende mit fortsen on twee steken,
 Alsoe lucht ummer moet
 Sceden dat die waesem doet.
 In 't sceden, si dan luet ghevet
 Donreslach die name hevet,
 360 Ende om dat dan die lucht
 Bi craft moet hebben vlucht,
 Onsteket si, ende wart vier,
 Dat wi blixem heten hier;
 Dus is slach eer vier daer

365 Ende die lucht ontsteket daer naet,
 Nochtan sien wi 't vier te voren
 Eer wi den slach moghen horen;
 Onse horen, dat coemt bi dien
 Es niet soe scerp als onse sien;

370 Wi sien vorder dan wi horen
 Beide achter ende voren.

Soe die lucht droegher es
 Die blixeme es te roeder des.
 Daer die blixeme vallet soe

375 Vallet tot den gronde toe,
 Daer en mach gheen dinc wederstaen,
 Es 't starc et moet on twee gaen;

Want kepers si on twee brac

Ende en gheen arch, hadde die stat.

380 Sweert ende scoene

Hevet si utkeren doene

Nochtan en gheen arch hadde die scede.

Si doet den menschen dicke lede *dehryk leed*

Ende vervaernesse groet, *verwelken*

385 Ende slaet en dicke doet.

Die donreslach en doet gheen ongheval,

Maer di blixeme doet dat al.

Want litteken se mede brengt

Ende het es al besengt

390 Daer dusdanighe dinc gheschiet.

Dicwile men oec siet

Dat vorvoets daer mede waeyt *gewoont, d'overquand*

Ende die wint seere drayt,

Ende dat die wint warpt on twee

395 Starke molens, ende doen hem wee.

Als 'et aldus blixement dan

Soe en es wijf nog man,

Hi en wart dan seer vervaert

Ende dar niet sien opwaert.

*hacht & kepers molen;
 kepers.*

*letteken tott ligh.
 een een kepers
 of molen in den
 mensch of lichaam;
 verheven veldetent
 ligh lichaam, doot
 of leidend; hier
 overdrachtheit*

400 Tusscen ons ende der manen, siet
Dese dinc alle ghesciет.

Waer af donre coemt, na ander boeken.

Van der blixeme heb ic u geseghet
Na mijnre macht die waerheyt.
In boeken oec ic 't vinde,

405 *Dat donre coemt van vier winde*

Daer si te gader comen al,

Dit 's loghen als ic toghen sal. *Daer si wintwonen zo*

Donre ende blixeme dicke draeyt *nog in Vlaenderen.*

Dat een loef niet en waeyt;

410 *Waer die wint sake van desen* *oorzaak*

Soe sou 't meest in den winter wesen,

Ende contari wi al sien

In den soemer dit ghesciен;

Want het is smout weder *over droegelyk nacht is*

415 *In die lucht hoech ende neder;*

Maer 'et wayt daer gheerne naer,

Want die wint hi wasset daer. *omstreeft daer*

Waer af die wint coemt, ende waer af hi wa

In sinen boeken Aristoteles

Seit dat wint al niet en es

420 *Dan droeghe waesem, die opslaet*

Ende in die luchte gaet;

Als een droeghe waesem dan

Een anderen waesem coemt an,

D'een iaghet den ander ende steket,

425 *Dat 's die wint, die afbreket;*

Want wint en is al niet

Dan die een iaghet ende d'ander vliet.

Waer af hagel ende reghen coemt.

Dat seit oec Aristoteles,

Wat hagel ende snee ende reghen es;

- 430 *Waesem* die ut 't aertrike
 Slaet op, elcker daghelike,
Som droeghe, som nat,
 Som coudt, som heet, ende om dat *omdat, daarom*
 Sijn si van diverser natucren,
 435 Datter om wasset alle uren,
 Som licht ende som swaer;
 Natuere hebben si daer naer.
 Daer gaet oec toe der sonne hitte
 Naerdien dat si wercket aen ditte.
 440 Exempel wil ic u gheven hier:
 Set ene pot over 't fier,
 Die waesem die opslaet
 An sinen decsel hi daer gaet,
 Die waesem gadert al aen dat,
 445 Als hi es swaer, ende nat,
 Soe moet hi dan vallen neder,
 Nochtan climt daer ander weder.
Geene analie: 'T fier ghevet oec waesem ende roec
het meer verlat Die ummer climmet opwaert oec.
1. Stof in 450 Daer elc niet hoegher climmen moet
17 rante goren. Daer wasset bitter ende soet;
 Naerdien dat die waesem es
 Wasset daer af dinc, sijt seker des,
 Aldus wasset no min no mee
 In die lucht hagel ende snee.

hagel.

NOYDEKIJS FRAGMENTEN.

OP * * *

- In sorge hebb' ic gesin altoes,
 Sine min herte seerst vercoes
 Te poten eenen wijngaert
 Dier mi dochte sulcs waert;
 5 Hi staet op eenen bergh soe hoeghe,
 Ende die gront is soe droeghe,
 Dat hi gewassen niet en can.
 Sine dat ic en erst gewan,
 Soe ne is hi gemeret niet,
 10 Des deyt min hertse groet verdriet;
 Des soe leve ic sonder heil,
 Want die bergh is soe steil,
 Dat mi te climmen is soe swar,
 Ende hem vrucht te brengen dar;
 15 Des leve ic in wanhope sere,
 Hoe noetdorstich dat ic were
 Dat ic wijn af drincken sal,
 Ende heb geluc of gut geval.*

OP * * *

- Ic ben begaen al hier mede,
 Ende hebbe langen tijt geäocht
 Of ic van Wenschenborgh oec rede,
 Wie ic den slotel laten mocht;
 5 Want men gheen slot te wel mach hoeden,
 Soe 't us in den lande gaet.
 Daer toe ys't mijn vermoeden,
 Dat menich heer daer naer staet.
 Mocht ic Wenschenborgh opkomen,
 10 Des waer mijn vreude mede geleyt,
 Het ware te mijnre onvromen,*

- Voer hoede ic beter ende besteyt.*
Dus byn ic begaen seere,
Wien ic 't best mach bevelen,
 15 *Want ic wael weet dat menich heere,*
Mijn soude 't hues afstelen
Ende afwonnen openbaer;
Hoe dat ware in welcken scijn,
Ic leve des in grote vaer.
 20 *Ik dunct nu dus beste sijn,*
Dat ic 't den ghenen doe te weten,
Daer ic 't hues af houde te leen.
Ik wil 't hem bewaren heten,
Ende weet bet raet en gheen,
 25 *Want die 't mi te hoeden gaf,*
Hie mach 't hoeden wel voer winnen,
Al waer ic seven jaer daer af;
Of hi te rechte wil versinnen,
Hi heeft desselve wel de macht,
 30 *'T si bi daghe 't si bi nacht;*
Voor alle heeren die 't begheren.
Hierom bevele ic dit slot,
Hem die 't mi verleent heeft,
Of 't hierna anders voeghede Godt.
 35 *Dat men 's mi gheen scult en geeft*
Want mit borghen misselic vaert,
Slaet hiertoe menich ongeval,
Soe will ic hebben mijn bewaert,
Doch hoep ic dattet niet en sal.
-

FABELEN VAN ESOPET.

Eerste Fabel.

- met hant*
 In 't mes daer I hane sochte.
 Spise, die hi eten mochte,
 Daer vant hi I dieren steen; *met hant*
 Doe seide die hane, haddi een
 5 Ghierich man aldus hier vonden,
 Hi soudi doen met sinen ponden, *met hant*
 Hi soude met di maken feeste groet, *by hant*
 Dijns en hebb ic ghenen noet.
 Ic quam hier soeken mine spise
 10 Die ic voer alle stenen prise
 Wat doestu hier, di ne mach van mi
 Gheen goet ghescien, no mi van di.
 Dese favele es geseit.
 Van den ghenen, die vroescap hebben leit, *een nicht hebbe*
 15 Die no doghet, no redene
 In 't herte en roeken te bestedene. *roeken bedoeling*

Achtste Fabel.

- Een wolf becnagde benen vele,
 Hem bleef I stekende in die kele.
 Hi beloefdem giften groet
 Die ne holpe uter noet.
 5 Met langhen halse quam daer een.
 Crane, die hem trac ute dat been.
 Als die wolf al was ghenesen,
 Wilde die crane gepayt wesen. *bi la ald*
 Doe seide die wolf, hi es wel onvroet
 10 Mijn here die crane, die om 't goet
 Niet en penst, dat men hem doet.
 Hi pensder omme, waer hi vroet.

- Na wert den man verdwenen zijn goet,
 Soe dat hi dochte in sinen moet,
 10 Dat ic 't serpent sloech, dat doet,
 Dat ic dus beghinne weeken. *ny lew ne ra t men*
 Doe begonsti weder smeecken,
 Mi es leet dat ic mesdede,
 Verghevet mi op hovesschede. *hovesschede hoffte lyt, g. l.*
 15 Es 't di leet, seide dat serpent, *manich*
 Ende ic vergeten mach den torment
 Van den fellen slaghe, ic moet
 Vergeven di minen evelenmoet;
 Maer wachi wel, dat seggie die, *die hier wer di*
 20 Alsoe langhe als ic 't litteken sie. *van hier lyt*
 Die vrienſcap en wort nemmermeer *liedeken lyt wylt*
 Alsoe goet, alsi was cer. *lyt corpye onnel*
 Dus siet men, die betruwet *leend als doed.*
 Sinen ouden viant, dat 's hem beruwet. *overdracht lyt*
 25 Daer blivet gherne .I. wortelkijn, *gebruik hi minne*
 Daer nijt ende haetscap heeft gesijn. *van ande dinge*
daer lyt een
spoor

Zeven en dertigste Fabel. *graf gronspand.*

- Een vos die met hem eten dede
 .I. odevare op hovesschede,
 Hi goet hem in .I. coelvat,
 Dat ondiep was ende plat,
 5 .I. poelment, was claer ende dinne;
 Nu et, sprac hi, met soeten sinne.
 Die odevare begon te pecken;
 Mer hi ne conste niet getrecken,
 Dus at die vos, ne ware
 10 Daer bleef .I. hongerich odevare.
 'S mergens at met hem Reynaert.
 Die was gast moeste nu sijn waert.
 Dus dreef hi oec den vos te scherne
 Hi gaf hem t' eten uet cere kerne

- 15 *Nuwe, lanc, ende diep daer binnen,
Doe ne mocht 's Reynaert niet gewinnen.
Die odevare at emmer toe.
Twi ne does tu, Reynaert! als ic doe?
Sprac hi, du lerest mi dat spel,*
20 *Besie, can ic mine lesse wel?
Daer men quaet met quade loent
Daer es d'een van den andren gehoent.*

Acht en dertigste Fabel.

- Een groensel dat was hoverdich,
Ende vele meer dan 't was waerdich.
Het vant die vederen van den pau,
Die scone was groene ende blau.*
5 *Het versierde soe daer mede,
Der het, bi siere hoverdichede,
Den sinen onwerdscepe dede.
Het decte al sine lede.
Metten vederen van den pauwen.*
10 *Alse dit saghen die metten clauwen,
Trocken si hem die vederen uet,
Ende scoerden hem al sine huet.
Doe moeste dat groensel, met oneren,
Te sinen maghen weder keren.*
15 *Als sij 't dus lelijk comen saghen,
Doe seide daer .I. van sinen maghen,
Dies en hads tu ghenen noet,
Haddi ghenoeghet dijn ghenoot,
Ende diere natueren cleder.*
20 *Nu worts tu emmermeer te leder,
Ende t' onwerder met ons allen.
Dus siet men van den ghenen gevallen,
Die sine hoverdichede drivet
Met dinghen, die hem niet en blivet,*
25 *Wanneer dat hij 't heeft verloren.*

Soe es hi keytiver dan te voren.

Negen en vijftigste Fabel.

*Een hinde quam in vremder stede,
Daer men haer luttel eren dede.*

*Doe viel die hinde in .l. pit,
Als die lieden saghen dit,*

5 *Waren si blide, ende si loeghen,
Ende scouden se, ende sloeghen.*

*Ghenade, seit si, laet mi gaen!
Allaes wat hebbic u mesdaen.*

*Some hadden sijs iammerhede,
10 Dat men haer soe grote pine dede,
Ende si worpen haer broet,
Daer si lach in groter noet.*

*D' ander gaven haer slaghen groet,
Ende lieten se liggen over doet.*

15 *Daer na, als die hinde ghenas,
Ende si te haer selven comen was,
Doe quam si ten ghenen gaen,
Die haer hadde quaet gedaen.*

Daer ginc si biten, slaen ende steken,

20 *Ende hare leelijcheden wreken.*

*Ic weet wel, seegt si, ic ben 's vroet,
Die mi quaet deden, ofte goet.*

*Ic wille quaet met quade gelden,
Ende goet met goede, al doet men 't selden.*

25 *Het 's dorperheit, te doene scande
.l. man in vremden lande.*

*Die 't doet, mach noch wel geraken,
Daer men 's comen sal te wraken.*

GRIMBERGSCHE OORLOG.

Een Fragment.

*Godt die Here alre Heren
Die ons menscen wilde eren,*

.

*Vraije jesten, die waerheyt was
Van den hertoghe, sijt seker das,*

5 *Die Godeuaert metten baerde hiet
Dierste hertoghe, ic en lieghe u niet,
Die in Brabant oit regneerde;
Na dat mi de cronike leerde,
Soe hieten sine vorders graven*

10 *Van Lovene; maer verhaven
Wert dese hertoghe in Brabant
Van den keyser si u becant,
Die selve maickte hertoghe,
Bi den rade der heeren hoghe*

15 *Die bi den keyser waeren dagelijc
Ende dien lief hadde sekerlijc,
Overmits siere doeghet wille,
Die in hem was lude ende stille;
Selve die keyser minde mede*

20 *Dat toende hi hem tot menigh stede,
Gelijck ghi hoeren selt hier na,
In 't oorloghe als ic versta,
Dat tusseen den hertoghe Godeuaerde
Was, ende oic den heeren weerde*

25 *Van Grimbergen, die sekerlike
Machtigh waren ende rike.
Van groten lande in dien tijde,
Dat omtrent hem wide ende side
Met schonen beempden was geleghen.*

- 30 *Si hadaen meneghen coenen deghen*
Die Grimbergen hoirden toe
Dair si den hertoghe doe
Met oirloeghen, hoe ic u sal
Seggen, om dat hi woude van al
 35 *Grimbergen over heer wesen,*
Gelijc ghi hier hebt hoeren lesen.
Doen hi alsoe ic u bediede
Hertoghe in Lotricke worden was
Schreef men tien tiden alsoe ic las
 40 *Elf hondert ende dertigh mede,*
Nu hoirt voirt de waerhede.
Te Grimbergen was daer een stout
Heere, hiet mijn heer Arnout
Mechtigh was hi ende rike
 45 *Van goeden van landen sekerlike.*
Twee sonen hadde dese ridder vrij,
Die vrome waren ende stout
D'een hiet heer Wouter Berthout,
D'ander Geeraert Draken-baert
 50 *Na sinen ouden vader waert.*
Binnen desen selven oirloghe
Quam een sieckte ane den hertoghe
Daer hi af sterf, ende wert met haven
Te Hasslingen eerlick begraven,
 55 *Met rouwen ende met mesbaer.*
Noch hedendaeghs vint men daer
Sijn graf, hi achter liet
Eenen sone die Godeuaert hiet,
Alse die in vnpeyse gestaen
 60 *Lange hadde, soe wert bestaen*
Met sieckheden ende beswaert
Die andere hertoghe Godeuaert.
Onlange lach hi hine sterf
Sine sile gheve Godt haer beërf.

- 65 In Brabant was hi maer
 Hertoghe omtrent vier jaer.
 Te Lovene in Sinte Pieters kercke
 Groef menne met dieren gewercke.
 Dese Godeuaert liet een kint
- 70 Jonck van daghen, ic en lieghe u twint,
 Dat in de wieghe lach onverjaert,
 Ende hiet de derde Godeuaert,
 Ic wil u een deel namen
 Noemen, die daer te hulpe quamen
- 75 Heer Arnoude, tien selven tide,
 Want ghi te bat in den stride
 Die heeren van beiden den conroete
 Bekinnen selt kleyne ende groete;
 Daer quam die grave van Viane
- 80 Met sinen hulperen, daer quam ane
 Heer Geeraert, de heere van Breda,
 Met allen die hi verre ende na
 Vermanen ende verbieden konste.
 Daer na quam oic met goeder onste
- 85 Die heere van Keppel, uyt Gelderlant
 Met ridderen ende serjant,
 Wel gewapent ende gereden;
 Daer quam oic midts beden
 Die heer van Arcle, uyt Hollant;
- 90 Daer quam oic si u bekant
 Die heere van Moroel gevaeren
 Met vele vrome liden te waeren;
 Daer quam met groeter eeren
 Van Icterne die vrome heere,
- 95 Met liden ende vromen stout;
 Daer quam oic met ghewout
 Heer Bernaert Heere van Iselsteine
 Met ridderen goet ende reine;
 Daer quam oic ter selver uren

- 100 *Mijn heer Coenraet van Bueren ,
 Heer Iacob t' Sastelioen
 Met menighen vromen Baroen
 Wel gewapent ende opgeseten ;
 Dair quam oic , doe ic u weten ,*
 105 *'s Graven broeder heer Willem ,
 Van Sempoel , ende met hem
 Menigh man stout ende vri
 Heer Ingelram van Coetsi ,
 Te hulpen heer Arnoude*
 110 *Van Grimbergen , met ghewoude ;
 Dair quam heer Geeraert van Assche
 Met sinen maghen wel t' harnassche ,
 Neven zijn baniere bakende seere
 Van Bergem Heer Alaert die Heere ,
*
 115 *Nau hoort van den keere van Craynem ,
 Die nu es komen gereden
 Binnen Brussele der steden
 Op 't hof ; want hi met groeter waerde
 Den jongen hertoghe Godeuaerde*
 120 *Eerlijck dede hi 't kint bereyden
 Dat si al metter wieghe leyden
 Op een' orsbare , dat sachte ginc ,
 Ende voerden 't voer hem Varinc
 Vaste te Grimbergen waert ,
*
 125 *Si hebben nu t' esen oirloghe
 Doen halen den jongen hertoghe ,
 Ende hebbene sonder lieg'ien
 Aan cenen boem metter wieghen
 Doen hangen , etc.*
 130 *Daer quam , des sijt vroeder ,
 Die heer van Gaesbeke ende zijn broeder
 Al eens gewapent van sable boude*

- Met een gecroonde leeuw van goude ;*
Die joncste broeder Heinryc
 135 *Droegh een molette rikelyc*
Vore 't sleeuws borste van lasuere ,
.
D'outste broeder hiet heer Godeuaert ,
Roeder dan een bloet was sin paert ,
.
Die sevenste scaere daer toe quam ,
 140 *Die de Grave van Namen bragte*
Onder sijn baniere met krachte.
Die van goude , alsoe ic las ,
Met een leeuwe van sable was ,
Van kelen met een baston dair dore ,
.
 145 *Te behoedene van goude den standasrt*
Met eenre faetsche wel verclaert ,
Daer in gaende van lasuere ;
Dese heer Arnout was wel te cuere .
Gewapent ende rijkelijk
 150 *Scilt wapen-roc al gelijc ;*
Sinen standaert , dat wet ,
Ende den ors coverturen met
Daer van Grimbergen die heer op sat ,
Ende sijn twee sonen , verstaet mi dat .
 155 *Heer Wouter ende heer Geeraert*
Waren gewapent ende wel bewaert .
Heer Wouter d'oudste alsoe ic lie
Droegh boven die faetsche wie
Koecken van sable twee ende een onder ;
 160 *Heer Geeraert die joncste besonder*
Droegh een sautoir van kelen
In 's vaeder wapen sonder helen ,
.
Hier na gereden quam

- Mijn heer Jacob van 't Sastelloen
 165 Met sine baniere die meneghen coen
 Riddere, brach te ghevaren,

 Zijn scilt ende baniere was een
 Van kelen met drie staken wit,
 Ende blau gevariert scone
 170 Met een hofde al sonder hone
 Van goude, eene meerle daer in
 Van sable meer noch min,

 Daer quam al onverveert
 Van Sampole mijn heer Willem
 175 Ende menich man met hem
 Op een ors dat wale ginc,
 Zijn baniere, dat 's waerlick dinc,
 Voerde vor hem een vrome serjant,
 Si was van sij, si u becant,
 180 Met drie staken scone ter coere
 Van silver ende van lasoere
 Gevariert, oic was si boude
 Met eenen hofde van goude,
 Een lelie van sable in 't gout;

 185 Want van Grimbergen mijn heer Aert
 Was in den stride soe seer gewont,
 Dat hi meer en wert gesont,
 Hi gaf hem op, daerne toe dreef
 Den noit; want vor hem bleef
 190 Mijn heer Geeraert zijn sone verslegghen,
 Godt moet sine sielen pleghen,
 Die daer bleven in den strijt.
 Dair bleef doet ter selver tijt
 Die heere van Keppel uit Gelderlant,
 195 Ende van Iselsteine die wigant,

*Bronchorst, Ercle, Cochi,
Van Sastelion dese heren vri,
Van Scoudenbroec, van Barbelgem,
200 Dese bleven al doet met hem.
Heer Wouter Berthout bleef gevaen. enz.*

II. TIJDVAK. VI. GEDEELTE:

1200 — 1300.

ROMANTISCHE POEZIJ.

Diederik van Assenede, Floris en Blanchefleur:

Heinrec van Brussele, Roman van de Roos,

Willem,

Reinard de Vos,

monniken monastierij in de stad in Babylon niet
te pas kwam. Men liet er ook de aermenging
van syden en platten: te dichtst niet te hier
niet te nemen daar een jongeling wilde overleeden
omdat het hoe in zijn land

FLORIS EN BLANCHEFLEUR.

Na eenen avontuurlijke togt, vindt Floris zijne schoone Blanchefleur onder de jufvrouwen van den admiraal, in Babylonien, en woont heimelijk met haar zamen. Deze stoutheid komt ter kennisse van den Vorst, die hen ten vuren doemt, maar eindelijk genade verleent.

Zie Hierboven

- Nu moegh di horen grote edelhede
Die d' amirael an Florise dede,
Allen die 't saghen waren 's blide;
Hi deden sitten neven sire side,
5 Blanchefleur dede hi comen te heme
Ende nam se bi der hant, ende seide vrient neme,
Hier ghevic di weder dese joncfrouwe
Ende beveel se di op dine trouwe,
U beiden ghevic lijf ende lede,
10 Dor Gode ende der heren bede
Blijft di verlost van groten lede.
Doe vielen si hem te voete bede;
Hi cusse se ende deedt se opstaen.
Florise maecte hi ridder saen,
15 Als men daer plach in 't lant.
Blanchefleur dede hi nemen te hant;
Ende leiden ten monstre met groten eren;
Beide den vrouwen ende den heren
Volgden hem utermate vele.
20 Doe ontboet hi Clarise, haer ghespete,
Dat hi se te wive nemen woude,
Ende ten haere beider live houden soude.
Ende deedt se crone harde eerlike,
Ende make se vrouwe van den rike;
25 Voer di heren ende sine ghenote
Daer maecte men brulochte grote;
Daer waren speelmannen vergadert vele
Met menigh manieren van snaerspele,
Vedelen gighen herpen roten

monstre
blanc

roten, en vrede
gheleide, daer
te gelyke met se
op sprak en kende met
ad. Maest: gelyke rote

in het oogen
van de blanke
veulen. Maest: vrede

30 Met soete gheclanke ende met soeten noten.

Beide in den palaise ende daer ut

Was groet ghelach ende gheluet.

Daer was gegheven menich rijclie cleet.

intulichen Binnen dien was dat eten ghereet,

met de 35 Met dieren gherechten ende dies ghenoech;

er vandaer gedure Men eisschede water ende men dwoech.

naschen Die amirael ghinc in de scoenste stede,

nae hier geno Op 't ricelicste sitten, ende hi dede

voet enier Neven hem sitten zijn wijf Clarise.

*el maghen hier van
driyl... naschen
ingh... vanden...
sint... vanden...*

40 Blanchefleur die hovesche entie wise

Dede hi sitten van der side,

Neven hem sat Floris vro ende blide;

Daer was vol hof ende brulocht groet,

Daer ne hadde niemen wenschens noet,

45 Die daer ten etene waren geseten;

neen groote Men brachte hem vort gedichte eten; *gedicht van*

hokel Ic ne can genomen elc gherecht, *veel groet*

Al sonder garsoen ende knecht,

garcon Die daer vele waren utermaten,

50 So dienden daer wel C. drossaten, *droffen de drossat*

er vanden vanden C. spindren C. bottelgiere; *ver... vanden...*

in... vanden... So ryclic eten noch so diere. *den... de... vanden...*

ghenuech... Ne was niet ghereet t'enen hove *gamen... vanden...*

giere No so scone gedient no so wel te love. *leest... vanden...*

ghenuech... 55 Daer was als genoech wilt ende tam, *op... vanden...*

So wat so elken wel bequam

Des dede men hem te vollen bringen.

Die gouden en coppen daer vele gingen

in... vanden... Met dieren clareite, ende al omme te stride

60 Met morate met wine an elke side; *monde... vanden...*

Dat wilde Godt niet dat iement woude *drank... vanden...*

Ut nappen drinken, hi ne waer van goude. *was... vanden...*

Binnen dien dat si dus saten,

Met groter bliscap ende aten,

65 Quamen ij ridderen, die Floris sochten

- Met seghelen ende met brieven, die si brochten.
 Ghestadeliken quamen si ende met sinne,
 Den amirael grueten si ten iersten beghinne,
 Daer na seiden si groet saluet
 70 Florise, daer si omme quamen uet;
 Ende seiden hem, dat beider gader
 Doet waren moeder ende vader;
 Here seggen si hoert want u onbieden
 U mannen entie hoechste van uwen lieden,
 75 Die ons te lanc waren te noemene nu,
 Si bidden harde ende onbieden u,
 Dat ghi te lande comt haestelike
 Te berechten u lant ende u rike.
 Doe Floris vernam sijns vader doct
 80 Ende siere moeder doe hadde hi rouwe groet,
 Beide hi ende Blanchefleur hadden groet seer,
 Elc dier waren droefden te meer.
 Si keerden weder ten amiraele
 Al wenende met soeter tale,
 85 Ende baden orlof te lande te verne; - verlof
 De amirael had se onthouden gherne,
 Ende bat vriendeliken dat si bleven
 Hi souden hen al des si behoefden gheven.
 Floris seide, no scat no have
 90 No goet ne gheen dat men hem gawe,
 En mochten in 't lant niet behouden. hem
 Alse d'amirael vernam dat si ne wouden,
 Bi hem niet bliven, wi vinden gescreven
 Dat hi Floris te sire vaert dede gheven, tot zyne reis
 95 Van sinen silveren ende van sinen goude
 So vele dat hi 's nemeer en woude.
 Si gereeden hem ende namen orlof
 An alle die ghene, die waren in 't hof;
 Hem alle jammerden die daer waren
 100 Dat si se uten palatse saghen varen,
 Ende bevalen Gode haer lijf ende haer ere.

- Floris voer wech verdroevet sere,
 Omme dat beider gader
 Doet waren moeder ende vader,
 105 Ende andersins blide dat Blanchefloer
 Met hem weder te lande voer;
 Sonder lachter voerde hi se ende scande
 Te Spangen binnen sinen lande.
 Daer was hi willecomen ende wel ontfaen
 110 Al 't conincrike wert hem onderdaen,
 Doe wast het comen herde scone,
 Sine mannen daden hem draghen crone,
 Ende maecten coninc ende coninginne sijn wijf
 Die hi minde voral sijn selfs lijf.
 115 Om dat Banchefleur oec kersten was *christen*
 Gheliefde hem ende lusten das,
 Dat hi wert kersten ende hem dopen dede,
 Ende al 't volc van sinen lande mede.
 Sint versterf hem al Hongerie
 120 Van enen sinen oem ende al Bulgerie.
 Dus hoghe quam hi in sinen live
 Ene dochter haddi bi sinen wive,
 Daer wi een deel of seggen moeten,
 Baerte hiet si metten brede voeten,
 125 Maer des en sel niet vele sijn,
 Die nam te wive die coninc Puppijn,
 Een gheweldich coninc, ende wan an hare
 Een kint daer vele af te seggen ware;
 Dat was die coninc Karel van Vrankerike
 130 Die menighen borch wan gheweldelike.
 Hier sal ic ende, dese aventuren,
 Blanchefleur wert Florise sere te sure,
 Hi pijnder hem omme Godt help er hem toe,
 So moete hi ons spade ende vroe,
 135 Dat wi alle onse daden te goeden dingen
 Ten ioncsten daghe moeten bringen.

A M E N.

HET RAD VAN AVONTURE.

Uit den Roman Floris en Blanchefleur.

Haer spel al de werelt bekennt,
 Haer wiel loept al omtrent,
 Dat nu es boven es sciene onder *soo die*
 Van haere moechdi wel horen wonder;
 Van haere nature van haere sede
 Als si wel geweest heeft mede
 Den man, ende heeft gebracht so hoghe.
 Bi haren wille bi haren gedoghe,
 Dat hi hem niet ontsiet van vallen, *niet vrees*
 Eer hi 't weet hi es weder met allen
 Onder die voeten geworpen neder.
 Dat si gheeft den man dat nemet si weder
 Dat hi ne weet hoe hi 's gedervet, *gederwen onthoren, u*
 Menighe prince heeft si ontervet, *huyt ra hem.*
 15 Menighe dwaes maect si here,
 Ende gheeft hem bliscap ende groote eere,
 Tellende paerden mit diere gesmiede *gierneke, voo*
 Ende cleeren mit bonte ende mit side, *dat is 2 paard 20*
 Ende maecten here ende rechter in 't lant; *als de man ghe*
 20 Enen biscop maect si een truwant, *houeling*
 Een broetbidder maect si van een clerc,
 Des pleghet si, dus gedaen es haer werc,
 Haer gichte zijn harde onghestade,
 Harde onghestade zijn al haer dade,
 25 Si es wandel ende menich fout
 Hi blijft gehoent, die re hem an hout.

DE GOUDEN TIJD.

Uit den Roman van de Roos.

- In den tijd ons eersten vader
 Ende onser moeder beide gader
 Doe vant men getrouwe minne,
 Sonder giericheit van sinne;
 5 Deen en geerde den andren niet
 Te rovene als men nu plet;
 Die lieden so weeldich niet ne waren
 Van cledren noch van spisen si waren;
 Si raekten castaengen in dat wout
 10 Ende ander cruet menich fout,
 Dat si aten vore visch vore vleesch;
 Na wijn en daden se ghenen eesch,
 Si dronken born simpelment
 Si ne wisten van clareit een twent.
 15 Noch toe en hadde gegaen noit ploech,
 Die erde bi hare selven droech,
 Gelijc dat se Godt pareerde
 Ende al bi sinen wil viseerde,
 Daer si af namen oec hare noet.
 20 Si en aten coken no broet
 Salm no store noch selke waren;
 Si cleedden die vellen metten haren
 Gelijc si van den beesten quamen;
 Cruden ende loveren dat si namen
 25 Ende maecten loedsen daer si in laghen;
 Ende in die roken dat si plaghen
 Holen te makene daer si in meest
 In plaghen te vliene doer den tempeest;
 Maer alse leden was dat weder*

*in vroegtyggen
 in niet in onvreden
 in thornes vroegtyggen*

30 Ende scone ende suete die lucht wert weder,

So dat elc voghel dien dach

Smargens gruette, als hi ne sach,

Die hem 't herte vernoyen deede;

Ende Zepharus die wint dan mede

35 Uten suden waiende quam,

Ende dat Flora sijn wijf vernam,

Die godinne es van den blomen,

Dede si se scone ute springen comen,

Ende t' allen staden bloeien wel;

40 Want sie ne kennen niemen el

Over meester dan dese twee,

Noch hier in 't lant noch over see.

Dese gheven hem varuwen menicherhande

Na dat si wassen achter lande.

45 Van desen blomen altemale

Maken se hare bedden, die roken wale,

In praielen ende in vergiere,

Dit was ene al te suete maniere;

Dan stoet die erde so in hoghen

50 Van haren blomen, dat si orloghen

Wouden den hemel, seene dies si

Blomen hadden meer dan hi

Sterren ochte planeten deede,

So overmodich was si re mede.

55 Op selke bedden als ic segge,

Sonder van giricheden vlegge

Iet te hebbene, vlien si ten daghen

Die ghene die der minne plaghen,

Ende onderhelsden hem ende custen;

60 Ende als si wouden mede rusten

Hare omgangen ende hare gordinen

Waren die bomen, daer doer scinen

Niet der sonne raien en conde,

So dicke waren si tien stonde;

- 65 *Daer onder si hare dansen dreven
Ende hare spel sonder begheven.
Si en sochten om dinc neghene
Dan hoe elc zijn lief allene
Mochte helsen ende cussen mede.*
- 70 *Ende al bi groter vriendelicheide,
Nochtoe en hadde noit gewesen
Noch coninc noch prince hebbic gelesen,
Si waren allen even gelijk.
Van goeden van haven ende even rijk.*
- 75 *Niemen en hadde proper goet
Het was gemeine al war 't stoet.*
-

N A R C I S S U S.

Uit den Roman van de Roos.

- Narcissus was een ionchere,
 Die de minne dwanc so sere
 Ende so verleide dat hi bedarf *en d'zich*
 Op dese fonteine ende hier op starf;
 5 Want Equo, ene hoghe vrouwe,
 Hadde ne so lange gemint op trouwe
 Dat si was bracht in fellrer noet
 Dat si heme hare minne ontboet. *liken na hie*
 Hi was so fier om sine scoenheide
 10 Dat hi hare altemale ontseide.
 Doe hare ontseggen horde die vrouwe
 Doe makede si so groten rouwe,
 Ende naemt in so groet despijt *naemte, wist, wist*
 Dat si re omme starf eer tijt.
 15 Mar die wee dat si hadde binnen
 Den adem bat si den Godt van minnen,
 Met al haere herte mondelike,
 Dat Narcissus van erterike
 Ni ne moeste sceden sonder last
 20 Van minnen, die de herte so vast
 Hadde, ende so hart oec mede
 Dat hi se moeste leggen t' enegher stede
 Daer men sine minne al ontseide
 Dat hi moeste pruen die sericheide,
 25 Die gerechte minnaren draghen
 Als men ni ne ontfaet hare claghen. *ontvangt*
 Om dat redelec was dese bede
 So was 't recht dat se Godt dede;
 Want daer na in corten daghen

30 Was Narcissus gevaren jaghen

In enen woude, ende quam gereden

Op ene fonteine ende beette beneden; *Heer af; van dat*

Want van dorste haddi smacht, *in het Land*

Also alsi van der iacht *bijhou*

35 Verwarmt was ende moede een deel.

Doe ghinc hi dore een scone proieel

Ten bornewart, die daer stont scone;

Daer quam sine mesdaet te lone.

Hi ghinc liggen op die fonteine,

40 Die hi sach scone claer ende reine

Ende soude een luttel drinken daer;

Doe sach hi in dat water claer

Sijn anscijn also openbare

Also ocht in enen spieghele ware;

45 Hi sach sine oghen ende sijn aenscijn,

Dat niet scoenre en mochte sijn,

Ende sine gedane, die lieflec was.

Ende stappans so dochte hem na das

Dat hi sach ene creature

50 Die hadde also scone figure,

Dat wonderlec te seggene ware.

Doe leide hi vaste sine herte an hare,

Dat hem dochte hi soude ontsinnen.

Aldus wrac hem die Godt van minnen

55 Over die ghene, die groet dangier

Maken, ende hem sijn te fier.

Narcissus, die t' overmodich was *alke stoude*

Menigher vrouwen, also ic 't las, *bruy maedeg.*

Hadde nu in sinen sinne

60 Ene harde wonderlike minne,

Dat hi minde sijn selfs scade

Sonder verdrach ende sonder ghenade. *Schaden*

Dus lach hi lange ende museerde

An 't water dattem te barenteerde

dach van daer

en minne

gedachte

- 65 Na sine scadewe, die hi vertoende
 Daer si ne mede sere hoende;
 Want hi waende dat hadde gesyn
 Van ere vrouwe dat anscyn,
 Daer hi ane dede meniche bede;
- 70 Maer hi en vana en ghene ghenede
 Noch oec troest van sire minnen.
 Doe moesti corteliken ontsinnen *zyn zinnen verliese.*
 Ende sterven van groter rouwe.
 Dus wart gewroken Equo die vrouwe
- 75 Over Narcissus, den jonchere,
 Die hare dede die onere
 Dat hi hare minne ontseide, *afslae*
 Daer hi an dede dorperheide. *f*
 Ghi vrouwe ende ghi jonge manne
- 80 Dit exempel gaet u anne
 Dat ic u vertelt hebbe hier,
 En sijt u vrienden niet te fier.
-

Uit den Roman Reinaert de Vos.

70 - 75

70 - 75

70 - 75

die wijk

- Willam, die Madock maecte,
 Daer hi dicke omme waecte,
 Hem iammerde seer haerde
 Dat die geesten van Reynaerde
 5 Niet te recht en is gescreven;
 Een deel is daer after gebleven,
 Daer om dede hi die feiten zoeken,
 Ende heeft se, utten walschen boecken
 In dietsche, aldus begonnen;
 10 Godt wil ons sijn hulpe gonne.
 Nu keer mi daer toe minen sinne
 Dat ic bidde in dat beghinne
 Beide den dorpers ende den doren, *den doren*
 Of si comen daer si 't horen
 15 Dese rijm ende dese woort,
 Of si hem duncken niet goet gehoort
 Dat si die ongelastert laten;
dinge Mer so wie doghet haten,
 Die maken metter loghen malsch
 20 Ende oordeelen mennighe rijm valsch,
 Daer si niet meer of en weten
 Dan si doen hoe si alle heten,
 Die nu woenen binnen Pavyen;
 Deden si wel si souden 's vertyen, *wachten*
 25 Ende laten begaen elcken man
 Mit sulken kunsten als hi kan.
 Dit en segh ic niet om mijnen wil;
 Mijn gedicht waer gebleven stil
 En hads mi niet een gebeden;
 30 Die in groter heuscheden
 Gherne keert al haer saken.
 Si badt mi, dat ic woude maken,

die dorpelgastelgen
 deden si wel si souden 's vertyen
 25 Ende laten begaen elcken man
 Mit sulken kunsten als hi kan.

Die aventuren van Reynaerde.

Al berisp ic die musaerde *van musciden prinses*

35 Ende die dorpers ende die doren

Ik wil wel, dat die gheen die 't horen,

Die gherne pleghen der eeren

Ende haren sin daer toe keeren,

Dat si leven in heuscheiden.

40 Nu hoort, ic sel u voort besceiden

Den sin des woorts, na dit preloghe;

Mer ic bidt u so wat ic toghe

Hoort die woorden, ende merckt den sin,

Onthout, daer leit veel wijsheit in.

45 Het was op eenen Sinxen dach, *pinxten*

Dat men wouden ende velden sach

Groen staen, met lover ende gras,

Ende menich voghel blide was

Mit sangen in haghén ende in bomen.

50 Die cruden sproten ut, ende die blomen

Die wel roken hier ende daer,

Ende die dach was schoon ende claer.

Nobel die coninck van allen dieren

Had sijn hof doen kreygiren, *byeen te gien*

55 Sijn lant al door, ende overal,

Om dat hi waende had hys geval

open hof Vol hof te houden, met groten love.

Doe quamen tot des conincks hove,

Alle dieren groot ende klein

60 Sonder vos Reynaert allein,

Hi had in 't hof so veel misdaen

Dat hi daer niet en dorste gaen.

Wie quaet doet die scuwet dat licht;

Dat seit die scrift al over richt. *voet voor rict naar*

65 Also dede Reynaert dat hof, *het*

Daer hi in hadde krancken lof. *plechte te gien*

Doe al dit hof versamelt was,

- En was daer niemant dan die das
 Hi en hadt te claghen over Reynaert,
 70 Den fellen mitten roden baert.
 Nu gaetet hier op een claghen;
 de a-2 Isegrym ende sijne maghen
 Ghingen voor den coninck staen.
 Isegrym begonde saen,
 75 Ende sprac heer coninck, lieve heer,
 Door u edelheit ende door u eer
 Beide door recht ende door ghenaden,
 Ontfermt u der groter scaden,
 Die mi Reynaert heeft gedaen,
 80 Daer ic dick of heb ontfaen
 Groter scande, swaer verlies;
 Voor alle saken ontfermt u dies,
 Dat hi mijn goede wijf verdoort, —
 Ende mijn kinder so vermoort,
 85 Dat hi die beseicte, daer si laghen,
 Dat er geen sint nye en saghen,
 Ende sijn algader stic blind;
 Nochtan hoende hi mi noch sint;
 Want het was so ver gecomen
 90 Datter eenen dagh was genomen, *een dag nemen is*
 Ende Reynaert soude hebben gedaen *een dag bepalen*
in se hield Sijn onscout; ende also saen *in het gerecht was*
als die heiligen waren voortgebracht
 Als die heiligen waren voortgebracht *door de graven*
 Was Reynaert anderssins bedocht,
 Ende ontvoer ons in sijn veste. *ontvoer ons in de*
 Heer dat weten noch die beste, *die niet men*
 Die tot uwen hove sijn alhier,
 Mi heeft Reynaert, dat felle dier,
 So veel gedaen te leide
 100 Hi en leeft niet die 't u seide;
 Ja al waer 't al perkament
 Dat laken dat men maect tot ghent,

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

als die heiligen

Mē souts daer in niet connen scriyven
Dit laet ic noch al after blyven,

105 Mer mijns wijfs lachter oncoer
En mach niet bliven after

men te herte door Noch ongebetert of ongewroken.

in boeke behalen Als Isegrym dese woordt had gesproken,

men is pyn bekoren Stont op een hondekijn ende hiet Cortoys

110 Ende claechede den coninck, in francoys,

Hoe dattet so arm was wileneer

Dattet alles goets en hadt niet meer

Dan alleen een cleyne worst,

Ende hem Reynaert die selve nam.

115 Tybert, die cater doe voort quam,

Al toornich, ende spranc in den rinck,

Ende seide lieve heer coninck,

hout. is verbleeft Om dat ghi Reynaert sijt so hout

is te meer dan vried So en is hier niement ionc of out

Schap minder 120 Hi en heeft te wroeghen voor u.

dan de hofde: van Dat Cortoys hier claghet nu

daer hem en ge Dat 's over mennich iaer gesciet,

frouw Die worst was mijn, al en clachdic niet;

Ik hadse mijnre list gewonnen,

125 Daer ic by nacht quam geronnen

geen willede Om mijn beiach, in eenre molen,

Daer had ic die worst gestolen

Eenen slapenden molenman.

Mer hadt Cortoys daer yetwet an

130 Dat en was bi nyemen dan bi mi.

Het is best dat ontboren si

con de hand g Der claghen die Cortoys nu doet.

geden Panther sprac; dochtet u nu goet

Tybert, dat men der claghen ontbaer

135 Reynaert is een moordenaer,

Ende een treker, ende een dief,

Hi en heeft nyement also lief

gedriege

weinand die

met haken nagaal

Noch selve den coninck onsen heer,
Hi en woude dat hi goet ende eer

140 Verloor, mocht hi daer aen winnen

Een vet morseel van eenre hinnen. *hem*

Wat segh du, van eenre laghen, —

Hi dede, gisteren aen den daghen,

Eenen die meeste overdaet

145 Aen Kuwart den haes, die daer staet,

Die nye enich dier en gedede;

Want hi hem binnen des conincks vrede *vrede is binnen des konincs jurisdicte.*

Ende binnen des conincks gelede

Geloovede te leren sijnen crede. *credo: het Apoth.*

150 Ende soude ne maken goet cappellaen *geloof.*

Doe deedie ne sitten gaen

Ende hielten vast tusschen sijn been;

Doe begonnen sy al in een

Te lesen, ende te singen bede, *bede.*

155 Ende riepen beide lude credo, crede.

Ende mi geviel ten selven tiden *gebeurde.*

Dat ic daer verbi soude liden, *lyden gaen: werlt.*

Daer hoorde ic haerre leider sanck; *werlt.*

Doe maecte ic derwaert mijnen ganck,

160 Mit eenre herde snelre vaert.

Daer so vandic meyster Reynaert,

Die sijn lesse hadt begheven,

Dat hi van den eersten hadt opgeheven,

Ende diende van sijnen ouden speel; *speelgenoot.*

165 Want hi had Kuwart bi der keel,

Ende soude hem 't lijf hebben genomen *leuen*

Waer ic hem niet te hulp gecomen,

Bi aventueren te selven stonden.

Aensiet hier noch die versche wonden

170 Van Kuwart, den cellinck; —

Ik segge u wel heer coninck,

Laet ghi dit nu ongewroken

- Dat vrede dus is gebroken,
 Ende wreket ghi nie als uw mannen wisen. *leemmannen*
 175 Men en selt uw kinderen misprisen, *hisen ondoelen*
 Hier na over menich iaer. *van daar nog gem*
 Seker Panther ghi segt mi waer *van een tegefel*
 Sprac Isegrym, daer hi stoet,
 Waer Reynaert doot, het waere goet
 180 Ons allen, die gern in vreden leven;
 Ne ware wert hem dit vergheven,
 Hi sel noch honen binnen deser maent
 Sulken dies nu luttel waent.

WERELDSCH E LIEDEREN.

HET DAGHET UYT DEN OOSTEN.

1.

- Het daghet uyt den oosten,
 Het licht schijnt over al,
 Hoe weynigh weet de liefste
 Waer dat ick heenen sal.
 5 Hoe weynigh weet de liefste, ja de liefste.

2.

- Waren 't al mijn vrinden,
 Dat mijn vyanden sijn,
 Ick voerde u uyt de lande
 Mijn troost, mijn minnekyn, enz.

3.

- Werwaerts wout ghy my voeren
 10 Stout ruyter wel ghemoet?

*Al onder de lindeboom groene
Mijn troost , mijn waarde goet , enz.*

4.

*Ick legger in mijn liefs armen ,
Met grooter eerwaerdigheydt :
15 Ick legger in mijn liefs armen ,
Stout ruyter wel ghemoet , enz.*

5.

*Leght ghy in uw liefs armen ,
Bijlo dat is niet waer :
Gaet onder de linde groene ,
20 Verslaghen soo leyt hy daer , enz.*

6.

*Het meysjen nam haer mantel.
Ende sy ghinck een gangh ,
Al onder de linde groene ,
Daer sy hem verslaghen vant , enz.*

7.

*Och leggh dy hier verslaghen ,
25 Versmoort al in uw bloed :
Dit heeft gedaen uw roemen ,
Ende uw hooghe moet , enz.*

8.

*Och leggh dy hier verslaghen ,
30 Die my te troosten plagh ?
Wat heb dy my nagelaten ,
Soo menighen droeven dagh. enz.*

9.

*Het meysjen keerde haer omme
Ende si ghinck een gangh ,
35 Al voor haer vaders poorte ,
Die sy der ontsloten vant , enz.*

10.

*Ende is hier niemant inne ,
Noch heer noch edelman :*

Die my nu desen dooden ,
 40 Ter aerden helpen kan , enz.

11.

De heeren sweghen stille
 Sy gaven geen gheluyt ,
 Het meysjen keerde haer omme ,
 Sy ghinck al weenent uyt , enz.

12.

45 Met haren gheelen hayren
 Dat sy der 't bloedt of vreef ,
 Met haer snee-witter handen ,
 Dat sy der sijn wonden verbondt , enz.

13.

Met sijne blancke swaerde
 50 Dat sy der dat grafjen groef ,
 Met haren blancken armen
 Dat sy hem ter aerden droegh , enz.

14.

Met haren blancken handen
 Dat sy der het belletjen klonck ,
 55 Met hare heldere keele ,
 Dat sy de vigilie songh , enz.

15.

Nu wil ick my begheven
 In een kleyn kloosterkyn :
 Ende draghen de swarte wijle ,
 60 Ter eeren de liefste mijn.
 En draghen de swarte wijle , swarte wijle ,

 OP TEEUWIS DEN BOER.

1.

Een boerman had een domme sin ,
 Daer op schafte hy sijn gewin ,

Der voer een boer uit weye
 Hy brocht zijn heer een voeder hoy
 5 Zijn vrouw de koele meye, enz.

2.

De boerman op de hove tradt,
 De vrouw op hogher tinnen lach,
 Sy lach op hogher sale,
 Mocht ic een korte wijl by u zijn
 10 Ic gaf mijn ros, mijn waghen. enz.

3.

De vrouw de reden soo haest vernam,
 Sij liet den boerman komen an,
 Soo heymelyc ende stille,
 In een kleyn duyster kamerkyn
 15 Daer deden sy twee haer wille. enz.

4.

Doen hy zijn willetjen hadde gedaen,
 De boer most van de kamer gaen,
 Ende hy bestondt te klaghen.
 Ic segh dat het een als ander is,
 20 Mijn rouwt mijn ros, mijn waghen, enz.

OCH GEDINCK MIJNS.

1.

Hi sprac: lief, wilt u mijns gedincken?
 Dinen orlof willic ontfaen;
 Mijn hertebloet willic u scincken;
 Dijn guetlicheit willic di laen.
 5 Och, gedinck mijns, dies biddic dy,
 Al in wat lande dattu bist!
 Dies willic vroulyc singen.

2.

- Si sprac: dat hebbic wel verstaen.
 Ach leider! moet (wi) gesceyden sijn!
 10 Dijn hertebloet willic ontfaen,
 Ende leggen 't nevens dat herte mijn.
 Och, gedinck mijns, enz.*

3.

- Si sprac: en mach niet langher beiden
 Van dies ic in mijn herte doghen.
 15 Wel droefelyc ghinck si doe screyden:
 Die tranen sprongen haer uten oghen.
 Och, gedinck mijns, enz.*

4.

- Doen hi se so droefelike sach screyen,
 Doen droefde hem sijn herte binnen,
 20 Doen en wilde hi niet langher beiden;
 Hi sprac met enen droeven sin:
 Och gedinck mijns, enz.*

5.

- Hi nam een mesken in sijn hant;
 Hi srac: hout van den bloede mijn!
 25 So waer ghi comt in enech lant,
 Dat u gedincke waer af dat si!
 Och, gedinck mijns, enz.*

6.

- Doen si dat mes getoghen sach,
 Si sprac: salt u di selven steken?
 30 Wat sal ic doen, o wi, o wach!
 Mi dunck mijn herte sal mi breken.
 Och, gedinck mijns, enz.*

7.

- Die joncfrouwe bleef in groten sorghe:
 Dat was in alsoe korter stont.
 35 Hi nam aen hare St. Janne te borghe.
 Die tranen vielen haer in den mont.*

Och, gedinck mijns, enz.

8.

Si stac hem een vingerlyn an der hant,

Dat was al van finen goude;

40 *So waer hi quame in enech lant,*

Dat hi haers gedincken soude.

Och, gedinck mijns, enz.

9.

Die joncfrouwe was van hem gesceiden,

Ende si bleef in groten rouwe.

45 *Si sprac: onse Heere Godt moet u geleiden,*

Ende u beschermen onse suete Vrouwe!

Och, gedinck mijns, enz.

10.

Die jonckfrouwe ghinck op hare camer saen;

Haer selven ghinck si daer ontwinden:

50 *Een suver cleit heeft si ane gedaen;*

Een heilech leven ghinck si doe leiden.

Och, gedinck mijns, enz.

WECH OP! WECH OP!

1.

Wech op! wech op! dat herte mijn

Dat heeft getruert soe langhen tijt.

Wie willen frichs ende vroelijc syn;

Soe es mijns trueren alles qwijt.

5 *Ons comt noch huden een satych dach:*

Vaer hennen, mijn ongeluch!

Ende al dat nu beswaren mach,

Dat settic achter rugge.

Wat soude mi al der werelt goet,

- 10 *En soudic daer van gheen vroude haen?*
Das mer beswaren mach den moet,
Dat willic alijt varen laen.

2.

- Ik haen gedacht: et sy alsne:*
Wien alles leit ter herten gaet,
 15 *Die mach selden wesen vroe;*
Sijn herte weinech vrouden haet.
Dat sprac een rein drucsalech wijf:
Ik soude mijn troeren laeten;
Goeden moet hout al dijn lijf;
 20 *Gaet vroudelijc op der straten!*
Wat soude mi al der werelt goet, enz.

3.

- Als ic van haer gescheiden was,*
Had si das haer besonnen.
Wt! laet mich weder lasen das!
 25 *Och gijt mir wolde geonnen,*
Dat ic duich solde wesen gheil,
Das waer mich wael te hertschen:
Soe en geschiede mich niet soe groeten heil,
Ik wolde gaer vroulich scertsen.
Wat soude mi al der werelt goet, enz.

LIÉDEKEN VAN DEN HOEDE.

Joncfrouwe.

In een prieel quam ic gegaen,
Aldaer ic bloemkinen scone vant staen.
Daer pluctic minen lieve saen
Van violetten desen hoet.

5 *Steet hi mi wale ?
 Dragh ickem wale ?
 Dunckt hi u goet ?*

Jonchere.

*Joncfrouwe ! dien hoet
 Die staet u wale.*

10 *Wel overcuussche scoene smale ,
 Gheeft mi den hoet ;
 Soe doedi wale :
 Gheeft mi den hoet ?*

Joncfrouwe.

*Ik en wille ; hi es soe sijn !
 Den hoet sal draghen mijn minnekijn.
 Dat ghi mi bidt heeft mi onmare ,
 Te biddene sone hebdi ghene spoet.
 Steet hi mi wale ?
 Dragh ickem wale ?
 Dunckt hi u goet ?*

Jonchere.

*Gerechte minne es een scaerp swaert ,
 Dat Godt den jonghelinghe geeft gebaert.
 Dat ic u bidde heeft u onmare ?
 Te biddene sone hebbic ghene spoet
 Wel overcuussche , scone smale ;
 Gheeft mi den hoet ?
 Soe doedi wale ,
 Gheeft mi den hoet ?*

Joncfrouwe.

Jonchere , u woerden sijn ongetrouwe

Jonchere.

30 *Si en sijn niet , wel scoene Joncfrouwe !*

Joncfrouwe.

*Jonchere , soe doet minen raet ,
 Ende noemt u lief sonder baraet.*

Jonchere.

Ghenade, joncfrouwe, hoe 't mi vergaet,
 Ghl sijt mijn troest, mijn toeverlaet,
 35 Ghenade lief, al doer oetmoet!
 Ic blive hier doet inne hebbe dien hoet.

Joncfrouwe, lachend.

Seker soe dadic sonde groet,
 Sloegh ic mijn lief aldus te doet!

Jonchere.

Nu staet op, wi selen gaen,
 40 Blideliken, al sonder waen.
 Godt gheve ons t' onser minnen spoet!
 Nemmermeer en moet
 Quaet dorper weten,
 Wat die minne
 Ons beiden doet.

MINNEZANG

in den Zwabischen tongval, door Jan I.

Hertog van Braband.

Eins meien morgens frou was ick ufgestan,
 In ein boumgartegin solde ick spiln gan,
 Da vant ick drie iuncfrouwen stan,
 Si waren so wol getan.
 5 Die eine sang fur, die ander sang na
 Harba lorifa, Harba lorifa, Harba lorifa.

Do ick ersach das schoone krut, in den boumgartegin
 Und, ick erhorte das suesse gelut von den megden sin

Do verblide das herze min
 10 Das ick muoste singen na,
 Harba lorifa, Harba lorifa, Harba lorifa.

Do grueste ick allerschoenste die dar under stuont,
 Ich lies men arme alum began,
 Do zer selben stunt,
 15 Ick wolte st kussen an irn munt,
 Si sprac lat stan, lat stan, lat stan,
 Harba lorifa, Harba lorifa, Harba lorifa.

II. TIJDVAK. VII. GEDEELTE.

1300 — 1400.

CLASSISCHE POEZIJ.

Lodewijk van Velthem, Spieghel Historiael.

Niklaes de Klerk, Brabandsche Yeesten.

J. Dekens, Leecken Spieghel.

W. van Hildegartsberch, Hoe de eerste partijen in
Hollandt kwamen.

Naamloze gedichten. Spreuken.

De Frenesie.

Dat ander Land.

Zie om rente de Spiegel historisch van
- idem's waerheit van Velthem de Edele
- reg. 134-136. en de heeren vervolg op
- de geschied van Vincentius Bellinacensis
- en is in vier partien verdeeld. By deelen
- alleen het verhaal of de 5 partien: de 1ste is
- in 8 boeken verdeeld.

De 2de en 3de partien in 1 deel
- de 4de en 5de partien in 1 deel

Doen die van Brugge dit verstonden,
Dattie van Ghent waren ontbonden,
En hordi noyt in uwen leven,
Volc al sulke ioye driven.

Ende dit 's ene wonderlike tale,
 Dat een wevere, bina een naen,
 Dus sere onder hevet gedaen.
 Het 's mere wonder, (op mine siele!)
 Dat die hemel nederviele.

20 Die swerden trocken se uter scede,
Ende trocken te Damme, ende te Malen
Ende conste niemant comen te talen. *Speken*
Willem van Guelke oec, een kint,
Werdt hem oec daerna bekint,

A drawing of a bird
seen from the front.

30 Des dancten se Gode van hemelrike.
 Syn broeder bleef te Vorne doet,
 Met Gavere, dat was iammer groet;
 Dese sal so den broeder wreken,
 Dat mer eweliken af sal spreken.

35 Dese Willem, die nu werdt hoeft,
 Was van Maestryct oec proeft. *oec teken van de*
 Doen Simpoel vernam al dit; *proef van Pol.*
 Met torne groet, al verhit *leer-*
 Rumdi Vlaendren oec vorwaer;

40 Want hi ne dorste niet bliven daer. *leer van 19-1*
 Hi voer tote Oke daer omtrent;
 Daer ontboet die van Ghent
 Van der gemelnte een deel nu,
 Ende sprac hem ane, dat segh ic u,

45 Stelliken, ende met scarpen worden: *scherp en worden*
 Hoe dordi 't conincs lieden vermorden, *in de*
 Ende sinen cnapen, ende sinen serianten?
 Die van Ghent lieten en ranten *uitra sen janten*
 Al ut ende ut sinen wille.

50 Hi sprac hem ane lude ende stille,
 Ende seide: si hadden gedaen alse doren, *doorden.*
 Dat si den coninc d'lant hadden verloren! *den coninc*
 Ghi hebt gedaen die dulste dinc, *dat is gelyc t'ontfaen*
 Die noyt gemene volc aneginc.

55 Ghi hebt conincs gevancnesse te broken! *en te geynd uer*
 Al sati in enen muer beloken, *gesloten dus verbro*
 Die stalen ware, ende ongemicke, *benryt de goet van ge*
 Ende C. voete hoghe, ende L. dicke, *geet te 19-1*
 Nochtan soude u die coninc winnen.

60 Doen hi dit sprac, hier ende binnen *intussehen*
 Stoet een odevaer op die kerke,
 Ende ontede daer sine vlerke,
 Erde besmelte daer, wel onsoeten, *be stelen*
 Van den hoofden totten voeten.

in 56
 In beloken gesloten of sluit. Beloken gesloten nog in
 Brab in Ierland ingebruik. men kan sed. op de 2 en 3
 nog 2 yn p. v. f. handew: maar daerna niet meer: die
 in met de 2 en 3 en 4. beloken (gesloten)

- 65 Doe riep hi lude: Sciet! sciet! *Land on*
 Die odevare ende achtet niet,
 Ende liede 't hove in den necke,
 Endd ghinc clippen metten becke; *Alen kna booltte id*
 Quansys: Dit hebbic wel gedaen! *Conc. van de. ne.*
 70 Hieromme werdt confues, sonder waen, *— te be kent niet*
 Simpoel, ende reet van daer. *in volk, het op gae*
 Ende die van Ghent oec, vorwaer,
 Reden en wech oec, sonder waen, —
 Doen si haer betoech hadden gedaen:
 75 Hoe dat hem die coninc met geweld
 Al hadde gedaen al ongelt, *Schathing*
 Ende die hem dat wilt afbreken,
 Dien willen se sien, ende op hem wreken.

- Conc. burg.* Hoe Heinric van Lusselborch Keyser werdt. *Loewyn-achtel.*
an luit, luitel. alen
geting. het was
toen alle geting. alen
en. Dwa. de. ingt
van dien luit.
 5 Daden, no wonder, in vromicheden,
 Ende oec in corten tiden meden,
 Dan 't Heinric den goeden grave
 Van Lusselborch. Hier mag ic ave *af. van.*
 Met rechte dichten; want wel cont *met be. te. id*
 10 Der werelt es, dat hi bestont.
 Ghi ende dese sijt vorwert comen,
 Die II. oft III. fumen sout nomen, *Conc. en. spreuk.*
 Ende die oec setten t'haren rechte; *in. de. luit. en. men.*
 Ende wilt dan dichten van gevechte,
 15 Ende raept dit hler, ende dat daer,
 Ende slaet al te gader daer naer,
 Gelike, ende ongelike;
 Dit 's verdrietelyc, sekerlike
 Den ghenen te horne, die 't al weet,

- 20 Ende die van elken dat ondersceet
 Heeft ondervonden, ende geproeft,
 Also alse t'elker dinc behoeft.
 Daerom geproefde dingen, ende waer,
 Die es men sculder te volgen naer.
 25 D'een rijmt cort, d'ander lanc,
 Om met t'ontfane der heren danc.
 Maer ic wil dichten na dat gheschiede;
 No om daet, no oec om miede, leen, heuve
 So ne wil ic niet laten staen; *malen*
 30 Daer ic den rechten wech magh gaen,
 Dien willic na reden volgen.
 Mi ne horde noy: man verbolgen
 Dat ic nie op dichten sprac, *kanaspraken*
 Tot deser tijt, oft seide lac. *onwaerheid, idelheid, be.*
 35 Maer nu werdt mi die sin so gram, *drag, drog vint*
 Om dat mi te voren quam
 Van so menighen rimen d'wordt;
 Jan, Willem, Heinric, Gordt,
 Al willic u rime laken.
 40 Si scriven oec in haren saken:
 Dat dode lieden selen comen,
 Ende levende werden, ende d'lant begomen. *estuden*
 Dit heeft men in selken rimen gelesen.
 D'ander seit: 't en sal so niet wesen!
 45 Ende maect een ander rime daer ieghen.
 Die derde wil dese beide verpleghen, *oorbeteren*
 Ende maket anders dan d'eerste twee.
 Dit doet mi in 't herte wee,
 Als ic dit lese of seggen hore!
 50 Ic wil 't niet meer en quame vore,
 Ende ic mi nemmer oec ane name; *an, namen, aantel.*
 Want ic 's mi te rechte scame, *ken*
 Dat ic 's dus vele heb geset,
 Ic waen 't anders hebben belet. *man niet en*

55 Maer als ic dan quam, daer ic dan horde

Van menigerhande dingen worde,

So werd ic erre, ende dichte gereet, *boos*

geued om er te gien
he te huyen
Dat mi namaels dan was leet;

Maer als 't gedicht was, ende gescreven,

60 Liet ic 't staen den andren beneven.

Hier toe hebbic genoegh geseet,

Hoedem dies hem te hoeden heet!

In wil u nemmer seggen toe, *ik en, antw*

Ic laat aldus, in weet hoe.

65 Ic wil te mire materien gaen, *gaen tot myn stot met*

Die ic hier vore liet stille staen.

Heinric van Lusselborch die here

Werdt coninc gecoren, ende quam ter ere,

Doe men screef ons Heren iaer

70 XIII. hondert ende IX. daer naer.

Ionc was hi te coninc ontfacen;

Ende alle dien coren, sonder waen,

Haddi van al den heren.

Te Aken quam hi met groter eren,

75 Daer hi eerliken gecroent wardt;

Recht wel, na een keyzers ardt. *manier*

Noch van den selven.

Een Willem van Aken doet ons verstaen,

Dat dese Heinric, in sijn vortgan,

Hadde dat beste toevaren,

80 Dat coninc hadde in C. iaren.

Alle die heren, seit hi, gerede

Waren desen Heinric mede.

Wie oec datten mocht ansien,

Hi gelovede wel van dien,

85 Dat hi werden soude groet man;

So goede manieren haddi an,

Dat si elken mogten behaghen.

- Als hem yemen wilde vraghen,
 Daer gaf hi toe wel sinen sin;
 90 Dan antwerdi daerop, meer no min
 So gestadelic, ende so sochte, *Zacht*
 Dat elken, die 't horde, daer an dochte,
 Dat hi wetteliken ende wale
 Antworde op elc mans tale;
 95 Ende oec die worden, die hi sprac,
 Meindi in 't harte, sonder lac. *bedrog*
 Dese Willem doet oec verstaen:
 Dat coninc in langen was ontfaen
 Alse eerliken, noch alse blideliike,
 100 Van den ghenen die horen ten rike.
 Te Aken oec, in al der stede,
 En quam in C. jaren mede
 Nie coninc, daer si af mere
 Hoepten, dat hem gescien sal ere.
 105 Alle die heren van allen landen
 Quamen te Aken sijnes vanden.
 Hertoghen, biscopen ende graven,
 Papen, abden met crommen staven,
 Clerken, porteren van allen steden
 110 Quamen te Aken binnen gereden,
 Daer men desen coninc soude cronen;
 In langen sacht man so scone
 Feeste, no so bliden dach,
 Alse daer elc minsce sien mach.
 115 Des conincs swagher, die hertoghe Ian,
 Was daer een vermoghen man,
 Ende oec ene goede helpe daer toe.
 Gecroent worden si bede, alsoe
 Coninc ende oec coninginne,
 120 Met vrouden, ende met bliden sinne.
 Een Ian, van Lusselenborch geboren,
 Brinct ons nu hier voren:

- Dat dese Heynryc, (na die dinc
 Dat hi worden was coninc;)
 125 Ende seide, noch en dede gereede,
 Hi ne waender recht an hebben mede;
 Ende daer hi onrecht hadt, (Godt weet!)
 Dat liet hi varen herde gereet.
 Ende wat hi geloefde, na sine machte
 130 Dedi den raet dat hi volbrachte.
 Dit was sijn doen ende sijn sede,
 Daer hi altoes in leefde mede.

Doet van Hertogen Jan II. ** De Kortlen berghe*

- Recht nu in desen tiden, *v*
 Doe men screef, in allen siden,
 XIII. hondert, ons Heren iaer,
 Ende XIII., weet vorwaer,
 5 So werdt in Brabant gemaect cont
 Een keyser uter heren mont.
 Ende mids des hertoghen wille
 Daer in soude staen, lude ende stille,
 Alle die vonnesse, ende die toren, *omme moylet aandoe*
 10 Van alle feiten, ende van allen mesboren, *verkeim he de*
 Dat ten lande toebehort;
 Dit soude elc meyer bringen vort, *die over lam gorden ge*
 Ende ammanne, scoutheide mede, *die den someren verleg*
 In porten, in dorpen, elken gereede;
 15 Daerna vonnessen doen ter stat,
 Naer dat in den brief gesat
 Ware. Dit werdt besegelt daer
 Met al de ridders, wet vorwaer,
 Van den lande, dat verstaet.
 20 Die hertoghe wilt dat vorwerdt gaet,
 Want hi was in siecheiden bevaen;
 Ende om dit ordineerdi saen
 Dese dinge, ende dede gebieden:

** geen ganteliken werden hier in aanmerking ge
 1 Edele 2 ganteliken 3, volk. Wanneer alre
 en zijn vermaenst heeft men alre*

- Dat men 't houde den lieden
 25 Emmermeer in zijn landt.
 Maer na sine doet, si u becant,
 So werdt onlange gehouden de brief:
 Ende waer daer men in besief *beapenude*
 Bate oft winninge, daer trac menne vort;
 30 Maer was er verlies an, als men 't hort,
 So wilden se den brief niet lesen laten;
 Aldus volgen se altoes der baten.
 Niet lange hierna, dat verstaet,
 So hadde die hertoghe een raet,
 35 Dat hi te Parijs wilde varen,
 Om te besien oft hi al daren
 Eenighen meester vonde, so groet
 Die ne genase van siere noet;
 Want hi hadde den steen so sere,
 40 Dat hi ne conste in ghenen kere
 Sine orine somwile gemaken.
 Om dese dinge, om dese saken,
 Heeft hi meestren doen soeken daer,
 Die ne geloefden sonder vaer
 45 Te genesen van derre dinc.
 Dese meestren hi ontfinc,
 Ende liet se werken daer an heme.
 So wrachten se, als ic 't verneme,
 Dat hem an zijn leven ghinc.
 50 Doe brachte menne na dese dinc
 Weder in zijn lant, om dat
 Oft hi daer mocht genesen bat.
 Toter Voren werdt hi brocht.
 Daer hi werdt van hem besocht,
 55 Doe seidem zijn meester daer:
 (Die met sinen vader menich iaer
 Ende met hem oec hadde gewesen;)
 Men mochten geensins genesen;

- Maer ic hadden gecuert alsoe;
 60 Dat hi geleeft hadde emmer toe
 In redeliken dingen vordt;
 Maer hi es nu al versmordt,
 Ende ic does mine hant nu ave,
 Desen sel men bringen te grave!
 65 Dat gesciede eer yet lanc:
 Want van den posoen, dat hi dranc, *drankje*
 Straf hi; dat scade was.
 Begraven werdt hi oec na das
 Te Brusele in die goede port,
 70 T' Sente Goedelen, als men hort. *De stede van de 11de*
 Na hem quam sijn sone Ian, *neen*
 Die noch es een ionc man;
 Ende die te wive heeft ontfaen
 Lodewijs dochter, hebbic verstaen,
 75 Veren Marien sone van Vrancrike; *vrouw*
 Die moye was desgelike
 Des hertoghen vader, als men versteet;
 Dit 's dat werdste, dat icker af weet.

Van eenre miraculen van Sent Laurence, die
 te Velthem gesciede, ende die daer
 vertrocken was.

- Het geviel in 't selve iaer
 Dat dit was al openbaer,
 Na die doet 's hertoghen Ians, *doet*
 Dat daer na in den winter te hans,
 5 Te Sent Laurens werdt vernomen
 Een man, met een kinde comen,
 Tote Velthem in groten wane; *gelooft*
 Ende sprac aldus mi selven ane:
 Goede heren! Doet mi bekinnen, *verhooren*
 10 Si di selve pape hier binnen,
 Ende sinc di dan hier over iaer *verhooren*

*Boukt het Huis van de 11de eeuw
 en boukt de stede te helpen*

- Vor Sente Laurence openbaer?*
Ia ic, vrient! Dese provende es mijn,
Alse lange als ic levende mach sijn.
 15 *Wat 's u lief, twi vrach di dat?*
Die man antwerde mi ter stat:
Here! Ic socht u te deser stont;
Ende bidde u, dat gi 't vort doet cont
In u kerke al den lieden,
 20 *Die dinc die minen kinde ghescieden,*
In dese weke al tote Tienen;
legen u sal ic 's verdienen,
Vertrect dese dinc aldus vort!
Ic soude, haddic 't van u gehort,
 25 *Wat dat ware, doet mi gewes?*
Die man te seggene na des:
Here! Mijn kint dat es genesen,
Dat lam in die been gewesen
Hadde meer dan VII. iaer,
 30 *Bi Sente Laurence, wet vorwaer.*
Ende in wat manieren sech mi
Dat aldus genesen si?
Here! 'ten mocht in VII. iaren
Niet voetstap gegaen te waren;
 35 *Ende in dese weke op een nacht*
So lach mijn kint in onmacht
Also, dat mi dochte das
Dat altemale en wech was.
Aldus laghet lange stonde,
 40 *Daer na het hem roeren begonde,*
Ende bequam van den onmachte.
Ic, die daer sijns adem wachte,
Hadde ene kersse daer ontsteken.
Doen 't kint herquam, begons te spreken:
 45 *Here Vader, neemt mijns ware!*
Ic hebbe geweest in cener scare,

- Die mi so scone dochte wesen,
 Dat ic bina ben genesen.
 Ende onder die scare soe was een,
 50 Ende die ghene vatte mine been;
 Ende nam mi daer na metter hant,
 Ende lede mi verre over een lant,
 Ende dor een stat, in een dal,
 Ende in ene kerke, die mi al
 55 Selc een man docht staen binnen;
 Ende doen dede hi mi wel bekinnen.
 Daer na hi mi weder geprant,
 Ende lede mi op mijn bedde te hant;
 Dese scone man, dese goedertieren,
 60 Heeft mi genesen, donct mi scieren.
 Dit tellet mi; ende hierna saen:
 Geeft mi mine cleder, ic sal wel gaen!
 Sprac 't te mi; ende op ter stede
 Cledet hem, ende ghinc mede.
 65 Doe vraechdic: Of 't hem yet bekinde,
 Waer 't metten goeden man gelinde?
 Het seide mi: lae 't, herde wale!
 Het wiste algader noch die pale
 Daer hi 't hadde geleit in dromen.
 70 Doe begondic daerom gomen,
 Ende nam dit kint, ende ghinc een weghe,
 Ende badt: dat ons Godt gave seghe,
 Daer te geraken aldus vort an,
 Daer mijn kint sine gesonde wan!
 75 Ende onderweghen, na dese dinc,
 So waer dat hi herwerdt ghinc,
 Bekende hem dat cnapelijn wel,
 Ende als ic uten wegghen doe vel,
 So seide dat kint: ghi sijt ontweegt,
 80 Alhier ees 't dat mijn wech geleeft.

- Aldus ben ic tot hier comen ;
 Ende nu hebbic an mijn kint vernomen :
 Dat dit die kerke is gereet ,
 Daer mijn kint in was geleet ;
 85 Want het seide mi groet ende smal
 Die litteken , die ic vinde al
 In dese kerke. Na dese tale ,
 So bemaende ic den kinde wale :
 Oft also ware ware ghesciет ,
 90 Alse mi die vader hadde bediet ?
 Dat kint seide : lae 't , Here !
 Bi mine trouwe , min no mere !
 Oec bekinne nu bet (Here!) wel ,
 Dat mi in dese kerke gevel ,
 95 Dat ic mine gesonde gewan ,
 Vore ghenen goeden man
 Die op ghenen outaer steet ,
 Aldus sprac daer dat kint gereet.*

*Noch ene sonderlinge Miracle , die ic
 selve aldaer sach.*

- Het geviel op een nacht
 In den herfst , dat bedacht
 Molres worden , dat si alsoe
 (Die in 't dorp woenden doe ,)
 5 Haer paerdt op ten kerchof dede ,
 Om dat si sat soudē wede.
 Ende die siel-messe pape hierna das ,
 (Want die een sijn broeder was ,
 Ende d'ander molre was sijn oem).
 10 Doen die ghene dus nam goem ,
 Dat si haer paerdt aldus versaden
 Op ten kerchof , ende begaden*

- Den kerchhof lelijc met haren torde.
 Doen ic dit sach, ic mi des storde;
 15 Ende vraechde: wie dit hadde gedaen?
 Ende niemen wil 't mi laten verstaen;
 Ende die paerdt waren ter molen,
 Daer ic dus af was in dolen;
 So dat ic niet geweten conde
 20 Wies die paerdt waren terstonde?
 Doen seiddic aldus dese wordt:
 Edele Mertelare! Brinct nu vordt,
 (Grote Here, Sente Laurens!)
 Ende helpt mi nu hier dit gepens;
 25 Ende wrect op die paerden dit nu,
 Grote Here! dies biddic u!
 So dat openbaer werde mede
 Wie dit heeft gedaen ter stede?
 Ende mijn gesellen horde al toe,
 30 Ende seide: Ghi bidt, ende weet hoe?
 Ghi bidt om wrake nu van desen;
 Ghi ne moghet ghene messe lesen
 Met dere wrake; ende loech.
 Her Jan! Donct u dit ongevoech,
 35 Dat ic Sent Laurens bidde dat,
 Dat hi hem selven wreke ter stat
 Over die paerdt, die dit daden?
 Noch biddic, dat hi 's moet gestaden!
 Dat wi bekinnen moeten dien,
 40 Die dese dingen lieten gescien!
 Onlancs daerna quam die mare
 Van den molres openbare;
 Want doe die paerden waren geladen
 In die molen, ende si met staden
 45 Waenden henen hebben gevaren,
 So ne conden si no haer no daren

- Haer paerden yet gebringen vort ;
 Al hadden si se met slaen gemort ,
 Ende hadden niet besloten een haer.*
 50 *Doen moesten si geloven daer
 Sente Laurens op tie stat :
 Dat si nemmer meer na dat
 Haer paerdt en souden in ghenen keer
 Op ten kerchhof bringen meer ;*
 55 *Ende III. wassen paerdt mede
 Gelofden te offerne ter stede !
 Dus vernam ic 't na desen
 Dattie molres hadde gewesen ;
 Ic hadt se gecastijt duer af saen*
 60 *En hadde Sent Laurens gedaen ;
 Maer dat hi se castide scone
 Doen dit hadde geloeft na 't gone
 Die molres , vorden die paerden daer ,
 Gaende sonder slach vorwaer.*

De Maghet Maria.

- Wel besneden van allen leden
 Si di , Maghet rene !
 U soete beden , met reinicheden ,
 Gaf u vele te lene.*
 5 *U goede sate , u karitate ,
 Brachten u in goeden lof ;
 U goede mate , van allen state ,
 Sach men in des conincs-hof.*
U doghet groet , sonder genoet ,
 10 *Die es verre gevloghen.*
*Ghi sijt al bloet , die ons vercroet .
 Die duvel van onsen oghen.*
*Ghi sijt die troest , die 't al verloest
 Hebt , naest onsen Here ;*

- 15 *U doen ende noest, no suet, no oest*
Ne ghenen kristininen mere.
Bidderesse, Troestesse van alre dinc!
Middeleresse! leideresse, die Gode ontfinc!
Uwer doghet, lieve Here,
- 20 *Si ne diende u in allen kere.*
U hoeft ront, u haer blont,
U kele wel gescepen;
U oghen claer, brun openbaer
Daer 's niet an mesgrepen.
- 25 *Het 's recht, dat si lovelijc sere,*
Die in haer woende maket's ere.
-

NIKLAES DE KLERCK, BRABANDSCHE YEESTEN.

Hoe Hertoghe Jan I., vier iaer na dat den strijt
geleden was, feeste hielt van der bruyloft van
sinen sono.

Doen deze edele man verwonnen
Den strijt te Woeronc, had doorronnen
Siere vianden landt altemale,
Ende beset hadde die pale,
Al omme en t' omme, t' allen steden,
In goeden payse ende in vreden,
Ende over Mase, dat goede landt
Beset hadde, in sijn handt.
Vier iaer recht na dien tijt

10 Dat hi voor Woeronc vacht den strijt,
Gaf hi sijn dochter in huwelike
Van Lutsemborch, Greve Heinrike,
Wiens vader Jan met ghewelt
Versloech te Woerinc op 't velt.

15 Margriete hiet die vrouwe geraect,
Daermede wert die soene gemaect,
Van sijns vaders doot ende van al dien
Dat hem te oorloghe mocht ghescien.

Ende om dat si na belanc weren,
20 Soe moeste het hem dispenseren,
Onse geestelike vader, die paus,
Die men hiet, die vierde Nyclus.

Sesse iaer recht na desen tijt
Dat te Woeronc viel den strijt,
25 Quam die grave van den Baren
Ute Ingelandt gevaren
Met 's conincx dochter, scone van live
Die hi doe nam t' eenen wive.
Dese edele princen sijn met eeren

Dalem Valten
burg

schon

ander verva
schap

30 *Alse grooten vrouwen t' eeren,*
Ende daer men die bruylocht houden souden,
Ten Baren, binnen daer wouden,
Daer voer hi behagentlike,
Als een der beste van eertrike,

35 *Met feesten ende met yoiën groot,*
Daer hi iammerlike bleef doot.
Daer waren vrouwen ende ridders vele,
Men mochte daer scouwen vele spele,
Ooc hilt men daer ter selver stonde

40 *Van ridders, eene tafelronde. met elckander maaltijde*
Ende om dat Jan was die meeste den wonderdoot me.
Van namen, van al der feeste, onderscheide maelt
Bat men hem ten selven tiden, Dit is ingesleets door
Dat hi mede woude riden, koning Arthur

45 *Ende dier feeste dade die eere.*
Hertoghe Jan die groote heere,
Die gewoene was te doene, al dat
Dat menne op hovescheide bat.

Dede hem ter vaert wapenen dan,
 50 *Ende reet ieghen eenen edelen man*
Daer ne d'aventure wederstoet,
Die hem dicke hadde gegheven spoet
In dese werelt, ende groete eere.
Hi was nu in eenen anderen keere;

55 *Die ongestadighe, die altoos waect,*
Ter derder yoesten wert hi geraect
In die muys van sinen arme,
So dat hi moeste, ach, arme,
Met ongevalle bliven doot,

60 *Dat Brabanders was scade groot.*
Dit gevel op 's heilichs Onnen dach, St Onnen
Die drie daghen binnen Meye lach,
Doe men screef voerwaer
M. twee hondert Gods jaer

- 65 Ende XCIII oec mede.
 Al ten Baren in die stede.
 Te Brusseler bracht men doen die heere
 Met iammeren, ende met grooten seere,
 Ten Minderbruederen wert hi begraven
 70 Met grooter eeren, met grooter haven,
 Daer menich prince, sonder waen,
 Van rouwen weende menighen traen;
 Want doen hi starf, doen bleef vele
 Die macht van goeden ridders spele,
 75 Ende was ooc t' eenen gader,
 Goeder maten ridders vader,
 Hi was d'ierste die maken began,
 Wie hi ware hoeghe oft' neder man,
 Dat hi in tornoye, ten wapen,
 80 En soude hebben maer twee knapen;
 Om dat hi spel woude geliken,
 Tusscen den armen ende den riken.
 'T iersten mochten die riken onthouden,
 Also vele knapen als si wouden,
 85 Ende aldus so bleven achter,
 Mate ridders; dit docht hem lachter.
 Te Sinte Quintins cocht hi mede,
 Een tournyervelt bi der stede,
 Op dat er eerlic op soude,
 90 Tournyeren wie dat woude.

In wat state ende van wat levone Hertoghe Jan
 sinen tijt te leydene plach.

- Dese edele hertoghe Jan,
 Daer ic u seggen af began,
 Die was wijs vrome ende coene;
 Ende stont in allen sinen doene,
 95 Ende goedertieren ende melde,
 Soe wie dat aen hem verselde,

- Moesten daer by worden rike.
 Hi doersteet vromelike,
 Tusscen der Mase- ende den Rijnenlandt.
 100 Soe dat hem al ghinc in handt,
 Ende bleef onder siere hoeden.
 Roofhuysen, die daer stoeden,
 Die den coepman daden toren,
 Die haer goet daer verloren,
 105 Die brac hi ende werp neder,
 Soe dat pays was oyt seder.
 Tournoyen, die minde hi seere,
 Ende geliet hi hem als eene heere;
 Ende soe boech al datt' voer hem vant.
 110 Soe vrome was hi metter hant;
 Als hi vernam dat hi striden soude,
 Soe versierdi als die boude,
 Ende wert groet in sinen moet,
 Ende wert gelijc als een leeu doet.
 115 He ne liet noyt gheenen man,
 Sine wapenen draghen an,
 Daer hi selve striden soude;
 Om dat hi altoes woude,
 Waer dat men sijn teecken sochte,
 120 Dat men ne daer vinden mochte,
 Waer hy 't selve woude wreken.
 Dit waren der edelheit treken.
 Van al der werelt was hi ontsien;
 Hi hadde een vreeselic aensien,
 125 Welken tijt, hi was erre,
 Doen hadde 't volc liever verre,
 Te sine, dan hem bat naer.
 Eenen stoc dat was daer,
 Dien beet hi al wel ontwee,
 130 Als hem gramscap dede wee;
 Maer onlange hilt hi se in sinen moet.

- Maten ridders dede hi goet ,
 In allen landen , waer hi se vant ,
 Die vrome waren metter hant .*
- 135 *Tournoyen ende tafelronden ,
 Die mindi tot allen stonden ,
 Ende daer soe gaf hi t' etene dan ,
 Hoechelic als een machtich man .
 Cors no pijn hi noyt en claghede .*
- 140 *Daer hi eere mede beiaghede .
 Hi ne brac nyemant op gheenre stonde ,
 Dat hi hem gelovede metten monde .
 Waer hi quam t' alle feesten ,
 Was hi prince van den meesten ;*
- 145 *Thoende hi wel in elke steden ,
 Waer hi quam vroech ende spade ,
 Dat hi was van Karels sade .
 Coepmanne uet siere vianden landen ,
 Mochten voeren gelt ende panden ,*
- 150 *In sinen landen , vroech ende spade ,
 Tort yemant , die hem mesdade ,
 Ende onruste hadde gedaen .
 Dus vry soe mochten gaen ,
 In Brabant coepmannen alrehande ,*
- 155 *Al waren se uet siere vianden lande .
 Ende sine lieden , die mochten varen
 Die werelt dore , sonder sparen
 Sonder ontsien van eenighen heere ,
 Waer si quamen men dede hen eere ,*
- 160 *Om haers heeren wille 's hertoghe .
 Dus vry , ende dus vermoghe ,
 Hilt hi sijn lieden , ende sijn landt .
 Voer Gode moet hi sijn becant ,
 In sijn eeuwich hemelrike ,*
- 165 *Dat dueren sal eeuwelike .*

Hoe Coninc Eduwaert van Ingelant quam met
 groeter macht tot Antwerpen, ende woude
 oploep doen Coninc Philips van Vranckerike;
 want hem dochte dat hy der Vranescher cronen
 een let naerder was dan Philips,

MCCC XXXVIII.

- Doe men screef ons heeren iaer
 Derthien hondert XXX ende achte,
 Quam Eduwaert met groter machte,
 Coninc doen van Ingelant,*
- 5 *Al tote Antwerpen in Brabant,
 Met vierdalf hondert bootscepen;
 In den wille alsoe begrepen,
 Dat hi op woude loepen herdelike,
 Philipse Coninc van Vranckerike;*
- 10 *Want hem dochte in desen,
 Dat hi naere soude wesen
 Der cronen van Vranckerike dan
 Philipse, oft' anders yeman;
 Alsoe hi oec was een let*
- 15 *Van rechten bloede, dat wet;
 Want Philips was die oems sone,
 Die aen hem droech die crone,
 Ende Eduwaert was der suster kint.
 Hier af quam dat parlement,*
- 20 *Ende hier op was Philips antweerde,
 Dat hi waer comen metten sweerde,
 Ende Eduwaert van der vrouwen;
 Ende dat men daer in mochte schouwen,
 Eene proeve openbare,*
- 25 *Dat die croene sijn ware;
 Hoe 't daer mede is dat blive daer.
 Eduwaert haekte wel voerwaer,
 Dat die keyser hem helpen soude,
 Omme eene groete somme van goude,*

- 30 Oec soe deelde hi sinen scat,
 In Duytschen lande te menighen stadt,
 Omme dat hi met crachtichiden
 Philipse soude ane treden.
 Hier waren bedriveren ave,
 35 Reynout van Gelre grave,
 Ende de grave van Gulike met,
 Die 's beyde hadden te bet;
 Want si in 't bedrijf t' samen,
 Hoechden hare titels namen;
 40 Want d'een wilt heeten hertoghe,
 Ende d'ander marcgreve hoghe,
 Dat si in dit bedrijf wonnen;
 Welc hem die keyser woude onnen.
 Dus soe lach Eduwaert daer,
 45 Ende beyde wel een laer,
 Na dat die keyser soude comen,
 T' siere hulpen ende t' siere vromen; *omdeel*
 Maer Philips cocht en af,
 Want hi hem meer gouds gaf.
 50 Hoe in 't leste Eduwaert
 Toten keyser nam sinen vaert
 Tote Covelenche in die stede,
 Ende wat hem die keyser dede,
 Ende hoe hi Eduwaerde scalkelike
 55 Vicarys maecte van den rike;
 Hoe die onnoesel Eduwaert,
 Wederkeerden in die vaert,
 Te Herke, ende 't gedinge besat,
 Ende oec te Mechelen in die stat
 60 Als vicarys des rycx,
 Wie sach ye desgelijcs,
 Ende andere dingen daer toe met,
 Dat blijft hier al ongeset.
 Die 't al wil weten voer ende nae,

- 65 *Ic rade dat hi ten boeke gae ,
 Daer ic d' ystorie altemale
 Inne hebbe geset redelic ende wale ,
 J' n sal hier niet anders doen becant ,
 Van den hertoghe van Brabant ,*
 70 *Dien dese yeesten ane gaet ;
 Want desen boec , dat verstaet ,
 En wilt anders niet geleesten
 Dan van Brabandie yeesten.*

Doen Coninc Eduwaert sach , dat hy aen den keyser gheen troost noch hulpe en vant , soe trac hy in Brabant by hertoghe Janne , ende versocht hem van 't's rijksweghen , dat hy hem van rechtsweghen bistant doen soude , om sijn onrecht te hulpen keeren tegen coninc Philips van Vranc-kerike.

- Nu als Eduwaert heeft vernomen ,
 Dat die keyser niet en sal comen ,
 Es hi getoghen al te hant
 Aen den hertoghe van Brabant ,*
 5 *Die siere móeyen sone was ;
 Ende versocht aen hem das
 Van den rijcs weggen , dat hi
 Met rechte hem stonde bi ,
 Ende d' onrecht hulpen wederstaen ,*
 10 *Dat hem Philips hadde misdaen ,
 Ende sijn vorderen den keyserike ,
 Ende sonderlinge aen Camerike ,
 Dat hi aen hem hadde gescaect ,
 Ende sijn slot daer af gemaect ,*
 15 *Ende den rike behoert toe.
 Oec vermaende hi 's hem doe
 Van maechscapen , dat hi*

- Hem holpe, ende stonden bi
 D' onrecht keeren ende scade,
 20 Die hem Philips van Valois dade;
 Ende des en woude bekennen niet
 Die hertoghe, die hem beriet,
 Ende wart des te raden dan,
 Want hi ware des ryken man,
 25 Dat hi hem entie sine souden
 Des ryken palen hulpen houden,
 Na dien dat hi 's, openbare
 Van 't 's rycs wegghen, versocht ware.
 Oec gedachte den hertoghe mede,
 30 Die groete scade ende onvrede,
 Die hem Philips, dat 's sonder waen,
 Daer te voren hadde misdaen.
 Doen hi, met sinen goude roet,
 Gewan XVI landsheeren groet,
 35 Omme dat si Brabant souden ontginnen,
 Ende den hertoghe sijn lant afwinnen,
 Ende dan hem bringen gevaen,
 Daer elc van hem, sonder waen,
 Al sine macht dede toe;
 40 Des hi met eere ontstont doe,
 Ende des men eeuweliken mach
 Met rechte doen gewach,
 Daer af dat u die waerheit
 Hier voren al is afgeseit.
 45 Dus soe gerees soe langen die dinc,
 Dat die somer seere henen ghinc.
 Doe nam die Coninc sine vaert
 Uet Brabant te Franckeryc waert,
 Omtrent onser vrouwen dach,
 50 Die in September gelach,
 Doer Henegouwe ende Camerchijs.
 Die hertoghe in deser wijs

- Ghereede hem oec met hier yeghen,
 Als die siere manscap wilde pleghen
 55 Met vele heeren, des sijt vroet,
 Daer hi hem eerlic mede loet,
 Alsoe graven ende baenrotsten waren.
 Die hertoghe van Gelre quam er toe,
 Ende twee marcgraven alsoe,
 60 Gulke ende Brandenborch, dat wet,
 Loen, Marke, ende Vernemborch, met
 Van Gatsenelleboghe, die grave,
 Ende van den Berghe, dese quamen ave.
 Die grave van Misen quam er toe,
 65 Die heer van Valckenborch, alsoe
 Mijn heere Jan van Henegouwe,
 Die heere van Kuijct, als ic 't scouwe,
 Ende andere heeren, die ic u
 Niet en can genoemen nu.
 70 Die alle quamen willichlike,
 Op Philipse van Vranckerike,
 Al was die grave van Henegouwe
 Over getoghen, als ic 't scouwe,
 Met Philipse sinen oem,
 75 Hi ne was er niet seer wellecoem;
 Want Eduwaert, als ic u scrive,
 Hadde siere suster t' eenen wive,
 Soe dat Philips wel verstoet,
 Dat sijn neve droech den moet
 80 Vele meer tot Eduwaerde,
 Alsoe hi sint wel openbaerde.

Hoe coninc Eduwaert ende hertoghe Jan; beyde
 met heuren vrienden ende heren in Vranckeri-
 ke getoghen sijn, ende hebben aldaer roef ende
 brant gesticht.

Aldus als ghi moghet horen,

- Soe trac Eduwaert voren
 In den palen van Vranckerike,
 Ende die hertoghe desgelike
 5 Trac uet, met groeten ghewelt,
 Tote Haspere up dat velt,
 Ende woude sijns volcs ontbeiden,
 Ende en woude van daer niet sceiden
 Hi ne hadde gesproken, wet wel dat,
 10 Die van Camerijc uet der stadt.
 Geleide heeft hi hen gesant;
 Ende si senden al te handt
 Van haren raden, buyten der poert,
 Omme te hoerne 's hertoghen woerdt.
 15 Die hertoghe hi seyden hen doe,
 Want Camerike hoerde toe
 Van rechte den Almaenschen rike,
 Dat si daden groet ongelike,
 Dat si die Francoysen onthilden,
 20 Die dat rike crancken wilden;
 Ende want hi 's rijcs maerscale ware,
 Ende van 's rijcs wegghen comen dare,
 Soe begeerdi van rechte, dat,
 Dat si hem opende die stadt.
 25 Doen si hem des niet doen en wouden,
 Alsoe si van rechte souden,
 Hadde die hertoghe oscuyn dat hi
 Den vicarys soude staen bi,
 Ende voert in Frankerike varen;
 30 Ende want hi hem woude bewaren,
 Soe heeft hi tote Philipse gesant,
 Ende ontseide hem al te handt;
 Dus soe volgdi mogentlike
 Den vicarys in Vranckerike.
 35 Maer omme dat soe bi was
 Den wintere, als ic t' voren las,

- Soe en wouden si niet allen
 Voer ne gheene vesten vallen ;
 Dus trocken si in den lande ,
 40 Beyde met rove ende met brande ,
 Ende alsoe voert in desen doene
 Tote bi der stede van Pyroene ,
 Ende alsoe heenen bat voert
 Tote sinte Quintyns in die poert ;
 45 Ende van daer niet verre van Louwen ,
 Daer men anders niet en mach scouwen
 Dan brant t' elker partien ,
 Al toter vlamingeryen.
 Hier en binnen soe quam dat coude
 50 Ende die reghen soe menichfoude ,
 Dat si van noede haer vaert
 Moesten comen t' huyswaert ;
 Want hi behilt hem doe
 Met passen bewaert alsoe ,
 55 Dat si hem niet toe en mochten
 Hoe gerne si hadden gevochten.
 Die hertoghe , omme dese sake ,
 Dede sijn carynen met gemake
 Voren trecken t' huyswaert ;
 60 Doen quam boetschap metter vaert
 Tote Philipse , entie mare ,
 Dat die hertoghe t' huyswaert vare ;
 Want Philipse lach tierwile
 Daer bi op eene mile ;
 65 Ende dat Eduwaert met siere ghewelt
 Noch daer laghe op dat velt ;
 Maer een harde groet pas
 Daer tusscen hem beyden was.
 Philipse dachte alsoe houde ,
 70 Dat hi Eduwaerde bestriden soude ,
 Omme dat die hertoghe was gekeert ;

- Ende heeft aldus geordineert ,
 Dat die coninc van Bohem ,
 Die bisscop van Ludike , met hem ,
 75 Ende die oestheeren gemeen ,
 Die daer waren menich een ,
 Ende oec heeren uet Vranckerike
 Trecken souden gemeenlike ,
 Ende die pas overlyden ,
 80 Ende Eduwaert bestryden .
 Doen dese hceren gereet waren ,
 Ende som over den pas gevaren ,
 Quam een man ende brachte hem mare ,
 Dat die hertoghe noch daer ware ,
 85 Ende dat si waren met allen
 Neder te voet gevallen
 Alsoe die seghe wilde werven ,
 Oft op 't velt te samen sterven .
 Doen die heeren hoerden clare ,
 90 Dat die hertoghe noch was dare ,
 Keerden si weder herde saen ,
 Ende lieten dat stryden staen ;
 Maer die Eduwaert entie hertoghe ,
 Verbeyden met moede hoghe ,
 95 Op ten velde , na strijt ,
 Tote bi der vespertijt ,
 Wel gescaert van 's morgens vroeck ,
 Daer si hadden ongevoech
 Van hongere ende van dorste mede ;
 100 Doen porreden si van der stede ,
 Ende elc nam sine vaert
 Metten sinen i' huysewaert .
 Ende Eduwaert is weder getiet
 T' Antwerpen daer hi sijn wijf liet .
 05 Dit gesciede , dat is waer
 Doe men screef XIII. C. iaer

*Ende XXXIX, des sijt wijs,
Omtrent de feeste sint Denijs,
Op eenen saterdach, als ic verstae,
Nu hoert voert wat volgt hier nae.*

Hoe Jacob van Aertvelde, die groetelic in Vlaenderen verheven werdt, toe brachte dat coninc Eduwaert, Vlaenderen, Brabant ende Hollant mede, met consente van elker stede te samen met malcandere verbonden worden.

*Nu werdt binnen Ghendt verhaven
Een knape niet ryke van haven,
Van gheender groeter geboert;
Dese soe werdt getoghen voert
5 Dat ael 't landt aen hem vel;
Spreken conste hi herde wel,
Ende werdt van groeter ghewelt,
Ende heet Jacob van Aertvelt,
Daer al 't landt ane viel seere
10 Ave den grave sinen heere.
Dese Jacop brochte daer toe,
Dat verbonden worden doe
Eduwaert coninc van Ingelant,
Ende Vlaendren, ende Brabant,
15 Ende de graven van Hollant mede,
Met consente van elker stede;
Ende dat vaste bechartert mede,
Ende met seghelen daer aen gehangen,
Geconfirmeirt met vasten banden;
20 Dat elc soude anderen wale
Helpen houden sinen pale,
Jeghen elc landt, ende elcken heere,
Ende dit soude dueren emmermeere,
Coninc Eduwaert, na desen doene,*

- 25 *Trac van Antwerpen metter woene*
Al te Ghendt in die stede ,
Sijn wijf ende kinderen mede ,
Ende van daer trac hi te handt
Over in Ingelant ;
- 30 *Maer hi geloefde in desen ,*
Dat hi in Vlaendren soude wesen ,
Tusscen dat ende Sint Jans daghe
Die in midden somer laghe.
Ende daer op soe liet hi ghinder
- 35 *Sijn vrouwe ende oec sijn kinder.*
Ten naesten Sinxen al te handt
Trac die hertoghe van Brabant
Tote Tumlincke bi Camerike
Met siere gemeenten mogentlike ,
- 40 *Omme van Hollandt 's graven bede ,*
Daer omme dat hi 't gherne dede ;
Want van Vranckerike mijnher Jan
Was comen daer met menighen man ,
Omme dat hi 't huys woude winnen
- 45 *Ende verslaen die re waren binnen ;*
Want die grave , dat ghi 't wet ,
Hadet van siere handt beset ,
Al en hoerde 't hem niet toe.
Dit woude her Jan wreken doe ;
- 50 *Maer doen hi sach an*
In d'ander syde soe menighen man ,
Onder Vlamingen ende Brabant soene ,
Ende Hinauwieren , vrome ende coene ,
Hilt hi hem daer over eenen pas ,
- 55 *Dat hi niet wel bewaert en was.*
Doen dit mercte die grave
Dede hi sijn lieden comen ave ,
Ende stac in 't huys den brant ter vaert ,
Doen keerden si alle t' huysewaert.

Hoe coninc Eduwaert met een deel groeter scepen uet Ingelant tot in 't Zwin gecomen is, aldaer hy III. C. scepen van Vrancoysen vant, ende alsoe aengevochten, dat hy se verwonnen heeft.

*Nu es comen Eduwaert
Over die see, metter vaert,
Met eenen deel groeter scepen
Ende heeft dat Zwin begrepen,
5 Daer hi drie hondert scepen vant,
Die Philips daer hadde gesant,
Die op die see weder ende voert
Menich roef daden ende moert.
Ende alsoe belegghen hadden 't Zwin,
10 Dat er gheen goet en mocht in,
Des groete breken hadde Vlaenderlandt
Ende oec Seclandt ende Brabandt,
Dese scepen soe bestoet
Coninc Eduwaert metter spoet
15 Met eenen starken toegang,
Ende street met hem soe lang
Dat hi se in 't leste verwan;
Der Francoysen bleven daer dan
Dertich duysent, dat was groet,
20 Die see was van bloede roet;
In menich scip men woet
Totten enkele in 't bloet,
Dat gheschiede, dat si u condit,
Op Sinte Jans Baptisten avondt,
25 Ende op ten dach daer nae,
Doe men screef, als ic verstae,
Dusent ende drie hondert
Ende veertich, wien soes wondert.*

111

5 Ende vielen voer Dornicke al te handt,
Ende vermaenden van Brabandt
Den hertoghe, dat hi quame
Ende der dingen ane name,
Ende hilde. sijn verbont,

10 Daer ic u vore af dede cont.

Die hertoghe woude hem bewaren,
Ende is derwaert gevaren,
Gelijc dat men 't aen hem sochte,
Sine gemeente hi voer hem brochte.

15 Doen quam van Henegouwe Willem
Seelandt ende Hollandt, met hem,
Gelre, ende Gulke quamen mede
Dese vielen al voer die stede.

Die hertoghe met siere ghewelt

20 *Viel in dese syde der schelt ;
Maer die hertoghe hoerde mare ,
Dat Philips in wille ware
Te bestriden Eduwaerde.*

Doen dedi maken metter vaerde

25 *Bruggen van starcke scepen*
Daer hi die schelt mede heeft begrepen,
Ende trac over ten selven tiden
Omme te hebbene 't voerriden;
Want Philips ten selven wilen

Want Philips ten selven wilen

- 30 *Lach daer omtrent twee milen ,
 Wel bewaert met passen doe ,
 Daer men niet en mochte toe.
 Dus sloech die hertoghe sijn ghetelt
 Op , van der syde van der schelt ,*
- 35 *Daer hi bleef liggende dan
 Mogentliken met menighen man.
 Op eenen dach quam die mare ,
 Dat Philips geporret ware
 Ende Eduwaerde soude bestaen ;*
- 40 *Die hertoghe was alsoe saen
 Metten sinen daer yeghen gekeert ,
 Ende wel te voet gebatelgieert ;
 Daer hi hilt lange stondt ,
 Tote dat men hem dede condt*
- 45 *Ende waerheidt wel vernam ,
 Dat Philips doe niet en quam.
 Dus keerdi \t sinen ghetelde ,
 Ende trac alsoe over 't schelde.
 Al den tijt dat men daer lach ,*
- 50 *Ic wane dat men daer noyt en sach
 Soe veel volcs voer eene stede
 Daer men soe luttel op dede.
 Daer lach een die meeste coninc ,
 Die sat in der werelt rinc ,*
- 55 *Twee hertoghen ende vier graven ,
 Ende landsheeren , rijck van haven ,
 Die graven en sijn noch hertoghen
 Als sijn si anders seere vermoghen
 Ende oec hebben vele liede.*
- 60 *Nu hoert voert wat gesciede ,
 'S graven moeder van Henegouwe ,
 Eene goede vrouwe ende ghetrouwe ,
 Was Philips suster van Vranckerike ,
 Ende oec sweghere diesgelike*

- 65 *Eduwaerts van Ingelant ;*
Dese vrouwe si onderwant
Haer seere van desen saken ,
Hoe si pays mochte maken ,
Ende pijnder omme herde seere
 70 *Aen elke prince ende heere ;*
Maer doen 't haer al ontvacht ,
Heeft si hare alsoe bedacht ,
Dat si aen den hertoghe comen es
Van Brabandt , ende bat hem des ,
 75 *Dat hi van dien saken*
Pays oft vrede wilde maken ,
Ende dat oec gheen prince en si
Die re beter toe ware dan hi ;
Want alle die heeren te waren
 80 *In elke partie sijn maghen waren.*
Ende waer 't dat men stride ,
Soe ne soude kerstenhede
Die scade nemmermeer verwinnen ;
Ende wonnen si die stadt op die van binnen ,
 85 *Soe soude men groeten iammer scouwen*
Ane maeghden ende ane vrouwen ,
Ane paepscap ende aen nonnen mede ,
Die men daer vonde in die stede ;
Ende const hi d' oerloghe gebreken
 90 *Dat men 's hem ceuwelic soude spreken.*
Die hertoghe vernam wel ende verstoet ,
Datter vrouwen raede was goedt ,
Godlic ende oec eersam ,
Soe dat hi hem der dinc aen nam ,
 95 *Ende dee der toe sijn beste ,*
Ende bracht daer toe in 't leste ,
Dat 't quam t' eenen bestande
Tusscen den heeren ende den lande ,
Tote op Sinte Jans Baptisten dach ,

- 100 *Die in den midsomer lach.
Voerwaer oec seyde men, dat,
Dat beide die coningen waren mat
Van den oirloghe, ende segge hoe
Eduwaert was t' achter doe;*
- 105 *Want hem gebrac silver ende gout,
Daer hi met ghelden soude zijn sout
Sine lieden, ende oec laghen
Te wots, in den selven daghen,
Sijn diere juweel, ende zijn croene;*
- 110 *Daer bi was hem die vrede scoene.
Philips was oec 's vreden blide;
Want siecte ende sterfte tien tide
Waren in zijn here soe groet
Dat 't vieren deel wel was doet;*
- 115 *Oec hadden si vele faelgien
Van drancke ende oec vitaelgien,
Dus waren si beyde doe
Des bestants blide ende vroe.
Doen dit was screef men voerwaer*
- 120 *Derthien hondert ende veertich iaer.*
-

VAN DER GEMEYNTE.

(Uit het vervolg op Nicolaes de Klerck.)

- Dit vers is in de
gemynte van 1350 doel
geestelyke, in 2 maal
den de 1ste maal
in 2de maal
in 3de maal*
- In oude yeesten hebb' ic gelesen:
 Dat gemeenten dicwile sijn geresen,
 Ende hen verhieven soe seere
 Dat si verdreven haren heere,
 5 Ende verdructe ne oec te waren
 Die van den goeden comen waren;
 Want edelheit ende onedelheit
 Sijn contrarie voorwaer geseit.
 Ende twee contrarien en moghen niet
 10 T' samen staen wat er gheschiet;
 Alsoe ons wel maect gewes
 Die wise Aristoteles.
 Maer hoe hoech si clommen, in 't eynde
 Vielen si neder, met groeter scheynde.
 15 Wet, dat gemeynte onbedwongen
 Alre scamelheit is ontsprongen;
 Want hare haet is sekerliken
 Op welgeboernen ende riken.
 Ovidius seyt in sinre scriftueren,
 20 Als die gemeynte wordt in rueren
 Sal men duchten altoes des,
 Dat dat land verloren es.
 Ende als ridderen ende knapen
 In rueren worden ten wapen,
 25 Soe sal men hopen al te hans,
 Dat 't om orboir is des lands.
 Als een gemeynte wordt in rueren,
 Soe pleghen si vreemder cueren;
 Soe loept dat volxken, hier ende daer,

- 30 *No min no meer of 't sinloes waer.*
Ende soe settet al sinen toernen,
Op riken ende welgeboernen,
Die willen si dan ontliven,
Oft seker 's lands verdriven;
 35 *Ende alle die archede,*
Die men ye misdede
Willen si dan al wreken;
Selc wilt husen hoeren breken;
Ende soe willen si wreken algader,
 40 *Dat men misdede heuren oudervader.*
Den bouten ende den sindale,
Ende gheloeven si niet wale;
Ende die daer yet yeghen seyden,
Worden verslegghen sonder beyden,
 45 *Ende willen 't al hebben doet,*
Soe is heur onbescheidenheit groet;
Ende soe ongereect met allen,
Dat se weder in 't ascen vallen,
Dat si voermaels ye gewaren.
 50 *Want ongelijc sonder waen,*
En mach emmer altoes niet staen;
Ende al is dat sonder wanc,
Dat in Vlaendren duert soe lanc,
Het sal nochtan onverhoet,
 55 *Vallen als men 't minst vermoet.*
-

J. DEKENS, DER LEECKEN SPIEGHEL.

Hoe dichteren dichten sellen.

- Om dat leecken van allen saken
 Rime ende dicht willen maken
 Gelijc clerken, dat wonder es,
 Soe heb ic mi onderwonden des,
 5 Dat ic nu wille bringen vort
 Wat enen dichtere toebehort,
 Die te rechte sal dichten wel;
 Want dichten en is gheen spel.
 Drie pointen horen toe
 10 Elk dichtere, ic segh u hoe.
 Hi moet sijn een gramarijn;
 Warachtigh moet hi oec sijn;
 Eersaem van levenc mede;
 So mach hi houden dichters sede.
 15 Gramarie es d' eerste sake,
 Die ons leert spreken goede sprake;
 Te rechte voughen die woerden,
 Elc t' sinen scoensten acoirden;
 Te rechte scriven ende spellen,
 20 Ende dat pointeliken vort tellen
 Men sal oec voren versinnen
 Hoe men dat dicht sal beghinnen,
 Middelen, ende daer toe eynden,
 Ende uter materien niet winden.
 25 'T prohemium (dat begin)
 Sal verstannesse brengen in
 Van al dat daer volghet na.
 Auctoriteiten, dat versta,
 Ende exempelen daer toe mede,

- 30 *Sellen hebben proper stede ,
 Na dat hem behoert te stane ,
 Alsoe der materien gaet ane.
 D'ende van den dichten al
 Dat eerste besluten al gader sal ,*
- 35 *Ende daer setten proper woert ,
 Alsoe 't te diere materie hoert.
 Aldus moet die dichtere sijn
 Van rechte een goet gramarijn.
 Want die niet en versint des*
- 40 *Wat conste gramarie es ,
 (Alse leecke lieden die en moghen ,)
 Ten goeden dichte niet (en) doghen ;
 Want si ne hebben gheen fundement ,
 Daer men rechte dichters in bekent.*
- 45 *Wat helpt er vele af gelesen ,
 Hi moet een goet gramarijn wesen ,
 Ende ten minsten connen sine paerten ;* *als parties*
maken
Die des niet en weet , sijts ghewes
- 50 *Dat hi gheen goet dichtere en es ,
 Noch dichtere mach sijn ,
 Essi walsch , dietsch , of latijn.
 D'ander poynt dat ic seide ,
 Dat es die warachticheide.*
- 55 *Met rechte sellen dichters vlien ,
 Dat si loghenen sellen plien ;
 Want een dichtere , dat 's een poete ,* *een sonnet*
die wel wille dat men wete *een poete*
Sine leere ende scrifture , *toe de oeffeninge*
- 60 *Ende dat die oec eeuwelic duere.
 Vint men sijn geschrifte valsch dan ,
 So ne sal nemmermeer man
 Hem van rechte gheloeven vort ,
 Ende heeft dichtens verbort ,*

65 *Ende verloren dichters name,
Ende saels eeuwelyc hebben blame.
Twee dinghen onder d'ander sijn al
Daer men niet in lieghen en sal.
Hystorien dat sijn d'eene;*

70 *Want om saken ne gheene
En sal mer in lieghen een haer.
Want wilen in d'oude iaer
En mocht se dichten gheen man,
Dan hi die se scoude an;*

75 *Alse Darys van Troyen dede. 2. d. middelste van de 3.
Hi sach selve die waerhede 1. d. van de 3.
Van den orloghe altemale, 2. d. van de 3.
Dat hi screef scoen ende wale, 3. d. van de 3.
Also hi 't sach metten oghen; 4. d. van de 3.*

80 *Want en hadde niemen moghen
Doen, dan hi die 't sach.
Want men's doen ghemeenlic plach,
Ende noch met rechte soude,
Waert dat men recht doen woude.*

85 *Jacob van Maerlant, die vader
Der dietscher dichteren algader,
Schelt se seere, die logheneeren,
Die valsche materien visieren,
Die si subtyllic willen cleden,
Ende met valschen woerden leden;*

90 *Alse Kaerle ende Octaviane,
Den welken si draghen ane,
Ende oec andere goeden lieden,
Dinc, die hem noyt en gheschieden.*

95 *Ende betaemt hare eeren niet,
Dat men dese belieghe yet;
Want men mach se ghenouch prysen
Metter waerheyt in eenegh' wysen.
Men leest dat Kaerle vuer stelen;*

- 100 *Ik segg' u dat, sonder helen,
 Dat Kaerle noyt en stal.
 Selken maken oec gheschal,
 Dat hi Kaerle hiet, die man,
 Om datten sijn vader wan*
 105 *Op eenen waghen an .i. dienstwif.
 Godt gheve hem onlanc lijf, ~~even~~
 Die dese loghenen dachten.
 Ende eerst in plaetsen brachten;
 Want Puppien sijn vader was*
 100 *(Een heilich man, sijt seker das,)
 Ende wan Kaerle aen sine vrouwe,
 Dier hi gegheven hadde trouwe,
 Midts der heyligher kerken raet.
 Sijn moeder hiet ver Bertraet, ~~vroen~~*
 115 *Ende was dochter (wi lesen 't dus)
 Eens keyzers hiet Traclius.
 Sijn oudervader, wil dij 't weten.
 Was Kaerle Marteel geheeten, ~~de uetgheing al het~~
 Ende was in overspele gewonnen; ~~de minnertuere~~*
 120 *Maer wi niet geweten en connen ~~de medien d'vlede~~
 Weder op karre so op waghen; ~~een tolecon heere~~
 I' 'n hoerde 't in boucken noyt gewaghen.
 Het es waer, Tsope ende Aviaen
 Dichten ende doen verstaen*
 125 *Menencherande saken
 Van dieren oft si spraken;
 Dat es om leeringhe die re uetgaet,
 Daer men 's volcx wesen bi verstaet;
 Ende menencherande rime;*
 130 *Alse van Reynaerde ende Tsengrime,
 Brunen den beer, ende den das.
 Dat dese dinc vonden was,
 Was al om leeren ende wijsheit,
 Als ic u voren hebbe geseit;*

- 135 *Want een sin die es swaer ,
 Die maken exempelen claer ,
 Want in parabolen Godt sprac
 Sine sermoenen , die hi vertrac.
 Men mach oec , dat ghi wel wedt ,*
 140 *Teenre buerde vertrecken met ,
 Al eis 't dat niet en gheschiede ;
 Daeromme lachen die liede ,
 Op dit en es niemens lachter.
 Nochtan bleef't bet achter ;*
 145 *Want wi van alle ydele woerden
 Ten oerdeele sellen antwoerden.
 Dus en sal men lieghen niet
 In hystorien , wat 's ghesciet.
 D'ander wil ic u (oec) rueren ,*
 150 *Dat sijn heilighe scriftueren ,
 Alse uyten van heilighe lieden ,
 Van dinghen die hem gheschieden ,
 Ende van wat t' heiligher kercken hort ,
 En sal men lieghen niet een wort.*
 155 *Dat derde point van desen drien ,
 Dat dichters sellen plien ,
 Dat es eerachticheide ,
 Als ic u hier voren seide.
 Want dichters , in haren dichten*
 160 *Al eerderike willen berichten ,
 Papen , ridders , ander heeren
 Deucht ende wijsheyt willen leeren ,
 Ende hem dicke spreken na ,
 Dese sellen , als ic versta ,*
 165 *Hem te deuchden keeren meere.
 Het es den letteren leelic seere ,
 Dat hi selve niet en hantiert
 Deucht , die hi anderen leert ,
 Alsoe Cathoen die wyse man*

- 170 *In sinen boucken wel spreken can.*
Nu meerct dan die dichters waren
Wilen in den ouden iaren,
Moyses, onse heileghe vader,
Die wilen maecte al (te) gader
 175 *Die vijf boucken scoen ende fijn,*
Die d'beghin van d' bybele zijn.
Josephus, die wel geraecte,
Die der ioden hystorie maecte,
Ende menich bouc als .i. clerc,
 180 *Was (vroom ende) eersaem in zijn werc.*
Aristoteles ende Catho,
Seneca ende oec Plato,
Oracius ende Ovidius,
Boetius ende Orosius,
 185 *Die dichters (waren) al haer leven,*
Ende some van hystorien screven,
Ende eersaemheit altoes hanteerden,
Ende selve hilden dat sy leerden.
Jeronimus, die heylighe dichtere
 190 *Ende die edel weerde verlichtere,*
Trac die bybele met siere pine
Uten hebreuschen in latine,
Ende den soutere alsoe,
Ende menich goet werc daer toe.
 195 *Segebrecht van Gembloes*
Screef die waerheyt altoes;
Want hi was een coroniste,
Die beste die men wiste.
Vincent oec die iacopijn,
 200 *Die viere paertien in 't latijn*
Van den spiegel hystoriale
Scone toebrochte ende wale,
Was goet gramarijn, wel wedt,
Warachtich ende eersaem met.

- 205 *Dit waren die clercken ,
 Die wilen die goede werken
 Toe leyden in gheschrifte ;
 Niet om ionste no om ghifte ,
 Maer om ghemeenen oirbaer doe ,*
 210 *Dat se natuere vermaende daer toe.
 Noyt men oec ondervant ,
 Dat Jacob van Meerlant
 Loghenne dichte of voertbrochte ,
 Hoe nauwe dat men 't ondersochte ;*
 215 *Want sijn leven was eersaem
 Alse eenen dichtere betaem.
 Wie rechte dichtere wesen sal ,
 Dat moet hem meest of al
 Van natuere sijn ingeboren ,*
 220 *Van dinghen die daer toe horen.
 Dien 't natuere niet en heeft gegeven ,
 Alle die ghene die nu leven
 En souden 't hem niet leeren wel ,
 Want dichten en es gheen spel.*
 225 *Het moet comen uyt reynen sinne
 Daer gheen commer en es inne ,
 Groetheyt no felheyt met ,
 Daer mede menich es besmet.
 Rechte dichters , hoe 't vaert ,*
 230 *Syn groeten loens wel waert ,
 Die deucht houden ende waerhede ,
 Ende eersaem leven daer toe mede ;
 Men mochter ontberen twint.
 Want d' nieuwe ende d' oude testamint ,*
 235 *Alle rechte ende alle wet .
 Ende onse gheloeve daer toe met ,
 Hantvesten , ende hystorien ,
 Daer goet af sijn die memorien ,
 Waren te nyete al gegaen ,*

- 240 *En hadden 't die dichters gedaen ,
By wien si behouden bliven
Mids zijn dichten ende zijn scriven.
Nu wil ik u seggen ter vaerde ,
Welc dichters zijn van aerde.*
- 245 *Selc es die dicht van minnen ,
Om dat hi wille zijn lief gewinnen.
Selc dicht oec openbare ,
Om dat hi gheerne namecont ware.
Selc dicht oec om gheniet ;*
- 250 *Maer dit dichten en es niet
Van natuere gheboren in ;
Want si dichten om ghewin ,
Sonder der natueren beheet.
Een rechte dichtere , Godt weet ,*
- 255 *Al waer hi in eenen woude ,
Daer hi nemmermeer en soude
Van dichtene hebben danc ,
Nochtan soude hi harde onlanc
Sonder dichten daer gedueren ;*
- 260 *Want het hort t' siere natueren ;
Hi ne mocht laten al wilde hy.
Dichten moet uet herten vry
Comen , ende uet claren sinne ,
Daer Godt behouden inne*
- 265 *Elken dichtre die waerheyt mint !
Hier met is dit dicht gehint.*
-

DOOR WILLEM VAN HILDAGAERTSBERCH.

Margaretha
Austine von dem
Oberleutnant

- 65 *Om deser partyen die men draeeht ;
Die een misdoet, die ander claecht
Dus rusten si cleyn tot allen tyden.
Van deser plaghe an beyde syden
Is loghen 't eerste fondament ;*
- 70 *Waren wi allen al soe bekend
Dat elck die waerheit brachte voort ,
T' soude op 't lant ende in die poort
Nenighen mensche vromen seer ;
Want loghen die comt voor den heer*
- 75 *Daer si malcanderen mede bederven.
Elck soudt gaern te hove verwerven
T' skeren huld ende sinen dienst ,
Nochtan waer 't hem talre sienst
Dat sy leefden in 't ghemaet ;*
- 80 *Want sulck die comt tot hogher staet
Dat hi namaels moet besuren,
Dat doetet rat van avonturen
Drayet om in corter tyden ,
Dien siet men varinc nederglyden*
- 85 *Die daer boven was geseten ,
Dat mach elc mensche weten
Wouden sy 't merken ende verstaen ,
Ende als het rat is omme gegaen
So comt die laechste in groter stat*
- 90 *Entie gheen die boven sat
Dien en doet men dan gheen ghenade ;
Want si gedenken ouder daden
Die daer boven syn geclommen.
Hierom slachten sy na den dommen*
- 95 *Dese partijen alle beyde ;
Dat is dus sere met onbescheide
Werken als 't hem beuren mach.
Waer hoerde iemant ofte sach
Alsuc wonder als er nu gheschiet*

- 100 *Sint dat Godt hem crucen liet ?
 Want Adam was ons eerste vader
 Ende wi syn boeders allegader ,
 Hierom is het boven maten
 Dat si dus sere malcanderen haten*
- 105 *Die eendrachtich soudē wesen.
 Dit waer een wonder of te lesen ;
 Want dat kint scheid van der moeder ,
 Men siet daer stryden twe gebroeder
 Onderlingen met partyen ;*
- 110 *Godt die selse noch castyen
 Heb ic anxt in corte daghen ,
 Want hi en mach's niet langer verdraghe
 Die boosheit die daer nu regeert ;
 Want elkerlyc die visiert*
- 115 *Hoe hi den ander mach bedrieghen ,
 Dat sel in 't lest hem selven lieghen ;
 Want wi wel doet hem die daer met varen ,
 Dat hem yemant sal beswaren ,
 Als die hoechste nederdaelt ,*
- 120 *Ende men den laechste bovenhaelt
 Ander avonturen rat.
 Woudt men gaen den rechten pat
 Ende peinsen om dat hoghe woort ,
 Dat totter edelheit behoort*
- 125 *So en mocht dat wonder niet ghescien ;
 Maer neen men sal veel liever sien
 Die te boven was nyewes bringhen ,
 Daer die heer wat aan mach winnen ,
 Dat sal de schalke thans versinnen*
- 130 *So dattet niet en blive verholē ;
 Maer edelheit die laet men dolen
 Achter straten in den slyk ,
 Recht min noch meer in diergelyc
 Ofse niemant en wilde ontfaen ,*

- 135 *Maer die dooren syn wyde ontdaen*
Ieghen den penninc daer veel of coemt
Die plaghe, die ic nu heb genoemt;
Want wie den penninc meest mach gheven
Die wort te hove thans verheven.
- 140 *Als dan 't ghelt beghint te smalen*
So siet men sommighen nederdalen
Van de hoghen in dat laghe,
Dit moech die mercken alle daghe.
Hier om soude syn eendrachtich
- 145 *Groote heren ende machtich;*
Als sy versoenen so is 't gedaen.
Hierin so mochte wysheit verstaen,
Woudyt selve wel bevroeden
Ghi sout malkander niet ontgoeden,
- 150 *Maer leven in eendrachtigheden,*
So mocht op 't lant ende in de steden
Menich mensch hem seer verbliden,
Ende laten hoverden t' allen tyden
Nederdalen onder voet.
- 155 *Want die aen den cruce stoet*
Die heeft hoveerde seer verwaten,
Hieromme mocht 't men gheerne laten
Woudt elck mensch hem te voren bedencken,
Die nu malkander sere krenken,
- 160 *Si souden leven in ootmoede.*
Ay Godt Heer der Heren roede
Die moet hem onnen noch den sin,
Dat elk moet dienen om ghewin
Van hem te crighen die 't al vermach.
- 165 *So moghen wi op ten lesten dach*
Blydelic van hene varen.
Dit raet u Willem, sonder sparen,
Van Hildegaersberch, wil dy 't versinnen
Soe moechdi hemelryc gewinnen.

- 1 *Tes een harde groot let,
Dat een sijn herte daartoe set,
Te doen dat hi laten moet;
Liet hyt te tide, het waer hem goet.*
- 2 *Ic woude, dat niemant en soude
Den anderen vriendschap tonen,
Ten waer uut syn eighens gronde,
So en mocht men niemant honen.*
- 3 *Kent u selven, so sidi vroet;
Kent die ghene, die u wel doet;
Kent die ghene die u raet
Dinghen te doen, est goet est quaet.*
- 4 *Heel, heel, heel!
Wantet brencet doochden veel;
Die wiste, wat doochden darin lach,
Hi soude al helen dat hi sach.*
- 5 *Daer twee goelieven sijn gebonden
Met stader minnen vast in een
Ende si hem hebben onderwonden,
Dat si met herten sijn ghemeen,
So wil ic u daer orconden,
Dat nemmer man en si engheen,
Die, die bliscap can gegronden,
Die si hebben onder hem tveen.*
- 6 *Wat ghi hoort ende wat ghi siet,
Swighet al stil ende segget niet.*

*Ik heb verstaen in minen sin,
Swighen brenct veel rust in.
Hi behoeft dicken schilt,
Die alle dinc verantwoordē wil.*

7 *Siet van wien ghi spreect ende wat
Ende van wien, ic rade u dat;
Want als 't woort es uut, en mach 't niet in,
Al sou 't costen hert ende sin.*

8 *Sijt welcomen, Godt weet!
Dat ghi brenct, es u bereet;
Dat ghi siet, moochdi begheren;
Dat ghi hebt, moochdi verteren.*

altijdt 9 *Die emmer wil sijn geloont,
Eer 't hem ghebiet die tijt,
Het valt, dat hi croont
Ende der vroochden wert quyt.*

10 *Een droevich hert met een toornich gront.
Ende daertoe selden wesen blide,
Gemint dat leven in corter stont,
Ten si, dat men 't wederstaet te tide.*

11 *Op dat ghi sijt
In 't eint verblijt,
Soo hoort ende lijt,
Swycht ende strijt.*

12 *Vrient van trouwen
Troost van vrouwen,
Ende ghelt daerbi
Die dat can crighen,
Die mach wel scriven:
Van sorghen vri.*

- 13 *Als rycheit ende machte mochten duren
Ewich, dat waer een vordel groot;
Maer leider neen, si sijn al als muren,
Die staen gefundeert op die doot.*
- 14 *Wat baet dan rycheit in desen leven
Of machte, die ter werelt es groot,
Als men dat beide moet begheven,
Want rijk noch machtighe en spaert die doot.*
- 15 *Eerbaer wiven sat men prisen
Die altoos in doochden risen,
Ende nemmermeer mach men se prisen te seer, *wie zoudt hem*
Want si waerdich sijn alre eer.*
- 16 *Wie vredelic wil leven ende onbescant,
Die laet sijn wijf niet hebben die overhant.*
- 17 *Een rein wijf, die mint haer eer
Ende es onderdanich haren heer,
Die es te prisen menichfout
Voor enich silver ofte gout.*
- 18 *Een wijf die gheeft, die biet haer eer;
Een wijf die neemt, die vercoopt haar eer.
Een wijf die met eren wil leven
Die en sal nemen noch gheven.*
- 19 *Sint Adam, ons eerste vader,
David, Sampson, Salomon algader
Bedroghen sijn van wiven,
Wie sel dan onbedroghen bliven?*
- 20 *Waer ontsich es, daer es eer,
Dat es sinte Augustijns leer,*

Ende ooc grote salicheit ;
 Ontsich beneemt veel quaets ende leit.

21 *Weinich dwalinghe in 't beghin,*
Dat brenct in 't einde veel quaets in.
Daerom sel men 't wederstaen te tide,
Opdat men in 't einde mach wesen blide.

22 *Longhe luden worden rive bedroghen,*
Hoeneer si tarninghen ende kannen loven,
Ende vrouwen met screiende oghen,
Die hem schoon pelliert toghen. *Behou in het Gank*

23 *Die gherne dobbelt ende drinct,*
Ende altoos die taverne mint,
Ende locker es met sconen vrouwen,
Cruus noch munt en sel hi behouwen.

24 *Die niet en wint ende niet en heeft,*
Ende altoos in die taverne leeft,
Ende sinen waert wel betaelt,
Mi heeft wonder, waer hi 't haelt.

25 *Die wil vroeden, sel hem hoeden bosc daet*
Het es te spade na den scade te nemen raet.

26 *Alre wysheit fundament*
Es, dat men Gode mint ende bekennt,
Daer die dullen niet op en roeken,
Ende dicwijl ydel glorie soeken.

27 *Siet, dat ghi enen anderen biet*
Dat ghi wilt dat u gheschiet.
Dat u selven dankelic si,
Dat gheert een ander, gheloves mi.

- 28 *Al es een machtich ende hoghe gedaen,
Ende hem alle dinc es onderdaen,
Hi peinse, dat hi 't al laten moet,
Want overdaet en was nie goet.*
- 29 *Een schoon man hoghe gheboren,
Ende die na gheen doghet en wil horen,
Ende om Gode niet en ghevet,
Het es scade dat hi levet.*
- 30 *Een lantshere sonder ghenaden,
Een paep, die staet na verraden,
Een machtich man fel ende rijk
Dit sijn drie duvels op aertrijc.*
- 31 *Quade tonghen, waer si sijn
Sijn te scuwen als venijn;
Want quade tonghen breken been,
Al en hebben si selve egheen.*
- 32 *Verdraghen dunket den menighen scande,
Maer te dolen in vreemde lande,
Buten vrienden ende maghen,
Es mere scande dan verdraghen.*
- 33 *Lere verdraghen, wie ghi sijt,
Die meest verdraghet, die wint den strijt
Hi es sot, die om sinen grammen moet
Hem selven scade of scande doet.*
- 34 *Des sijt seker ende ghewes,
Dat hi meer te prisen es,
Die sinen grammen moet bedwinct,
Dan die een burch met craften wint.*

ik heb 't niet meer 35 *Ik prise bet vrie armoede,*
gelede *Dan bedwanc met groten goede.*
de herte *Ten es so goet silver noch gout,*
als te leven buten alle scout.

Zie de 2de Maand pag. 193 DIT ES DE FRENESIE.

Het dicht al dat lepel leet: al niet leest.
Waende dat ic bem vergeet,
Dat ic oec niet dichte en make
Des nachts als ic niet en vake?
 5 *Menichgen, als hi slaept,*
S
.
Ay ute vercorne fine!
Des es leden menichgen dach,
 10 *Dat mi u minne in 't herte lach;*
Ende ghine wilt mijns niet ontfarmen!
Dicken hebbedi doen verwarmen
Myn herte, ende gemaect cout;
Om u bem ic worden out
 15 *Ende graeu, als een catte;*
Ende ghine achtet dit no datte!
Ocht u minne mi sterfne daede,
Wie soude mi betren die scaede?
Lachtij? maecti u sceren?
So willics mi afkeren;
Want hi ne dult algader niet,
*Die ten halven woghe weder tiet; *geen danc.**
Anders ware ic in dole.
Nu liggic te Parys ter scole,

noch 27 en 28
schied 27 en 28
geen danc

- . 25 Ende bem daer een studant;
 Selden coemt mi boec in die hant,
 Maer ic lere ontginnen pasteiden;
 Bem ic dan ter quader weiden?
 Es een quaet dorp dan Parys?
- 30 Ic wedde sinc ctr. sys,
 Nochtan eysch ic toe twee aes.
 Die seide dat ic ware .i. dwaes,
 Hine ware mi niet willecome.
 Als ic dan weder t' huus come,
- 35 So bem ic meester van der arten,
 Ende wille eten vleesch ende tarten,
 Ende hebbe gewonden den croec. *den croec gewonnen; b.*
 Ic soude node stoeten een loec, *calumnieus geworden, v.*
 Maer ic songe wel een montet. *claf met een schaf aan*
 40 In 't leste hebbic an een net, *gemaakt werd.*
 Ende bem een Everardijn.
 Ic dronke gerne goeden wijn,
 Maer ic en weet waer met copen;
 Dus moet ic achter lande lopen,
- 45 Te minen moyen te minen maeghen,
 Die mijn ongeval luttel claeghen.
 So hebbic die provende met ghewelde
 Tusschen coude bergen ende biester velde;
 So coemt een ander ende wil se mi nemen.
- 50 Gaet ten Biscop van Bremen!
 Hi sal u te rechte houden;
 So leecht men 't in de vouden
 Dat ic en behoude niet.
 Dus es den menighen ghesbiet,
- 55 Die sonder recht 't sine verloes;
 Want dat paepscap es al loes.
 En constu spreken gheen latijn?
 Ay, here! een florijn
 Es daer beter, gheloeft mi des

*Minne die se
 de hooft van bl.*

- 60 *Dan een sac vol latijns es ,
Dit comt al by symonien !
Nu willic scone vrouwen vrien ,
Ende moet ghelt kosten mede
Al*
- 65 *.
Die duvel soude mi bet hebben ;
Want ic bem al sonder goet ,
Ende liggen onder voet.
Ki bien fra bien ara ;*
- 70 *Waendi dat ic dat niet en versta ?
Het 's walsch dat ghi spreect.
Ghi hebt mi uten slape gewect :
Wel leede moet u ghescien !
Ic hebbe in minen drome gesien*
- 75 *Een calf singen messe ,
En kende lettren niet sesse ,
Ende het wart cardinael te Rome ,
Ende was den Paeus willecome ,
Want het was sire suster kint ;*
- 80 *Dus es die werelt nu gescint.
Het vercochte om ghelt pardoen.
Ic sach gen kint kerstin doen.
Van eenen pape , in kempin lande ,
Ende onder des papen hande.*
- 85 *So wort dat kint een geet ;
Hine gaver niet omme enen dreet
Dattie dinc bat vore.
Wat wijt mi dese hoere ?
Si clapt mi mijn hoeft ontwee ;*
- 90 *(Deus mi es herde wee !)
Ende legt mi over d'ander side ,
Mi dunct altenen dat ic ride ,
Alse nu langes , alse nu dwers ,
Op een graeus moencs ers. . . —*

DAT ANDERE LAND.

zie de Leidsche pag. 19

Dat en is nicht alweghe vastavent, *dingedagst voor de vast*
 Die doet compt ende brenget den avent. *bedryft men in de*
 Unde bint uns met enen so vasten bant *Roemsche landten*
 Dat he uns thuet in een ander lant *verrijst*

5 Ock en isset nicht alle weghe mey, *by alle dieckten een beeld*
 Wy moten al dansen an den rey; *vermaakt*
 Tot uns dat meyen wort untwant
 Unde singen voert in een ander lant.

Altijt en moghe wy hyer nicht bliven,
 10 Die doet wil uns van henne driven, *men niet*
 Noch huden of morgen al to hant,
 Godt weth wy moten in een ander lant

Wy hopen altijdt lange to leven
 Unde begeren dattet uns gae even,
 15 Also bliven wy gherne an desen kant,
 Twaren neen, wy moten in dat ander lant.

Wo schone wy uns ock syren ende wasschen,
 Wy synnen alle gaer erst comen van asschen,
 Dat erste paer volkes, dat men vant,
 20 Die sijn al voert in een ander lant.

O wat is soeter dan dat leven?
 Wy moten sterven ende hyer allent begheven.
 Die doet komdt sonder wederstant
 Ende brenget uns in een ander lant.

25 Ic wake, ic breke, ic heve, ic krude *in den oeg die slacht*
 Um guet, dat doch is ander lude;

- 55 Deser is mannich voer gesant *voorijge lanten voorgesant*
Sunder keren in eyn ander lant.

Weer oeck jenich keyser van Rome
So weert so edel of so schone
Als een karbunckel ende dyamant
60 He moeste nochtan in dat ander lant.

... neen Ghy advocaten; ghy officiale,
Richter, schepene al to male,
Ghy bleven gherne hyer, hadt ghy 'shant,
Over neen ghy moten in dat ander lant.

- 65 Wal hen, als sijn wy ongelic van jaren *der ewich mannel boek*
It is myslick wanneer wy henne varen; *zullen onse kerken*
Olt, junck, starc of wal bewant, *in haren een inges.*
Wy moten alle in dat ander lant. *3. gemengd, verschillen*
in de diepste milt

act. 10 Wy gaen, als de hyer vor waren
70 Starck, wijs, rike, schone, jonck van jaren,
naar Woe men se nomet of weren genant,
Se sijn al vort in een ander lant.

De dach mach ten avent komen,
Dat sy to schaden of to vromen;
75 Na den leven kompt die doet to hant
Unde drivet uns in eyn ander lant.

Alse Godt wil hebben rekenynghe
Van unser tijdt ende van allen dynghe,
... den Wes wy van Gode dan werden bekant, *... den*
80 Daer na gheet it uns in dat ander lant.

Alse wy sijn doet, wy moghen krighen
Eyn alt lynen laken, daer wy in liggen,

*Of nouwe ene blote kysten sonder gewant,
Aldus vaeren wy arm in dat ander lant.*

85 *Och wat gheselscop vinden wy daer!
Pedden, slanghen, wormen verwaer;
Een kolt graf is onse bede to hant,
Also sent men uns in dat ander lant.*

Wy worden alle naket gheboren

90 *Gheen eyghen goet en hadden wy t' waren
Dan unse siele, die is een underpant,
Et werken vint se in dat ander lant.*

*O siele, o siele, geystelike creature,
Godt schoep dy na synes selves figure,*

95 *Wat du heft geseyt of geplant,
Dat nimpstu mit in dat ander lant.*

*So wat de lichaem heft misdaen,
De siele mach des nicht entgaen,
Se moet liden pyne ende brant*

100 *Hyer na seer swaer in dat ander lant.*

*Och lieve mensche, verstant wal dat,
Wy en weten hyer nene blivende stat,
Stonde al de werlt in uns bewant,
Doch moesten wy ten lesten in 't ander lant.*

105 *Ons en helpt noch kruet noch wijn,
Wy moeten smaken des dodes pijn,
Daer Lucifer den vunt ane vant,
Des moste he uut der heilighen lant.*

*Teghens den doet en is neen raet,
110 Dan wal te doen ende laten quaet.*

*De doet en wil noch borghen noch pant,
Wy moten jummer in een ander lant.*

*Dat beste dat ic kan versynnen,
Dat is Godt vruchten ende mynnen,
115 Dat sal sijn unser sielen gewant,
So vaeren wy seker in 't ander lant.*

*Als wy werden olt, krank unde krum,
Dan weer 's tijdt, dat wy seggen um,
Als uns entfalt de lecker tant,
120 So moete wy balde in 't ander lant.*

*Verduldigheyt weer rechte boosse
To liden, dat men liden moste,
Als de doet breckt des levendes bant
Unde voert ons in eyn ander lant.*

*125 Och Godt, we sal onse leydesman sijn?
Wy en weten nicht, dan onse pijn;
De wech is veer ende umbekant,
Dien wy hennen varen in dat ander lant.*

*Och lieve vrient, bedenke den gront,
130 Wo snel, wo kort de doet terstont
Nimt den menschen van dessen bant
Unde voert hen in een ander lant.*

*Na deme als men bescreven vint,
So is onse leven als een wint,
135 Die dar vliegheit over dat sant,
So snel varen wy in 't ander lant.*

*Och dat ic ie wort gheboren!
Dat ic myne jonghe tijdt hebbe verloren!*

Doch Here mynen siele sette ic in dinen hant,
 140 Als ic vare in dat ander lant.

We willen ummer den besten hopen,
 De genade Godes stet alle tijdt open,
 Wo wal m' ons hevet hier gesant, *hoe wel*
 Doch moten wy in 't ander lant.

145 Bidden wy Marien der joncfrouwen fijn *schone*
 Dat se onse trosteryne wil zijn
 Unde bliven onser understant,
 Als wy komen in 't ander lant.

Unse lieve Here moet ons gheven
 150 In 't hemelrike zijn ewighe leven,
 Ende behoeden ons vor der vianden bant (hant)
 Dat wy nicht en kommen in der helle brant.

II. TIJDVAK. VII. GEDEELTE.

1300 — 1400.

ROMANTISCHE POEZY.

Hero aan Leander uit der Minnenloop.

St. Gheerten min door Willem van Hildegartsberch.

Dat edel lant van Cockaengen.

De vier heeren wenschen.

Karel en Elegast.

2. *Leidraad* van 170

The following are the names of the persons who have been
admitted to the membership of the Society since the last
meeting.

HERO AAN LEANDER.

(Getrokken uit der Minnenloop.)

- Hier binnen wordt dat water linde,
 Ende 't weder stillede van den winde.
 Die maecht, mit hoirre sueter hant,
 Screef enen brief ende heeft gesant
 5 Hoeren trouwen bode over 't meer,
 Tot Leander den goeden heer.
 Dien brief dien sy hem oversende,
 Also Ovidius hoir legende
 In eenre epistolen heeft beschreven,
 10 Die hout aldus ghelijc ende even. in handen
 Die sin daer of is recht aldus.
 Den minnentlijcken Abydeus
 Sende ic Adonijs van 't hesten rijk
 Duisent grueten guetelijck.
 15 Du alre liefste salighe man, rijk, gelukkig, de u
 Hoe moechstu daer wesen an, me heest van hest, u
 Datstu so langhe hebs gebeyt
 Te comen daer dijn herte leyt,
 Daer du dijn ruste plaechs te zoeken?
 20 Alstu coemst wt dinen hoecken
 Ende alle dijn leden zijn moede ende mat,
 Ende du van watere bist worden nat,
 Gedenct hoe ic dan plach te comen!
 Als ic dijn swemmen heb vernomen,
 25 Datstu gecomen bist an lant,
 So coem ic lieflijc al te hant
 Bereyt mit blancken droghen laken,
 Dijn soete leden droghe te maken:
 Ic druck dy vriendelijc in minen armen,

- 30 Dijn scone lichaem te verwarmen:
 Goede cleder, te maten heet,
 Hebbic dy alle weghe bereet.
 So gaen wi op een camer schoon,
 Gechiert als eenes conincx throen:
- 35 Twee vriendelijcke rodermonden
 Versamen hem wel menich stonden.
 Alle die ghenoecht, gunst, ende vrede.
- Die ye wijf eenen goetman dede,
 Doe ic mit goeder listen di.
- 40 So deetstu, lief, weder mi;
 Die een borst verwarmt die ander.
 Waer bistu alreliëfste Leander,
 Dattu nu dus langhe merres,
 Ende mi dijn waerde lijf dus ontverres,
- 45 Daer alle mijn troest ende toeverlaet
 Ende alle mijn salicheit an staet?
 Och, wat mach die saecke zijn,
 Dattu vergeets die haven mijn,
 Die du tot so menigher stonden
- 50 Willichlick over hebst geswommen?
 Of di dan dijn vader al daer lettet?
 Of is 't bi 't weder dat is ontsettet?
 Of siecte, toren, of enich verdriet?
 Of nyeuwe minne? mer des en gheloef ic
- 55 Die stadighe ongeveynsde trouwe, (niet.)
 Ende vaste ghelove die ic bouwe
 In di, ende du oeck in mi,
 Die blijft gheduerich sonder si,
 Sonder ymmmermeer te breken.
- 60 Nu en weet ic niet meer te spreken:
 O Leander, liefste man,
 Du moechste wel bet wesen daer an
 Dan ic arm onsalich wijf.
 Ghi, mannen, hebt doch tijdverdrijf.

- 65 Ghi ridet mitten honden jaghen,
 Ende mit voghelen, t' allen daghen,
 Of in oefeninghe der wapen,
 Is 't mit leecken, is 't mit papen;
 Ofte ghi hebt een ghelach,
 70 Daer ghi mede verdrijft den dach:
 Ende ic, scamel jonghe deerne,
 Soude bi wilten lachen geerne.
 Mer sint mi niet ghebeuren en mach,
 Dan stille te sitten alle den dach,
 75 So en weet ic niet beters op aerden,
 Dan minne te draghen, mach 't mi waerden,
 Als ic hope dattet sal:
 Want ic set mijn ghetrouwen al
 In di, Leander, sonder wanc,
 80 Ende en gheer oec nimmer meer wissel ganc
 So en doestu oeck, dat weet ic wale.
 Des nachts sit ic in onser sale
 Mit ouder moeder Romades,
 Die onser minnen heelster es.
 85 Si helpt mir waken al den nacht,
 Als ic dine comste wacht;
 Si troest mi als ic mesmoedich bin.
 Bi wilten coemt mi in den sin
 Dat mi dunct dat ic wat hore:
 90 So loep ic gherade totter dore,
 Ende meyne dattu bist gecomen.
 Als ic dan niet en heb vernomen,
 So valt mijn herte in drucke swaer;
 Ende alle weghe heb ic vaer,
 95 Dat di leyde mach gheskien.
 Om dattu teyken moechste syen;
 So doe ic altoes sonder letten
 Op ten toorn een kaerse setten,
 Alsoe ic hebbe van ghewocnt,

- 100 Op dattu blives ongehoent. *niet te dragen*
 Als my die vaer dan bestaet, *men overvalt*
 Ende 't water an dien muer slaet,
 So waen ic alle weghe dan
 Dattu daer bist, mijn lieve man.
- 105 Wat ic nu lope ic en vinde niet.
 O wee! wat is mijns gheschiet!
 Ic wake, ic wachte, het wort mi suer;
 Ic sitte dromende by den vuer;
 Mi dunct dattu dan bi mi bist,
- 110 Dat algader niet en is.
 Als ic dan weder wakende waerde,
 So sit ic echter by den haerde,
 Ende droeghe die scone witte doeken.
 O wee, ic mach dat water vloecken,
- 115 Dat so onstuer heeft gheweest
 Van groeter storme ende tempeest.
 Du soete lieve waerde ridder,
 Al sou 't mi vallen noch so bitter
 Ende so hart dat langhe beyden, *o nacht*
- 120 So en wilt doch van lande niet sceyden
 Eer die see sachtmoedich wert. *o nacht*
 Want al valt mi 't beyden hert,
 Ic beyde liever noch een jaer
 Dan di misschiede van enen haer.
- 125 Mijn lijden waer een lijdelic noot;
 Mer dattu verwerven souts die doot,
 Daer waer ic ymmer bi verderft.
 Mi dunct alrede dat ic sterf
 Van anxte, dat ic dat ghewaghe.
- 130 O lief, blijft, wacht die daghe,
 T' hent dat weder is gesoettet.
 Mijn hert dy dusentfout groettet.
 Ic bidde dijnre waerder manheit,
 Sintstu mi gevangen heit,

- 135 Dat goede antwoerde werde my
 Ende dats tu selver die bode sy.
 Dat was den sin van haren brieve,
 Dien si sende haren lieve.
 Daer mede toech die bode van daen.
 140 Mer nyemant en heeft den brief ontfaen.

VAN SINTE GHEERTRUDEN MINNE.

*de dochter van Peppere van den Dae
 Zy heeft een kindt dat gheheet Leidraad is
 van de heere gheheint is* *van Hillegom, berg
 Leidraad pag. 106*

- In 't soetste van der meyen tijt,
 Als over al die werlt wijt
 Lover, spruten ende gras,
 Quam ic gegaen daer 't schone was
 5 Spasieren op een water claer, *aan gant*
 Daer die voghelen sonder vaer
 By naturen lude songhen,
 Entie bloemelkijn ontspronghen.
 Op dese rivier, aldaer ic ghinc
 10 Overdencken menich dinc,
 Beyde van desen ende van dien.
 Mijn ghepeins en was niet clien.
 Om schone materie te vinden,
 Die ic in ryme mocht ontbinden, *verhien ontkind*
 15 Beide voer heren ende voer knapen,
 Die gheboren sijn van wapen.
 Papen, clercken, ander luden
 Willic oec den sin beduden,
 Wat ic daer vant in corter stont,

- 20 *Ende mit reden maken cont,
 Doe ic ghinc peynsen ende visieren
 Vreemde sinnen menighertieren,
 Die wel an goeden dichten voeghen,
 Ende die mi tieghens 't herte droeghen.*
- 25 *Daer of en maect ic gheen ghescal.
 Wildi die waerheit weten al
 Ic bleefs an een, die mi behaechde,
 Ende quam ic, daer 's my yemant vraechde,
 Ic wil 't berechten sonder beyden,*
- 30 *Ende mit reden onderscheyden,
 An wat materie dat ic bleef,
 Ende in minen sinne schreef,
 So dat ic 's heb een deel onthouden.
 Nu mercke 't jonghen metten ouden,*
- 35 *Ende elck versta den rechten sin.
 'T is van Sinte Gheertruden min,
 Die men gheeft drincken elken man,
 Ende daer toe die vrunschap van Sint Jan.
 Noch huden 's daechs te menigher stede.*
- 40 *Den vrouwen des ghelijc oec mede.
 Dit neem di gherne, als men u biet;
 Mer den rechten sin en weetti niet,
 By wat saken dat men 't doet.
 Hoert na mi, ic maec's u vroet,*
- 45 *Hoe Sinte Gheertruut leede hoer leven,
 Ende waer om hoer minne is hier gebleven,
 Als men se u schenct, al sonder sparen,
 Dat ghi dan hoept te bet te varen.
 Si was een nonen hier te voren,*
- 50 *Ende een ridder wel gheboren
 Had se mit minne so bevaen,
 Dat hi hoer niet en mocht ontgaen,
 Die by den cloester was geseten
 Daer sy nonen of was geheten,*

- 55 *Dese heilighe joncfrou, Sinte Gheerde,
Die hoer altoes te doeghet keerde,
Als ghi hier nae wel moecht versinnen,
Hoert ghi 't ende van deser minnen,
Die sy beyde gader droeghen.*
- 60 *Die joncfrou die liet haer ghenoeghen
Mitten ghenen die si minde,
Al was 't dat hoer die ridder sinde,
Van hem en minde sy groet noch cleen.
Sy minde Ihesum van Nasarene*
- 65 *Ende Marien sijnre moeder,
Daer toe Sint Jan, die hoer behoeder
Was, doe sy hoer kint sach hanghen.
Mit sulker minne was sy bevangen
Sinte Gheertruut, dese joncfrouwe,*
- 70 *Ende op Sint Jan hadt sy hoer trouwe,
Naest Gode, ten voersten al geset.
Si en gheloefde nyemant het
Dan Sint Jan Ewangelist,
Om dat hi meer van Gode wist*
- 75 *Dan enich Sanct of Martelaer
Of Apostel, weet voerwaer.
Daer om so had sy en vercoren,
Oeck had sy wel seggen horen,
Dat hi sonder pine starf,*
- 80 *Ende 't hemelrijc verwarf,
Dat luttic heilighen mocht gheschien
Dan Sint Jan Ewangelist allien;
Sy en worden veel gebrocht ter doot
Mit swaren pinen ende groot;*
- 85 *Want si en aldus minnen woude
Al hoer daghen, mit goeder houde,
Boven anderen heilighen seer.
Hier om sel men ymmermeer
Sint Jan ende hoir te gader nomen;*
- in 1870 is dit joncfrou
keerd. in 1870 is dit joncfrou
en 1870 is dit joncfrou*

- 90 *Dat elc moet varen, ende comen,
 In hoir gheleyde sekerlijc.
 Des onne ons Godt van hemelrijc.
 Nu laet ic dese materie bliven,
 Ende ic wil van den ridder scriven,*
- 95 *Die Sinte Gheertruut niet en vergat.
 Waer hi quam, in elker stat,
 Si was hem overste in den moet,
 An hoer en spaerde hi scat noch goet,
 Nochtan en was hi niet so coen,*
- 100 *Dat hy 't hoer dorst te weten doen
 Wat saken, dat hy op hoer miende;
 Want sy Gode ten voersten diende,
 Ende overste hilt in hoer ghedocht.
 Hier om bleef 't al onversocht;*
- 105 *Wat hy miende, die ridder milde,
 Sy leefde recht als die niet en wilde
 Ne ghenen man onder den troen,
 Hoe rijc hi waer, of hoe schoen.
 Doe docht die ridder, deedic haer blyken,*
- 110 *Om man te nemen in aertryken,
 So soude die vriendschap, en tie prijs,
 Die sy my doet in goeder wijs,
 After die worden gestoert.
 Dit docht den ridder quaet verboert,*
- 115 *Dat hy die vriendschap soude derven,
 Die si hem dede menich werven,
 Mit solaes, in goeder doecht,
 So dat hem 't herte wert verhoecht,
 Als 't mit sorghen wort becoert.*
- 120 *Hier om bleef hi gestade voert
 Dese ridder, ende liet
 Veel te claghen sijn verdriet.
 Hy en wilde hoer hulde niet ontberen,
 Nochtan was 't overste sijn begheren*

- 125 *Hoer te crighen t' enen wive.*
Hier op stont sijn sin soe stive;
Dat hi coes voert alresienst
Ghestaden te bliven in horen dienst
Sonder enich dorperheit.
- 130 *Maer goede gonst was hem bereit*
Menicwerven sonder vensen,
Luttic archs plach si te pensen
Op ten ridder vroeck of spade,
Die om horen wille dade
- 135 *Menighe cost, op d' avontuer,*
Ende arbeit, die hem wert te suer.
Hi liet, om hore wille, maken
Wat dat daer brac, in enighen saken,
In den cloester al omtrent,
- 140 *Soe datten prijsde seer 't convent;*
Maer si en wisten groet noch cleen,
Abdisse, noch der nonnen gheen,
Waer om dattie ridder dede
Den cloester dese waerdichede.
- 145 *Hi liet schone geesten malen,*
Bede in cameren ende in salen
Die hem costen groten schat.
Daer nae wart hi des gheves mat;
Want sinen staet die quam ten ende.
- 150 *Doe was die ridder in ellende,*
Ende hi en wiste hem ghenen raet;
Dat dede, hi most sijn hoghe staet
Dalen laten aen sinen danck.
Doe wort sijn hope al te cranc,
- 155 *Ende hi dochte in sinen moet,*
Al creghe ic dese joncfrou goet,
Ik en mocht se niet in eren houden,
Waer op soe willic mi verbouden,
Of verstroyen t' enighen tyden.

- 160 *Doe most die ridder sorghen lyden ,*
Des hi ongewone was
Daer te voren , als ic las.
Ende als hi stont in dit ghepeins ,
Ende dochte harwaert ende gheyns ,
 165 *Doe quam die bosc tot hem gegaen ,*
Ende was recht als een man gedaen.
Soe wie dat in wanhope sy ,
Daer is die vyant gheerne by ;
Want hi en dan best becoren mach ,
 170 *Soe poecht hi re om nacht ende dach.*
Hi gruete den ridder ende sprac :
Mi donct , ghi lijdt groet onghemac
Van groeter sorghen , die ghi draecht ,
Al is 't dat ghi se niet en claecht ,
 175 *Si leit u swaerlijc in der herte ,*
Hier om soe lijdt ghi grote smerte ,
Dat sie ic wel an u gedaen ,
Ende ic mocht u wel helpen saen
Van des u deert , wil dy's mi lonen.
 180 *Die ridder sprac : die niet en cronen ,*
Mach men hoer ghedochte sien.
Die bosc antwoerde mittien :
Ic wil dat ghi de waerheit segt ,
Of ic u loghen heb ondeckt.
 185 *Neen ghi , sprac die ridder doe ;*
Maer ic wil immer weten , hoe
Ic dat soude verdienen moghen ,
Dat ghi mi holpt wt minen doghen ,
Oec wie ghi sijt , of waen di coemt.
 190 *Moch di mi helpen , dat mi vroemt ,*
Ic wil al doen , dat ghi mi hiet ,
Oec wat dat mijns daer nae gheschiet ;
Want ic lyde soe groten pijn ,
Mochter boete tieghen sijn ,

- 195 'T en stonde mi seker niet te laten,
 Dat doet mijn sorghe is boven maten.
 Jae 't, sprac hi, die bose gheest,
 Ghi sult hebben grote feest
 Van desen daghe voerwart meer,
 200 Wildi doen, dat ic u leer.
 Die ridder sprac: wat soude dat wesen,
 Daer ic mede mocht ghenesen
 Van den oevel dat mi daert? *Antw.*
 Die bose antwoerde mitter vaert:
 205 Goets soe veel sal ic u gheven,
 Dat ghi moecht mit eren leven
 T' allen stonden daer ghi sijt.
 Doe wordt die ridder seer verblijt,
 Die hi staende vant in sorghen.
 210 Entie vyant sprac: ic sal u borghen,
 Hoe langhe dat ghi voer wilt nomen;
 Maer als die tijdt is omme gecomen,
 Soe wil ic uwes ontbeiden hier, *verreken*
 Ende ghi sult tot mi comen schier.
 215 Wat haet dat ic u langhe telle,
 Ic bin een vyant van der helle. *leijdel*
 Ende ghi most dan varen op mijn ghenade.
 Doet ghi nu dat ic u rade?
 Dat sprac die vyant openbaer.
 220 Doe wordt den ridder 't herte swaer.
 Nochtan en conde hi 's niet vertien, *onthouden*
allem gaten Hi en most an sine woerden lyen. *van der helle*
 Om die minne van der joncfrouwen
 Lovede hi, dat hem mochte rouwen
 225 Mit allen rechte als 't omme quam
 Die tijdt, die hi te leven nam;
 Want hi en coes niet langher daer
 Dan te leven seven jaer.
 Doe en dede hi met als die vroede,

- 230 Ende hi beseghelde 't mit sinen bloede
 Enen brief, die hi hem gaf,
 Entie vyant schiet daer af.
 Nu creech hi des hi begaerde;
 Wes hi doe wenschen woude op eerde,
 235 Van schatten, of van sulken dinghen
 Des plach hi hem soe veel te bringhen
 Die vyant, die ne woude stercken,
 Soe dat hi wonder mochte wercken.
 Binnen deser tijdt, die was voersproken,
 240 Wie hem misdede, het wort gewroken,
 Soe machtich wort hi, ende soe rijk,
 Dat men niet en wiste sijns ghelijck.
 Dese joncvrou, daer hi 't om dede,
 Gheschiede soe grote waerdichede,
 245 Om dat si heilichlyken leefde,
 Ende luttic yet in sonden sneefde,
 Dat si dit van Gode wist,
 Hoe die bose, mit nauwer list,
 Desen ridder hadde bedroghen,
 250 Daer hi hem staende vant in doghen,
 Om horen wille altemale.
 Dat docht hoer yamerlike tale,
 Dat hi dit dorste avonturen,
 Ende niet te laten om gheen besuren;
 255 Maer sinte Gheertruut was zijn vriend,
 Ende hi had hoer altoes gedient.
 Dat loende si hem ten lesten daghe,
 Doe daer naken soude die plaghe;
 Want die tijdt was thans gheleden,
 260 Dat die ridder most van steden
 Trecken op tie langhe vaert,
 Ter ewelyker pinen waert;
 Want seven jaer zijn ymmer gaende,
 Ende hi en hadde vorste maer twe maende

- 265 Datten die vyant soude halen,
 Mit live mit siele 't ghelach te betalen.
 Doe bestont hi harde te dencken,
 Hoe hem die vyant soude crencken,
 Ten ende van den seven jaren,
 270 Als hi ter helle moste varen;
 Ende nyemant en mochte 't voer hem doen.
 Doe droefde seere die ridder coen,
 Ende hi vergat vrienden ende maghen,
 Die hi gemint hadt alle sine daghen,
 275 Ende sinte Gheertruut, dese joncvrouwe;
 Want hi greep soe groten rouwe
 Dat hi nyemant vroechde end toechede,
 Godt weet wel wat sijn herte doechde
 Van groter pinen ende wee
 280 Dese leste maenden twee.
 Doe die seven jaer omme quamen
 Doe riep hi dat convent te samen,
 Entie ridder nam oerlof
 An alle die vrouwen op ten hof,
 285 Ende hi ghinc sijn foy besetten.
 Die reyse en dorste nyemant letten;
 Want hi hadde te voren geseit,
 Als ic te varen bin bereyt,
 Soe en mach my nyemant wederkeren.
 290 By desen exempel moechdi leren
 Dat hem nyemant en laet bedrieghen.
 Die lange vaert en mach niet liegen.
 Dicke twyfelde hem sijn moet
 Desen ridder, daer hi stoet;
 294 Want hem die reyse niet wel en lust.
 Ende om dat hem Godt geleiden must,
 Soe gaven si hem drincken allegader,
 Ende bevalen den hemelschen Vader;
 Maer als hi sinte Gheertruden sach;

- 300 Die hem soe swaer op 't herte lach,
 Doe wederseide hi horen dranck. *2. dingken*
 Ic heb 's ghenoegh, ic weet 's u danck
 Sprac die ridder, ic wil voert.
 Sinte Gheertruut die seide: hoert,
 305 Drinct doch om die minne van my,
 Ende den vriendschap al daer by
 Des apostels sinte Johan,
 Dat u gheleide die heilighe man.
 Doe dranc die ridder eer hi ghinc.
 310 Dat was hem een salich dinc,
 Als ghi hier nae wel moecht verstaen;
 Want als die ridder quam gegaen
 Weder op tie selve stede,
 Daer hi loefde sijn sekerhede, *in sijn belofte gijf*
 315 Ende mit letteren bescreef
 Om goet, dat hem onlange bleef,
 In sulken schijn als hi begeerde,
 Ende siel ende lijf daer om verteerde.
 Ter selver tijdt nam hi sijns waer,
 320 Die hem gediens hadde seven jaer,
 Van der helle die vyant,
 Ende stont daer heter dan een brant. *brandene loe*
 Doe mocht hem wel mit rechte gruwen, *brand is een*
 Ende sijn droefheit al vernuwen, *dat men in hem*
 325 Wanttie vyant sprac hem an *dat men in hem*
 Gryseliken, als hi wel can, *dat men in hem*
 Desen ridder, ende vraechde,
 Hoe hem die reyse daer behaechde,
 Die soe leliken was aen schijn,
 330 Swaerlijc sprac die ridder sijn;
 Ic moet mijn sekerhede vryen,
 Ende schuwen Ihesus ende Maryen,
 Ende varen op tie helsche wrake.
 Die bosc antwoerde op dese sake:

- 335 *Dijn sekerheide is te mi cranck,
 Du en gaeste niet den rechten ganck.
 Du dronckste nu, dat 's waerhede,
 Om hoerre minne, die mi soe lede
 Heeft ghedaen al desen tijdt,*
- 340 *Ganck van mi, ic schelde di quijt. Ende myn blanc
 Dat moet ic doen bi hoer bedwange,
 Ende al wilde ic dienen noch soe langhe,
 Cost ende arbeit waer verloren.
 Al hadts tu hulde mi gesworen,*
- 345 *Beide mit herte, ende mit sinne.
 Droncstu om sinte Gheertruden minne gheertruden
 Als ghi deedt, tot uwen vromen,
 Soe waer mijn macht al benomen,
 Dat ic di niet en mochte verladen.*
- 350 *Du en selste mi niet meer schaden
 Mit hoerre minne, klein of groet,
 Die di op 't leste drincken boet,
 Om sine vriendschap die hi heeft lief;
 Hout hier weder desen brief,*
- 355 *Daer dijn sekerheide an staet,
 Van di en gheer ic ghenen baet,
 Dan du mi van di lates varen; Daer gheertruden
 Ende ic wil al des goets ontbaren, Ende ic wil
 Dattu van mi hebs gecreghen.*
- 360 *Hadde die joncfrou alleen gesweghen,
 Soe mostu mede an onsen rinck; de hant van
 Dy en soude helpen ghenen dinck; Ende ic wil
 Maer si heeft di van mi verbeden, Ende ic wil
 Die du mindes van ghiericheden,*
- 365 *Ende doestu 't meer, het sal di rouwen.
 Doe en mocht hy 's niet te langher scouwen.
 D'een schout quyt aldaer den anderen,
 Entie ridder die ghinc wanderen,
 Mit groten vroechde, ten cloester weder,*

- 370 *Daer hi Gode in diende seder.*
Als hi te cloester weder quam,
Ende 't convent die waerheit vernam,
Doe waren si blyde allegader,
Ende schoten an die ridder te gader,
 375 *Ende hieten wellecoem al ghemein,*
Out ende ionc, groet ofte klein,
Oec hiet si hem wellecome sijn,
Die van hem wist den rechten sijn,
Sinte Gheertruut, sine vriendinne,
 380 *Ende sprac hem toe, mit stadighen sinne,*
Heymeliken dese reden :
Ghi hebt avontuer geleden,
Dat weet ic wel, al segdy 's niet.
Ja joncfrou, al is mi dit gheschiet
 385 *Ik sel 's mi hoeden al mijn leven ;*
Ik wil mi al hier begheven
In desen cloester, ende dienen Gode,
Ende houden voert al sijn ghebode.
Dat en liet ic niet, om al dat goet,
 390 *Daer Godt die werlt mede voet.*
Dus ghinc die ridder hem bereiden,
Als dat hi woude een leven leyden,
Dat Gode ontfanckelijcken waer,
Ende sijn goet gaf hi daer naer
 395 *Sine vrienden, sine maghen ;*
Soe dat si hem wel mochten bedraghen
Alle die ghene, die na hem quamen.
Ende arme luden liet hi bi namen
Rijcke maken van sijnre have,
 400 *Ende in den cloester gaf hi gave,*
Dat sy 's moghen noch te bet,
Daer 't cloester nu is mede beset.
Dus was die ridder wel geleert,
Ende ter doghet soe bekeert,

- 405 *Dat hi starf een heilich mensch.*
Wat baet dat ic om rijcheit wensch,
Die ic ymmer rumen moet.
Ende dese heilighe joncfrou goet
Die voer oec mede ten ewighen leven,
 410 *Ende elck is mit Gode nu seer verheven.*
Die ridder, entese heilighe nonne,
Die ghenen dinck, onder die sonne,
En minnerde boven onsen Here,
Ende sint Jan plach si te eren,
 415 *Beide mit vieren ende mit vasten,*
Soe dat hi hoer help oec mede ontlasten
Desen ridder, daer ic of spreke,
Die die bosc, mit valscher treecke,
Tot swaren sonden hadde verspaent.
 420 *Hier om soe wye men 's noch vermaent,*
Die sel hoer minne altoes drincken,
Ende om sint Jans gheleide dincken,
Die die ridder van hoir nam,
Eer hi tot den vyant quam,
 425 *Die hem tot quaetheit hadde gevonden,*
Al heeft hi hem seder quyt geschonden.
Hier om drinkt al sint Jans gheleide;
Eer d' een al van den andere scheide,
Als ghi enighe reyse bestaet,
 430 *Daer toe hoer minne al onversmaet*
Die sinte Gheertruut was geheten,
Ende op dat wy hoer minne ghenieten,
Soe willen wi se alle drincken gaern,
Is 't op die strate, of in taveern,
 435 *Ende onsen vrienden schencken weder;*
Ende wanttet is onthouden seder
Van desen tweecn, daer 't eerst of schiede,
Dat beyde bleven heilighe liede.
Hier om sijn Willem ende ic in een

- 440 *Van Hildegartsberghe, onder ons twee,*
Ende hebben ons also beraden,
Dat wi se nyemant en hieten versmaden,
Wye men se schent, hi en sel se ontfaen,
Dat hi in hoer gheleide moet gaen,
 445 *Daer ghi dit dicht of hebt gehoert,*
Ende ons Godt leyde ter hemelscher poert,
Ter lester reyse, als 't is te doen.
Hier mede eynde ic mijn sermoen.

DIT IS VAN DAT EDELE LANT VAN COCKAENGEN.

- an den kint*
met de warden
105-109
- Die neringhe is van menigerhande, ^{prachtig}*
Die men doet in allen lande
Om dat lijf mede t' ondraghen ;
Hoert wat ic u sal ghewaghen,
 5 *Ic quam laeste in een lant*
Daer ic vreemt was ende onbecant;
Nu moechdi horen wonder groet
Wat Godt den luden daer gheboet.
In dat lant te wesen ende te zijn
 10 *Sonder arbeit ende sonder pijn,*
Dit wort den luden wel becant.
Sach yeman beter lant
Dan dat lant van Cockaengen?
Die helft is beter dan al Spaengen,
 15 *D'ander helft is beter dan Betouwen,*
Men heft wil van schone vrouwen.
Dit is 't lant van den heilighen gheest
Wie daer lanck slaept die wint meest;
Daer en darf nyemant doen werck ^{behoeft}

20 Out, ionc, cranc of sterck.

Daer en mach nyemant yet geborsten; *ontbeenen*

Die wanden sijn daer gemaect van worsten,

Daer sijn die veynsteren ende doren

Gemaect van salmen ende van storen;

25 Die tafelborden sijn struven in pannen,

Va bier sijn gemaect die kannen,

Die platelen. die in den huse sijn

Sijn van fijn guldijs;

Dat broet al schoen tarwijn,

30 Alsoe claer als die sonenschijn;

Die balken, die daer in den husen leggen

Sijn gemaect van boterweggen; *boterbiesjes*

Haspelen, spinrocken ende al sulke dinghen *dit alchje dat m*

Sijn gebacken van crakelingen; *het spanne met*

35 Daer sijn die bancken ende stoelen

Gebacken al van roffioelen;

Daer sijn di soldre plaucken oeck

Gebacken van claren pepercoeck;

Die latten sijn palinghen gebraden,

40 , ... ,

.

Och dat lant van Cockaengen is soe goet,

Het reghent daer in allen hoecken

Vladen, pasteyen ende pannekoecken;

45 In dat lant loept een ryvier

Van goeden wijn van goeden bier,

Muscadel, ende oec clareyt,

Romeny, die men ontseit, *solent*

Die mach men drincken goeden cost;

50 Wil men wijn of wil men most.

Mit ghengever ende met muscaten *gemboer*

Sijn gemaect aldaer de straten;

Veel ghels is daer goet tijt,

Daer en draecht men haet noch nijt;

- 55 *Soe wat men daer in 't lant vint leggen ,
 Dat neemt men sonder wederseggen ,
 Ende doet daar mede sijn bedarve
 Recht oft waer sijn eyghen arve.
 Het is daer altijt oft waer meye ;*
- 60 *Daer singt elc voghel sijnre teye
 Daer coemt in die maent vijf weken

*
- 65 *Ende doer dat lant loept een jordane .
 Die luden , die daer quamen
 Ende namen dat water in haer mont ,
 Die soudén allen werden ionc ,
 Recht of sy waren van twintich jaren .*
- 70 *Dat segh ic u voer ware ,
 Daer sijn trompen ende schelmaiën
 Daer sy op dansen ende op reien ,
 Ende driven vroechede sonder ghetal
 Ic hoep 't ewelic dinken sal*
- 75 *Soe wie dat daer coemt in Godes namen
 Die mach voer waer wel seggen amen .*

DE VIER HEEREN WENSCHEN.

*gehele wachpostel.
 men der leide laad
 of 100? van een
 in beken den diekter.*

*Het saten heren viere
 In eenre salen wijt
 Bi enen sconen viere
 Ende corten haren tijt.*

5 *Si aten ende si dronken ,
 Si leiten heren leven ,
 Si wouden vieren die beste
 Van al der werelt wesen.*

*Dat een' was mijn heer Haghen ,
 10 D' ander die coninc Gontier :
 Die derde mijn heer Geernot ,
 Die vierde die milde Rudegheer.*

*Doen sprac mijn heer Haghen :
 „ Ic wille ons raet gheven ,
 15 Op dat ghi't loft , ghi heren ,
 Hoe wi weten selen ,*

*Welc hier van ons vieren
 Draghet den hoechsten moet.”
 Doen sprac die milde Rudegheer :
 20 „ Heer Haghen , dat ware goet ;*

*Wi en weten wat doch maken ,
 Laet ons maken iet
 Daer wi omme lachen ,
 Sprac dat coene diet.*

25 *„ Wi sijn hie heren vlere
 Ende hebben heren goet ,
 So doen wi als ic wane
 Ende draghen heren moet.*

*Nu laet manlijc wenschen ,
 30 Hoe hi altoes woude leven
 Sonder enich sterven
 Oft enich siec wesen ,*

Ende wies hi woude pleghen
Die daghen, die hi leeft,
 35 *Smach [men] aen ons merken,*
Wie 't vromste herte heeft."

„ Nu willic ane wenschen,
Sprac die coninc Gontier,
Ic wilde in enen sconen woude
 40 *[Ic] moeste wesen emmer meer;*

Op ene clare riviere
Mine tenten hebben geslaghen
Met ridderen ende met vrouwen
Varen vischen ende jaghen;

45 *Ende dat wout altoes*
In meys tide soude staen,
So woudic met sconen vrouwen
Varen vischen vaen,

Met witten handen ende voeten
 50 *Vischen in die vliet.*
Hoe mochte eneghe herte
Gedroeven die 't ane siet?

Als dat vischen ende dat beten
Ende dat jaghen ware gedaen,
 55 *Woudic met sconen vrouwen*
In die tente wedergaen,

Eten, drinken, reien
Dansen in 't gevoech;
Hem allen, die te mi quamen,
 60 *Dat ic hem gawe genoeg.*

Aldus so woudic leven

*Mijn leven sonder waen,
Een ander wensche dat sine,
Ic hebbe dat mine gedaen."*

65 „ *Nu willic aen wenschen
Sprac die coene Geernot;
Als een verrader te mi quame;
So woudic wesen doef,*

*So wat hi tot mi sprake,
70 Dat ic 's niet en conste verstaen,
So soude wel selden dorperheit
Uut minen monde gaen.*

*Ic woude van lande te lande
Tornieren ende jaghen varen,
75 Waer ic ere mochte gewinnen,
Daer en woudic niet jeghen sparen.*

*Der armer ridderen pande,
Die ic vonde ane den weggen staen,
Woudic hem allen quitten
80 Ende doense mi volgen saen.*

*Ic woude van riken borgen
Varen ten riken stede,
Ane sien die sconen vrouwen,
Die mi lachende quamen jeghen;*

85 *Ende ghelden elken wert
Na den wille sijn;
Aldus so woudic leven
Al dat leven mijn."*

„ Nu willic aen wenschen ,
 90 Sprac die milde Rudegheer ,
 Ic wildic in enen sconen foreste
 Moeste wesen emmer meer ,

 Daer die bomen scone stonden
 Ende dat gebloei'de rijs ,
 95 Ende dat suete cruut daer onder
 Elc na sijnder wijs

 Gebloeit men sinen bloemen ,
 Als in den tijt van meye ,
 Ende elc voghel daer songe
 100 Wel na sijnder leye.

 Daer woudic hebben staende
 Enen sale van gelase ,
 Daer in gewrocht historien
 Ende belden van ymase ;

105 Ende aldertieren gescen, *hielden he schelden*
 Die mi viseren mochten ,
 Wie dat daer binnen quame ,
 Dat hem hemelrike dochte.

 Ende alles dies men begeerde ,
 110 Genoech daer ware bereit ,
 Oec woudic van epelsbene
 Enen setel hebben so briet ,

 Dat ic daer wel op sate
 Na den wille mijn
 115 Met twee der scoensten vrouwen
 Die in den werelt sijn ;

Ende een rijcklyk bedde
 Daer voer mi soude staen
 Ende ic in die wille ware,
 120 Dat icker op soude gaen

Met haer liggen spelen
 Daer 't mi best af bequame,
 Ende ons nieman en saghe
 Die 't in arge name.

125 Ende daer voer mi soude staen
 Een cop van finen goude,
 Die van guldenen penningen
 Altoes vol wesen soude,

So wat ic daer uut dade,
 130 Dat hi altoes vol bleve,
 Dat ic al der werelt
 Genoech mochte geven.

Ende 'sijt dan alle wisten,
 Die giften hadden noet,
 135 Maectic se niet alle rike,
 So en geschie mi nemmer meer goet.

Aldus so woudic leven
 Den dach, die Godt sijn sal
 Here in hemelrike
 140 Ende hier in 't ertsche dal."

„ Nu willic aen wenschen
 Sprac Hagen, die deggen fijn,
 Ic woude Scimminc Mimminc
 Beide waren mijn,

- 145 *Ende ic in eenre goeder stat*
 Belegghen moeste wesen
 Met dusent den besten rida'ren ,
 Die in die werelt leven ,
- Ende met dusent knechten*
 150 *Die vromste , die nu zijn ,*
 Woudic in eenre goeder stat
 Altoes belegghen zijn ;
- Oec met dusent vrouwen*
 Die sconste , die nieman sach ,
 155 *Met dusent den reinsten maegden ,*
 Die men vinden mach.
- Ende als die porten van der stat*
 Op waren gedaen ,
 Woudic dat vrouwen ende joncfrouwen
 160 *Ten tinnen giengen staen.*
- Sien die ridders striden ,*
 Wie ridders leven can ,
 Al ocht ic dit niet en woude ,
 So en getrouwe mi nimmermeer man ,
- 165 *Ende als dat scoen pongijs*
 Vore die porten ware gedaen ,
 Woudic weder ten vrouwen
 In die sale gaen
- Cussen die rode monde ,*
 170 *Die mi lachende quamen jeghen ,*
 Ende mi die maelgien uut plucten ,
 Die mi in 't lijf waren geslegghen

*Aldus so woudic leven,
 Aldien dach dien Godt leeft,
 175 'Nu mach elc vroet man merken,
 'Wie 't vromste herte heeft."*

**DIE HISTORIE VAN CONINC CAREL ENDE VAN
 ELEGAST.**

Zie de Dialect n. 9 16 h.

*Een vraic historie ende al waer
 Mach ic u tellen, hoorter naer.
 Het was op eene avontstonde
 Dat Carel slapen begonde
 5 T' Ingelen al op ten Rijn.
 'T lant was al gader sijn,
 Hi was keiser ende coninc mede.
 Hoort hier wonder ende waerhede.
 Wat den coninc daer gevel,
 10 Dat weten noch die menighe wel.
 T' Inghelen aldaer hi lach,
 Ende waende op ten anderen dach
 Cronen draghen ende houden hof,
 Om te meerderen sinen lof.
 15 Doen hi aldaer lach ende sliep,
 Een heilich ingel aen hem riep,
 So dat die coninc wart ontwaken
 Bi des ingels, soete spraken,
 Ende seide: staet op, edel man!
 20 Doet haestelic u cleder an,
 Wapent u ende aaert stelen. *vaert*
 Godt die hiet mi u bevelen,
 Die in hemelrike es here,
 Of ghi verliest lijf ende ere;*

- 25 *En steeldi in deser niet,
So es u evel geschiet,
Ghi sulter omne sterven
Ende uwes leven derven,
Eer emmermeer scheidt dit hof.*
- 30 *Nu verwacht u daer of, ^{in den hel}
Vaert stelen of ghi wilt,
Neemt uwen spere ende uwen schilt,
Wapent u, sit op u paert
Haestelic ende niet en spaert. ^{met niet stellen}*
- 35 *Dat verhoorde die coninc.
Het dochte hem een vreemde dinc;
Want hi daer niemen en sach,
Wat dat roepen bedieden mach.
Hi waendet slapende hebben gehoord*
- 40 *Ende hilt hem niet aen dat woort.
D'ingel, die van Gode quam,
Sprac ten coninc als die was gram
Staet op, Carel, ende vaert stelen!
Godt hiet mi u bevelen,*
- 45 *Ende ontbiet u te voren,
Anders hebdi u lijf verloren!
Met dien woorden sweech hi,
Ende die coninc riep: ay mi!
Als die sere was vereent. ^{vermeent te zijn}*
- 50 *„Wat eist dat dit wonder meent?
Eist alfs ghedrocht, dat mi quelt, ^{alre gheken}
Ende dit grote wonder telt? ^{in heten martela}
Ay hemelsche drochtijn,
Wat node soude mi sijn ^{er is nog en sijn niet}*
- 55 *Te stelen? ic ben so rike,
En es man in aertrike,
Weder coninc noch graven,
Die so rijk sijn van haven,
Si moeten mi sijn onderdaen*

- 60 Ende te minen diensten staen.
 Mijn lant es so groot,
 Men vint newers sijns ghenoot.
 'T lant es al gader mijn,
 Tot Colene op ten Rijn
- 65 Ende tot Romen voort
 Als 't den keiser toe behoort.
 Ic ben Here, mijn wijf es vrouwe,
 Oost toter wilder Dunouwe
 Ende west toter wilder see.
- 70 Nochtan hebbic goets veel mee:
 Gallssien ende Spangien lant,
 Dat ic selve wan metter hant
 Ende ic die heidenen verdreef,
 Dat mi 't lant allene bleef.
- 75 Wat node soude mi sijn dan
 Te stelen? ellendich man!
 Warum ontbiedet mi dit Godt?
 Node breek ic sijn ghebot.
 Wistic dat hijt mi ontbode,
- 80 En mochts niet geloven node
 Dat mi Godt den laster onste,
 Dat ic te stelen begonste.
 Daer hi lach in dit ghepens
 Haer ende daer, weder ende ghens,
- 85 So vaecte hem een letterkijn,
 So datti looc die oghen sijn.
 Doe seide d'ingel van te voren:
 Wildi Gods ghebot verhoren,
 Heer coninc, so sidi ontdaen,
- 90 Het sal u aen u leven gaen
 D'ingel van den paradise,
 Sprac: coninc, doet als die wise,
 Vaert stelen ende wert dief,
 Al hebdijs nu groot ongerief,

- 95 *Het sal u namaels wesen lief!*
Met deser talen voer d'ingel dan,
Ende Carel hem te seggene began
Van den wonder dat hi hoorde:
Gods ghebot, sine woorde
 100 *En wil ic niet laten achter.*
Ik sal dief wesen, al eis't lachter, elc. w. h. d. on. el.
Al soudic hangen bi der kele.
Nochtan haddic liever vele,
Dat mi Godt name ghemene,
 105 *Dat ic van hem houde te lene* *komme ghe. eigentl. lene*
Beide borch ende lant, *belooning*
Sonder mijn ridders ghewant,
Ende ic mi moeste ghenere
Metten schilde ende metten spere,
 110 *Als een die niet en heeft*
Ende op die aventure leeft,
Dat ware mijn wille bet,
Dan ic gevangen ben in 't net
Ende ic nu moet stelen varen,
 115 *Sonder enich sparen*
Varen stelen oft Godt verwerken:
Nu so moeti mi gesterken.
Ik woude ic ware uter sale
Sonder niemare ende tale
 120 *Ende mi waer gecoft op ten Rijn*
Seven borghen van stenen fijn!
Wat sal ic seggen van oneren
Den ridderen ende den heren,
Die hier liggen in der sale? *op den. kon. niet heel per.*
 125 *Wat sal wesen mine tale,* *bechlyk men loyden*
Dat ic in deser duuster nacht *bechlyk*
Allene sonder iemens cracht
Moet varen in een lant,
Dat mi es vreemt ende onbecant?

- 130 Met deser talen ghinc hem gereden
 Die coninc Carel ende cleden
 Met sienen dieren ghewaden,
 Als die te stelen was beraden.
 Het was altoos sine sede,
 135 Dat men sine wapenen dede
 Ten bedde daer hi lach,
 Het waren die beste die ieman sach.
 Als hi aldus gewapent was,
 Ghinc hi door dat pallas.
 240 Daer en was slot noch dore so goet,
 Noch poorte diene wederstoet,
 Sine waren teghen hem ontdaen.
 Daer hi wilde, mocht hi gaen.
 Daer en was niemen diene sach;
 145 Want dat volc al gader lach
 In vasten slape, als Godt woude;
 Dat dedi al door des conincs houde, *die sijn ghebruen*
 Sine hulpe was hem bereet
 Als hi di borchbrugge leet, *ging over - lyden*
 150 Ghinc die coninc met liste
 Toten stalle, aldaer hi wiste
 Sijns ors ende sijn ghesmide, *dat men*
 Sonder enich langher bide.
 Hi sadelet ende satter boven
 155 Op 't ors, dat men mochte loven.
 Doe hi ter poorten gereden quam,
 Sach hi daer ende vernam
 Den wachter ende den poortiere,
 Die lettel wisten, dat hiere
 160 So na hem was metten schilde.
 Si sliepen vaste als 't Godt wilde.
 Die coninc bete ende ontdoet *zie Narcisus n 32*
 Die poorte, die besloten stoet,
 Ende leide sijn ors uut

- 165 *Sonder niemare ende gheluit.*
Doen sat si in sijn ghereide
Die coninc Carel ende seide :
Godt also ghewaerlike
Als ghi quaemt tot in aertrike
 170 *Ende wort sone ende vader ,*
Om ons te verlossen alle gader ,
Dat Adam hadde verloren ,
Ende dat na hem wart gheboren ;
Ghi liet u aen den cruce slaen ,
 175 *Doe u die joden hadden gevaen ,*
Si staken u met enen spere
Ende sloeghen u , dies haddi ghere ,
Dese bitterlike doot
Ontfincti here door onse noot.
 180 *Also waerlic , als 't was waer ,*
.
Ende ghi here Lasaruse ,
Daer hi lach in sine cluse ,
Verwecket here van der doot ,
 185 *Ende van den stenen maket broot*
Ende van den water wijn ;
So moeti in mijn gheleide sijn
In desen demsteren nacht ,
Ende verbaert aen mi u cracht ,
 195 *Ootmoedich Godt ende vader ,*
Aen u keeric mi alle gader.
Hi was in vele ghedochte ,
Waer hi best henen varen mochte ,
Daer hi stelens soude beghinnen.
 195 *Doe quam hi in een wout binnen*
Carel die edel man
Dat niet verre en stont van dan ,
Doe hi quam gereden daer ,
Die mane scheen seer claer

- 200 Die sterren lichten aen den trone, — *hemel ...*
 't Weder was claer ende scone. *...*
 Dus pensde die coninc:
 Ic was ghewone voor alle dinc
 Dieven te hatene, daer ic se wiste,
 205 Die de lieden met liste
 Haer goet stelen ende roven:
 Nu mach ic hem wel gheloven,
 Die leven bi der aventuren;
 Si weten wel, dat si verburen
 210 Lijf ende goet; mach men se vaen,
 Men doet se hangen ende 't hoofd af slaen
 Ofte sterven arger doot.
 Haren anxe es dicke groot.
 Nemmermeer en ghevalt mi dat,
 215 Dat ic man door cleinen scat *om nemig goed of goet*
 Sterven doe in al mijn leven.
 Ic hebbe Elegast verdreven
 Om cleine saken uut minen lande,
 Die dicke set sijn lijf te pande *Zijn leven in gevaar brin*
 220 Om 't goet daer hi bi leeft, *daer hy van leeft.*
 Ic wane, hi dicke sorghe heeft,
 Hi en heeft lant noch leen,
 Noch ander toeverlaet gheen
 Dan hi met stelen can bejaghen,
 225 Daer op moet hi hem ontdraghen. *...*
 Ic nam hem 't lant, des was hi here
 Dat mach hem nu wel rouwen sere
 Beide borch ende lant.
 Des was ic harde onbecant;
 230 Want hi hadde in siere scaren, *groot*
 Die met hem onthouden waren,
 Ridders, serianten een ghetal
 Die ic heb onterft al
 Beide van lande ende van goede;

- 235 Nu volgen si hem al door armoede.
 Ic en laet se niewers geduren;
 Die se onthilde, ic daden verburen
 Beide borch ende leen.
 Hi en hevet toeverlaet gheen;
- 240 Hi moet hem al onthouden
 In wildernissen ende in wouden,
 Ende moet allene bejaghen,
 Daer si hem alle op ontdraghen.
 Mer so vele esser an,
- 245 Hi en steelt ghenen armen man,
 Die bi siere pinen leeft; *die van zijn leed en arbeid*
 Dat pelgrim ofte coopman heeft, *leest*
 Laet hi hem gebruiken wel,
 Mer hi en versekert niemen el.
- 250 Biscoppen ende canoniken, *die allen volgen de* *heere*
 Abden ende moniken, *canon en heere*
 Deken en papen,
 Daer hi se can betrapen,
 Comen si in siere vaerde; *op*
- 255 Hi neemt hem mulen ende paerde,
 Ende steect se uut haren ghereide,
 Dat si vallen op die heide,
 Ende neemt hem met siere cracht
 Al dat si daer hebben bracht,
- 260 Silver, cleder facelment. *misschien kleine sieraden*
 Dus bejaecht hi hem omtrent, *gewoonlyk geeft men dit*
 Daer hi die rike lieden weet; *wordt de heere kenist van*
 Hi neemt hem haren scat ghereet, *facilement*
 Beide silver ende gout.
- 265 Sinen list es menichfout,
 Niemen en kannen gevaen;
 Nochtan heefter om gedaen
 Menich man sine cracht.
 Ic woudic nu in deser nacht

270 Sijn gheselle mochte wesen.

Ay here Godt, helpt mi tot desen!

Met deser talen voert hi voort

Die coninc ende heeft verhoort,

Hoe een ridder quam gevaren

275 In den selven gebaren *zich waarden.*

Als die riden wil verholen,

Met wapenen swart als colen;

Swart was helm ende schilt,

Die hi aen den hals hilt;

280 Sinen halsberch mocht men loven; *halsberch. het harnas*

Swart was den wapenrok daar boven; *Zyn geheel.*

Swart was d'ors, daer hi op sat,

Ende quam enen sonderlinghen pat

Dwers riden door den woude. *wapenrok een den.*

285 Alsen die coninc ghemoeten soude,

Seghende hi hem ende was in vare

Ende waende dat die duvel ware,

Om dat hi was so swart al;

Den riken Godt hi hem beval.

290 Hi pensde in sinen moet:

Gevalt mi quaet ofte goet,

Ende vlie te nacht door desen,

Ic sal der aventuren genesen. *dan sal ick niet meer op avon*

Nochtan wetic te voren wel, *reken.*

295 Tes die duvel ende niemen el.

Waer hi van Gods halven iet, *van Gods nege*

Hi en ware so swart niet.

Tes al swart, paert ende man,

Al dat icker aen gemerken can.

300 Ic duchte, dat mi toren naket, *tenen en dat tenen*

Ic bidde Gode, dat hi wakiet,

Dat dese mi niet en schende!

Ende als hi bet quam gehende,

Seghende hi hem ende was in vare,

- 305 Ende waende dat die duvel ware.
 Ende die swarte ridder heeft vernomen
 Den coninc teghen hem comen.
 Doe pensde hi in sinen sin:
 Dese es verdooft hier in,
 310 Ende hevet sinen wech verloren.
 Ic wil dat aen hem verhoren. *van hem vernemen*
 Hi sal der laten die wapen sine,
 Die die beste sijn in schine,
 Die ic in seven jaren sach,
 315 Si verlichten als den dach
 Van stenen ende goude. *van elc het dragen*
 Wanen quam hi in den woude! *van mannetjes noot*
 Ten was noit arm man,
 Die sulke wapen droech an
 320 Ende sulc ors hadde bescrede,
 So sterc ende so schoon van leden.
 Doen si quamen te ghemoeten,
 Leden si al sonder groeten.
 D'een besach den anderen wel,
 325 Mer si en seiden niet el
 Als hi den coninc was leden,
 Die 't swarte ors hadde bescrede,
 Hilt hi stilte ende dochte,
 Wie die ander wesen mochte,
 330 Warum dat hi aldus lijft
 Ende siere talen aldus vermijft,
 Datti mi niet en groete,
 Doen hi mi ghemoete,
 Ende om gheen dinc en vraghet;
 335 Ic wane dat hi quaet jaghet.
 Waer ic seker van dien,
 Dat hi quame om verspien,
 Datti mi ofte mine
 Brengen wilde in pine

- 340 Teghen den coninc die ic ontrade,
 Hi en lede te nacht sonder scade.
 Wat node soude hi jaghen
 Achter boschen ende haghen,
 Ofti mi niet en sochte?
 345 Bi den here die mi gewrochte!
 Hine ontrijt mi te nacht.
 Ic sal proeven sine cracht,
 Ic willen spreken ende kinnen,
 Hi mach sulc sijn, ic sal winnen
 350 Sijn ors ende dat hi hevet an,
 Ende doen hem met lachter keren dan.
 Hi es hier komen als een domne,
 Met dien warp hi sijn ors omme *omwendeden*
 Ende volchde den coninc naer.
 355 Doen hien achterhaelde daer,
 Riep hi lude: ridder, ontbijt!
 Waer na eist dat ghi rijt?
 Ic wil weten, wat g'hi hier soect
 Ende jaecht ende roect? *bedoelen (roekelen)*
 360 Eer ghi mi ontrijt van hier
 Alwaerdi noch so fier
 Ende so diere uwer tale,
Berechtes mi, so doedi wale. *verhaal my*
 Ic wil weten, wie ghi sijt,
 365 Ende waer ghi vaert op dese tijt,
 Ende hoe dat u vader hiet,
 En machs u verlaten niet!
 Doen antwoorde die coninc;
 Ghi vraghet mi so menich dinc
 370 En wistu hoe berechten *onderzichten*.
 Ic hebbe liver, dat wi vechten
 Dan ic 't u seide bi bedwange
 So haddic geleest veel te langhe,
 Dat mi een man dwingen soude

- 375 Van dingen, die ic niet en woude
 Berechten, ten ware mi lief
 Coomter mi goet af of meskief, *met schiet, en gelaet*
 Wi sullen desen strijt nu scheiden
 Ende becorten tuschen ons beiden.
- 380 Des conincs schilt was verdeckt, *laekt*
 Hi en wildes niet voeren ontdeckt *{ uit hoofde dat hy*
 Om teiken datter ane stoet; *{ niet ontdeckt wrode*
 Hi en wilde niet dat men waer vroet, *zijn*
 Dat hi ware die coninc.
- 385 Si worpen omme met deser dinc
 Haer orsen sterc ende snel.
 Si waren beide gewapent wel,
 Hare speren ware sterc
 Si versaemden in een perc.
- 390 Met sulken nide onder hem tween,
 Dat d'orsen boghen over haer heen.
 Manlic vingen si ten swaerde, *trokken zy het zwaer*
 Als die vechtens begaerde. *begaerde*
 Si vochten een lange wile,
- 395 Dat men gaen mochte een mile.
 Die swarte was sterc ende snel
 Ende sine joesten waren fel, *aanwellingen*
 So dat die coninc was in vare
 Ende waende, dat die duvel ware.
- 480 Hi sloech den swarten opten schilt!
 Dien hi manlic voor hem hilt,
 Dat hi in tween stucken vlooch,
 Oft ware een linden loof. *uit hoofde van de linden*
 Die swarte sloech den coninc weder. *hieu der bladen*
- 405 Die swaerden ghingen op ende neder
 Op die helmen, op die maelgien *schillen met ruyche*
 Datter menighe moeste faelgien. *beruyken in elken*
 Daer en was halsberch gheen so goet,
 Daer en dranc dore dat rode bloet

- 410 Door die maelgien uter huut.
 Daer was van slaghen groot geluut.
 Die spaenderen van den schilde vloghen,
 Die helmen op haer hoofden boghen
 Vol van scaerden ende van vleggen, *stuckken*
 415 So scarp waren der swaerden eggen. *egge, de scherpe, byden*
 Die coninc pensde in sinen moet: *hand van daer nege*
 Dese es ter wapene goet, *den landbouw egge!*
 Sal ic liden mijns namen *engelen*
 Ic souts mi ewelic scamen,
 420 Nemmermeer en gecreech ic ere!
 Doe sloech hi enen slach so sere
 Opten swarten, die voor hem helt, *blond*
 Dat hien manlic hadde gevelt
 Ende van den orse tumelen dede.
 425 Tuschen hem beide en was ghene vrede.
 Ende die swarte sloech opten here
 Ende sloech enen slach so sere
 Opten helm, dat hi booch
 Ende 't swaert in twee stucken vlooch:
 430 So anxtelic was die slach.
 Als dat die swarte sach,
 Datti sijn swaert hadde verloren:
 Tfi dat ic ie was gheboren! *Helass* *avt*
 Pensde hi in sinen moet.
 435 Dat ic leve, waer toe eist goet?
 In hadde noit goet gheval *Ik en* *woorep*
 Noch nemmermeer hebben en sal.
 Waer mede sal ic mi nu verweren?
 In prise mijn lijf niet twee peren,
 440 Want ic ben idelre hande. *heidig en wapen*
 Doe docht den coninc scande,
 Op enen te slane, die voor hem helt.
 Doe hi sach liggen 't swaert op 't vest
 In twee stucken gebroken,

445 *Pensdi: en es niet gewroken,*
Die enen wille slaen of deren,
Die hem niet en can geweren.
Dus hilden si stille in 't wout;
Haer gepens was menichfout,
450 *D'een wie d'ander wesen mochte.*

II. TIJDVAK. VII. GEDEELTE.

1300 — 1400.

VOLKSGEZANG.

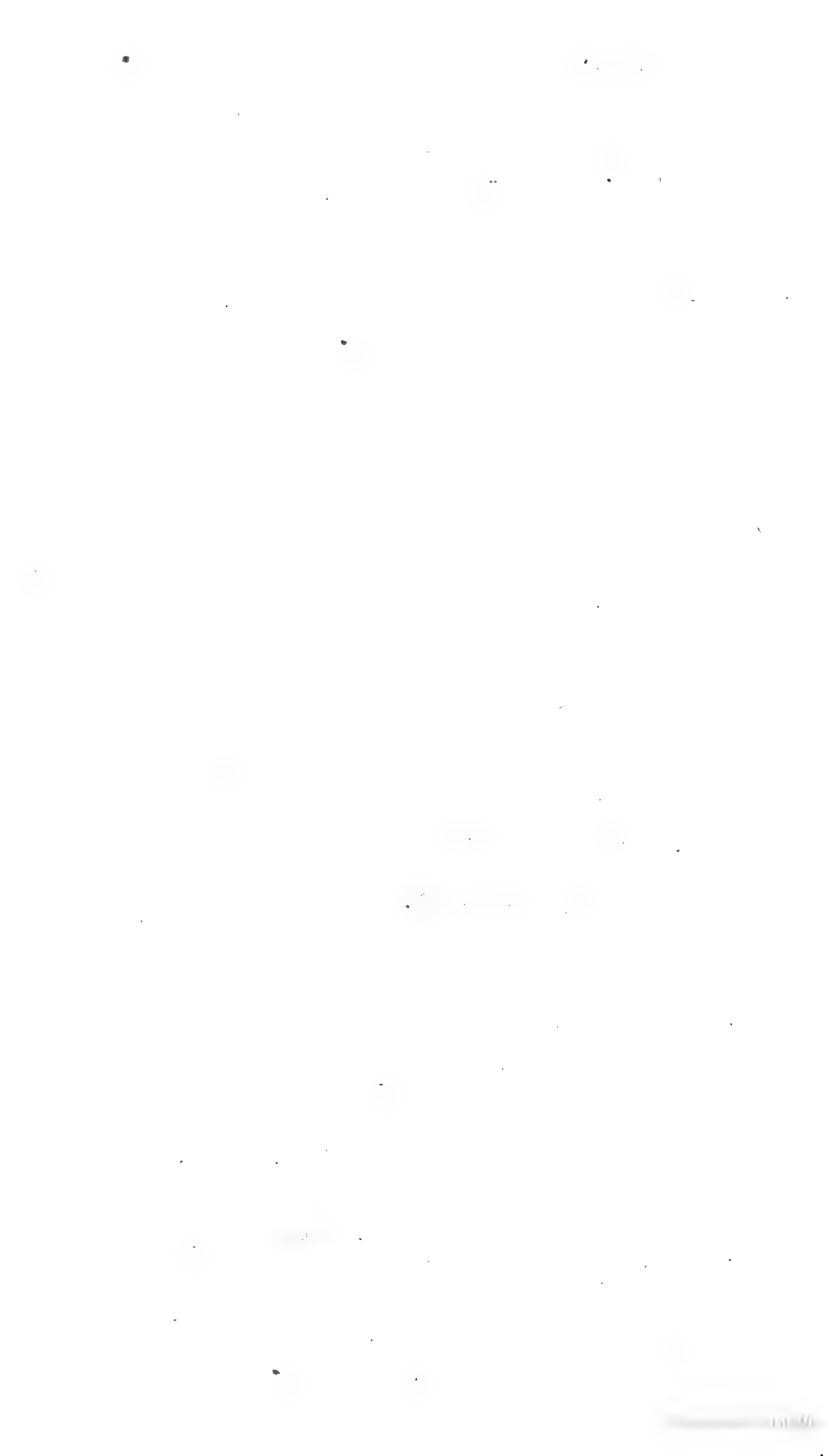
I. *Godsdienstig gezang.*

Die Duytsche psolter.

Psolter van ons lief vrouw.

II. *Historische Lieder.*

Op graaf Floris V.

PSALMEN

UIT DIE DUYTSCH E PSOLTER

Psalm. LIIJ. ().*

- 7 *Keer of die quade dinghen mijnre vianden ende in dijnder waerheden so verstroey se.*
- 8 *Willichlicken sal ick di offeren ende sal beliden dinen naem, want hi goet is.*
- 9 *Want van alre bedroefnis hebstu mi verlost ende op mijn vianden versmaden mijn oghen.*

Psalm. LIIIJ.

- 2 *Godt hoer mijn ghebet ende en versmade niet mijn bedinghe; aendenc mi, ende hoer mi.*
- 3 *Ic ben bedroeft in mijnder ofeninghen, ende verstoert van den stemme des viants, ende van der droefheiden des sundaers.*
- 4 *Want in mi neygheden ongerechticheden, ende in thoerne waren si mi swaer.*
- 5 *Mijn herte is bedroeft in mi, ende die anxt des dodes viel op mi.*
- 6 *Anxt ende bevinghe quamen op mi, ende die duusternissen bedecten mi.*

(*) Uit dezen bundel geven wij opzettelijk dezelfde psalmen, welke bladz. 18. in het oud Nederlandsch reeds zijn medegedeeld. De vergelijking, uit een taalkundig oogpunt, zal daar door te gemakkelijker vallen.

- 7 *Ende ic seyde, wie sal mi gheven vederen als der duven, ende ic sal vlieghe ende rusten.*
- 8 *Sich ic hebbe mi ververret, ende vloech ende bleef in der woestinen.
Ic verbeide hem die mi ghesont maecte van cleynmoedicheyt des gheestes ende den storme.*
- 10 *Heer worpse haestelic neder, deel haer tonghen; want ic sach ongerechtigheiden ende wedersprekinghe in der stat.*
- 11 *Dach ende nacht sal haer omvaen op haer muren, ongherechtigheyt ende arbeyt is in't midden van haer ende ongherechtigheyt.*
- 12 *Ende daer en ghebrac niet van haren straten woeker ende loescheyt.*
- 13 *Want hadde mi mijn viant vermaledijt ic hadde 't immers gheleden, ende hadde hi grote dinghen op mi gesproken, die mi haette, ic hadde mi masscien van hem ghehuedet.*
- 14 *Mer du biste een mensche eenmoedich mit mi mijn leyder ende mijn bekende.*
- 15 *Die mit mi soete spisen naemste; in den huysse des heren wanderden wi mit eendrachticheyt.*
- 16 *Die doot moet comen op hen, ende si moeten levende neder gaen in der hellen; want scalcheyden sijn in haer woninghen in den midden van hen.*
- 17 *Mer ic hebbe gheropen to Gode, ende die Heer sal mi beholden.*

- 18 *Ik sal vertellen ende boetscappen te vespertijt des morghentijt ende des middaghes, ende hy sal hooren mijn stemme.*
- 19 *Hi sal verlossen mine siel in vreden van den die mi naken; want onder veel menschen was hi mit mi.*
- 20 *Godt sal se horen ende veroetmoedighen, die daer is voer die werlt.*
- 21 *Hem en is gheen verwandelinghe, si en ontsaghen Gode niet, hy reckede wt sijn hant in weder te gheven.*
- 22 *Si hebben bepleet sijn testament; si sijn gedeelt van toerne sijns aensichtes, ende sijn herte nakede. Sijn reden sijn weec gheworden boven oli, ende si sijn scutte.*
- 23 *Worpe dijn sorge opten heer, ende hi sal di voeden, ende en sal den gherechtighen in der ewicheyt niet gheven een vlitinghe.*
- 24 *Mer du Godt salt se leyden in den put des doots; die mannen des bloets; ende die loesen en sullen niet in 't midden haerre daghen comen; mer ic heer sal hopen in di.*

Psalm LV.

- 2 *Ontferm mi Godt, want die mensce heft mi vertreden, aldendach vohti mi aen ende bedroefde mi.*
- 3 *Mijn vianden vertraden mi ende streden teghen mi.*

- 4 *Ic sal ontsien van hoecheyt; mer ic sal in di hopen.*
- 5 *In Godt sal ic loven mine reden. In Godt hebbic ghehoept, ic en sal niet ontsien wat mi dat vleysch doet.*
- 6 *Al den dach versmaden si mijn woerden, teghens mi waren alle haer gedachten in't quade.*
- 7 *Si sullen inwonen ende hueden, si sullen laghen leggen mine versen.*
- 8 *Alsoe si gheleden hebben mijn siel om niet du salt se gehalten, du salt breken dat volc in thoerne.*
- 9 *Godt mijn leven hebbic dy geboetschapt, du hebste mijn tranen gheset in dijn aensicht.*
- 10 *Alsoe als tu belovet hebste dan sullen mijn vianden afterweert gekeert worden; in wat daghe ic di inrope, sich, ic hebbe bekent dats tu mijn Godt bist.*
- 11 *In Gode sal ic loven dat woert, in den here sal ic loven die reden, in Gode hebbe ic ghehoept, ic en sal niet ontsien wat my die mensche doet.*
- 12 *O Gods in di sijn allen mijn begheerten, die ic di weder omme gheven sal te loene.*
- 13 *Want du hebste verlost mijn siel uter doot, ende mijn voeten van glidinghen, op dat ic behaghe voer Gode in den lichte der levender.*

ST. BERNARDUS SOUTER VAN ONS LIEF VROUW.

ANNO 1491.

 Confitemini Do. qui bo.

Belijet den heere want hi goet is, want sijn ontfermherticheit wort ghegeven doer Marien. Vercryghe ons vrouwe die vrientschap Ihu xti, ende behoedt ons dat wi niet en verliesen onse onnoselheit. verdruc onsen viant met dinen gheboden op dat hy niet af en hale van ons die duechden der minnen. Goede natuerlike dinghen behoede in ons. Die goeden der gracen moeten worden gemenichfuldicht overmits dy. Verlichte onsen wech ende toepaden op dat wi moghen bekennen weclke dingen Gode behaechlic sijn.

Des sondaechs voor die noon sal men dit lesen:

Beatus vir.

Salich is die mensche die minnet dijnen naem, o maghet; dijne gracie sal sterc maken sijn siele, sy sal wtreyken die alder vruchtbaerste vruchte der gherechticheydt, als dat hout nat gemaectes met die fonteyne der wateren.

Du biste gebenedijt onder die vrouwen om die gelovelicheit dijns heylighe herte; want du verwindeste alle vrouwen met schoenheyt des vleysches. Du boven gaeste die engelen ende archangelen met hoechheyt dijnre heylicheyt. Dijn ontfermherticheyt wort al ghepredict: Godt wort gebenedijt in den wercken dijnre handen.

*Et viel in eenen tūt voerleden ,
Verstaet mine redene si es claer ,
In Scravenhaghe ter selver stede ,
Het es gheleden bet C jaer.*

*Die grave sprac in sijn ghevoech ,
Gheert van Velssen ghy moet trouwe ,
Ic sal u gheven guets genoegh ,
Met Tsabeele mijns harssens vrouwe.*

*Die scande en valt my nummermeere ,
My selven te bringen in dat verdriet ,
Sprac Gheert van Velssen tot sinen heere ,
Uwer loddinningen en willic niet.*

*Die grave sprac met felle moede ,
Anders mocht u reden wel belegge ,
Gheert van Velssen sūt op u hoeden ,
Mijn loddinningen suldi seker hebben.*

*Die een van den anderen sciet ;
Die redenen lieten se daer staen ,
Gheert van Velssen en achte's niet ,
Hi meende het soude daer anders gaen.*

*Des Grave van Bente dochter was hem ghegheven ,
Die troude hi tot eene wive ,
Des wilde Gheert van Velssen vroolic leven ,
Die Grave van Bente dochter was hem ghegheven.*

*Doen die feeste was ghedaen ,
Gheert van Velssen hadde al vergheten ,
Die Grave van Hollant screef hem aen :
Een woert willic met u spreken.*

*Gheert van Velssen sat op zijn paert.
 Hi sciet van sünre scoenre vrouwen,
 Die grave sinde hem metten vaert,
 Tot Bargaen inde Heenegouwen.*

*Des ander daechs bi der noenen
 Toech die grave tot Velssen toe,
 Anders en haddi daer niet te doene,
 Dan te scoffierene die scoene vrouwe.
 Die vrouwe riep cracht ende gewelt,
 Wat doedi edele landtsheere?
 Waer dus een ander op mi gestelt,
 Selve metten live sou du 't keere.*

*Haer gherochte en halp haer niet,
 Si moeste liden dat men haer dede;
 Die grave van der vrouwen sciet;
 T' Utrecht toech hi in die stede.*

*Het en leet niet vij daghen
 Gheert van Velssen quaem uit Heenegouwen;
 Niet langhe en letti in Scravenhage,
 Hi en toech tot sünre scoenre vrouwen.*

*Teghen plach si hem te come,
 Willecome heeten haere heere,
 Nu en heeft hi se niet vernomen;
 Des bedrufde hi hem harde seere.*

*In die camer dat hi trat,
 Hi vant zijn wijf in groote rouwe,
 Vriendeliken dat hi se an sprac,
 Wat es u wel scoene vrouwe.*

*Die grave heit mijn eere genomen,
 Daerom bin ic in dit liden.
 Nummermeer en mach mi vromen,
 Te slapen heer bi uer siden.*

*Dese reise haddic wel moghen derven ,
 Scoene wijf dat willic u vergeven ,
 Maer bi der doet , die ic sal sterven ,
 Dat sal de grave kosten 't leven.*

*Nt sal ic u seggen sūt becant
 Van den grave van Hollant ;
 Met sūne edele lieden ,
 Die grave sat op een dobbelspel.*

*Gheert van Velssen was soe fel ,
 Hi heeft hem vermeten ;
 Hi sal den grave van Hollant ,
 Met eenre cniven doersteken.*

*Dat benam heer Ghijsbrecht ,
 Ill werf voer den daghe ;
 Dat dede hi om die van Utrecht ,
 So lief hadde die grave.*

*Ik quam gereden met jolūdt
 In een velt van groenen grase ;
 Daer vandic op een morgen tūt ,
 Een loep van eene witte haese.*

*Die haese en mach niet gevaen bliven ,
 Segh ic u wat mūn's ghesbiet ;
 Ghi en site selve metten live ,
 Of ic en can 's gevanen niet.*

*Die edele grave sat op sūn paert ,
 Uit jaghen vaendi riden ,
 Hi sette twee suster kinderen ,
 Neffens sūnre siden.*

.....

II. TIJDVAK. VII. GEDEELTE.

1300 — 1400.

PROZA WERKEN.

Cortenbergsche wet.

Landrecht van Averissel.

Gildebrief van Deventer Lakenkoopers.

Jan van Rode, 'sconincs somme.

In den name 's Vaders, 's Soens, ende 's Heylegh Geests,
 's welcs aenroepen es goet beghinsel, beter middel, ende d'beste ensel: *Wi JAN* bi der gratien Godts, Hertoghe van Lothrijck, van Brabant ende van Lemhourgh, aenroepende die hulpe 's Vaders 's Soens ende 's Heylegh Geests; aensiende ende begherende de salecheit onser vorderen, ende oec de salecheit van ons, van onse oer, ende ons nacomelingen; ende den noet, profyt, ende gemeine nutschap ende orber van alle onse landen ende onser lieden, gemeinlec rike ende arme; omme volcomene redenen te doene ende te volgene met doechden, alle archeit achtergelaten ende sonderlinge omme die gonsticheyt ende die getrouwe diensten, die onse lieden van onsen landen altoes hebben gedaen onsen vorderen ende ons, ende dien wi hopen dat si altoes voertane doen selen, hebben onse lieden ende onsen landen gemeinlec ghevene, mechtech ende volcomen ons sins, ende onse redenen, met deliberatien, ende met volcomene ende ripen raden, ende met gemeinen ende volen gevolge, ende gheven te houdene, ende te gebrukene ewelec vortane, alle die poenten ende artikelen, ende elck sonderlinge die hier na beschrevene staen. Dat's te verstaene: Ierstwerf, dat wy noch onse oer, noch onse nacomelingen nemmermeer binnen onsen landen settinge noch beede nemen en selen, 't en si om occasioen van ridderschappe, van huweleke, ochte van gevankenesse; ende die bede sal men alsoo weselec nemen, dat niemen van onsen landen daer mede gequetst noch verladen en si.
 Voert selen wy houden ende setten alle onse landen te wette ende te vonnesse, ende allen onsen lieden, riken ende armen, wetten ende vonnessen doen gelijc dat die brieven spreken, die er op gemaect sijn, ende in manieren dat men die selve brieven van den vonnessen met goeden ripen rade

Lorenz

vorderen van herten noodduft.

Kontingen belasting

overbeladen over belasting.

bevestigende documenten

versien sal, ochte enech poent daer in es, dat te betere es, ochte te swaer in eneghe dingen onsen lieden ende onsen landen, dat men dat altoes beteren ende verlichten sal, metten raede der goeder lieden van onsen landen, ende metten ghenen, die men daer toe kiezen ende ordineren sal, gelijc dat hier na beschreven es.

Voert selen wy, onse oer, ende onse nacomelingen, alle onse vrie steden houden in haren vriheiden ende rechten, die si harebracht hebben, ende houden, ende handelen die goede lieden van onsen steden na 't recht van elcker stat; van allen dingen, ende daerenboven niet wercken, noch laten wercken in enegher manieren.

Voert selen wy, ende onse nacomelingen, bi gemeinen rade van onsen landen, kiezen binnen lands vier ridderen, de orborlecste ende de vroetste, die men vinden mach, omme 's landts orbore, ende drie goede lieden van Lovene, drie goede lieden van Brusselle, eenen goeden man van Antwerpen, eenen van 's Hertoghen-Bossche, eenen van Thienen, ende eenen van Leewe.

Ende dese die aldus gecoren werden, selen comen ende vergaderen te Cortenberge, van drie weeken te drie weeken, ende selen mechtech sijn (de welcke macht wy hen gheven van ons ende van onse nacomelingen) te verhoerne, ende te wetene ochte enech gebrec es in den landen, van eneghen dinghen, alse van den poenten, die hier vore bestaene sijn, ochte hier namaels gevallen moghen; in wat manieren dat si, ochte geschien mach, ende volle macht hebben van onsen weggen, ende onse nacomelingen, altoes alle dese dingen te versiene, ende te verbeteren, ende alle andere goede dingen te makene ende te ordonneerne op hare beste, na den orbore ons, ende ons lands; ende dat si daer mede doen ende ordineren selen, dat dat vaste ende gestade bliven, sonder nemmermeer daer jeghen te doene, ochte te comene van onsen weggen, ochte onser nacomelingen, in enegher manieren.

Ende voert, ware dat sake, dat enech van de voorge-
noemde vier ridderen, ochte van den anderen goeden lie-
den, die hier toe selen gecoren worden, van live ter doet
ghingen, ochte niet orborlec en ware te desen dingen,
dat men dan eenen anderen kiezen ende setten sal in sine
stat, bi rade van den anderen, ende der goede lieden
van den lande, al te Cortenberge.

Ende dese ridderen ende goede lieden, die hier toe selen
gecoren worden, selen sweeren op de Heileghen, ende op die
Heileghe Evangelien, dat si ons ende onse nacomelingen,
ende allen den lieden van onsen landen rike ende arme
wale bewaren selen na hare macht, ende elcken hou-
den in sinen rechten, ende recht geschien doen, na ha-
re beste.

Ende ware dat sake, dat die ridderen ende goede lie-
den voor recht te Cortenberge eenighe dingen maectden,
visierden ochte ordineerden, ende wy ochte onse nacom-
elingen ochte el ymen, die dingen, ochte eneghe daer af,
braken, ochte niet houden en wouden, soe consenteren
wy, ende willen voor ons, ende voor onse nacomelingen,
dat men binnen onsen lande en ghene vonnessen seggen
en sal, noch dienst doen en sal tot ane dier stont dat
men die dingen hielde ende geschien dade, gelijk dat
voer geseght es, ende si daer gemaect ende geordineert
selen sijn.

Ende alle dese dinghen voorsz. van poente te poente,
gelijc dat si hier voren beschreven sijn, geloven wi bi
trouwen, ende sweeren, handt ten Heileghe Evangelien,
voer ons, vore onse oer ende nacomelingen, omme nutschap
ende profijt ons ende ons lands, ende onse lieden gemeinlec
van onsen landen, ewelec vaste ende gestade te houdene,
ende te doen houdene, sonder nemmermeer daer jeghen te
komene bi ons, noch bi onsen oer, ochte nacomelingen,
noch bi niemen el, ende dat wy nemmermeer, noch onse
nacomelingen; noch niemen van onsen wegghen subtylheit,

vermelt dat
nacomelingen
dier.

pag 267

const, wech noch engien zoeken en selen, noch pinen te vindene, daer wi mede hier jeghen comen mochten in eenegher manieren.

Ende omme die meerdere sekerheit, ende ewelec vestinge van dese dingen, soe bidden wy, bevelen, ende heten alle onse Baroenen van onsen landen, Ridderen, beide Baenrosschen ende anderen, ende allen wie si sijn, die Heerschap hebben, ende houden binnen onsen landen, ende de goede lieden van onse steden groote ende cleine, ende manen se op die trouwe ende die hulde die si ons schuldech sijn, dat si alle die voorgenoemde dingen van poente te poente, gelijk dat wi se vore hebben geloeft te houdene, op al selken eet als wi re toe gedaen hebben, geloven te houdene vore hen, ende vore haer nacomelingen, ewelec vaste ende gestade.

Voert bidden wy, bevelen ende heten alle de voergenoemden, die nu sijn, ende wesen selen ten tide, op de trouwe en de hulde voorgeseght, waer't dat wy, onse oer, ochte onse nacomelingen jeghen die dingen, ende die poenten voorgenoemt in al, ochte in deelen comen wouden, ochte die breken in enegher manieren, dat si ons, noch onse oer, noch onse nacomelingen en ghenen dienst noch hulpe en doen, noch onderdanech en sijn, tote an diere stont dat wy gebetert hadden ende doen beteren, ende oprechten alle die broken die re toe geschiedt waren, in den staet ende der vormen gelijk dat die dinghen, ende die poenten boven geschreven ende verclaert sijn.

Ende ware dat sake, dat enech van onse Baroenen, Ridderen, Baenrochen ochte anderen, ochte el yemen, die Heerschap onder ons houdt, ochte lieden van onsen steden, die nu sijn, ofte ten tide wesen selen, enech van dese voerschreven poenten breken wouden, ochte daer teghen quamen, ochte daer teghen comen wouden, die houden wy als nu, ghelijc dan, vore ons, voor onse oer, ende nacomelingen voer onwettech, ende ongetrouwe, ende die

vortane te en ghenen orcontschappe, noch te wette, noch te vonnesse te stane.

Voert bidden wy, bevelen, heeten, ende manen alle onse Baroenen, Ridderen, Knapen ende lieden van onsen steeden, op die trouwe, hulde, ende eet voorgenoemt, dat si ewelec alle die dinghen ende poenten voersegt, ende elc sonderlinghe d'een den anderen houden doen met eendrachtcheiden, ende daer toe helpen met crachte ende met machte, waer't dat er yemen jeghen quame ochte comen woude in enegher manieren.

Ende om alle dese dinghen ende poenten voorschreven, ende elc bi hem van ons, van onsen oer, ende nacomelinghen te houdene ghelijc dat voergeschreven es, ewelec vaste ende gestade, daer toe verbinden wy ons, onse oer, ende nacomelinghen, ende renunciëren ende vertien voer ons, ende voer onse nacomelinghen, alle dier dinghen, beide van faite, ende van rechte in 't generael, ende in 't speciael, die ons, ochte onsen nacomelinghen helpen mochten, ochte in staden staen teghen dese letteren, ende daer dese jeghenwoordeghe letteren in al, ochte in deele hare cracht, ochte haer virtuyt verliesen mochten in enegher manieren.

Ende in orcontschappe, vestinghe, ende ewelecke gedencenissen van allen dese dingen die hier boven beschreven sijn, soe hebben Wy JAN bi der gratien Godts Hertoghe voregenoemt dese jeghenwoordighe letteren beseghelt met onsen seghelle, ende bidden vriendelec ende ernstelec onsen lieven getrouwen M'her Gerarde Grave van Guleke, M'her Arnaude Grave van Loen, M'her Raynaude Heer van Valkenborch ende van Monjoye, M'her Florens Berthout Heer van Monjoye, M'her Gerarde Heer van Diest, Borgh-grave van Antwerpen, M'her Raese Heer van Liedekercke ende van Breda, M'her Gerarde Heere van Horne, M'her Arnaude Heer van Wesemale, Marscalc van Brabant, M'her Arnaude van Wesemale Heer van Berghen, Henrec van Lovene, Philips Grave van

*Vianen, Heer van Grimbergen, M'her Philips van Vianen
 Heer van Rumste, Woutere Heer van Eedinghen, M'her
 Henrec Berthout Heer van Duffele ende van Gheele, M'her
 Goessene van Goetsenhove, M'her Philips van Liedekercke
 Heer van Hulvenhout, M'her Janne Berthout, die men
 heet van Berlaer, Heer van Keerberge, M'her Willame
 Heer van Cravendonc, M'her Henrec Camlinc Heer van
 Heeverle, M'her Janne Heer van Sombresse, M'her
 Gerarde van Quaecbeke, Mijn-her Goverde sinen broeder,
 Ridderen; Mijn-her Daneele van Bouckhout Riddere,
 Mijn-her Gerarde Heer van Herlaer, M'her Rase van
 Gavere Riddere, M'her Janne Meuwe onsen broeder,
 Heer van Wawe ende van Dongelberghe, Mijn-her Arnou-
 de van Helbeke Riddere, M'her Arnolde Lombaert van
 Tssche, M'her Willem van Borleer Riddere, M'her Rob-
 brecht van Goere, M'her Nicole van Deurne, M'her
 Geerleke vanden Bossche, M'her Henrec van Meldt,
 M'her Janne van Raetsenhove den ouden, M'her Janne
 van Raetsenhove den jongen, M'her Carle van der Rivie-
 ren, M'her Janne, van Ophepem, M'her Jacop van Gen-
 tines Riddere, Janne-Heer van Agimont ende van Wael-
 hem, Gerarde Heer van Marbais ende Borg-Grave van
 Brusselle, Gerarde Heer van Gete, Lodewec van Lummele
 Voeght van Haspengouwen, Heer van Chamont, Willame
 Heer van Rotselaer, Alarde Heere van Ravie, Robrechte
 van Assche, Gerarde van Aa, Renier Bardo van Halle,
 M'her Henrec van Wange Riddere, Janne Heer van
 Kuyck, Arnoude Heer van Craeynhem, Janne van
 Hoesdeine, M'her Godeverde van den Bossche Riddere,
 M'her Reynier van Barlaimont Heer van den Bruyte,
 M'her Otten van Kuyck, M'her Arnoude van Diest,
 M'her Thomas sinen bruedere, M'her Arnoude van
 Leefdale Riddere, ende Woutere van Berchem.*

*Ende onsen lieven lieden van onsen steeden, ende van
 onsen vriheiden van onsen lande, dat's te wetene: van*

Lovene, van Brussele, van Antwerpen, van's Hertoghen-Bossche, van Thienen, van Lewe, van Nyvele, van Geldenake, van Genappe, van Lyre, van Herentals, van Turnhout, van Hannut, van Vilvorden, van Ter-Vueren, van Tssche, van Merchtem, ende van der Capellen, dat sy hare seghellen metten onsen hangen ane dese jeghenwoordighe letteren, in kennisse der waerheyt ende in gestadecheiden, ende eweleker vestinghen, van allen den dinghen ende poenten voorgenoemt.

Ende wy Gerarde Grave van Guleke, Arnaude Grave van Loen, Reynaude Heer van Valckenborch ende van Monjoye, Florens Berthout Heer van Mechelen, Gerarde Heer van Diest, Borggrave van Antwerpen, Raese Heer van Liedekercke ende van Breda, Gerarde Heer van Horne, Arnaude Heere van Wesemale Marschalc van Brabant, Arnaude van Wesemale Heer van Berghen, Henrec van Lovene, Philips Grave van Vianen, Heer van Grimbergen, Philips van Vianen, Heer van Rumste, Woutere, Heer van Eedinghen, Henrec Heer van Duffele ende van Gheelee, Goessene van Goetsenhoven Riddere, Philips van Liedekercke Heer van Hulvenhout, Janne Berthout, die men heet van Berlaer, Heer van Keerberge, Willame Heer van Cravendonc, Henrec Camlinc Heer van Heeverle, Janne van Sombresse, Gerarde van Quaecbeke, Goverde sijn broeder, Daneele van Boechout Riddere, Gerarde Heer van Herlaer, Rase van Gavere Riddere, Janne Meuwe Heer van Wawe ende van Dongelberghe, Arnoude van Helbeke, Arnolde Lombaert van Tssche, Willem van Borleer, Robbrecht van Goere, Nicole van Deurne, Geerlcke van den Bossche, Henrec van Meldt, Janne van Raetsenhove den ouden, Janne van Raetsenhove den jongen, Carle van der Rivieren, Janne van Ophepem, Jacob van Gentines Riddere, Janne Heer van Agimont ende van Waelhem, Gerarde Heer van Marbais, Borg-Grave van Brussele, Gerarde Heer van

Gete , Lodewec van Luminelle Voeght van Haspengouwe , Heer van Chamont , Willeme Heer van Rotselaer , Alarde Heer van Ravie , Robrecht van Assche , Geerarde van Aa , Renier Bardo van Halle , Henrec van Wange Riddere , Janne Heer van Kuyck , Arnoude Heer van Crayenhem , Janne van Hoesdeine , Godeverde van den Bossche Riddere , Renier van Berlaimont Heer van den Bruyte , Otte van Kuyck , Arnoude van Diest , Thomas zijn broeder , Arnoude van Leefdale Riddere , ende Woutere van Berchem .

Ende wy Schepenen ende Raedt van de voorschreven steeden ende vriheiden van Brabant , over mits beeden , geheet , ende bevelen ons liefs Heeren , 's Hertoghe voorgenomt , gelovene met trouwen ende op den voorschreven eet , ende op de hulde die wy onsen voorgenoemden Heer schuldech zijn , alle die dinghen ende poenten voorgenoemt ewelec te houdene , vaste ende gestade , gelijk dat se onse Heere voorgenoemt heeft geloeft te houdene , ende ons heet ende beveelt te houdene , ende in orcontschappe hier af , ende in eweleker gedenckenessen , ende in verscheide van alle dese dinghen , mits ons Heeren bede , hetene ende bevelen , soc hebben wy onse seghellen gehangen metten sinen aen dese tegenwoordeghe letteren in kennesse der waerheyt .

Ende wy Jan Hertoghe voorgenoemt en willen niet , al waer't dat ane dese tegenwoordeghe letteren een seghel ochte meer gebroken worde , van den gheenen die hier voorgenoemt zijn , dat daeromme dese letteren haer kracht verliesen in enegher van haren poenten , noch in enegher manieren gemindert zijn ; maer wy willen dat dese letteren in alle haer poenten in haere kracht ende in allen volre vertuyt bliven , gelijk dat alle de seghellen van allen den ghenen die hier voorgenoemt zijn daer ane gehangen waren .

Ende geloven op onsen eet voorgenoemt , waer't van

eeneghen poenten voorgnoempt iet te luttel gedaen, ochte datter iet ane gebrake te doene, dat wy dat, ochte onse nacomelinghen altoes voldoen selen, waer bi dat alle dinghen voorgenoempt in euweliken gestadecheit bliven, ende bliven selen. Dese letteren waeren gemaect in 't jaer van den incarnatien ons Heeren, als men schreef M. CCC. ende twelve, in de maent van Septembre 's woensdaegs voor Sente baefs-dagh.

LANDRECHT VAN AVERISSEL.

Gegeven door Bisschop Johan van
Verneberg. 1365.

Wan men uns unde unsen Stichte gewalt doet, dat sijn schuldich tho keren unse mannen unde dienstmannen up unse kost, up unse gewin, unde up unse verlusz. Des soelenn wy hem eyne gut hove her wesen.

Wer't ock sake dat men unsen mannen oft dienstmannen unrecht offte gewalt dede, unde wy hem nicht met recht helpen konden, binnen ses weken, van den daghe dat idt uns geklaghet were, den weren wy unde unse amptluden schuldich tho helpen unde tho bescudden met den lande, unde tho holden in unsen sloten waer wy die hadden.

Wer't ock dat wy hulpe hebben wolden van mannen unde dienstmannen up enen man, die hoer huysgenoeten were, die gheen recht nemen oft gheven wolde; daer sollen sie uns up helpen na harer macht up unse kost, up unse gewin, unde up unse verlus; meer weren sie syner mechtich tho rechte, unde wolde wy des nicht nemen, so weren sie uns up die tijdt nicht schuldich tho helpen.

• • • • •
• • • • •

Item wer't sake dat men van nu voertan unsen Stichte unrecht offte gewalt dede buten landes fangende, offte dat ere afhendich makende, sullen die selfsten an uns erst verklagen, unde konnen wy als dan die selven nicht verhelpen tot horen rechte, binnen sess wecken, so sollen wy verguennen de lueden uth den lande, daer solcke gewalt und unrecht gescheet weer, in unsen Lande, Steden, Flecken unde Sloeten, tho besetten tho holden, unde tho toeven, so lange solkes afgedaen, und die schade restituert, unde sie daer van vernoeghet sollen wesen.

.....

Wanneer ein Bischof kumpt in't Sticht van Utrecht, so is he schueldich to riden to Markeberge (dat wigedaen hebben,) daer sal hem man unde dienstman, unde dat lant van Twente hulden, unde dar is hie dan schueldich malck tho belenen hoer guedt, sonder horen schaden, und dewile hie dat nicht en doet so, moeghen sy, sick nicht versumen in den lene, dat weer dat hem van welken mannen ein hergewade verschenen were, unde die sal den Bischof volgen binnen Stichte unde ontfangen up sijn rechte tidt.

GILDE BRIEF DER DEVENTER LAKENKOOPERS.

1300.

Wy Scepenen ende Rait van Deventer serwen heilende bekenninge der waerheit van verledene dingen allen luden, die neu, ende hiirnaemaels in der tydt sin, want die huchnisse der luden van der verledene dingen cranck ende verganlick is; soe is des noet, dat een schrift weerde, die hoelde den beloep der warheidt. Hier omme sy openbaer allen luden, dat wy Scepenen ende Rait vorsz. (begeerende) dat en ieghenlijc van unsen Burgeren, nae den

eysschen sines staets voertga, hebben gesat van consent ende wille der gebroederen der Broederschap, die Gomare Gilde heit, dat die statuta, die hiirnae geteikent staen, voert meer in die Broederschap voer een coustume weerden gehoelden, soe hebben wii also gesat. In den yersten, dat een ieghelijk versoeker deser Broederschap des vader dat daer an wese, die sal gheven voer die versoekinghe alleene tweelf cleene penninghen in der tydt in Deventer ghenghe ende gheve; ende of des versoekers vader aen den Broederschap niet en were nogh en hadde gewesen, soe sel hy den Gebroederen voer die versoekinghe gheven vier en twintigh schellingen Engelscher penningen van Engelant. Voert setten wy, dat een iegelijck van unseren Burgeren die desse Broederschap derft, gheen ander gewant te snede vercopen mach dan Wamal, Strandoe, Egerdingh en anders gewant, dat onkrympende is. Voert hebben wy gesat, dat elck unseren Burgers die desse Broederschap heft, of die sie versoeken wil, ist dat hi een ander ampt oefende is, die en sal anders gheen want ter snede vercopen dan vorsz. is, also lanhe hi sien ampt wil oefenen. Ende welic unseren Burgeren desse unsere statuta of eenich daer of verbrecde, die sal gepynt werden in hondert scellingen; daer al af sollen de Scepenen upboren drie punt, ende die Gebroederen twe punt. Voert hebben wy gesat, dat een eyghelijk Medebroeder, die sine Broederschap versmalicker verlore, die sal si versoeken van den meesten, en de sal daerenboven unser Stadt gheven voer die versoekinghe een punt. Voert hebben wy gesat, oft eenighe van de Gebroederen een ongeluck gescede in der uitvaert toe mercte, oft in der wedercompste van den merct, dat hi gebeden were omme hulpe ende gheene hulpe hadde gedaen, die sal gepynt werden in eene punde, daer Scepenen die helft af upboren sollen ende die Broederen die andere helfte. Voert dat een eghelijc Wever, die in unsere Stadt wullen gewant wevede, dat niet ter snede vercopen sal, mer alheel; want

mochte hy verwonnen weerden, dat hy dat ter snede vercofte, die sal gepynt werden in enen punde, dat sal tusschen die Scepenen ende den Gebroederen te gelijke werden gedeelt. Voert setten wy, weer eenich van unseren Burgeren, die desse Broederscap hadde, die verwonnen mochte weerden, dat hy met eenre richten uitgeghaen were, ofte dat hy eene waghen hadden geladen met miste, die sal gepynt worden in eenen punde, dat oek als voergaende sal gedeylt wurden.

Up dat alle ende een ieghelijk van dessen vorsz. dingen onverbroken deurheit vercrighen, soe hebben wy Scepenen ende Rait vorsz. unser Stadt seghel an dessen brief gehangen, in ein teuch alle desser vorsz. dingen. Gegheven in't Jaer ons Heren dusent drie hondert, op beloken derthienden dagh.

Uit het boek: *Des Conincs somme.*

Vertal. van JAN VAN RODE. 1308.

De Thien geboden.

„Dat eerste Ghebot is:

„Du en selste niet menigherhande Goden hebben.

„Dat ander Ghebot is:

„Du en selste den name dijns Gods niet ydeliken noemen.

„Dat derde Ghebot is:

„Siet dattu den Saterdach vierste.

„Dat vierde Ghebot is:

„Eer dijn Vader ende dijne Moeder; Want du selste te langer leven op eertrike.

„Dat vijfde Ghebot is:

„Du en selste niet doetslaen.

„ *Dat seste Ghebot is:*

„ *Du en selste gheen overspul doen; dat is te seggen*
 „ *du en selst gheen vleischelike geselschap hebben met*
 „ *ander luden wiven.*

„ *Dat sewende Ghebot is:*

„ *Du en selste gheen diefte doen.*

„ *Dat achtende Ghebot is:*

„ *Du en selste gheen valsche ghetuuch doen teghen dijnen*
 „ *naeste.*

„ *Dat neghende Ghebot is.*

„ *Du en selste niet begheren dijns naesten wijf, noch*
 „ *du en selste in dijnre herten niet begheren. Dat is te*
 „ *seggen du en selste niet consenteeren sonde mit dijnen*
 „ *live te doen.*

„ *Dat tiende Ghebot is:*

„ *Du en selste gheen dinc begheren dat dijns naesten is.*

Dit sijn die Twalef articulen des kersten gheloves.

„ *Dat eerste is:*

„ *Ic ghelove in Godt den Vader, Almachtich Scepper*
 „ *Hemelrycs ende Eertrycs.*

„ *Dat ander is:*

„ *Ic ghelove in Jhesum Christum, onse Heere, Sone*
 „ *Gods des vaders.*

„ *Dat derde is:*

„ *Die ontfangen wert van den Heilighen Gheest, ende*
 „ *geboren van der maghet Marien.*

„ *Dat vierde is:*

„ *Die paslyt wert onder Poncio Pilato, gecrucet, gedoet,*
 „ *ende begraven.*

„ *Dat vyfde is:*

„ *Die nederclam ter hellen.*

„Dat seste is:

„Die des derden daghes van der doet op stont.

„Dat sevende is:

„Die opwaert voer ten hemel daer hi sittet ter rechter
„hant sijns Vaders Almachich.

„Dat achte is:

„Die ten jongsten-daghen sal komen rechten over
„leven, ende over doden.

„Dat neghende is:

„Ic ghelove in den Heilighen Gheest.

„Dat tiende is:

„Ic gelove in die Heilighe Kerken, en de ghemene
„vergaderingh der Heilighen.

„Dat elfte is:

„Ic ghelove vergiffenisse der sonden.

„Dat twalefte is:

Ic ghelove ghemeen verrisenisse des vleiches alre
„mensen, ende dat ewighe leven.

II. TIJDVAK. VIII. GEDEELTE.

1400 — 1500.

CLASSISCHE POEZY.

Jan de Weert. Nieuwe Doctrinael of Spieghel van
Sonden.

Meynert. Die Groninger passie.

A. J. De Nederlaag van Frans van Bro-
derode.

NAAMLooZE GEDICHTEN.

Rijmgebeden.

De Planeten.

JAN DE WEERT.

Nieuwe Doctrinael of Spieghel van sonden.

Begin.

- 1 Gode so biddic in mijn beghin,
Dat hy verlichte mynen sin,
Cracht verlene ende ghewelt
Te dichten daer ic toe ben gestelt,
5 In dietscher talen uten latine.
Al ces't een cleen weerc aen schyne,
Ic hope dat ic daer in sal setten
Daer ic die sonden me sal belotten,
Ende die ghenen ter doghet keeren,
10 Die volgen willen mijnder leeren,
Om Gode te diene ende onser moeder,
Die onse weggen sijn ende ons styerroeder,
Ende van gracie die roviere.
Haer biddic dat sy in my stiere
15 Van haerder gracen een deel,
Dat ic volmaken moet gheheel
Selc werk daer sy in sy gheert;
Dat biddic van Ypren Jan de weert.
Sint dat ic dichtens ye began
20 Hebbic gedicht als ic best can,
Dat der werelt genuechde te lesen.
Nu binnic af getrecht van desen,
Ende my is een begheren bleven
Te bescriven des menschen leven,
25 Daer in dat hy te misdoen pliet,
Na dat men alle daghe aen syet,
Waer hy die sonden me menteneert.
So hebbic geordeneert
Te schriven in't generael
30 Desen nieuwen dochtrinael,

*Daer in dat elc mach wesen vroet
 In wat manieren hy misdoet.
 Nadat ic't vinde in't latijn
 So sael 't hier in't dietsche sijn ;
 35 In drien pertien sal ic dit boeck
 Deylen.*

Einde.

*Nu so willic sonder sparen
 Godt van siinder ghenade dancken,
 Dat hy minen armen sin ende crancke,
 40 Also heeft bestiert, dat ic dit werc,
 Volbracht hebbe, arm sondic clerc,
 By siinder ghenade met miinder pine,
 Als ic best can na den latine.
 'T welc boec dat in heeft al besonder
 45 Der veersen wel dertich honder,
 Luttel min oft' luttel meer.
 Men screeft in dat jaer van onsen here
 Dusent vierhondert, doe was't volent,
 Ende LI. recht daer ontrent,
 50 Des smerghens na Sinte Maurisius dach,
 Die na Sinte Matheus gelach.
 Die dit dichte hiet Willem ee Weert (*).
 Alle lieden bit hi ende begheert
 Over hem te biddene, datten Godt verlichte;
 55 Oec so bidt hy hem die dit gedichte
 Lesen selen oft' scrieven,
 Dat sy't also laten bliven
 Sonder te mindren oft te meerdren,
 Ende den sin niet corumperen ,*

(*) *Waarschijnlijk een schrijffout ; in den aanhef noemt de dichter zich Jan de Weert.*

- 60 *Want hy hevet fraij gescreven*
Een yghelijc te lesen ter sielen baten,
Die haer sonden willen laten,
Dat sy hem hier in spieghele moghen,
Hoe dat sy bliven onbedroghen
- 65 *Van den viant tot alle stonde;*
Want het es een spiegel van sonden.
Godt gheve, dat sy alle so clac
Daer in sien moeten, die't hier naer
Selen lesen oft' hoeren lesen,
- 70 *Dat sijs te beter moeten wesen;*
Ende dat hijs mede geniet die 't dichte
Voer Gode, dat hy ons ten eeuwighen lichte
Moet brenghen na dit leven.
Amen hier mede so ees't volscreven.

AMEN.

DE GRONINGHER PASSIE.

DOOR MEYNERT.

- Hoer't wonder groet wat is geschiet.*
Vrieslant stont in groet verdriet;
Groningers hebben hem wel bedocht;
Partye hebben sie in Vrieslant gebrocht.
- 5 *Vrieslant genoemt heeft vele heren;*
Oesterlant deden sie eerst begheren.
Daer hebben sie hoer verbont gemaect;
Abten, prelaten hebben sie eerst geraect,
Ende hebben daer veel dinghen beloeft,
- 10 *Ende hebben sie van hoer heerlicheiden beroeft.*
Mitten Vetkopers deden sie hen eerst versellen,
Hoe sie die Scyringen mochten quellen.
Hoer huesen hebben sie eerst omgeworpen:
Doe mochten sie schatten in alle dorpen;

- 15 *Van den landen deden sie 't schat eerst halen;
 Die beesten mosten 't mede betalen,
 Die ponsmaet een stuwer, die koe een halff,
 Oeck moest gheven 't scaep, peert, ende kalff,
 Oeck most men ghien gueden vercopen,*
 20 *Men most eerst nae Groningen daer mede lopen.
 Die hovelingen hebben sie seer verneert.
 Oesterlant hebben sie al heel omgekeert.
 Die heren waren, die worden knechten.
 In Westerlant wolden se 't oeck berechten,*
 25 *Als ghy noch hoeren sult van desen:
 Dit most men eerst ten eynde lesen.
 Den keyser hebben sie groet schat beloeft,
 Ende hebben hem van zijn lande beroeft.
 Als heer Otto van Langen dede hier seggen,*
 30 *Die keyser wol des in zijn acht leggen,
 Doe vonden sie een anderen raet,
 Dat deden se om hoer eyghen baet.
 Vrieslant wolden se van den keyser beleenen.
 Sie meenden, het solde hem seer wel deenen,*
 35 *Brieven hebben sie an den keyser gesant,
 Om te copen dat Westerlant.
 Sie sint in des keyzers hof gecomen;
 Ende groet schat hadden sie mede genomen:
 Daer deden se 't schat ende brieven ondecken.*
 40 *Wat willen dese Westvaelsche ghecken?
 Die boden stonden seer confuys:
 Och! waren wy tho hants al weder tho huys!
 Een antwoord hebben sie weder gecreghen,
 Ende deden 't wederomme nae Groningen dregghen.*
 45 *Doe sie die brieven van binnen besagghen,
 Dat antwoord dede hem qualicken behagghen,
 Ende vonden daer in gescreven den font:
 Mit ghewelt en trecht niemant in u verbont;
 Doet ghy daer boven ghy moech 't vestaen,*

- Vrieslant al sal teghen u slaen.*
- 50 *Verraders in Westerlant hebben vernomen ,
Ende sint mit hopen thoe Groningen gecomen ,
Ende hebben hoer verraet daer op gedaen ,
Hoe dat sie Westerlant solden doer gaen.
Ju Juwinga is thoe Lewerden gecomen :*
- 55 *Dat hebben die Groningers schier vernomen .
Daer ghingen sie hoer moyte maken ,
Hoe dat sie thoe Boelswert solden raken .
Hoer schalcheyt ghingen sie tractieren ,
Hoe dat sie Fruenker wolden omkieren .*
- 60 *Dit opsat was lanck te voeren mit raet ;
Vier iaer voer't ghetal daer hyr anstaet ;
M. CCCC. nae Goedes geboert ,
Ende ses ende tneghentich , doe is't gehoert .
In't Oest , in't West , doer al edel Vrieslant ,*
- 65 *Groningers hebben hoer ambasiaten gesant ,
Mit bussen , brieven , ende ander heren ,
Hoe dat sie dat Westerlant mochten scheren .
Abten , prelaten hebben sie opgedaghet ,
Ende hebben sie vele saken afgevraghet ;*
- 70 *Ghy , Heren ! hoe solden wy't best raken ,
Dat wy den huysman mochten bloet maken ,
Gheestelic , waerlic , al mit gemack ?
Soe mochten wy vollen den blauwen sack .
Meyster Willem , die pastoer , deedt op sijn mont :*
- 75 *Wy willen gaen maken een verbont ;
In twee partyen staet al dat lant :
Wy willen se noch dryven nae onsen hant .
Een raetsman sprac : ic kan's niet nomen ,
Veel bliets te storten en solde niet vromen .*
- 80 *Laet ons den slapende hont niet wecken ,
Soe doer men hier namels niet mit ons ghecken .
Meyster Willem sprac : wy willen 't anders anstellen ,
Wy willen't lant mit blockhuysen quellen .*

- Die raetsman sprac: Meyster Willem! ghy sijt al bolt ,*
 85 *Het wil noch kosten silver ende golt ;*
Als wy die blockhuysen hebben gebouwen ,
Niet lanck daer nae het mocht ons wel rouwen.
Bertolt die Graeff, die quam daer voert:
Wel an, ghy Heren! hoert my een woert:
 90 *Wy willen daer bringen soe menich man ,*
Fraeniker kan ons niet ontstaen;
Fraenker toe winnen, het waer wel guet ,
Vonden wy daer ghien wederstoet.
Tzaling Lywazoën sprac: dit dunct my wel guet.
 95 *Ghy, Heren van Groningen! weest wel gemoet ;*
Thoe Harlingen willen wy 't eerst anstellen,
Daer moechdi Fraenkers altijt quellen
Van 't bolwerck, ende van Roerdama hues;
Wy willen daer laten niet een cruys.
 100 *Tzaling! ghy doet u seer vermeeten ,*
Dat ghy u in desen last doet steken;
Want Syaerdama hebdi al eer gedient,
Sie hielden u voer hoeren vrient;
Sie hebben u cruyt ende schut gelient ;
 105 *Tzaling! het is qualicken verdient.*
Thoe Woerkum waer ghy oeck capiteyn;
Daer deedt ghy den huysman schatten op 't breyn.
Daer nae is hy weder thoe Harlingen gecomen.
Ende heeft die Groningers mede genomen.
 110 *Thoe Fraenker quamen sie voer die poert ;*
Die wakers spraken's niet een woert;
Die bussen schoten al van die bruggen ;
Tzaling heerscap keerde weder te rugge.
Niet langh daer nae, het was by nacht ,
 115 *Jarich Hottinga was daer verdacht ,*
Hessel Hoerna, Epa Aylwa, mit hoer macht ,
Douwa Roedmers hoert mede oeck an 't geslacht ;
Sie mittien hebben een raet gesloten,

- Hoe dat sie Harlingen wolden inlopen.*
- 120 *Den heren van Fraenker hebbenst ondeckt,
Die meent is uit den slaep gewect,
Thoe elf uren was 't voer middernacht,
Jarich Hottinga ghinck mit al zijn cracht;
Uit Fraenker ghingen sie doer die mist,*
- 125 *Dat daer nyemant van den ander wist;
Nochtans hebbenst doer die mist vernomen;
Sywrt Lywazoen is heymelicken by hem comen.
Daer ghingen sie dwalen doer den dou.
Jongha Eda was oeck van harten trou,*
- 130 *Als hy bewees op Coernwerder toern;
Hadde 't ontset gedaen, hy hadde 't verloren.
Hera Hottinga knechten hebben 't geroken;
Sie ghingen oeck nae Harlingen soecken.
Hessel Hoerna quam starck in ryden;*
- 135 *Bocka Ennes ghinck in die bonen glyden.
Hessel Hoerna heft hem daer belopen;
Daer most hy dat Groninger verbont becopen.
Hy sloech zijn handen, hy riep: wopen!
Die schalck hadt daer langh nae gelopen,*
- 140 *Hessel dede hem zijn bycht daer hoeren,
Bocka Ennes heeft hant ende voet verloren;
Mit enen hellebaerdwt wort hy geabsolwiert.
Hessel is weder in die stat gekiert,
Het gerucht is comen op 't bolwerck schier,*
- 145 *Die knechten saten meest by den bier;
Elck was soe droncken als een stier;
Die Castelleyn sat op 't blockhuys by den vier,
Ende hoerde 't gerucht in Harlingen comen,
Fraenkers hebben sie daer vernomen.*
- 150 *Die knechten deden een dagheliet singhen,
Fraenkers quamen sterck andringhen,
Die knechten songen nu: help ons, Godt! uit onser
Die ene was naect, die ander was bloet noot.*

- Daer waster gevangen een grote hoep.
- 155 *Eda Douwazoen hadt niet den besten coep,
Eda Douwazoen sprac: wat heb ic gedaen,
Dat ic sal mede nae Fraenker gaen,
Ende sal daer sitten op Syardama toeren?
Ick wolde, dat ic nye waer geboren.*
- 160 *O Eda! wat wil ghy nu dat beclaghen!
Dat verbont van Groningen dede u behaghen,
Ende meenden Syardama thoe verneeren;
Dus moet ghy in banden sitten leeren,
Dit was u al thoe voeren geseyt,*
- 165 *Nae Groningen was al u verbeyt.
Eda! gaet voert! het is nu toe laet,
Fraenkers hebdi altyt gehaet.
Syardama hebdi geweest soe fel,
Laet noch af, soe doet ghy wel.*
- 170 *Mer, wat men hem seyde, hy sweech al stil,
Hy miende noch thoe cryghen synen wil,
Dat Fraenker solde leggen in kolen,
Al solde hy noch thoe Hoern gaen dolen
Daer hy plach sijn ghelt thoe verteren.*
- 175 *Van Harlingen most hy nae Fraenker keeren:
Want Fraenkers mochten hem niet ontberen,
Dat Groninger verbont most hy ons leren.
Nu wil wy 't nae Pengum keren.
Hoert, wat is thoe Pengum boert,*
- 180 *Daer sint veel bussen ende cruyt gevoert
Cath ende gluyt quam aldaer voert,
Die groetste metalen busse is geschoert:
Sie is geschoten in veel stucken,
Hoer groet hoechmoet wolde niet lucken.*
- 185 *Op hoer waghens voerden sie die stucken,
Ende ghingen weder nae Groningen drucken.
Doe quamen sie tot Barlckum binnen,
Doecka Hettis bolwerck wolden sie winnen.*

- Die cather deden cath oprechten,
 190 Lewerders wolden 't bolwerck slechten,
 Groningers wolden 't holden daer staen;
 Het was hem al om 't Bil gedaen.
 Sie hebben 't gewonnen mitten cat.
 Een wijl daer nae sie worden gemat,
 195 Als sie Dockes knechten hadden gedaen.
 Sijn huysfrou sat op enen waghen gefaen,
 Ende hebben sie gevoert in hoer gebiet;
 Dus hadt dat edel wijf groet verdriet.
 Thoe Hoerna hebbenst al om geroert,
 200 Ende hebben Hessel ende Both hoer guet ontfoert,
 Het huys gebrant; het leyt in kolen.
 Dit ghingen sie in vele dorpen spolen.
 Castelleyn, burgermeyster dede 't heer bevelen,
 Dat sie weder gaen solden nae Pengum spelen;
 205 Thoe Pengum ende thoe Coernwirdt siet,
 Daer bleef soe mennich doet in 't riet.
 Die vrouwen deden haer handen slaen,
 O Groningers! wat heb dy ons gedaen,
 Dat wy ye quamen an u verbont?
 210 Dus sint wy verdorwen in den gront,
 Ju Juwinga sprack: hoert my een woert!
 Hoe sint ghy vrouwen! aldus verstoert?
 Wat wil ghy wenen ende beren?
 Laet ons Goslick uit Boelswert keeren.
 215 Ju Juwinga! wy kens niet keeren of verweren,
 Die knechten comen; sie sint feller dan beren.
 Allert Sipkis is in der kercke gelopen,
 Ende versprack die meent mit groten hopen:
 Ju Juwinga! sint ghy nu dus verstoert?
 220 Acht hoer woerden riet een woert.
 In Groninger verbont staen wy soe vast:
 Sie brengen ons noch doer desen last.
 Boelswert heeft daer niet op gepast,

- Dat hem quam soe menighen gast ,
 225 Doe Hera ende Goslic quamen in't lant.
 Sie traden soe vromelic op den strant ,
 Sie traden daer op mit groten hopen ;
 Westerlant sullen wy van Groningen koepen.
 Thoe Fraenker quamen sie eerst logieren ,
 230 Ende deden 's nachtis nae Boelswert keeren.
 Die clock had thien uren geslaghen ,
 Die capteyns spraken: nu wil wy't waghen.
 Sie quamen schier an Boelswert gegaen ,
 Die meyskens quamen uitter poerten saen ;
 235 Nae hoer koeyen ghingen sie swingen.
 O lacy ! nu is gedaen ons singen ;
 Die knechten comen hyr an springen.
 Die meyskens worden daer seer verveert ;
 Sie sint weder nae der poerten gekeert ,
 240 Die koeyen lieten sie ongemolcken.
 Die dach quam dringen doer die wolcken ;
 Die wakers hoerden dit gerucht ,
 Van dese melcsters, als hem best ducht.
 Sie sint mit schut an die fest gelopen ;
 245 Kynderen, vrouwen, sie riepen al: wopen!
 Ju Juwinga ! wilt ons niet ontlopen !
 Mer hy most Heer Goythyens doet becopen ,
 Als ghy sult hoeren in desen gedicht :
 Hy is nae synen werck bericht.
 250 Wilt noch ghy hoeren wonder groet ,
 Wat thoe Boelswert is geboert ;
 Sinte Franciscus nacht is't geschiet ,
 Thoe Boelswert is weest groet verdriet.
 Uit Fraenker is Goslic Juwinga gegangen ;
 255 Nae Boelswert dede hem seer verlanghen.
 'S morghens, in der daghewaec claer ,
 Die stat is gewonnen openbaer ;
 Die knechten doer dat water traen.

- Treedt vroemelic an, Godt wilt beraden!*
- 260 *Om te cryghen silver ende golt.*
Die capiteyns spraken: gesellen! weest stolt,
Om te slaen ende thoe vangen mede.
Ju Jongama die had gheenen vrede,
Als hy heer Goythyen, den priester, dede,
- 265 *Boven soene ende vasten mede,*
Op enen kamer ghinck hy hem moerden;
Sie staken, sie sloghen mit scarpen koerden,
Noes, hant, ende den hals aff gesteken.
Dat jammer woldt Godt weder wreken
- 270 *An Ju Juwinga, Bocko Ennes, Jan Symensz. mede.*
Godt gheef die sielen den ewighen vrede!
Die knechten die finghen, sie sloghen doet;
Dat guet dat sie namen, dat was groet.
Die vrouwen worden die cleder uitgetoghen,
- 275 *Die borghers uit die stadt, dat sie vloghen.*
O lacy! hoe sint wy nu bedroghen,
Nu wy 't eerst sien voer onsen oghen,
Van Groningers ende oeck van Lewerders mede!
In Westerlant brochten sie onvrede.
- 280 *Daer hebben sie hoer verbont gebrocht,*
In 't Oest, in 't West, als 't hem best docht.
Fraenker mienden sie te winnen.
Ghy keerls ghy dorsten's niet beghinnen;
Ghy hebt gelaten soe mennich boeren,
- 285 *In knechten, die quamen geringh in snoeren,*
Ende worden vast in yser geseth;
Die knechten worden gesloten op 't bet.
Van Groningen quamen pampers fet;
Ende hebben thoe Harlingen een blockhuys geset,
- 290 *Daer op schut, knechten ende pryvant.*
Thoe Harlingen haelden sie groten schant,
Hoert, wat verbont hebben sie thoe Sneeck gebrocht!
Daer hebben sie Bocka, Low ende Sytthyen coft,

- Van Daem van Tyl, Judas broeder weet.*
- 295 *Die heft dese heerscappen brocht in verdriet.*
Judas verbont dat is niet cleyn;
Groningen! du holdest mit hem gemeyn.
Och, hoert van dese versoerden sotten!
Hoe wel mach Fraenker mit dy spotten!
- 300 *Sie hebben verloren bussen ende glupen,*
Nae Groningen ghingen sie weder slupen;
Die blockhuysen moeten sie daer laten staen blywen;
In Westerlant konden sie niet bedrywen.
Cloesteren, heerscappen hebben sie gedwongen:
- 305 *Sie syn weder uit hoer verbont gespronghen;*
Priesteren, bueren ende veel dorpen.
Vry Vrieslant was onder die voet geworpen.
Noch willen wy hoer sotheyt spreken.
Schutters van den Dam quamen ende wolden't wreken.
- 310 *Dese ghecken wolden 't altoe breken,*
Wyf ende kynt den hals af steken.
Thoe Fraenker meenden sie dat te doen;
Die keerls waren niet soe koen.
Oeck woldens bestormen die cleyne stat.
- 315 *Om Fraenker lach mennich pat,*
Thoe ryden, thoe voet, ende oeck thoe waghen,
Waer sie quamen, sie worden geslaghen.
Waer sint nu hoer bussen ende catten,
Daer sie Fraenker mede wolden matten?
- 320 *In Westerlunt hebben sijs gelaten.*
Die kynder singher fan by der straten.
O sotte Groningen! matich dijn toern;
Den stryt hebstu teghen Fraenker verloern.
Die croen sal Fraenker boven dy draghen.
- 325 *Om dattu uit Westerlant biste verslaghen.*
Schaemdy, du buer! heb grote schanden,
Dattu edele vrouwen holdest in banden;
't Is nie gehoert in onse landen.

- Die honden moeten dy schoeren mit tanden!*
 330 *Men kan 's niet toe vollen dichten.*
Wie ken van hoer sotheit swichten?
Noch hebben sie veel meer quaets gedaen:
Kercken, cloesteren deden sie opslaen,
Ende glasen, ende costeryen mede;
 335 *Goedes huysen hadden gheen en vrede;*
Kisten, tryzoren worden daer opgebroken;
Sie sochten 't ghelt in allen hoecken.
Goldt ende silver was 't, dat sie sochten;
Dat waren die rechten, die sy in Westerlant brochten.
 340 *Mit moerdenaers ende mit straetroewers was dijn ver-*
Du moechste, dy schamen, toe allen stont, (bont.
Dijn groete hoechmoet ende dijn stinckende hoevaert.
Die edele Fraenkers hebben dy niet gespaert.
Ghy edele Fraenkers weest wel gestelt.
 345 *Die keerls hebben ghy mit hopen gefelt,*
Ghy, edele vrouwen! draecht guet moet,
Om dat ghy holden hebt lijf ende guet.
U mans neemt vriendelic in uwen armen;
Soe moechdē elckander soetelicken bewarmen,
 350 *Mit cussen, mit helsen, mit ander wlijt;*
Soe suldy verdryven uwen tijt.
Ende cussen elckander voer den mont-
Godt spaer u lang ende altijd ghesont!
Ihesus ende Maria die willen ons benedyen,
 355 *Van desen uren tot allen tyden;*
Dat sie ons moeten behoeden ende beschermen
Voer den ewighen strijt! segt alle gader: Amen.

De Nederlaag van FRANS VAN BREDERODE, door A. J.

Fransoys, broeder tot Brederode hooch geboren,
Niet oudt van daghen noch groot van goede,

- Na grote saken heeft hi willen sporen ,*
Daer toe hi in 't eerst creech groeten spoede ;
 5 *In Vlaenderen daer nam hi sijn beghinsel ,*
Doe die Roomsche coninck te Brugge lach getoest ,
Aldaer begreep hi groot onderwinsel ,
'T hadt beter gelaten geweest dan soo beproeft .
In Vlaendren wesende dus dominerende
 10 *Mit heer Philips van Cleve , die overste aldaer ,*
Waren die Hollantsche ballingen mit hem converse-
Die hem na brochten in versike swaer. (rende.
Hi meende te hebben sijn saken vaste ,
Doe hi wert stadthouder des amiraels van der see ,
 15 *Hi en wist niet dan te comen boven alle laste ,*
Luttel denckende op 't eynde , 't welck hem dedewe.

- Hi tooch ter Sluys ende maecte hem ree*
Mit scepen vol volcx ende andre saken ,
Die Hollanders meest genomen op die see ,
 20 *In Holland te varen een remoer te maken.*
Na Sinte Martijns dach seylende van der Sluys ,
Vlamingen ende ballingen hadt hi meest mede ,
In den ysganck omtrent Pernis lach hi confuys ;
Door vrienden hulpe wan hi Rotterdam die stede.

- 25 *Dit gheschiede den dach van Sinte Martijns octave.*
Wesende binnen der stede , was hy seer blyde ,
Niet veel danckende Godt van der groter gave ,
Die hi hem hadt verleent te dien tyde.
Hi meende van veel stede te weten 't gestant ,
 30 *Soo hem sijn vrienden hadden doen verclaren.*
Dus meende hi te worden een grave in 't landt ;
Mer onreden sach men te Ghent qualick varen.

In opene plaetssen screef hi in sulker manieren ,
Dat men mit hem verdingede ende overquame ,

- 35 Of hi soudse verbranden ende doen pilgieren,
 'T welk hem na quam tot cleynre vrame.
 Hi deedt seggen, hi brocht pays ende vrede,
 Nochtan elck vluchte ende pijnde te vlien.
 Noyt mensche en hoorde van nyeuwer sede,
 40 Hi deet voor hertoch Philips mer nyemant en const sien.

- 'Tghelt was er dinne eerder yemant quam verdingen,
 Hi en wiste waarmede die ruyters betalen,
 Hi liet se vast hier ende daer gaen springen,
 Den armen landtman sijn goet ofhalen;
 45 Elck wert vervaert ende sende hem ane.
 Doe creech hi sacken mit sulver ende goude,
 Veel wonders dede hi 't volck te verstane,
 Om dat elck sijn gonste draghen soude.

- Jorys van Breederoede sijn neve vaelyant,
 50 Van bustaerdye, als elck wel weet,
 Ende Jan van Naeldwijck, ridder playsant,
 Die maecten hem in dit werck seer breet;
 In Schoonhoven waenden si hebben vrienden vele;
 Darwaerts si toghen, verstaet die cansen.
 55 Mer men hadde gehoort van horen spele,
 Na sulken pypen en wouden se niet dansen.

- Den menighen dochte 't al goet al wat hi dede,
 'T voer noch al wel, 't was voor die wint;
 Al brocht hi oirloghe voor pays ende vrede,
 60 Des en achten si niet een twint.
 Doe Jorys die bastert, ende Andries Lepeltack mede
 In 't landt van Poortegael worden gevaen,
 Doe stichten si raet om Schiedamme die stede,
 Van den Cleefschē knechten te hebben verraen.

- 65 'T welk door Gods gracie soo niet en ghesiede;

Mer si leverden, verstaet 't claer,
 'T blockhuys, daer si op laghen, tot Oudersciede,
 Dat die vān Delf brochte in claghen swaer,
 Mits die nederlaghe, die si doe creghen.
 70 Sonder verraet en was 't niet, versinnet wale:
 Hadt hi veel gehad al sulke deghen,
 Hi hadde 't landt gewonnen groot ende smale.

Hi verliet hem tot synen neve van Montfoorde,
 Die ingenomen hadde, mit grooter liste,
 75 'T huis tot Woerden, als elck wel hoorde,
 Die daer vant, in 't casteleyns kiste,
 Meer ghelts dan ick weet te ramen;
 Mer 't meeste was dat schoon casteel,
 Die scult heeft, certeyn, hi mach 's hem scamen
 80 Verslapen te hebben al sulken juweel.

Om te scuwen veel meerder quaden,
 Die uit desen noch mochten risen,
 Lieten hem die Hollantsche heeren raden,
 Ende van gheleerden onderwisen.
 85 Soo dat si met joncker Frans tracteerden,
 Die hem niet en voechde tot raysoene;
 Horende dat men hem veel presenteerde,
 Doe wilde hi heel Hollant hebben t' syner verdoene.

Trompetten, claroenen, herpen, luyten, velen,
 90 Rethorike musyke, alrehande melodye
 Quamen altyt over sijn tafel spelen,
 Daer hi sat in coninckliken gesmye;
 Hopende dattet Hollant soude pacyen,
 Wel wetende dat hy 's niet en mocht verderven.
 95 Van ander lieden goet wilde hi hem verfraeyen;
 Want patrimonium en hadt hi vercoft, noch erven.
 Mit gheen reden en mocht men hem voldoen.

- Dus heeft die stalmeester, groot van love,
 Des Roomsche conincx, mit sijn knechten coen,
 100 Voor Rotterdamme gehaelt menighen rove.
 Opten derden dach van meye, wiltet verstaen,
 Wort geslegghen voor Rotterdam een slach,
 Dat er, so doot, verdroncken ende gevaen,
 Bet dan driehondert bleef, in claer gewach.*
- 105 *Daer na volchden veel meerder qualen,
 Op Sinte Bonifaces dach, van volck ende scepen,
 Die uitgeseylt waren, om vytaelge te halen,
 Die hem worden al of genepen;
 Te weten die scepen, ende 't volck meest mede*
 110 *Werden crachtelick gewonnen ende t' ondergedaen.
 Men brochtse al t' Dordrecht in die stede.
 Meester Martijn Doedenz wordt er mede gevaen.*
- Joncker Franssen moet begonde te faelgieren,
 Vytaelge was in die stede groot gebreck,
 115 'T volck en wist hi waer mede te paysieren,
 Cort raet wert daer gesloten sonder vertreck:
 Dat heer Jan van Naeldwijck ende Reynert sijn neven
 Souden, reysen doer 't veen, halen provande;
 Mer heer Reynert bleeft sculdich, sonder sneven,
 120 Heer Jan most die reyse alleen nemen op hande.*
- Die stalmeester, hier of wesende geadvertteert,
 Is, mit xii hondert knechten of daer omtrent,
 Nae den hoghen veen toe gepasseert;
 Soo dat hi, opten avont van 't heylighe sacrament,
 125 Heer Jan van Naeldwijck, mit ruyteren in groten
 Bringende die vytaelge nae die stede, (getale,
 Ter neder getoghen heeft, meest altemale
 Geslegghen, verdroncken, heer Jan gevangen mede.*
- Doe was joncker Frans seer flaeu van moede,*

- 130 *Hi vant hem selven in groter blaemte ;
 Die gemeente vast van honger verwoede ,
 Dat hi niet voort en dorst comen van scaemte ;
 Mer 's morghens opten vijften dach daer nae ,
 Liet hi Rotterdam staen , ende hevet geabandoneert ,*
 135 *Mit groten confuysen , 't welck was schae.
 Wat baet dat hi veel heeft getriumpheert ?*

- Sijn regement duerde een ende dertich weken
 Min eenen dach , te rekenen in 't puere.
 Veel van sijnre coorde sijn mit hem uitgestreken ,*
 140 *Op een maendach , 's morghens ten sester ure.
 Neme 't in dancke , al is 't seer slecht ,
 Leerkinderen en connen gheen meesters wesen.*

*Elck partye mit synen landtsheere recht ,
 Dat biddic hem allen die 't horen lesen.*

Fac bene semper bene fac.

Jhesus. Maria. Ursula. Cecilia.

- O Hollant stelt an Gode u sinnen :
 U minlick welvaren sulck node siet. ;
 Mer Godt almachtich , wilt dat bekinnen ,
 Bemint al die ghenen , die 't quade verdinuen ,*
 5 *Ende sijn vrienden bescermt hi voer 't verdriet.
 Hoe die quade sijn fenijn sciet , en acht es niet ,
 Hoort den prophete uit Gods monde spreken :
 Gheeft my die wrake op , ende ic sal 't wreken.*

- Wat heeft u Delf of Leyden misdaen ,*
 10 *Ghi nyders , dat ghi uit sijt om haer te bederven ,
 Waendi hem lieden soo haest den moet verslaen ;*

Neen ghi trouwen si zijn te vast gestaen.
 Uit vreesse uwer dreyghingen si niet en sterven,
 Al moechdi in 't cleyne uwen wille verwerven,
 15 'T grote sal u beraden noch menich leet;
 Want wrake der sonden wort u bereet.

Delft, Dordrecht, Haerlem, Amsterdamme mede,
 Leyden, Goude, Schoonhoven dese legdi laghen
 Om in te nemen, onder 't decsel van vrede;
 20 Mer wi hebben exempel an Rotterdamme die stede,
 Daer ghi in syt, 't welk si beclaghen.
 Joncker Frans van Brederode! u naken plaghen,
 Dus en lacht niet te luyde, in quaetheden versteent;
 Want, die voren meest lacht wel na meest weent.

25 Aman socht veel subtyle saken,
 Om die Joden te bringhen in den noot,
 Ende om Mordocheo soo dede hi maken
 Een galghe, onder sijn eyghen daken;
 Mer hi was d' eerste die'r an smaecte die doot.
 30 Siet toe in tijts, Gods gerechticheyt is groot.
 Ghi meent heel los te sijn van snevene;
 Mer den dach die genaect van rekeninge te ghevene.

Hi is puer nydich; soo Aristotiles scrijft,
 Die druck heeft in 't ghene daer hi in soude verbliden;
 35 Ende dese valsche nydicheyt in u beclijft;
 Want ghi droeft, om dat eendrachticheyt verstiift
 Tusschen den steden, in 't Hollantsche bevryden.
 Laet ghi desen nijt niet in corten tyden,
 U leven cortende, sal u die doot omwelve,
 40 Want een nydich herte dat doot hem selven.

Montfoorde, ghi hebt oock u kueren getoocht,
 Verraderlyck, ende niet nae edelheys pleghen;

'T parteylick fenijn is in u verhoocht,
 Ende 't werck van edelheden seer verdroocht.
 45 Niet min elck sal sijn paccken swaerste weggen,
 Al hebdi 't huys te Woerden verraderlyck gecreghen,
 'T beghinsel dat wel valt is een goet behaghen,
 Mer 't eynde gemeenlic moet den last draghen.

Overdenct, hoe Gods wrake uwen vader sloech
 50 Hier voortijts, omdat hi synen vader vinck;
 Dese vyolencie en was hem niet ghenoech,
 Hi en vinck sijn moeder mede in 't ongevoech,
 'T welck hem in 't eynde te quade verginck.
 Een manier van en rotte, dit 's warachtich dinck,
 55 Viel namaels in sijn spise, dies wort hi verwoet.
 Góds wrake is naest, als men se minst vermoet.

Door dese verwoetheyt most men u vader versmoren,
 Dus wreect Godt die sonden, ende croont die duecht.
 Ende, bedenct ghi den eet niet, die ghi hebt gesworen
 60 Den Roomsche coninck ende synen sone hier te voren,
 Te rechte ghi Góds wrake wel vreesen muecht.
 Of meendi, dat sterckheyt, rijcheyt of juecht,
 U teghen Gods wrake sal moghen bewaren?
 Neen 't; mer ghelijck uwen vader mocht ghi wel varen.

65 Joncker Frans van Brederode! ghi sijt seer misraect,
 Dat ghi Rotterdamme in hebt genomen,
 Ende mercti niet dat u verderfffenisse naect,
 Ende dat ghi u selven een verdorven heere maect,
 'T landt ewich te derven tot uwer onvromen?
 70 U overdaet moet corts ten eynde comen,
 Al hebdi starck gebolwerkt vesten ende mueren,
 Overdaet en mochte nye lange dueren.
 Leest alle die hystorien sint Adams tijt,
 Daer wonder van verraetscappen sijn gheschiet,

75 *Ghi en sult niet vinden dat eenighe hystorie lijst,
 Dat yement verraetscip, des seker sijt,
 Gewrocht heeft, hi en quam er om in 't verdriet.
 Doe dijt mitten heere, waerom en quaemdi niet
 U selven voor den Roomsschen coninck vertoghen;
 80 Mer nu blijc 't dat u saken sijn valschelic geloghen.*

*Godt en mach die valscheyt niet lange gedoghen,
 Die ghi menichfoudelic sijt voorstellende.
 Op Haerlem of Leyden is 't meest u poghen;
 Mer si slen te claer, want si hebben veel oghen,
 85 Dus en moechdyse so haestelick niet sijn vellende.
 Ghi moecht u herte vast wesen quellende,
 So Pharo, die de kinderen van Tsrabel wilde mincken,
 Mer selve most hi hulpeloos in die see verdrincken.*

*O Leyden, wilt uwen landtsheere beminnen,
 90 O Haerlem, doet hem eerwaerdelic reverencie,
 Delft, ende Dordrecht, ontdoet u sinnen,
 Amsterdamme, ende Goude, wilt vreucht beghinnen,
 Schoonhoven, Schiedamme, doet obediencie,
 Al hantiert men binnen Rotterdamme violencie,
 95 Het wort gewroken eerlanghe daghen,
 Al en deden wy 's niet, Godt soudse plaghen.*

*O duechdelike herten der Hollantscher syden,
 Blijft t'amen eendrachtich u en mach niet hindren,
 Niet achtende dat u die quade benyden.
 100 Salich sijn se die duer die rechtvaerdicheyt lyden,
 Dus en laet die rechtvaerdicheyt niet vermindren.
 Nu bidden wy Gode, mans, vrouwen ende kindren,
 Dat hi tot onser hulpen wil sijn geneghen,
 Want is Godt mit ons, nyemant en mach ons teghen.
 Al bin ic onconstich,
 Ic blive geionstich.*

Jhesus. Maria. Ursula. Cecilia.

- 'T vat moet uitgheven van dattet in heeft ,
 Die menich doet werck dat cleyn gewin gheeft.
 Elck na sijnen sin leeft: d'een goet d'ander quaet.
 Al is 't dat conste in my als ruyt gespin sneeft ,
 5 Jonstelike liefde in my niet te min cleeft;
 Dus die in 't eynde of beghin beeft, doe mynen raet ,
 Die loope op 't kerckhof, dat vaste staet ,
 Daer is men vry; want wie misdoet,
 Recht is 't dat hi correxie verwachten moet.*
- 10 Die menighe my seer om mijn dichten verspreken ,
 Seggende: 't is quaet der heeren gebreken
 In dichte te stellen, ende te seggen voort;
 Contrarie is wel an mijn voorders gebleken,
 Die in menich schoon dicht die valsche treken,
 15 Van machtighe princen stelden in accoord.
 Dus bin ic geneghen, wie't siet of hoort,
 Ter eeren den coninck, die van Rome draecht crone,
 Te dichten, ende ter eeren hertoch Philips synen
 Het is ghebuert seer onlancx leden, [sone.*
- 20 Dat die steden van Hollant, binnen der steden
 Van Leyden, versaemt waren warachteliken,
 Ende die gedeputeerden van Montfoorde die deden
 Menighe naersticheyt, so 't scheen an hare reden,
 Om een seker bestant te maken eendrachtelyken,
 25 'T welk bi consente geadviseert vordachtelyken,
 Gegunt ende gegheven was een vast bestant,
 Tot dat sint Jacobs dach waer comen in 't landt.
 Dit bestant wert seer cortelyck gecorrumpeert,
 So die van Montfoorde dat hebben geaviseert,
 30 Ontbiedende Hollant 't bestant te niete.
 Corts na desen, die van Montfoorde gedeputeert
 Ontboden weder te comen ongecesseert ,*

- Om 't bestant te verheelen buyten eenighen verdriete.
 Een ridder, die heer Gherrit van Poelgheest hiete,
 35 Heeft den heer van Montfoorde by menighe sinnen
 Wijs gemaect, dat hi wiste Leyden te winnen.
 T huys tot Poelgheest, daer hi of was heere,
 Gaf hi in handen van Montfoorde, voort meere
 Sprac hi: edel heere, 't is t' uwen besten,
 40 Mijn lijf, mijn goet, wagh ic t' uwer eere.
 Om wapenen ende sterckmaken hem elck keere,
 Om dat wy te Leyden moghen beclymmen die vesten.
 Dus is hy een van neghenen, mer niet van den besten,
 So ic by veel redenen wel soude betughen;
 45 Want hi hem contrarie synen prince ghinc bughen.
 Den eedt, die hi als ridder heeft gesworen
 Den Roomsche coninck, machtich ende edel gheboren,
 Die is hi meynedich ende overgegaen.
 Zijn arme ondersaten bliven der by verloren,
 50 Die hi beraden heeft menighen swaren toren;
 Verbrant, veriaecht worden si na myne verstaen.
 Hoe soude eenich heer dit hebben gedaen,
 Sonder reden zijn goetwillighe ondersaten.
 Ic moet se beclaghen, ic en can 's niet gelaten.
 55 Alle weke hadt hi van penningen en somme,
 Van der stadt van Leyden, als die weke quam omme,
 Cruyt, loot ende geschut om 't syne te behoeden;
 Dus mach hi wel swighen vry als en stomme,
 Tot ewighen daghen; want onwillecomme
 60 Sal hi doch wesen, ia van den goeden;
 Mer valsche meynedighe verraders gebroeden
 Daer mach hi ghemeenlick mede converseeren,
 Mer nimmermeer onder mannen van eeren.
 Opten dertienden dach in Junio, verstaet my wel,
 65 Souden die gedeputeerden van Montfoorde fel
 Tot Leyden ter dachvaert comen, om te tracteren,
 Van vasten payse, men wist certeyn niet el;

- Mer 's nachts, meenden si te brengen in 't gequel
 Die stede van Leyden, ende die te pylgeren.*
- 70 *Ende quamen omtrent elf uren na hoer begheren
 Tot Leyden an den Raem, makende schutgevaert.
 Lof Godt almachtich, die de stede hebt bewaert.
 An die wasschers veste, by de sijlpoort,
 Daer riepen si, Breederoede ende Montfoort,*
- 75 *Ende begonden aldaer die mueren te beclymmen.
 Die clock sloech storm, doe rechtevoort
 Die grave van Egmond, edel van gheboort,
 Quam mit zijn ruyteren als een leeu angrymmen;
 Mijnheer van Wassenaer, daer sach men glymmen;*
- 80 *Heer Adriaen van Poelgheest, in 't harnasch blanck,
 Ende Jacop van Bosschuysen, sonder letten lanck.
 Pieter Tap, wiens ruyteren wel gemoet waren,
 Riepen, wel an, wel an, elck wil goet bloet garen,
 Slaet, steect, ende hout vry mitten swaerde;*
- 85 *Elck tierde daer recht als leeuwen verwoet baren,
 Voor den prince en sal men lijf noch goet sparen.
 Daer wort er veel gescoten, dat se vielen op'daerde,
 Mit bussen, mit boghen; men hem openbaerde
 Wat loon dat die van Leyden connen gheven.*
- 90 *Meer dan hondert lieter voor Leyden hoir leven.
 Die ghemeente quam oock seer trouwelick by,
 Elck mit zijn wapen syde an sy,
 Elck op zijn hoefslach, die trouwelick bewarende.
 Een scipper, genoemd Den Hertoghe, schoot vry,*
- 95 *So hertelick mit een busse, die 't saghen waren bly,
 Dat hi die vyanden so luttel was sparende.
 Breeroe, Breeroe, ware si verclarende,
 Die Hertoghe sprac: die man kennic wel,
 Mer ghi en sult er niet in comen als een goet ghesel.*
- 100 *Seer rouwich mosten si mit scanden doe ruymen.
 Die voghel die liet er van synen pluymen,
 Om dat wy dies licteyken behouwen souden,*

- Die wilde Montfoortse noch pleghen sijn costuymen,
 Om Rotterdam te spisen lach hi op sijn luymen,
 105 Mit menigher fytaelge si hem verbouden.
 Opten hoghen veen laghen gesellen die't so brouden,
 Dat mijnheer die stalmeester daer op dede wachten
 Opdat si die fytaelge souden winnen mit crachten.
 'T welck so ghesciede, want doe si vernamen,
 110 Dat die scuyten mitter fytaelge quamen,
 Ghingen si hem teghen als cloeke libaerden,
 Vechtenderhant wonnen si die fytaelge i' samen;
 Menich ruyter liet er 't lijf, also wy ramen,
 Want sy er daer weynich of luttel spaerden.
 115 Heer Jan van Naeldwijck, die si vermaerden
 Als hoer capiteyn, die bleef gevaen,
 'T is claer, warachtich, hi en mocht niet ontgaen.
 Al heeft joncker Frans den pot gescuymt,
 Binnen Rotterdamme, hi is mit scanden geruymt.
 120 Beter is't dan hi die stede hadt angesteken,
 In't eynde sal hi wel worden gepluymt,
 Sijn overdaet wort noch in sijn scottel gecruymt;
 Dies hem die cruymen wel 't hert mochten breken.
 Na werck volcht loon, 't sijn d'oude treken;
 125 Want hoe dat men't put of hoe dat men't paelt,
 'T gelach moet in 't eynde al sijn betaelt.
 Die grave van Egmond, die cloeck van daden is,
 Mijn herte verblijft my, dat hi beraden is,
 Die misdadighe rechtvaerdelyck te doen corrigeren;
 130 Want Davit seyt: dat die rechter salich ontladen is,
 Die altoos recht doet eer 't in 't verspaden is;
 Want naer die misdaet sal men elcken punieren.
 Nu elck sy geneghen, mit devoter manieren,
 Gode voor den Roomsche coninck te bidden seere,
 135 Ende voor hertoch Philips synen sone, onsen erfheere.
 Al bin ic onconstich,
 Ic blive geionstich.

DE PLANETEN.

Saturnus. *Ik bin olt , kolt , eyslich unde unreyne ,
Do ich guet , des achte ich kleyne.*

Jupiter. *Seone man unde lange leven
Ere unde guet dat kan ich gheven.*

Mars. *Bernen roven unde moerden ,
Ovel doen dat ys mijn oerden.*

Sol. *Ich saghe in dusser schryft :
Mijn schijn boven allen planeten ist.
Mijn upgank ghyft dem daghe schijn ,
Mijn undergank ghyft den sternen schijn.*

Venus. *Mynne unde vroude kan ich maken ,
Mynnen spil boven allen saken.*

Mercurius. *Koepselich unde wijs make ich den man ,
Dar to dat he wal klaffen kan.*

Luna. *Des waters byn ich eyn konynckinne ,
Golt unde silver ich yubesinne.*

H. S. op de Stads bilioth. te Maastricht , zie Leiddraad.

RIJM GEBEDEN.

I.

DIE THYEN GHEBODEN.

- Mint ende oefent enen Godt ,*
Sweert nyet by hem , in dinen spot ,
Viert die heylighe daghen allegader ,
Eert dijn moeder ende dijn vader ,
 5 *Slaet nyemant ter doot ,*
Steelt nyet , al hebstu noot.
Immer en doet gheen overspel
Noch valschen getuych , alsoe wel ,
Begeert nyemant beddegenoot
 10 *Noch sijn goet , al bistu bloot.*

Utrechtsche Bibl. op het voorblad
van een h. s. der kronijk van Beka.

II.

- O almachtige Godt unde here ,*
Dy sy ewich lof und ere ,
Dattu unse mynsheit heft entfangen ,
Unde dik, dorch unsen willen, leitest an ein cruce hangen ,
 5 *Unde dar anne woldest starven ,*
Uppe dattu uns mochtest erwerven
Dines vaders hulde ,
Unde verguldest unse schulde.
Unde heft uns dinen werden licham to einer spise ge-
gheven ,
 10 *Uppe dat we ewichliken myt dy moghen leven ,*
Unde heft ons getoufft mit diner waerheit ,
So we dinen licham entseit ,
Unde drinket din hilge blodt ,
Dat he vor deme ewighen dode schal sin behodt ,
 15 *Unde nummer ersterven ;*

- Wen ewichliken myt dy leven.
 Nu wil ic live Here to gan
 To dinen werden lichamme, to entfangen.
 Aver bin ic leider diner unwerdich ;
 Doch leve Here so bidde ic dik ,
 20 Dattu dik willest erbarmen
 Over mik elenden armen ;
 Den du mynnichliker trost ,
 Met dineme duren blode heft erlost.
 Went it heft gesproken din gotlike munt :
 25 In welker tidt efte in welker stunt
 De sunder sin leven wil beteren ,
 Dattu allir syner sunden willest vorgeten.*
-
- Nu bidde ic dik Godt unde Here ,
 Dorch diner leven moder ere ,
 30 De dik megetliken entfing ,
 Unde du neghen manden mit or gingest
 Gebunden, dattu mik willest entbinden
 Von allen minen sunden ;
 Went myne vif sinnen hebbet mik vorleit ,
 35 Dat is my von herten leidt ,
 Unde ic bidde dik, dorch dine hilgen vif wunden ,
 Dattu my vorgevest alle myne sunden ,
 De min munt ye gesprac ,
 Unde min herte ye gedachte ,
 40 Unde min sundich lif vullenbrachte.
 Here, dorch dine soite overgude ,
 Hilge mik myt dyneme duren blode ;
 Dat dar vloit von dinen hilgen wunden ,
 Heile myk von alle mynen sunden.
 45 Myne sunden hebbe ic vor mynen ougen ,
 Ruweliken ic se anschouwe
 Myt ruweliken angesichte ;
 Ic vorchte Here din gerechte.*

II. TIJDVAK. VIII. GEDEELTE.

ROMANTISCHE POEZY EN REDERIJKERS.

Fondatie van Antwerpen , enz.

Van St. Geertruden min.

A. DE ROVERE wijze leeringhe voor een man.

———— op het overlijden van Philips den
goeden.

Fundatie, Oorspronck der Wapenen metten borch,
 handen en roosenhoet der stadt van Antwerpen,
 van Brabons tyden , als oock der twee vry-
 jaermercten.

- Aenhoort , het sal u sinnen scherpen ,
 Der stadt fundatie van Antwerpen ,
 Van den twee handen dat beduyt ,
 Die in haer wapene steken uyt
 Ter borch , met eenen goede bevaen ,*
- 5 *Daer der roosen sesse in staen.
 'T verstant van deser handen ende roosen
 Sijn seker rechten , na der gloosen ,
 By d'oude Romeynen der borch gelaten ,
 Om vast te voeden die ondersaten*
- 10 *In trouwen ten heylighen Roomschen rycke ,
 Den keyser te dienen eeuwelycke ;
 D' een handt beduyt ons , sonder saghe ,
 Den stapel metten opslaghe ;
 D' ander handt , soo d' ouders scheyden ,*
- 15 *Beteekent den tol metten geleyden.
 Die eerste roose beduyt , t' heuren deele ,
 Die jurisdictie criminele ;
 D' ander handt bediet die bancke reael ;
 Die derde die bancke feodael ,*
- 20 *Die t' Antwerpen eerst heuren leyen nam ,
 Doen Antwerpen eerst aen Vlaenderen quam ;
 Die vierde roose doet tolvry draeghen
 Die de borchgracht helpen graven ;
 Die vijfste beduyt der poorteren vele*
- 25 *Van hals van haven in 't personele ,
 Na dat sy hebben den keyser t' waren
 Hulde gesworen ter vierschaeren ;
 Die seste roose gheeft , t' haren loone ,*

- 30 *Den ghenen, die binnen der borch woonen*
Tolvry te varen i' allen tyden,
Daer sy die Roomsche tollē lyden,
Die dan benyden doen groot quaet,
Dat Antwerpen onder den keyser staet.
- 35 *Die keyser is haer overheere :*
Godt wilt, dat men den keyser eere
Als hooft der prinsen van cristenheyt,
Met vaster trouwen ghehoorsaemheyt;
Want ghehoorsaemheyt is in 't huys
- 40 *Daer de justitie leghet i' huys.*
Als heur logys haer wert benomen,
Pijnt sy heur uyt den lande te comen;
Ende als volcs willeken dan regeert,
Ende teghens justitie fortse hanteert,
- 45 *Ende den volcke verdriet der quaelen*
Dan gaet men justitie eerst wederhalen.
Daer omme sal elck mensche excelent
Sijn synen heere obedient,
Ende blyven getrouwe tot in der doot,
- 50 *Soo sterckt hem Godt in al der noot.*
-

- Nu seyt de historie, soo ic 't las,*
Dat Antwerpen te vooren was
Eenen drooghen scherpen hoeck,
West in Europen, gestaen aen 't broeck
- 55 *Op ter seevloet van der schelde,*
Daer men siet bringen, ter kerden velde
Te waghen te peerde over landt,
Van oostwaerts uytten Tarterschen cant,
Der coopmanschappen menighertieren,
- 60 *Die men daer leye op ter rivieren,*
Ende wech voer ten schepe in vlaenderlandt,
In Portugale, in Engelandt,

- In Hollandt, Gallen ende Britaegnen,
Ende westwaert verre aen gheen syde Spaegne;*
- 65 *Daer uyt hier weder wort gebracht
Der westerschen waren menigher vracht,
Met coggen, met hulcken, die comen,
Ende ghemeyne oirboor vromen.
Tholomeus ghevet uyt :*
- 70 *Dat dese stadt hiet Alvacuyt.
Het hieltse voormaels een tirant,
Een reuse, die Tigon was genant,
Der voeten lanck badt dan achttiene,
Soo men t' Antwerpen noch mach siene*
- 75 *By synen geblente op ter stadthus.
T' latijn heet hem Antigonus.
Met crachten hielt hy desen pleyn,
Soo lange dat een capiteyn
Van Roomen hem strafte der quader fijt,*
- 80 *Haer gevende Roomsche liberteyt.
Dese was geheeten Brabonus,
Die oude geesten seggen 't dus;
Hy was van Julius Caesars bloede,
Der booser tyrannen een strenger roede.*
- 85 *Na desen, die oost ende west
Aensiende dat ghemeyne best,
Ende 't gerief van commutatien,
Dat daer af kregghen allen natien,
Hebben gevolcht den keyser naer,*
- 90 *Dat hy twee mercten jaers aldaer
Bevrijt heeft, elcke daer te comen
Te varen, te keren, vry 't sijnder vromen,
Op den tol gecostumeert,
Die welcke sijn geapproveert*
- 95 *By allen den princen van den rycke,
By pausen, by coningen diergelycke,
Al midts der groote commoditeyt,*

Die den coopman daer aen leydt.

- Dus Antwerpen is, met haren handen,*
 100 *In eeren vermeert in allen landen,*
In Saxen, in Polen, in Hongaryen;
Van Tartaryen tot Barbaryen,
Onder der kersten ende heydenscher scharen.
Dese weerdighe stadt moet Godt bewaeren,
 105 *Daer elck mach vry ter merctwaert comen,*
Behalven die daer binnen woonen,
Dien die vryheyt niet en raeckt;
Want sy is voor den vremden gemaect.
Dus dolen sy grootelycks uytermacten,
 110 *Die dese gemeyne welwaert haeten,*
Ende haer singulier profyten
'T gemeyne best willen verlyten.
Die sulcks begrypen, waren sy vroet,
Sy souden beschudden den roosenhoet,
 115 *Ende die mercten houden in ceren.*
Die anders doen moet Godt bekeeren.
-

Uit de Stads archieven van Antwerpen.

VAN ST. GHEERTRUDEN MINNE.

(Vergelijkt hier boven bladz 333)

*Godt van den hemel, die aen den cruce leet,
Ende Maria, die reine fonteine,
Die en wil ons vergeten emmer niet,
Si bewaer ons gheselschap groet ende cleine.*

5 *Tot onsen heren Godt willen wi alle gader varen,
Nu hoert, wat ic u sel verclaren:
Nu hoert myne reden overluit,
Van eene joncfrouwe geheten Sante Gheertruit,
Ende van enen stolten ridder mede.*

10 *Nu moechdi horen, wat hi dede:
Hi minde sijn lief op also goeder trouwe
Sante Gheertruit, die schone joncrouwe.
Aldaer si haer in een cloester hadde begheven,
Daer wolde si dienen al haer leven*
15 *Godt, ende den groten here Sante Johan,
Dien hadde si vercoren tot enen man.*

*Die ridder, alle daghen dat hi tot haer quam;
Als hi si niet en mochte sien of spreken,
Druc ende liden so ghinc den ridder an,
20 Hem dochte sijn herte solde hem toe breken.
Also lief hadde hi die scone joncfrouwe,
Dat hi haer wael gan sine trouwe;
Hi dachte, hi soldet haer seker vraghen,*

Mer hi en dorste des nie gewaghen.
 25 *Ende also lief hadde si den ridder weder,*
Ende al in goeder reinichede.
Sante Johan en wolde si niet beswiken
Noch Maria Godes moeder mede.

Nu willic laten dese reden,
 30 *Ende van den ridder willic u singen,*
Wat costen dat hi daertoe dede,
Des en conde hi niet volbringen.

Hi liet haer maken vele schone dingen,
Hoe luttel dat hi haer dat vraghede,
 35 *Kercken ende clusen, hi dede daer misse in singen,*
Allent, dat hi wiste, dat haer behaghede.

Drie jaer lanc heeft die ridder dit gepleghen,
Des so en heeft hi niet behouden,
Sijn scat ende zijn goet heeft hem altemael begheven,
 40 *Des hadde die ridder also groten rouwe.*

Ade goet lief ende blijft ghesont,
Ade, ende ic moet emmer van u sceiden,
Die wech en is mi niet becant,
Te dwalen aen gheenre wilder heiden.

45 *Och lacy Godt, het is altemael verloren*
Wat coste dat ic daer aen hebbe geleit;

*Bladdic dat so wael geweten te voren,
Ic wolde van der joncfrouwen hebben gescheiden.*

*Dus is die ridder uutgesteken,
50 In eenre duustre avontstont;
Hi is gaen dwalen aen gheenre wilder heiden,
Die wech en was hem onbecant.*

*Doe dat quam omtrent der middernacht,
Druc ende liden so ghinc den ridder an,
55 Die viant, die hadde hem also scier verwracht,
Hi stont gescapen of dat waer een man.*

*Die viant, die sprac den ridder toe:
Vrient, hoe comdi in dit liden?
Jc weet uw herte oec also wael van binnen,
60 Wanneer ghi wilt so sal ic u verbliden.*

*Die ridder, die sprac den viant weder toe:
Van u so en bin ic niet verblijt,
Jc en wil noch eerstwerf weten,
Wan ghi comt of wie ghi sijt.*

*65 Die viant, die sprac een goet beduit:
Wat helpt, dat ic u vele vertelle?
Och lieve vrient, versaghet u emmer niet,
Ic bin die viant van der helle.*

Ic ende alle mine ghesellen ,
 70 *Wi willen u gheven goedes also vele ,*
Nemmermeer en moechdi dat verteren ,
Uw vrienden ende uw maghen sullens hebben te bet.

Ic ende alle mine ghesellen ,
Wi willen u gheven goedes also vele ,
 75 *Nu settet mi uw siele tot enen pande*
Ende seght mi , hoe langhe dat ghi wilt leven ?

Seven jaer so coes die ridder sijn leven.
Hi liet daer uut sijn rode bloet ,
Daer en was penne noch fransijn niet ,
 80 *Hoe scier dattet daer geschreven stoet.*

Hi hadde sijn seghel daer aen gedrucket ,
Hi gaf den viant sinen brief ;
Hoe luttel dat hem daer voer gruwede ,
So seer minde hi sijn soete lief.

85 *Die ridder reet heen so blideliken ,*
In hem selven dat hi loech.
Die viant en woldes niet beswiken ,
Hi bracht hem scattes ende goedes ghenoech ,
Eten ende drinken ende alle sijn genoechte ;
 90 *Ende in ternoije wolde hi steken ,*
Want hi hadde goedes al so veel ,
Nemmermeer en mochtet hem ontbreken.

*Seven jaer is nu sijn leven
 Luttel min of luttel bat,
 95 So sprac, die viant, tot deser uren:
 Comet weder op deser selver stat.*

*Wanneer die seven jaer sijn omgecomen,
 Stolt ridder, ghi en sult des laten niet,
 Ghi sult hier comen op deser selver stede,
 100 U is hier also lede ghescliet.*

*Ende doe 't quam in dat sevende jaer,
 Ende doe 't quam an den lesten dach,
 Doe stont die ridder, ende dachte,
 Wat dat hi gelovet hadde.*

*105 Doe 't quam in die leste maent,
 Hi heeft hem selven also wael bedocht,
 Wat hi sijnre armer sielen hadde misdaen,
 Daer hem die viant in crenken mocht.*

*Ade, Sante Gheertruit, wi moeten emmer sceiden.
 110 Si sprac: ons lieve vrouwe, die moet u geleiden,
 Bi u te bliven en is mi ghene bate;
 Sante Gheertruit, ic moet u laten.*

*Nu drinket, ridder, Sante Johans gheleide
 Nu drinket die minne van mi;*

115 *Nu drinket , ridder , het sal u vromen ,
Jc hope ghi sult wael weder comen.*

*Hi nam den nap op sijnre hant ,
Hi sette hem voer sinen mont ,
Hi en hadde den wijn oec niet gespaert ,
120 Hi dranc hem uut al tot den gront.*

*Dus heeft hi oerlof van der joncfrouwen genomen ,
Ende hi ghinc dwalen aen gheenre heiden ,
Daer hi gelaten hadde sine trouwe
Ende daer toe oec sine sekerheide.*

125 *Hi wende sijn peert , hi stacket met sporen ,
Hi liet dat geliden doer dat sant .
Hi dachte , dat waer doch altemael verloren ,
Hi quam daer hi den viant vant.*

*Wat doedi hier wael lose serjeant ,
130 Van u so en bin ic niet verblijt ;
Holt daer uwen brief in uwer hant ,
Gaet van mi , ic scelde u quyt.*

*Si sittet hier achter op uw peert
Die u alrelestwerf drinken gaf ,
135 Van haer so bin ic also seer verweert
Si hevet mi benomen alle mine macht.*

*Nu rade ic allen heren ende cnechten ,
 Sijn si arm of zijn si rike ,
 Si drinken Sante Gheertruden minne ,
 140 Waer dat si gaen of waer si zijn.*

Wijse leeringe voor een man
 door Anth. De Rovere.

*Schoone seden sonder hooghe moet ,
 Luttel spreken ende dat selve goet ,
 Te tyde gheven ende nemen ,
 Deucht hantieren ende vredelick leven ,
 Ende metten goeden ommegeen ;
 5 Onrecht vromelick wederstaen ,
 Niet antwoorden vreemde daden ,
 Vreckheyte ende ghiericheyt versmaden ,
 Ende oock te maten connen verdraghen ,
 In noode bystaen sine maghen :
 10 Die dese poincten vast houden can ,
 Is gerekent een wijs man.*

Op het overlijden van Philips den goeden
 door Anth. De Rovere.

<i>Periculeuse</i>	<i>Moort onghenadigh ,</i>
<i>Hongherighe</i>	<i>Couleuveryneghe beeste ,</i>
<i>Enuydieuse</i>	<i>Corosijf verradich ,</i>
<i>Latende ons</i>	<i>Clachtich ende beschadich ,</i>
<i>Joyeusheit</i>	<i>Cranckende troost ende feeste ;</i>

Persequerende	<i>Lacen die aldermeeste</i>
Prinche ende	<i>Xhristus vrienden beseven.</i>
Vervreimdende	<i>Van sinen levenden gheeste</i>
Smaendachs	<i>Juny vichtiene geschreven,</i>
Die devotelick	<i>Jonstelick was in 't leven.</i>
Vermaerdere	<i>In allen landen gheen;</i>
Xempelare	<i>Natuerlick ontsien gebleven;</i>
Boudelick ende	<i>Behoudelick erve ende leen.</i>
Victorieux	<i>Raetsamich wijs alteen,</i>
Rijckelick	<i>Vrient out milde eerbaer:</i>
Gadert IIII. jaer	<i>Ghecrijchter noch LXXV. reen</i>
Voor waer hebt	<i>Ghi zijn oude daer</i>
Nochtan hilt	<i>Hy 't graefschap XLVIII. jaer</i>
Dwelcke noyt	<i>Eer dan van hem was gesien.</i>
Inglorien	<i>Regnere zijn siele claer</i>
Ende oock	<i>Overe hem Gode buyghen knyen;</i>

Want nyemant en mach die doot ontvlyen ()*

(*) De hoofdletters drukken den naam, den titel het jaar, en de plaats van 's hertogs overlijden uit.

II. TIJDVAK. VIII. GEDEELTE.

1400 — 1500.

VOLKSGEZANG.

I. *Godsdienstig gezang.*

Liederen van Pater J. Brugman.

II. *Historische Liederen.*

Op Graef Floris V.

Op den Gouverneur van Zeeland.

Liederen van Pater J. Brugman.

I.

Met vroecheden laet ons singhen
Ende loven die triniteit,
Dat si ons wil bringhen
Ter hoechster salicheit,
 5 *Die ewelic sal geduren*
Ende ewelic sonder verganc.
Och mocht ons dat geburen!
Och ewich is so lanc.

Leefden wi na die ghebode
 10 *Maer, als wi leven soudon,*
Ende dienden altijt Gode
Ende onser liever vrouwen;
Ende lietent 't overliden
Den swaren overganc
 15 *So mochten wi ons verbliden.*
Och ewich is so lanc.

Bliscap sonder ende
Is boven in hemelryc;
Die wi daer sullen vinden,
 20 *Dien is hier gheen ghelyc.*
Daer is dat godlic wesen,
Scenct ons den bliden dranc,
Ic heb't wel horen lesen.
Och ewich is so lanc.

25 *Maria die moeder ons heren*
Die is van ons verblijt,
Als wi ons bekeren
In deser ellendigher tijt
Maria, maghet reine,

30 *Och edel wijngaertranc,
 Bidt voer ons ghemeine.
 Och ewich is so lanc.*

*Nu mach ic oec wel truren
 Ende mijn singen laten staen ;
 35 Want ic hadt uutvercoren
 Dat emmer moet vergaen ;
 Ic waende, si soude mi geburen ,
 Si gaet al haren ganc,
 Ic vrees een ewich truren.
 40 Och ewich is so lanc.*

*Ic sanc met groter vroecheden:
 Die werelt al staet mi aen ;
 An haer wil ic my hangen ,
 Si en mach mi niet ontgaen ,
 45 Tis ewich ja niet vresen.
 Si maect mi also cranc ;
 Ic soudt so wel ghenesen ,
 Waer ewich niet so lanc.*

*Ic sanc van ure tot uren ,
 50 Si soude mi enghe sijn,
 Ic waende, si soude mi doden
 Dat en mach also niet sijn.
 Nu wil ic van haer sceiden ,
 Si gaet al haren ganc ,
 55 Ten baet gheen langer beiden.
 Och ewich is so lanc.*

*Wes sel ic mi hantieren ,
 Wat sal ic ane gaen ,
 Dat ic der werelt manieren
 60 Van vresen moet laten staen ?*

*Vol drucs, verdriets van binnen,
 Vol drucs, dat maect my cranc,
 Wat sel ic gaen beghinnen?
 Och ewich is so lanc.*

65 *Hadieu der werelt minnen,
 Hadieu, 't is al gedaen!
 Ic heb in minen sinnen
 Wat nieuwes aen te gaen;
 Ic wil gaen avonturen*
 70 *Te gaen een anderen ganc,
 Al sol 't mi werden sure.
 Och ewich is so lanc.*

*Die engelen menigherleide
 Si doen ons groten'cier*
 75 *Ende laten ons te weten,
 Het ghelt ons even dier;
 So moghen wi ons verbliden,
 Ende leten der engelen sanc
 Nu ende tot allen tyden.*
 80 *Och ewich is so lanc.*

*Die engelen allergader
 Si maken ons groten feest,
 Si loven Godt den vader,
 Den soen, den heilighen gheest.*
 85 *Als wi onse sonden laten,
 Si gheven ons groten danc
 Ende lonen 't ons sonder maten.
 Och ewich is so lanc.*

*Laet ons gaen dienen Gode,
 90 Dat rade ic jonc ende out,
 Ende houden sijn ghebode,*

*Ende bidden hem menichfout ,
 Dat hi ons wil bescermen
 Al voer den hellen stanc ,
 95 Ende voer dat ewich kermen.
 Och ewich is so lanc.*

II.

*Ic heb gejaecht mijn leven lanc
 Al om en joncfrou scone ,
 Die alresoetste wijngaertranc ,
 Die daer is in 's hemel trone ;
 5 Met engelen is si om beset ,
 Ic en can daer niet bi comen ,
 Mijn sonden hebben 't mi belet ,
 Des ic mi mach bedroven.*

*Ic bin verdoelt op deser jacht ,
 10 Die werelt heeft mi geloghen ;
 Ghenoechte heb ic seer geacht ,
 In wanen bin ic bedroghen ;
 Rijcheit ende lof heb ic gemint
 Ende idelheit uutvercoren ;
 15 In 't jaghen bin ic dus verblint ,
 Den wech heb ic verloren.*

*Ic wil opstaen , 't is meer dan tijt ,
 E de soeken hem alleine ,
 Des joncfrous soen , die 't al verblijt ,
 20 Jesus is 't dien ic meine ;
 Hi is den wech , als men verclaert ,
 Den rechter wech rer joncfrouwaert
 Mach ic noch aen hem leren.*

*O Jesus heer , nu bidic di ,
 25 Uut al mijns hartes gronde ,
 Van sonden will mi maken vri ,*

*Dat 's nu ende t' allen stonde
Doet mi die pure moeder dijn
Met suverheit aenscouwen,*

- 30 *Doer haer wilt mijns ghenadich zijn ,
Ic wil haer dienen met trouwen.*

*Der engelen vroecht , wilt op mi slaen
Dijn ontfermhertighe oghe ,
Ic heb u grotelic misdaen ,*

- 35 *Des is mijn hart in doghen.
Ghi sijt des sondaers toeverlaet
Ende troestersce der armen ;
Ghi sijt die gheen , daer 't al an staet ,
Wilt mijns doch nu ontfarmen !*

- 40 *Mijn vrienden , maghen ende scat
Die sullen mi beswiken ,
Die scriftuer bewijst wel dat.
Ic moet alleine gaen stiken.
O moeder Gods , daer om wilt staen*

- 45 *Bi mi als ic sel sterven ;
Want ic moet loen na 'twerc ontfaen ,
Wilt mi ghenade verwerven !*

*Die dit liedekyn eerstwerf sanc ,
Is seer gequetst van binnen ;*

- 50 *Sijn vleisc heeft hem gemaect so cranc ,
Dat hi is flau van minnen.
O Jesus , die dranc den bitteren dranc
An 't cruus om 'smenscen wille ,
Behoede ons van der heilen stanc*

- 55 *Ende van des duvels quellen !*
-

EEN NIEUW LIED OP GRAAF FLORIS.

Wie wil hooren een nieuw liedt,

Ende dat sal ic u singhen.

Hoe Gheert van Velssen, graef Floris verriedt:

'T sijn wonderlyke dinghen.

5 *Graef Floris tot Gheert van Velssen sprac:*

Gheert van Velssen ghy moet hyliken,

Al aen een weeuwten, heeft goeds genoeg,

Ende sy is al soo suiverlyken.

Die schande en schiet er mi nummermeer,

10 *Sprac Gheert van Velssen tot synen landtsheer,*

Eer ghy mi soudt brengen in sulck verdriet,

Uw oude versleten schoenen en wil ic niet.

Gheert van Velssen, mijn lieve neef,

Hadt ghi die woortgens wat beter beleyt;

15 *Al had ghy bi uw ridders hals gesworen,*

Ghy sult se draghen, 't si u lief of leyt.

Een korte wyle en was niet langh,

Gheert van Velssen ghingh een huisvrouw trouwen;

Graef Floris schreef Gheert van Velssen een brief,

20 *Dat hi tot hem komen soude.*

Gheert van Velssen dorst het laeten niet,

Hi deedt dat sijn landtsheer hem riedt,

Hi reedt aen ghener landsdouwe;

Terwijl sliet die graef al van Hollant,

25 *Bi syne overschoone vrouwe.*

Sy riep soo luut: kraft ende ghewelt,

Wat doet ghy, mijn edel landtsheere!

Was er een ander op my gestelt,

Ghi soudt hem met uw swaert afkeeren.

30 *Kryten ende kermen mocht haer baten niet,
Haer eer moest si daer laeten.
Doe hi sijn wille-hadde gedaen
Doe reedt hi t'Utrecht al in der straeten.*

*Gheert van Velssen hadt eene soete lief,
35 Van Woerden tot eene wyve,
Daer meende hy meê vrolijk te sijn;
Maer 't most den graef sijn boeltjen blyven.*

*Doe Gheert van Velssen weder 't huiswaert kwam.
Sijn waerde vrouwken en kwam hem niet groeten:
40 Wat is er mijn waerde vrouwken geschiedt,
Dat si mi niet en komt te moeten?*

*Gheert van Velssen op de kamer kwaem,
Hi vondt sijn soete lief in rouwe:
Heeft u iemant leet gedaen,
45 Segt, mijn wel overschoone vrouwe?*

*Gheert van Velssen, mijn lieve man,
Nu is het al verlooren;
Te slaepen aen uw groene sy,
Graef Floris heeft mijn eer genomen.*

*50 Dat hi uw eertjen genomen heeft
Dat is u, soetelief, al vergheven,
Gister was hi mijn Heer, nu ben ic de sijn,
Dat sal hem kosten sijn leeven.*

*Hi sette een valk op syner handt
55 Of hi spatseren soude ryden,
Hi deede een sprongh van eenen haes,
Of hi graef Floris soude ontlyven:*

Och Gheert van Velsen, mijn lieve neef!
 Woudt ghi mi leeven laeten;
 60 Ic sal van uwe bastert dochter
 Een gravinne van Hollant maeken.

Dat en doe ic nu noch nummermeer,
 'K en wil se gheen verraeder gheven;
 Ghy hebt er mijn huisvrouw genomen haer eer,
 65 Ende dat sal kosten uw leeven.

Dat ghi mijn broeder hebt vermoordt,
 Dat hadic u al vergheven,
 Nu hebt ghi mijn huisvrouw genomen haer eer,
 Dat sal kosten uw leven.

70 Hi wierp hem een paer handscoenen voor zijn mont.
 Op dat hi niet soudén luyden;
 Ende voerde hem, van 't huys te Kronenburgh,
 Al op dat hooghe huys te Muyden.

's Nachts, omtrent ter middernacht,
 75 Omtrent ter halver nachte,
 Doe lagh die grave al van Hollant,
 Gesoten in boeyen al soo vaste.

's Morgens doe het was schoon dagh,
 De heeren soudén daer wat eten;
 80 Doe dacht die grave al van Hollant,
 Rijk Godt, nu ben ic al vergheten.

Si brachten hem daer een stuk beerenspek,
 Zijn swijnespek was ongebraeden;
 Doe dacht die grave al van Hollant,
 85 Rijk Godt, nu ben ic verraeden.

*Ende hadic nu een schildknecht goet ,
 Die mi verlost van den bloede ;
 Ic soude hem schenken mijn bruine schilt
 Met minen yseren hoede.*

90 *Gheert van Velssen was rat ter hant :
 Hi greep een bekken van de want ,
 Hi wies graef Floris van den bloede ;
 Segt mi o graef al van Hollant ,
 Hoe is 't u nu te moede ?*

95 *Hoe 't mi nu te moede is ,
 Ende ic moet immers sterven ,
 Hadic er een wijf met een kindt ,
 Die mijn groote goet mocht erven.*

*Ic heb noch wel een soon , hiet Jan ,
 100 Hi is soo veer in vreemde landen ;
 Hi can zijn goet regheren niet ,
 Dus leidt mijn hart in groot verdriet.*

*Ende daer is mi een bastert soon ,
 Hi is noch jongh van weken ,
 105 Al kwam hi noch over hondert jaer ,
 Sijs vaders doot sal hi wel wreken.*

*Een korte wyle was daer niet langh ,
 Gheert van Velssen werdt daer gevangen ,
 Hi dacht so dik , bi syner eer ,
 110 Rijk Godt ; nu moet ic immers hangen.*

*Hangen was hem noch niet ghenoegh ,
 Bi moest wel sevenverf meer lyden.
 Si deden een vat vol spykers slaen
 Daer moest sijn edeldom in syghen.*

115 *Si rolden hem drie daeghen langh*
Drie daeghen voor den noene;
Gheert van Velssen, wel lieve man,
Hoe is 't u nu te moede?

Hoe 't mi nu te moede is
120 *Dat sal ic u wel seggen:*
lc ben noch deselfde man,
Die graef Floris sijn leven nam.

VAN DEN GOUVERNEUR VAN SEELANT.

- O waerelt, vo van overdaet,
 Wat baent ghy open weggen
 Tot alderhande quaet?
 Tot wraek, bederf, moort;
 5 Een saeck noyt meer gehoort
 Sal ic u brengen voort.*
- In Seelant is dit feyt gheschiet,
 Ten tijdt doe hartogh Carel
 Hier voerde groot gebiet.*
- 10 *Sijn gouverneur bekent
 Heeft hem tot quaet gewent,
 Ende kreegh een droevigh ent. Ende kreegh enz.*
- Hy sloech een gheyl ende dertel oogh
 Op eene edele vrouwe,*
- 15 *'T gheen hem op 't laetst bedroogh,
 Ende sprak: mijn hertelust
 Sal nimmer sijn gerust
 Voor ghi mijn vlamme blust. Voor enz.*
- Sy, als een eerbaer kuyse vrou,*
- 20 *Sprak: heer sou ic verbreken,
 Mijn onverbreekbaer trou;
 Sal ic mijn lieve man,
 Doen sulken gruwel an,
 Ogh spreek daer nimmer van. Ogh enz.*
- 25 *Hy met een obstinaet gemoet,
 Ghingh hem na huys toe keeren
 Heel toornigh ende verwoet,
 Hy liet van stonden aen,
 Sijn dienaer heene gaen,*
- 30 *Ende haelt haer man gevaen. Ende enz.*

*Betigte hem met lantverraet.
 Zijn vrou geheel verslaeghen,
 Die vroeg op heeter daet:
 Wat magh de oorsaek sijn,
 35 Dat dus mijn man vol pijn,
 Moet hier gevangen sijn? Moet enz.*

*U man sprak hy wou 't landt verraen,
 Io sal hem, door beuls handen,
 Het hoofd van 't ligchaem slaen.
 40 Maer, by mijn macht ic sweer,
 Voldoet ghy mijn begheer,
 Ghy krijgt uw man dan weer. Ghy enz.*

*De fout wordt hem vergheven dra,
 Voldoet ghy myne lusten,
 45 So krygt u man gena.
 Dus kiest in dit geval,
 Mijn wil te doen voor al,
 Of ic hem straffen sal. Of enz.*

*De kuyse vrouwe toogh mitsdien,
 50 Seer bitterlyk aen 't schreyen,
 Sal ik mijn man dan sien,
 'T hoeft vallen voor hem neer,
 Of afstaen van mijn eer,
 Ende doen na sijn begheer. Ende enz.*

*55 Mijn lieve man is my so goet,
 Als eenigh schat op aerden,
 Of als mijn eer my doet.
 Mijn eer mijn waerdeste pant,
 Mijn man mijn regterhant,
 60 Moet een van bey van kant. Moet enz.*

De booswicht greep haer by der hant ,
 In 't midden van haer klaghen ,
 Wierp haer op 't ledikant;
 Ende heeft so ongerust ,
 65 Sijn gheile dert'le lust ,
 Tot walghens toe geblust. Tot enz.

Doe sprak hy: vrouwe gaet nu heen ,
 Op morgen moogt ghy haelen ,
 Uw man uyt het geweën.
 70 Bedroeft is sy gegaen.
 Hy liet van stonden aen ,
 Haer man het hooft afslaen. Haer enz.

Des morgens opent sy haer deur ,
 Ende ghingh vrymoedigh treden ,
 75 Al na den Gouverneur.
 Sy sprak: Groot-mogent Heer ,
 Gheeft my mijn man nu weer
 Voor mijn geschonden eer. Voor enz.

Hy riep twee dienaers voor den dagh ,
 80 Ende bragten haer ter plaetse
 Daer sy haer man aensagh ,
 Daer lagh hy sonder hooft ,
 Van 't bloedigh swaert verdooft ,
 Ende 't leven wreet ontrooft. Ende enz.

85 Sy viel op 't dode lichaem neer ,
 Ende kustte syne wangen ,
 Ende schreidde om haer eer.
 Trok 't hayr uyt d' herssenpan ,
 Ende riep: o sno tyran ,
 90 Vermoort ghy dus mijn man. Vermoort enz.

*Sy vloot als sinloos ende verwoet ,
 Ende klaeghe 't aen haer vrinden ,
 Haer aldernaeste bloet :
 De Gouverneur , o schant ,
 95 Heeft my mijn eer ontmant ,
 Ende mijn man geleyt in 't sant. Ende enz.*

*Haer vrinden spraken : nicht wel hoe ,
 Laet ons van Seelant reysen ,
 Terstont na Hollant toe.
 100 Beklaghen daer dit quaet
 Ende gruwelyke daet ,
 Aen d'hertogh groot van staet. Aen enz.*

*Men quam seer haest ende ongemeen ,
 Tot Delft binnen ryden ,
 105 Men ghingh ten hove treên ,
 Sy sprak den hertogh aen ;
 Deet hem de saek verstaen ,
 Hoe 't al was toegegaen. Hoe enz.*

*Ach wreek de doot van mynen man ,
 110 Wreek mijn geschonde eere ,
 So ymant wreken kan ,
 U valsse Gouverneur ,
 Die bragt my in getreur ,
 Bestel hem straf daer veur. Bestel enz.*

*115 De hertogh sprak : u wel versint ,
 Ende let wel op uw reden ,
 Hy is my een goet vrint.
 Dus segt in dit geval ,
 De suyv're waerheyt al ,
 120 'K sweer ic hem straffen sal. enz.*

*Maer so 'k dees saek onwaer bevint ;
 So sal ic u doen smaeken
 De doot die u verslint.
 Ic daegh hem voor het recht ,
 125 Dus hier in overlegt ,
 Bedenkt wel wat ghy segt. enz.*

*Sy sprac, Mijnheer is dit onwaer ,
 So laet mijn lichaem saeghen ,
 Aen stukken van malkaer ;
 130 Of helpt my onder d'aert :
 Door een scherpregters swaert ,
 De doot my niet vervaert. enz.*

*De hertogh liet den breeden raet
 Terstont in 't hof vergaeren :
 135 Om dit vervloekte quaet
 Te straffen ongemeen ;
 Men deet de vrouw alleen
 In eene kamer treén. enz.*

*Doe quam de booswicht voor den dagh ,
 140 Voor d'hooghen raet verschynen ,
 Ende sprac, met bly gelach :
 Wat 's d'oorsaek dogh Mijnheer ,
 Dat ic op u begheer ,
 Kom reysen hier so veer ? enz.*

*145 De hertogh spreekt hem vreeslyk aen :
 Ghy eervergeten schelm ,
 Wat quaet hebt ghy gedaen ;
 Een eerbaer vrouw verkracht ,
 Haer man ter doot gebracht ;
 150 Denkt dat ghy straf verwacht. enz.*

Hy sprac: wie leyt my dit te last?
Het sijn verdichte logens,
O Vorst daer 's niet aen vast;
Stelt my party ten toon,
 155 *Ik sweer u by de Goón:*
Hy krijgt verdiende loon. enz.

De hertogh sprac: o Gouverneur,
'K sal u oprecht blijk toonen;
Men opende de deur:
 160 *Doe wert sijn hert belaën,*
Hy sagh de vrouwe aen,
Bedroeft daer voor hem staen. enz.

Doe Karel werdt als obstinaet;
Sprac: kent ghy wel dees vrouwe?
 165 *Die voor uw ooghen staet,*
Dit is u vyandin,
Die ghy door gheyle min,
Dwongh na uw lust ende sin. enz.

Hy viel van schaemt ter aerden neer.
 170 *De hertogh sprac met reden:*
Herstelt dees vrouw haer eer,
Ik wil tot straffens schult,
Dat ghy haer met ghedult,
Terstont hier echten sult. enz.

175 *Doe Karel vraeghde aen dees vrou:*
Of sy haer wou begheven
Met hem in d'echten trou?
Sy sprac: o Vorst ic kan
In d'echt niet nemen an
 180 *Den moorder van mijn man. enz.*

*Hy sprac: 't sal u niet schadelyk sijn;
 Ghy sult looc wraek genieten,
 Dus doet de raet van mijn;
 Dus voort door vrienden raet,
 185 Ende d'hertoghs soete praet,
 Sy 't ja-woort geven gaet. enz.*

*Dus werdt de weduw weer de bruyt,
 Ende huwelyks voorwaerden,
 Werdt daer geschreven uyt;
 190 Al ley sy noyt gheen kraem,
 Ende hy te sterven quaem,
 So bleef sy erfgenaem. enz.*

*Dus werdt de priester voort gehaelt,
 Het huwelyk bevestigt,
 195 Ende voor den raet bepaelt.
 De Gouverneur sprac: Heer,
 Wy danken d'hertogh seer,
 Voor dees genoten eer. enz.*

*Doe Karel vraegt: sijt ghy te vreên?
 200 Ja Heer, ende wy vertrekken,
 Met alle dankbaerheên.
 So sprac hy onder al,
 Mijn bruylofts-feest die sal
 Ook volgen na geval. enz.*

*205 Neen, sprac de vorst, na mijn vermoen,
 So moet ghy de justitie
 Ende my ook eerst voldoen.
 Sa kniel daer voor het sant,
 Op dat ghy door beuls hant
 210 Gestraft wordt weér met schant. enz.*

*Hy bat den vorst om lijfsgena ,
 Maer 't smeken was verloren.
 De hertogh sprak: Kom sa
 Scherpregter volgh u last ,
 215 Ende geef den snoden gast
 Het loon hem toegepast. enz.*

*Men sloeghem 't hoofd af met een slagh ,
 Hetwelk de jonge weduw
 Met blijdschap al aensagh.
 220 Dus was de Gouverneur
 Zijn ent een droef getreur ,
 Ende groote staet voor heur. enz.*

*Dit is waeragtigh so gheschiet ,
 By hertogh Karel de stoute.
 225 Omstanders wilt dit liedt
 Doorlesen , dit betoont
 Dat straf gheen vrint verschoont ,
 Maer 't quaet zijn meester loont.*

II. TIJDVAK VIII GEDEELTE

1400. — 1500.

PROZA WERKEN.

JAN VAN BREDERODE uit het boek dat men hiet
Summe le roy.

PATER J. BRUGMAN. *Sermoenen.*

Die conste om te leren spreken ende swighen
als 't tijt is.

BARTHOLOMEUS ENGELSMAN. Van den proprie-
teyten der dingen.

Uit de historie van die seven wise mannen van
Romen.

VAN DER WIJSHEIT,
door JAN VAN BREDERODE, uit het boek dat
men hiet *Summe le Roy*.

De wijsheit ende clergie wort gemint ende oeck seer begheert, want se seer begheerlic is. Mer wilts tu te recht wijs worden, ende die hoechste clergie studeren, so sich dats tu dat waer guet pijnste te gecrighen, dat is die gratie Gods, ende alle guede werken, ende doecheden. Dat is die waerachtighe wijsheit, die eens menschen herte verlicht, als die sonne der werelt verlicht. Dese wijsheit gaet boven alle der werelts wijsheit. Want der werelts wijsheit is ghecheit voer Gode, als die scrift seit. Want al die gheen die der werelt minnen, ende haer wijsheit ende haer schoenheit minnen, die sijn so ghec dat se den dagh voer den nacht niet en bekenen. Si en connen niet oerdelen wat cleyn of groet is, of wat costelic of snode is. Want hem denct, dat die eer deser werelt, die daer wast ende minret als die maen duet, huden is se groet morghen is se kleyn, dat dat waerachtighe eer of glorie is. Hem denct van geverwede glase, dat se robinnen of saphieren sijn. Want hem denct dat haer macht seer groet is, die nochtans broesscher is dan een glas. In desen menschen is alle reden doot, daerom leven se beestelik ende sonder reden. Want al hoer sin is beestelicheit te hantieren, in woerden ende in werken. Oec mach men wel seggen dat dese luden ontsinnet sijn. Want si sijn seer clooc enen scalcken vont te vinden, of mit erghelist yemant te bedrieghen, het si mit pleyten of mit macht, of mit valscher loesheit, ende dit denkt hem sijn al te grote wijsheit. Dese wijsheit, als sinte Jacob seit, is des duvels wijsheit, die altoes pijnt mit alre list, hoe hi menschen bedrieghen mach. Mer die waerachtighe

godlike wijsheit die die heilighe gheest den vrienden Gods leert, dat is een claer bekennen wat elc dinc waerachtich is, ende in der waerheit, hi thoent hem openbaerliken, dat der werelt eer al idelheit is, ende dat ter werelt profyt of oerbaer, als rijcheit, eer, genoechlicheit, ende hoecheit, dat et altemael enen bitteren naesmaec heeft. Ende dat al der werelt ghe-noecht, een vuyl verganclic vuylnis is. Ende hi gheeft hem te recht te smaken, dat die minne Gods waerachtig is, ende dat die doecht costelic is, edel ende soet ende waerachtich. Si is costelic ende duerbaer; want men koept er hemelric mede. Si is oeck waerachtich; want die vrocht die si brenghet die vervoltet herte mit waerachtigher blyscappen, die niet idel en is, ende die eweliken wassen ende vermerren sal. Si is oeck edel ende soet, want si is dat hemelsche broet dat alle dinc soet maect. Ja si kan een bitter liden, ende smertelike pine soet maken. Aldus is waerachtige wijsheit seer verdientlic, ende Gode behaghelic. Ende alle der werelt wijsheit is te mael ghecheit.

SERMOEN OP DAT WOERT:
 'DU HEVES EEN TAEFEL BEREIT
 door pater J. BRUGMAN.

Onse lieve Here hevet *drie* taefelen bereit. *Een* in der woestynen, die *ander* op 't hoy, die *derde*, in den aventmael.

Die *ierste* taefel, was die taefel der woestinen, daer hi vijf-dusent menschen spijsden, van vijf garsten-broden, ende van luttel vissche. Die vijf garsten-brode, betekenen die vijf bueken *Moysi*. Ende recht als die garste scarp ende hart is, ende blijft hem in den tanden hangen: alsoe waren die vijf *Moyses* bueken; ende die figueren, ende prophecien in den olden testament waren duister ende swaer te verstaen; ende die oldevaders laghen daer aen ende knachden, recht als een corste, ende en conden niet verstaen. Si hadden die corst, ende wi hebben die krume; dat si hadden in der figueren, dat hebben wi in waerheit. In der bibelen steet gescreven: Doe onse lieve Here die kynder *Israhel* leidden uit *Egypten*, in 't lant der beloften, doer die wostine, doe hadden si gebreck van brode, ende van noetdroefen. Doe mormeryerden sy tegen Godt, ende seiden: En mach Godt niet een taefel bereyden in der woestine? recht of si seggen wolden: Neen! hi en heves geen macht! mer dat logen si valschelick. Doe liet onse lieve Here regenen *Manna*, dat is hemels-broet, alsoe avervloedeliken, dat 'et daer lach op der eerden, alsoe wit, recht of 't g'reypt of gesnyet hadde geweest. Ende hadde alle sueticheit van smake in hem. Dit was een figuer van den Heilighen Sacrament. Mer si waeren ondancbaer, ende spracken: *Wan hoe suet is dit broet; ons walget van deser sueter lacker spisen!* Daerom begeerden si vleis, dat si in *Egypten* plaghen te eten.

Die *ander* taefel hadde onse lieve Here bereit in der woestine, op 't hoy. Daer gaf hi der scharen tarwenbroet; dat was smakeliker dan 't garstenbroet. Ende dat beduyt de Heilighe scriftuer die wi nu hebben.

Die *derde* taefel hadt hi bereit in den aventmael. Daer gaf hi puk der terwen. Dat was sijn Heilighe lichaem. Doe daer of gehoest ende gebrast was, doe ghinck men daer of maken een panne-kroese. Dat was dat Heilighe Sacrament. *Jhesus* was daer gast, ende weert; ende des anderen daghes wart hi gebraden aen den cruce. Sante *Lucas* scrieft, in den evangelio, van den vrient, die des nachtes quam tot synen vrient, ende bat toen om *drie* broeden te lenen. Dat is, dat *broet der kennisse*. Dat *broet der minnen*. Ende dat *broet der crachten*. Die vader seit: kent mi, ende mynnet mi, ende dient mi! Wi en kunnen, of wi en willen, noch wi en vermoeghen nyetes niet, van ons selven. Dat wi niet en cunnen, dat sullen wi eyschen van den Soen. Ende dat wi niet en willen, dat sullen wi eyschen van den Heilighen Gheest. Dat wi niet en vermoeghen, dat zullen wi eyschen van den Vader. Wi lesen van *drierhandte* taefelen in der Heiligher Schriftuere. enz.

**DIE CONSTE OM TE LEREN SPREKEN ENDE
SWIGHEN ALS TIJT IS.**

HAARLEM omstreeks 1483.

Item ten derdemaal soe siet dat ghi niet te veel en spreekt. Want Salomon seit. Dat in veel te spreken is gheerne sonde gheleghen. Item noch seit hi aldus. Nae veel sorghen volghen veel dromen. Ende in veel woerden vindt men sotheit. Ende noch seit hi op een ander stadt. In goeden tiden sal overvloedicheit sijn. Ende waer veel woerden sijn daer is dicwile armoede. Seneca seit. Gheen dinck in 't ghelike en baet soe vele als rusten. Ende mit anderen luden sal men luttel spreken ende mit hem selven veel. Ghi selt nochtan spreken ende swighen tameliken. Panphilus seit. En swighet niet te veel noch en sprœkt gheen overvloedicheit van woerden. Ghi selt dan veel horen ende luttet antwoerden. Socrates seit. Ghi moecht in allen dinghen beg'hagen is 't dat ghi veel goeder dinghen doet ende luttel spreket.

Item ten vierden mael soe selt ghi sien hoedanich dat ghi spreken selt, dat is ghi selt sien die maniere of die doecht van den spreken. Want dat beg'hinsel van vrientscapen is wel spreken ende dat beg'hinsel van viantscapen is qualick spreken.

.

Eer die monicken ende die nonnen niet spreken en souden si spraken liever mit handen ende mit voeten Die personen hebben crancke vrede van binnen, die hare swighen alsoe houden. Het sijn oeck veel menschen onder gheestelike personen, die sijn alsoe plompe te spreken ende van ghewoenten soe lieghen si in haer woerden, ende alle die 't horen die worden daer

bi verargert. Daer om seit die prophete. Omme dat niet en is in haren mont die waerheit, ende haer herte idel is soe lieghen si veel. Dat dese menschen een waerheit spreken men souts hem nauwe gheloven om hare vele woerden, die si hebben; si en achten op gheen swighen, ende die hem daer of berispen wille soe storen si hem.

Dat een groet pape ware in een convent ende conde die heijlighe scripture beduden. Ende daer oeck een monick ware, die sijn swighen wel hielde, die stichte dat convent meer met sijn swighen dan die groete pape mit al sijn sermonen. Die wil maken den heilighen gheest een herberghe, die houdt sijn swighen mit herten ende met monde, die en bedruet nyemant ende hi en wort van nyemant bedroeft.

Men leest een exempel van een heylighe maghet gheheten Liedewi, die veel iaren in groter penitencien ende verdriete in haer bedde lach, seer luttel natuerlike spise nemende, welcke maecht van ghewoenten hadde dat si seer luttel sprack, al was haer oeck gevraecht; dicwil en gaf si gheen antwoerde, so hevet haer biechtvader, 't welc een devoet man was van d' minrebroeders oerde, haerop een tijt gevraecht: waer om dat si so luttel woerden hadt ende selden of niet en sprake of antwoerde 't gheen dat haer gevraecht wort. So heeft si hem geantwoert. Vader hets een goet spreken dat een swighen verbetert. Hier om wilt in alle dinghen voerscreven exempel nemen ende onthouden; ende daer na werken ende u mont bedwingen so sel di wijs geheten worden, hier op eerden ende hier namaels salich, ende besitten dat ewighe leven dat ons wil gonnen die Vader, die Soen ende die Heilighe Gheest. amen.

Hoert, verdraecht, siet ende swijcht.

UIT DEN PROPRIETeyTEN DER DINGHEN

DOOR *BARTHOLOMEUS ENGELSCHMAN.*

Haarlem 1485.

Van Frankerike.

Francia, dat is Vrancryc van oesten hevet den Rijn ende Germanien, van suytoest die clippen, van zuyden die provincie van Narboen, ende van Circio die see van Bertaengen, ende van noerden Englant. Dit lant heeft een goet cleve, ende is vruchtbaer van bomen, van wijngaerden, van vruchten; ende heeft edel fonteynen ende ryvieren. Ende heeft goede stenen mede te tymmeren. Ende heeft een wittachtighe stenighe aerde daer goet mortar of te maken is als hy gebrant is ende mit water gemengt so ist goet cement, daer men wanden ende timmeringhe mede maect ende dit mortar wordt also hardt als een steen. Ende als ist dat Vrancryc nemige frissche stat heeft nochtans houdt Parijs die principaelschap onder al die ander steden; want ghelikerwijs dat Atenen alle Grieken verlichtede in der consten also heeft Parijs verheven ende verlicht alle European, dat is Lombardien, Duutschlant, Englant, Spaengen ende Vrancryc mit horen consten. Ende daer vergaderen se van al kerstenheyt die clerken ende die meisters, ende daer werden sy geleert in alre sedicheit ende in allen consten ende regeertse mit groten vrede. Ende is rike ende een machtige stat van goede van volc; ende heeft gherne rust ende vrede, ende daer is goede lucht voer den studenten ende goede ryvieren ende lustelike velden den clercken gaen te spacieren. Ende daer sijn bequaem woninghen ende daer is ghenuech t'eten, ende te drincken van allen dinghen.

Van Vrieslant.

Frisla is een provincie in die nederste eynden van Germanien, gelegen op ten over of cante der groter see, mit enen langhe stranck, ende beghint aen dat eynde van den Rijn, ende wordt geeyndt in der see Danico, ende 't volc datter binnen woent wordt Vriese gehyeten van den ghenen die in Germanien wonen. Ende sy scelen veel in der cledinghe ende in der seeden van den Duutschen; want alle die mannen sijn gemeynliken bescoren in den necke ende sy hebben ronde cranssen. Ende hoe dat sy edelre hyeten hoe dat sy hem hogher laten scheren. Ende het is een volc starck van leden ende van craften, scoen van lichaem, wreet van moede ende seer doende in den velden mitter lancen ende mit yseren ghescut. Ende 't lant is effen, vol van weyden ende van grase; ende sy en hebben gheen houte, ende daer voer barnen sy torf ende coescit ende ossendreck, die gedroecht is. Ende is een vry volc ende en sijn van gheenen heer bedwongen. En sy aventueren haer lijf dickwijl op dat si vry bliven sullen ende si hebben liever te sterven, dan dat si bedwonghen wesen souden; ende daerom worpen si die ridderlike werdicheit en wech. Ende die vreemde luden en laten si onder hem niet verrisen, nochtans hebben si jaerlix haer rechters, daer si onder sijn; mar die kiezen si selve mit wil, die de ghemeent regeert ende ordineert van scoude ende van onscoude. Sy minnen suverheit; want si houden haer kinder maechden ende knechten 't hent sy al volwassen sijn suver, ende daerom winnen si volslaghen ende starcke kinder. Ende si drincken boven maten seer van eenrehande dranc dat men byer hyet.

Van Vlaenderen.

Flandria dat is een provincie van Pycardien, by den cante van der see gelegen, ende heeft Germanien aen die oest syde Englant aan die noertsyde, ende aen 't west die walsche see, ende aen die suutsyde Vrancryc ende Burgoendyen. Ende al is't dat dese provincie cleyn is van lande nochtans is sy vol goeds geghoten, ende heeft veel goeder beemden, ende is vol van quicken ende van beesten ende heeft goede havenen mit veel poerten, ende die scelt loept er doer. 'T volc in den lande is schoen ende starck ende can der wel vechten, ende het is rike van alre comenscap. Ende is eersaem ende schoen van aensicht met goedertierenre begheerte, hoefsch van spréken. Ende is wel gecleedt ende is vreedsaem teghen haer huusghesin, ende teghen die luden van buten harde fel. Ende sy connen daer wel mitter wollen omgaen, ende daer goede lakenen of maken, ende seyn den die lakenen voert in menighe landen, te water ende te lande. Ende het is een effen pleyn lant, daer goet coorn wasset ende heeft veel bomen maer niet veel bosschen.

Van Brabant.

Brabantia is eene provincie of een lantschap des eynds van Germanien, dat vluchs an Walsch Brabant leyt ende an Henegouwen. Ende heeft den Rijn ende Vrieselant an die oestseyde, ende die Engelsche see ende Vlaenderen an die noertseyde, ende dat nederste Walschlant an de westseyde, ende dat overste Vrancryc an die suitsyde daer die Mase voorby loept. Ende heeft vele steden die vernaemt sijn, ende is een drachtelic lant in 't meeste deel, maer daer leyt veel ledichs lants, ende 't lant is vol volcs ende van goeder sceppenis ende van eersamer formen, ende can wel tornieren, ende is moedich teghen die vyanden; ende si sijn onder malcander rustslic ende wel doende, hoefsch; otmoedich ende goedertieren in allen gheselschap.

Van Seelant.

Selandia is een lant by der see oft een eylant waer, ende is mit wateren ende mit strancken van der see omvangen. Ende heeft Hollant in 't oesten, Vlaenderen in 't suyden, ende die grote see ten westen, ende Englant ten noerden; daer sijn oec veel cleynre eylanden ende sommige groet, die gescheiden sijn mitten armen van der see, ende die sijn mit starcken dijcken gevesticht, teghen die oplopinghe van der see, der welcker cleye is harde drachtich totten coern, mer niet totten bomen; want 't lant is also meer als naect van bomen; want die bomen en moghen haer wortelen niet diep brengen om die souticheit van der see, ende daerom als men se plant so en dueren si niet lange si en verdorren. Item Seelant is vol van volke ende rijcke van menigerhande rijcheiden, ende is groet volc, starc van lichaem, ende schots keun, ende gaet gheernte kerken, ende is vreedsaem teghen malcanderen, ende gheeft gheern, ende si en misdoen nyement, dan als si vyanden crighen.

Van Hollant.

Hollandia is een cleyn provincie geleghen bi thecia ostia daar die see ingaat, ende strect vlucks an Brabant an die suytsyde. Ende is an Vrieslant van d' oester see ende van noerden an die Engelsche see, ende Vlaenderen an die westsyde. Het is een bollant ende brokich ende waterich, ter manier van een eylant, want daar comen in 't lant veel armen van der see in lopen, ende die Rijn mede an d' een side ende die Mase mede, ende heeft meeren ende staende wateren ende goede weyden ende is vol beesten ende paerden, ende in sommighe steden is't al vruchtbaer ende heeft bosschen, ende daet is goet jaghen, ende daer sijn veel steden daer men eenrehande eerde graeft, die te barnen is, mer si stinct meer dan 't hout doet. Ende is een rijk volc datter see ende te water vaert om sijn comenschap, wes hoofstat Utrecht hiet of Trajectum inferium in Latijn, ende hiet Utrecht in Duytscher tonghen; want het hoert tot Germanien: dat is tot den Duitschen lande ende na der gelegenheit, ende na den seden, ende na der heerscappien, ende oec na der tonghen soe horet al tot Duytsch lant, wes volc frisch is van live, ende starc van craften, coen van moede, ende eersaem van aensicht ende belast in den seden, ende Gode onderdanich, ende is trouwe ende vreedsaem; ende daer sijn min rovers dan erghent in Duytschen lande.

Van den Aern.

Ende wi willen aenheffen te seggen in den eersten van den aern, want hi houdt die principaelschap onder alle die voghelen als een coninc, ende hi is mildste van alle voghelen als Plinius seyt; want een roef die hi vaet, die en et hi alleen niet tensi dat hi groten honger heeft, mer hi deyl 't an alle den ghenen mede die hem navolgen, mer hi neemt eerst sijn hecominge, ende daerom volgen die andere voghelen der aerne gheern, op ten hope dat hem die aern wat mede deylen sal; ende als hem die roef dien hi eerst gevangen heeft niet ghenoech en is, dat hi nochtans daaraf niet sadt ghenoech en is, so tast hi voert totten ghenen die hem naest is, die welke hoepte dat hem die aern wat ghe-laten sonde hebben, ende pluct ende schoert dien oec, ende also totten anderen ter tijt toe dat hi sadt is, ende dit doet hi recht of hi een heer waer ende dattet al sijn eyghen waer, dat bi hem is; so tast hi toe ende en raect nymants, ende dat hem dan overloeft dat lyet hi midsen onder den hope die bi hem sijn. Item hi pleecht twee steen te leggen in sinen nest die men *etheres* hiet, van den welken één een manniken is ende dat ander een wijfken, of aldus, die een is manlic ende die ander wijflic, ende dese steenen leyt hi daerin den nest op dat si se beschermen sullen van den bete der serpentes ende van den venijnde crupenden dyeren als Plinius seyt. Item die aern is seer scarp van gesicht als Ysidorus seyt, want als hi boven der see in der luchten helt stil met sinen vloeghelen so vliecht hi alsoe dats gheen mensch bescouden en mach, nochtans siet hi wel van daer boven cleyne visschelkijs in den water ende coemt van boven ende grijpt se, ende als

hy se gevangen heeft so vliecht hi op 'toever ende aezet dat hi geroef heeft. Ende het is natuerliken een hete ende een droeghe voghel, ende is gheirich op ten roef, ende sterke ende stoute boven anderen voghelen, ende seyn starcheyt leyt seer in den voeten ende in den vloeghelen ende in den becke; want sijn vloeghelen sijn seer senich ende niet vleyschich, ende daerom mach hi wel arbeiden in den vlieghe om dat hi heeft veel pennen ende groot, waer af dat hi lichteliken vliecht. Item die aern siet scarpeliker dan eenich ander voghel, want hi heeft dat geestelike gesicht alte sonderlinge seer getempert, ende hi siet in 'trat der sonnen als si alre scoenste schijnt sonder verbraeuwen, of hi siet in die circumferencie des raeds van der sonnen sonder wederslach der oghen; ende 't scarp van sinen gesicht en wort er niet afgeplomt als Ambrosius seyt. Item die selfde seyt als Aristotiles, dat er eenrehande ghedaenten van aernen sijn, die si *almathor* hieten, die seer scarp gesicht hebben, die welke haer jongen teghen der sonnen setten ende laten se daer in sien, ende is 't also dat si niet en falgieren in den sien soe houdt hi se voer hem, ende is 't anders soe houdt hi se voer bastaerden ende stoetse uten den nest of dootse.

UIT DE HISTORIE VAN DIE SEVEN WISE MANNEN VAN ROME.

DELFT 1483.

De keiser Octavianus regeerde voermaels dat roemsche rijk, ende was seer rike ende ghierich ende hadde dat gout lief boven alle dinc. In dien tiden hadden die Romeinen veel quaets anden landen gedaen, also dat veel ander riken teghen dat roemsche rijk opstonden, om dat te verderven. In dien tiden was daer een meester, genoemd Virgilius, die in allen consten ende abelheden alle ander meesters bovenghinc. Desen baden si, dat hi met sijne subtylheit eenich dinc vercierem woude daer si mede van alle hare vianden beschermd worden. Doe ghinc hi ende dede maken enen toren, ende sette boven an den toren so veel beelden, als in alle die warelt provincien waren. Ende midden opten toren sette hi een beelde, dat enen gulden appel in sijn hand hadde. Ende elc beelde van die an den toren stonden, hadde een clocskyn in sijn hand ende stont gekeert tot sijn provincie, die hem toe assigneert was. Ende wanneer enighe provincie den Romeinen rebel was, so keerde hem dat beelt dier provincie omme ende lude sijn clocskyn ende dan luden si allegade mede. Ende als die Romeinen dat hoerden, so wapenden si hem ende toghen met grooter macht tot dier provincien te bedwingen. Ende daer om en wasser ghene provincie also groot, die haer heimeliken van den Romeinen mochten wreken. Die Romeinen en worden ter stont gewaerscuwet van dien beelden. Daerna maakte Virgilius totten solaes der arme menschen in die selver stat een licht, dat altoes

barnde, ende daerbi twee fonteinen, die een waerm, daer hem die armen in souden baden, ende die ander cout, daer si hem in vercoelen souden. Ende tusschen dat licht ende die fonteinen maekte hi een staende beelde, in wes voerhoeft gescreven was: die mi slaet, die sal ter stont wrake hebben. Dat beelde stont daer langhe ende vele jaren. Ten laetsten quam daer een clerc, die als hi dit schrift las, docht in hem selven, wat wrake soude hi orighen. Ic ghelove et, gaf di iemant enen slach, dattu vallen soudes, ende dat hi enen scat soude vinden onder dinen voeten, ende daer om dat di niemant raken en soude, is dit geschreven, ende die clerc boerde op sijn hant, ende gaf hem enen groten slach, dattet ter aerden viel, ende terstont is dat licht uitgegaen ende die fonteinen verghinghen te niet ende hi en vant oec ghenen scat. Doe die armen dit vernamen, worden si bedroeft ende seiden: vermaledijt moet hi sijn in der ewigheit die, om sijne begheerigheit dat beelde gebroken heeft ende ons beroeft van groten solaes. Hierna so vergaderden drie coninghen te samen, die van den de Romeinen seer beswaert ende bedruet worden, ende hadden onderlinghe met haren raetsluden heimeliken raet, hoe dat si hem van den Romeinen souden moghen wreken. Doe seiden sommighe van hem luden: te vergeefs is 't, dat wi arbeiden, want also langhe als die toren daer staet metten beelden, so en moghen wi daer niet tegen hem doen. Tot desen raet stonden vier ridders op ende si seiden den coninghen: wi hebben enen raet gedocht, hoe wi den toren metten beelden souden moghen verderven, ende om dat te doen, sellen wi ons lijf avonturen, mer ghi selt den cost moeten doen, of ghi wilt. Doe seiden die coninghen: wat eouden wi doen? si seiden men moeste hebben vier

wijnvaten met gout gevullet. Die coningen seiden: neemt aldat gout, ende volbrenct dat gheen dat ghi gelooft hebt. Die ridders namen dat gout ende ghingen te Romewaert. Ende als si daer gecomen waren ghinghen si bi nachte, ende buten der eerste poerten lieten si een vat in 't water sincken op een sonderlinghe stede. Ende dat ander vat lieten si sincken voer die andere poert. Ende dat derde voer die derde, ende dat vierde voer die vierde. Ende doe si dit hadden gedaen, so ghingen si des anderen daghes des morgens in die stat ende ter bequamer uren, als die keiser over die marct ghinc, so quamen si hem te ghemoete ende dede hem reverencie als 't hem betaemde. Als 't die keiser sach, so vraghede hi hem luden, waen si waren, of wat consten dat si conden, of wes diennes dat si waren. Si antwoerden: wi sijn van verenlanden ende wi sijn waerseggers ende also wijs, datter gheen dinc also verborgen wesen en mach, als wi daerop ons beslapen willen, wi en sellen 't vinden. Wi hebben van uwer eerbaerheit gehoert ende daerom comen wi tot u, of ghi iet behoeflich sijt ons diens. Die keiser seide: ic sel u proeven, ende ist, dat ic u waerachtich vinde, so seldi groet loen van mi ontvangen. Doe seiden si: wi en begheren niets anders dan die helft van den goeden, die gevonden sellen worden. De keiser seide: wel ic ben daarmede te vreden. Ende aldus ghingen si metten keiser vercallende menigherhande woerden. Des avonts, als die keiser te bedde soude gaen, so seiden si: heer keiser, die outste van ons, is 't dat u believet, sel in deser nacht sijn conste te werkestellen, en des derden daghes sellen wi u sinen droem te kennengheven. Die keiser antwoerde: gaet in die vrede Gods, ende si

ghingen met bliscappen van daen, ende brochten alle dien nacht met bliscappen over, met sekeren hope, dat si haer opset tot haren wille volbrengen conden. Ten derde daghe, quamen si des morgens vroeck totten keiser, ende di eerste van hem luden seide: heer keiser, be-
leift u met ons te gaen buten der poerten van de stat, ic sel u bi der poerten wisen enen verborghen vat vol gouts. Die keiser seide: ic ga met u, oft oec waer is, dat ghi segt. Ende als si ter stede quamen, toghen si dat vat daer uit, dat si daer gesoncken hadden. Als dit die keiser sach, wort hi seer verblijt ende gaf hem luden haer deel. Doe seide die ander: heer keiser, in deser nacht sel ic dromen. Des anderen daghes toech hi dat ander vat uit ende toendet den keiser ende hi onfing sijn deel daer of. Desghelycs dede die derde ende die vierde, waer of die keiser hem boven maten verblide ende seide: nie en sijn so waerachtighe waerseggens gesien. Doe seiden si alle vier uit enen monde: tot nu toe hebben wi, die eene na den anderen visionen ende dromen gehadt, als ghi gesien ende ondervonden hebbet. Mer nu, isset dat u behaghet, sellen wi te samen dromen ende visionen hebben, also dat wi hopen, daer uit enen groten hoep gouts ende veel te vinden ende u te kennen te gheven. Die keiser seide: Godt, die here verleen u goede dromen ende visionen, die mi ende u profitiliken moghen wesen. Des morghens van den anderen daghe quamen si totten keiser met bliden aensichten ende seiden: heer keiser, wi brenghen u goede nieuwe tijnghe, want in deser nacht is ons in onsen slaep vertoent enon goeden scat, die so groot ende waerdich is. Ist sake dat ghi di wilt laten soeken, dat ghi so rijk werden selt, dat in der warelt uwes ghelic niet wesen en sel. Die

keiser seide: ende waer sel di dien scat vinden. Si seiden onder dat fundament des torens, daer die beelden op staen. Doe antwoerde die keiser: dat si verde van mi, dat ic om gouts willen, breken soude den toren metten beelden, overmits welken wi beschermet worden van onsen vianden. Doe seiden si: heer keiser, hebdi ons anders ondervonden dan waerachtich ende getrouwe.

Hi seide: heen ic; doe seide si: wi sellen dat gout met onsen eighen handen vinden, sonder quetsinge des torens of der beelde, ende het is noet, dat bi nacht ende heimeliken gheschie, om dat geloep des volcs, op dat ghi haer onwaerde op uwen hals niet en haelt, ende dat si dat dat gout niet nemen en souden ende brenghent wech. Die keizer seide: gaet in den naem Gods, ende doet dat beste, als ghi wel weet, ende ic sel morghen vroeck tot u komen. Doe ghingen si met bliscappen wech ende worden in dier nacht totten toren ingelaten, Ende si ondergroeven dien toren met groter haesticheit al omme, ende den anderen daghes saten si seer vroeck op haer paerden ende reisden wech met groter vrolicheit, ende eer si uiten lantscappe van Romen quamen, viel die toren neder. Ende als die toren gevallen was ende dat die senatoren vernomen hadden, waren si seer droevich ende al die stat was in rouwe; doe ghingen die princen totten keiser ende seiden: heer hoe mach dese toren gevallen wesen, bi welken wi van onsen vianden altoes gewaerscuwet waren. Doe antwoorden die keiser: hier waren gecomen vier valsche bedrieghers, die hen uitgaven voer waerseggers, ende dat si verborghen scatten vinden consten. Dese seide, datter alte groten hoep gouts verholen waer onder den fundamente des torens, welc si hem vernaten te connen ondergraven, sonder hin-

der des torens ende beelden. Ende ic hebbe hem ge-
 loeft: ende ben also bedroeghen, si antwoorden: al-
 leen is die saec, want ghi gout begheert hebbet ende
 om uwe ghieriheit sijn wi alle verdorven, mer uwe
 ghierigheid sel u qualiken becomen. Ende si namen
 hem sonder marren ende brochten hem op't Capitolium
 ende leiden hem op sinen rugge ende goten hem sinen
 mond vol gesmolten gouts. Onlange daer na quamen
 die vianden totten Romeinen ende verdestrueerden se
 al te samen. Doe seide de keiserinne totten keiser
 hebdijt here wel verstaen. Hi seide: ja ic wel. Si
 seide weder: die toern metter beelden is uwe lichaem met-
 ten vijfssinnen. Also langhe als ghi sijt in den lichaem en
 derf niemant uwe volc molesteren, dat heeft uwe soen ge-
 sien, ende heeft met sinen meester gevonden hoe hi u met
 valschen redenen te niet soude moghen brenghen, want
 ghi seer ghierich sijt hem luden te horen, also dat si uwen
 toern ondergraven hebben. Ende die beelden, dat
 sijn uwe sinnen, hebben geneicht u alheel te verder-
 ven; want si sien, dat ghi so verdwaest sijt, so mei-
 nen si u te verderven, dat dan uwe soen dat rijk sal
 hebben. Doe seide die keiser: ghi hebt mi geseit
 een al te goede exempel, waerom mi niet gheschien en
 sel, als't metten toern gegaen is; mer mijn soen sel
 doch heden moeten sterven. Daerop antwoerde die
 keizerinne: is't dat ghi so doet, so seldi wel staen.
 Des andereu daghes geboethi, dat men sinen soen ter
 doet soude leiden ende ter galgen. Ende als hi der-
 waerts geleit wort, so quam hem te ghemoete die
 vijfste meester. enz.

N° 1204.

